

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب معلم
(راهنمای تدریس)

تفکر و سبک زندگی

پایه هشتم
دوره اول متوسطه

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری
نام کتاب: کتاب معلم تفکر و سبک زندگی پایه هشتم دوره اول متوسطه - ۸۷/۳
مؤلفان: بخش تفکر و پژوهش: میترا دانشور، احمد غلامحسینی، محبوبه اسپیدکار و محمدجعفر جامه‌بزرگی
بخش آداب و مهارت‌های زندگی: محمود معافی، سید امیر رون، عبدالرسول کریمی، مهناز اسدی،
مهرداد سیاه‌پشت و مریم خسرویانی
شورای برنامه‌ریزی: بخش تفکر و پژوهش: میترا دانشور، احمد غلامحسینی، محبوبه اسپیدکار، محمدجعفر جامه‌بزرگی،
محمد حسنی، مهدخت صفاری‌نظری، فاطمه فلسفی و بهمن مشفق‌آرانی
بخش آداب و مهارت‌های زندگی: محمود معافی، سید امیر رون، عبدالرسول کریمی، سعید راصد، مهرداد
سیاه‌پشت، مریم خسرویانی، محمود اوحدی، روفیا دهقان، محمدرضا مقدادی، احمد یارمحمدی و مهناز اسدی
ویراستار: افسانه جعتی طباطبائی
آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱ - ۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹،
وب سایت: www.chap.sch.ir
مدیر امور فنی و چاپ: سید احمد حسینی
صفحه‌آرا: مریم نصرتی
حروفچین: سیده فاطمه محسنی، زهرا ایمانی‌نصر
مصحح: نوشین معصوم‌دوست، فاطمه صغری ذوالفقاری
امور آماده‌سازی خبر: سپیده ملک‌ایزدی
امور فنی رایانه‌ای: مریم دهقان‌زاده، ناهید خیام‌باشی
ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)
تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱ - ۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵ - ۱۳۹
جایخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ اول ۱۳۹۳
حق چاپ محفوظ است.

یکی از صفات امام خمینی این بود که تفکرشان بر تبعشان غلبه داشت. یعنی تفکر و اندیشیدن ایشان بیش از تتبع و جست‌وجو کردنشان در کتاب‌ها بود، به‌طور مثال وقتی درس مکاسب را می‌گفتند، من تعدادی کتاب به خدمتشان بردم و عرض کردم، اینها را هم ملاحظه فرمایید، فرمودند: همه را ببرید، من باید خودم فکر کنم، کسی که این همه را نگاه کند، برای فکرش مجالی نمی‌ماند.

فهرست مطالب

سخنی با همکاران

بخش اول : راهنمای تدریس تفکر و پژوهش

۲	فصل اول : کلیات
۲	۱-۱- مقدمه
۲	۱-۲- ضرورت و اهمیت پرورش تفکر و تعقل
۳	۱-۳- جایگاه تفکر و تعقل در برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران
۵	۱-۴- رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه درسی ملی
۷	۱-۵- فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه درسی تفکر و پژوهش
۱۱	۱-۶- حکمت در برنامه درسی تفکر و پژوهش
۱۳	کلام آخر

۱۴	فصل دوم : آشنایی با برنامه درسی تفکر و پژوهش
۱۴	۲-۱- مقدمه
۱۴	۲-۲- اصول، مفروضات و رویکردهای برنامه درسی
۱۶	۲-۳- اهداف برنامه درسی
۱۹	۲-۴- انتظارات عملکردی
۱۹	۲-۵- جدول رابطه اهداف دوره و هدف‌های پایه هشتم
۲۱	۲-۶- اصول حاکم بر برنامه درسی
۲۱	۲-۶-۱- اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا
۲۱	۲-۶-۲- اصول حاکم بر روش‌های یاددهی - یادگیری
۲۲	۲-۶-۳- اصول حاکم بر روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
۲۲	۲-۶-۴- راهکارهای تحقق اصول

- ۲۳ ۲-۷- مضامین برنامه درسی تفکر و پژوهش پایه هشتم
- ۲۴ ۲-۸- نقش‌ها (معلم، دانش‌آموز، خانواده، مدیر)
- ۲۵ ۲-۹- منابع (محیط، مواد و رسانه‌های آموزشی)
- ۲۶ ۲-۱۰- شیوه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
- ۳۴ ۲-۱۱- برنامه آموزشی
- ۳۵ ۲-۱۲- ارتباط برنامه درسی تفکر و پژوهش با سایر دروس پایه

۳۶ فصل سوم : صلاحیت معلمان برای اجرای برنامه درسی تفکر و پژوهش

- ۳۶ ۳-۱- صلاحیت‌های اجرا
- ۳۷ ۳-۱-۱- شناخت ویژگی‌های مخاطبان
- ۳۷ انسان، تفکر و تعقل
- ۳۷ رشد شناختی و تفکر
- ۳۹ تفکر و زبان
- ۴۰ ۳-۱-۲- کاربرد روش‌های یاددهی - یادگیری
- ۴۱ آموزش به کمک بحث گروهی
- ۴۳ آموزش برای یادگیری اکتشافی
- ۴۳ آموزش به کمک یادگیری مشارکتی
- ۴۴ ۳-۱-۳- مدیریت فرایند یادگیری
- ۴۵ صبر و تحمل
- ۴۵ پرسشگری معلم
- ۴۸ هدایت مباحثه‌ها
- ۵۰ قصه‌گویی و داستان‌خوانی
- ۵۲ ۳-۲- صلاحیت‌های انتخابگری (انتخاب محتوا)
- ۵۲ ۳-۲-۱- انتخاب فعالیت از بین فعالیت‌های نیمه‌تجویزی
- ۵۲ ۳-۲-۲- انتخاب مواد و رسانه‌های آموزشی
- ۵۲ معیارهای انتخاب داستان برای برنامه درسی تفکر و پژوهش

۵۳	معیارهای انتخاب فیلم برای برنامه درسی تفکر و پژوهش
۵۴	۳-۳- صلاحیت طراحى فعالیت (بخش غیرتجویزی یا اختیاری)
۵۵	۳-۳-۱- اصول طراحى فعالیت
۵۶	۳-۳-۲- چهارچوب طراحى فعالیت
۵۸	۳-۳-۳- سازماندهی فعالیت‌های یک جلسه
۵۹	فصل چهارم : فرایند اجرای فعالیت‌های تفکر و پژوهش
۵۹	۴-۱- مقدمه
۶۰	۴-۲- فعالیت‌های یادگیری برنامه درسی تفکر و پژوهش در یک نگاه
۶۲	۴-۳- فرایند اجرای فعالیت‌های تجویزی (الزامی) تفکر و پژوهش
۶۲	زیبایی
۶۵	نقاشی شاهزاده خانم
۶۸	پروژه پژوهشی
۷۶	راه‌هایی
۸۲	دیو و کیک
۸۵	جان و تن
۸۹	آرزو
۹۲	تو نیکی می‌کن و در دجله انداز
۹۶	۴-۴- فرایند اجرای فعالیت‌های نیمه‌تجویزی (انتخابی)
۹۶	واقعیت
۱۰۱	عادت‌ها
۱۰۶	پدر و پسر اولیه
۱۰۹	خط‌کشی
۱۱۲	اثر
۱۱۵	آن پسرک انار ندارد
۱۱۸	شادی
۱۲۳	منابع بخش تفکر و پژوهش

بخش دوم : راهنمای تدریس آداب و مهارت‌های زندگی

۱۲۶	مقدمه
۱۲۷	سخنی با همکاران و معلمان
۱۲۹	فصل اول : معرفی برنامه آداب و مهارت‌های زندگی
۱۲۹	سبک زندگی چیست؟
۱۳۳	مفهوم لغوی ادب و آداب
۱۳۴	تعریف مهارت
۱۳۵	تعاریف مهارت‌های زندگی
۱۳۵	ماهیت آموزش آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی)
۱۳۶	اهمیت آموزش آداب و مهارت‌های زندگی از نظر فردی و اجتماعی
۱۳۸	رویکرد برنامه درسی آموزش آداب و مهارت‌های زندگی
۱۳۹	مقصد غایی و شایستگی‌های اساسی در حوزه آداب و مهارت‌های زندگی
	مقصد و هدف‌های کلی برنامه درسی آداب و مهارت‌های زندگی در پایان
۱۴۴	دوره اول متوسطه
۱۴۶	اهداف برنامه درسی آموزش و مهارت زندگی در پایه دوم متوسطه
	انتظارات از سایر برنامه‌های درسی در تقویت هدف‌ها، آداب و
۱۴۸	مهارت‌های زندگی

فصل دوم : کلیاتی از شیوه‌های تدریس و ارزشیابی در حوزه آداب و

۱۴۹	مهارت‌های زندگی
۱۴۹	روش‌شناسی تدریس در حوزه آداب و مهارت‌های زندگی
۱۵۰	روش‌های مختلف یاددهی - یادگیری در آموزش آداب و مهارت‌های زندگی
۱۵۷	شیوه ارزشیابی از آموخته‌های فراگیران در درس آداب و مهارت‌های زندگی

فصل سوم : ساختار درس ها و راهبردهای یاددهی — یادگیری در تدریس

۱۶۲ درس های مختلف (سبک زندگی)

۱۶۲ الف) ساختار درس های سبک زندگی

۱۶۳ ب) سؤال هایی که زیاد پرسیده می شوند؟

۱۶۴ رهنمودهای کلی در تدریس درس های آداب و مهارت های زندگی

۱۶۴ مهارت های زندگی موفق کدام اند؟

۱۶۹ آداب معاشرت و گفت و گو

۱۸۱ رسانه ها و تأثیرات آنها بر زندگی ما

۱۸۴ مهارت افزایش عزت نفس

۱۸۸ کنترل نفس (خویشتن داری)

۱۹۲ رفتار پر خطر

۱۹۶ مهارت های بهبود خودپنداره، اعتماد به نفس

۲۰۱ افسردگی چیست؟

۲۰۴ مهارت های کنترل عصبانیت

۲۰۸ بلوغ چیست؟ (ویژه پسران)

۲۱۴ اعتیاد چیست و خطرات آن کدامند؟ (ویژه پسران)

۲۱۹ مهارت های کنترل استرس

۲۲۳ مهارت های مصرف

۲۲۶ چگونه از افراد بزرگسال، پیر و ناتوان مراقبت کنیم؟

۲۲۹ چرا باید به خود و دیگران احترام بگذاریم؟

۲۳۳ ارزش ها و معیارهای رفتاری چیست؟

۲۳۶ مهارت های تصمیم گیری

۲۴۰ آداب و مهارت های گردش های علمی و سفرهای اردویی

۲۴۴ منابع بخش «آداب و مهارت های زندگی»

سخنی با همکاران

ما به عنوان معلم، به طور حتم در ذهن خود با سؤالات بی شماری درباره چستی و چگونگی تعلیم و تربیت مؤثر مواجهیم و در جایگاه معلم یا اولیای دانش آموز درباره آنها با خود می اندیشیم و با دیگران گفت و گو می کنیم. اغلب، از ضعف دانش آموزان در ایده پردازی، توضیح و ترکیب ایده ها، استدلال، قضاوت صحیح و استفاده از معیار شکایت داریم و از آنها به دلیل عدم احساس مسئولیت در قبال جامعه و طبیعت، بی علاقه بودن به بحث و تبادل نظر و ناتوانی شان در برخورد منطقی به هنگام اختلاف نظر با دیگران، گله می کنیم. شاید در درجه اول باید از خود بیرسیم که ما به عنوان متولیان امر تعلیم و تربیت چه کرده ایم و چه باید بکنیم.

لازمه پرورش توانایی هایی چون قضاوت و ارزیابی صحیح ایده های دیگران و خلق ایده های نو این است که دانش آموزان این فرایندها را در عمل فراگیرند؛ یعنی در کنار درک مفاهیم، مهارت های ذهنی را نیز کسب و به آنها عمل کنند. در این صورت آنان هنگام مواجهه با هر سؤال و مسئله ای، برای پاسخ گویی به آن براساس روش ها و معیارهای صحیح عمل می کنند؛ یعنی به طور مناسب درباره آن می اندیشند و عاقلانه دست به عمل می زنند. تأکید بر این فرایند، از این واقعیت ریشه می گیرد که برای مواجه شدن با دگرگونی های سریع اجتماعی، صلاحیت های ایجاد شده در افراد باید نیازهای حال و آینده آنها را رفع کند، پس باید بر یادگیرنده و یادگیری، به معنای سازماندهی مجدد ذهن، متمرکز شد و روش و منشی را در یادگیرنده پرورش داد که او را به سوی فهم آرای خود و دیگران، از خود بیرون آمدن و توجه به پیامدهای اعمال و کردار خویش و تأمین مصالح نهایی فرد و اجتماع راهنمایی کند. از این منظر، دانش آموزان باید یاد بگیرند، که چگونه از ایده های خود در برابر جمع دفاع کنند، چه وقت و چگونه در معیارهای خود تجدیدنظر یا بر حفظ آنها پافشاری کنند و دانش آموزانی باشند که به یادگیری ارج نهند، بخواهند و بتوانند به طور مستقل فکر کنند و محدودیت های تفکر انفرادی و لزوم هم افزایی و تولید نظر بر پایه تعامل را درک کنند، و در نهایت دریابند که کیستند، چیستند، از کجا آمده اند، کجایند و به کجا خواهند رفت.

برنامه درسی تفکر و پژوهش برای تسهیل حرکت دانش آموزان در این مسیر طراحی شده است. از همکاران ارجمند انتظار می رود با ایجاد فضای مناسب در کلاس درس، فعالیت های یاددهی- یادگیری را به گونه ای هدایت کنند که به تحقق هرچه بیشتر یادگیری مورد نظر منجر شود.

گروه مؤلفان بخش تفکر و پژوهش

بخش اوّل

راهنمای تدریس تفکر و پژوهش

فصل اوّل

کلیات

۱-۱- مقدمه

بخش اوّل کتابی که پیش روی شماست، با عنوان راهنمای معلم برنامه درسی تفکر و پژوهش و با هدف آماده‌سازی شما در فرایند هم‌اندیشی با دانش‌آموزان و پرورش تفکر آنان طراحی شده است. این بخش از کتاب از چهار فصل تشکیل شده است؛ فصل اوّل با عنوان «کلیات» شما را با ماهیت و ضرورت مسئله پرورش تفکر در کودکان و جایگاه آن در برنامه درسی ملی آشنا می‌سازد. در فصل دوم برنامه درسی تفکر و پژوهش پایه هشتم معرفی می‌شود؛ این فصل شامل تعریف‌ها، رویکردها، اهداف، انتظارات عملکردی، انتخاب و سازماندهی محتوا، مضامین، نقش‌ها، منابع، شیوه‌های آموزش و ارزشیابی برنامه درسی است. فصل سوم به صلاحیت‌های لازم و مورد انتظار از معلمان برای اجرای این برنامه پرداخته است. در فصل چهارم، فعالیت‌های آموزشی هر جلسه در قالب طرح آموزشی ارائه شده است.

۱-۲- ضرورت و اهمیت پرورش تفکر و تعقل

با گسترش سریع حوزه‌های مختلف علوم و رشد فزاینده فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات، بیشتر کشورهای جهان به پرورش همه جانبه کودکان و نوجوانان برای آماده‌سازی آنان جهت ورود به عرصه‌های مختلف زندگی فردی و جمعی توجهی ویژه کرده‌اند. برنامه‌ریزان این کشورها براساس تعریف خود از انسان و جامعه و همچنین شناسایی چالش‌های پیش رو، به برنامه‌ریزی برای شکوفایی هرچه بیشتر استعدادها و ارتقای قابلیت‌های فردی و اجتماعی کودکان و نوجوانان توجه می‌کنند. چنین موضوعی از این رو اهمیت دارد که حفظ هویت فرهنگی و ملی جوامع در گرو انتقال صحیح آن به نسل‌های بعدی با در نظر گرفتن اقتضائات آینده است. نکته مهم این است که شکوفایی استعدادها و

ارتقای قابلیت‌ها منحصر به پردازش اطلاعات و یادگیری داده‌های علوم فنی، تجربی و انسانی نیست، در واقع، هدف نهایی صرفاً این نیست که کودکان و نوجوانان انسان‌هایی نخبه و متخصص در یک فن یا رشته بار آیند؛ زیرا به دلیل تفاوت‌های فردی و محیطی، همه افراد جامعه به طور تخصصی توان مشارکت در تولید علم و اثرگذاری در رشد، پیشرفت و توسعه علمی کشور را ندارند اما می‌توان جامعه‌ای را ترسیم کرد که در کنار تربیت متخصصان و نخبگان علمی برای پیشرفت و توسعه علمی و آبادانی کشور، همه افراد آن از سطح بسیار خوبی از روابط صحیح اجتماعی و انسانی برخوردار باشند و انسان‌هایی سودمند و مؤثر برای جامعه تلقی شوند. از چشم‌انداز بیست ساله، نقشه جامع علمی کشور و همچنین سند تحول بنیادین در این خصوص چنین برداشت می‌شود که هدف، ساخت جامعه‌ای است که افراد آن با تعقل و تفکر مبتنی بر فطرت، به تنظیم روابطشان در عرصه‌های ارتباط با خود، خدا، خلق و خلقت بپردازند تا از رهگذر آن هویت و فرهنگ خود را بازیابی، بازآفرینی و متعالی کنند. چنین جامعه‌ای، خردمحور، خردورز و خردمندپرور خواهد بود.

ما برآنیم که با همکاری شما معلمان گرامی، چنین دیدگاهی را در قالب برنامه درسی «تفکر و پژوهش» به این نسل عرضه کنیم. تفکر و پژوهش برنامه‌ای است در جهت شکوفایی قوه تفکر و تعقل کودکان و نوجوانان تا بتوانند در عرصه‌های مختلف با تفکر و خردورزی، مصالح خویش، خانواده و جامعه را تشخیص دهند و براساس آن عمل نمایند و دیگران را نیز به خردورزی و تعقل دعوت کنند. تفکر و پژوهش فرصتی است برای شکل‌گیری روش و منش تفکر و تعقل کودکان بر اساس فطرت خدادادی آنان تا از این رهگذر افکار خویش را سامان دهند و با زنگارزدایی از فطرت، مراحل کمال را طی کنند.

۳-۱- جایگاه تفکر و تعقل در برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران

سند تحول بنیادین، تغییر در شش زیر نظام آموزش و پرورش را برای ایجاد تحول در آن ضروری دانسته است. این شش زیر نظام عبارت‌اند از: برنامه درسی، رهبری و مدیریت تربیتی، تربیت معلم و منابع انسانی، فضا و تجهیزات و فناوری، تحقیق و ارزشیابی، تأمین و تخصیص منابع مالی. برنامه درسی ملی براساس فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی به عنوان اولین و مهم‌ترین سند از مجموعه اسناد تحولی زیرنظام‌های آموزش و پرورش با رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی به منظور تربیت انسان‌هایی متفکر و عاقل، با ایمان و باور، اهل علم، عمل، و اخلاق، در چهار عرصه ارتباط با خود، خدا، خلق، و خلقت با محوریت ارتباط با خدا طراحی شده و برآن است که افراد با کسب این شایستگی‌ها بتوانند

به مراتبی از حیات طیبه دست یابند.

به طور کلی، هر برنامه درسی بسته به میزان ارتباط و تناسب با مخاطب، کارآمدی و تأثیر خود را آشکار می‌سازد. در برنامه ادیان الهی و همین‌طور مکاتب بشری، چه در جنبه‌های معرفتی و شناختی و چه در جنبه‌های ارادی و عملی، انسان است که مخاطب همه برنامه‌هاست. از این رو، برنامه‌ای که براساس شناخت و تعریف کامل‌تری از انسان تدوین شده باشد، مقبولیت، توانمندی و موفقیت بیشتری خواهد داشت. برنامه درسی تفکر و پژوهش در ارتباط با انسانی تعریف می‌شود که در حکمت قرآنی و فلسفه و عرفان اسلامی به عنوان خلیفه‌الله معرفی شده است و هدف از آفرینش او رسیدن به کمال و سعادت حقیقی است. واضح است که ترسیم چنین جایگاهی برای انسان به فرد انسان‌ها و جامعه انسانی مربوط است نه به افراد خاص.

همچنین تحول در هر نظام آموزشی، به تغییر نگاه ما به انسان، جامعه و هستی بستگی دارد. برای اینکه شما معلمان عزیز را با این مطلب بیشتر آشنا کنیم، لازم است توضیح مختصری در این مورد بدهیم. اگر به خود، جامعه و محیط اطراف نظری دقیق بیندازیم، آن را مجموعه‌ای پیچیده از روابط و مناسبت‌ها خواهیم یافت که گاهی بر ما اثر می‌گذارند و گاهی نیز از ما اثر می‌پذیرند. این روابط با سرعت زیاد رو به گسترش‌اند و ما هر روز تجربه‌ای تازه از چنین روابطی را به دست می‌آوریم. اگر دوباره به این روابط نظر کنیم، درمی‌یابیم که این تأثیر و تأثر گاهی ناشی از علم و آگاهی و اراده ما و گاهی خارج از حیطه قدرت و اراده ماست. همچنین همه ما در روابطی که ناشی از علم و اراده خودمان است، خود را مسئول می‌دانیم و در روابطی که خارج از اختیار ماست نیز، سعی در تداوم و اصلاح آن می‌کنیم. برای مثال، وقتی بخواهیم کسی را به دقت بشناسیم یا او را به کسی معرفی کنیم، با توجه به روابطش با خود و دیگران به سخن گفتن درباره او می‌پردازیم. (تو اول بگو با کیان زیستی سپس من بگویم که تو کیستی). آنچه از سخن قبل به دست می‌آید این است که انسان عبارت است از همین وجود دنیوی به علاوه مجموعه روابط سالم و صحیح، و غیرسالم و ناصحیحی که با تعقل، تفکر و اراده و اختیار خویش ایجاد کرده است. این روابط براساس حکمت قرآنی شامل چهار عرصه می‌شود که عبارت‌اند از: رابطه انسان با خود، رابطه انسان با خداوند، رابطه انسان با خلق و رابطه انسان با خلقت. لذا، توصیف ما از هر فرد براساس چگونگی روابط او در این چهار عرصه است.

اگر تفکر و تعقل، که اساس روابط چهارگانه بالاست، تحت تأثیر موهومات، خیالات، غرایز، شهوات و رذائل اخلاقی باشد، به روابط ناسالم، صرف هزینه‌های فردی و خانوادگی، نابسامانی و ضعف اجتماعی و در نتیجه، شقاوت اخروی منجر خواهد شد و در حقیقت، نمی‌توان آن را تعقل

به‌شمار آورد. تعقل تجزیه و تحلیل و ربط دادن قضایا و سنجش و ارزیابی یافته‌ها بر اساس نظام معیار است که از طرق معتبر به‌دست آمده است. از نظر تعلیم و تربیت اسلامی، آنچه این روابط چهارگانه را منظم و هماهنگ می‌کند و منجر به اراده صحیح و سالم می‌شود، «تفکر و تعقل مبتنی بر سلامت فطرت انسان» است. (علامه طباطبائی، ۱۳۷۴: ۳۵۷) از این دیدگاه، «فطرت عبارت است از قدرت شناختن ایمانی که با آب و گل آدمی سرشته شده است. حیات سعادت‌مندانه نیز در واقع انطباق حیات عقلانی فردی و اجتماعی انسان با این موهبت الهی است.» (همان) برنامه درسی ملی بر اساس چنین دیدگاهی تدوین شده است. همان‌طور که گفته شد رویکرد این برنامه فطرت‌گرایی توحیدی است و در الگوی هدف‌گذاری آن، تفکر و تعقل نقش محوری دارد. بدیهی است با تغییر در رویکرد و الگوی هدف‌گذاری یک برنامه، سایر مؤلفه‌های آموزش نیز تغییر می‌یابند.

۴-۱- رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه درسی ملی

رویکرد برنامه‌های درسی و تربیتی «فطرت‌گرایی توحیدی» است. اتخاذ این رویکرد به معنای زمینه‌سازی لازم برای شکوفایی فطرت الهی دانش‌آموزان از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت آنان به منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است. برخی گزاره‌های تبیین‌کننده رویکرد برنامه درسی ملی، که به توضیح مبانی، اهداف، محتوا، روش‌های آموزش و ارزشیابی برنامه تفکر و پژوهش یاری می‌رسانند عبارت‌اند از:

دانش‌آموز

- فطرت الهی در وجود دانش‌آموز نهفته است و قابلیت شکوفایی و فعلیت یافتن دارد.
- دانش‌آموز همواره در موقعیت است و می‌تواند آن را درک کند و با انتخاب احسن خویش در مسیر اصلاح مداوم آن حرکت نماید. در این برنامه، هریک از دانش‌آموزان از حیث توانمندی‌های خود در زمینه تفکر در موقعیتی خاص و منحصر به فرد قرار دارند که قابل پرورش است.
- دانش‌آموزان در فرایند یاددهی – یادگیری و تربیت‌پذیری و توسعه شایستگی‌های خود به لحاظ ذاتی نقش فعالی دارند.

۱- منظور از موقعیت، وضعیت و نسبت مشخص و بویای فرد به‌عنوان عنصری آگاه، آزاد و فعال با گستره جهان هستی (جامعه، طبیعت و ماوراء طبیعت) و خداوند متعال به عنوان مبدأ و منتهای هستی است که موجب تغییر مداوم مرتبه وجودی آدمی و تحول وجه جمعی هویت می‌شود. (برگرفته از گزارش فلسفه تعلیم و تربیت رسمی)

معلم و مربی

- با شناخت و بسط ظرفیت‌های وجودی دانش‌آموزان و خلق فرصت‌های تربیتی آموزشی زمینه درک و انگیزه اصلاح مداوم موقعیت آنان را فراهم می‌سازد.
- راهنما و راهبر فرایند یاددهی — یادگیری است.
- برای خلق فرصت‌های تربیتی و آموزشی مسئولیت تطبیق، تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های درسی و تربیتی را در سطح کلاس برعهده دارد.

محتوا

- محتوا مجموعه‌ای منسجم و هماهنگ از فرصت‌ها و تجربیات یادگیری است که زمینه شکوفایی فطرت الهی، رشد عقلی و فعلیت یافتن عناصر و عرصه‌ها را به صورت پیوسته فراهم می‌آورد.
- در برگزیده مفاهیم و مهارت‌های اساسی و ایده‌های کلیدی مبتنی بر شایستگی‌های روش و منش تفکر و تعقل است.
- متناسب با نیازهای حال و آینده، علایق، ویژگی‌های روان‌شناختی دانش‌آموزان، انتظارات جامعه اسلامی و زمان آموزش است.

یاددهی — یادگیری

- فرایندی زمینه‌ساز برای ابراز گرایش‌های فطری، شناخت موقعیت یادگیرنده و اصلاح مداوم آن است.
- یادگیری حاصل تعامل خلاق، هدفمند و فعال یادگیرنده با موضوعات متنوع یادگیری است.
- دیدگاه دانش‌آموزان را به طور معنادار نسبت به ارتباط با خود، خداوند، دیگران و مخلوقات تحت تأثیر قرار می‌دهد.

محیط یادگیری

- کل نظام هستی محیط یادگیری است.
- مدرسه، محیط یادگیری پایه و اصلی است اما یادگیری به آن محدود نمی‌شود و سایر محیط‌ها را نیز در بر می‌گیرد.
- محیطی امن، منعطف، پویا، برانگیزنده و غنی برای پاسخگویی به نیازها، علایق و ویژگی‌های دانش‌آموزان تدارک می‌بیند.
- با بهره‌گیری از ظرفیت و قابلیت رسانه‌ها زمینه بهبود موقعیت دانش‌آموزان و ارتقاء کیفیت فرایند یاددهی — یادگیری را فراهم می‌آورد.

ارزشیابی

— بر شیوه ارزیابی بیرونی و خودارزیابی تأکید دارد و به این طریق، به صورت مستمر تصویری روشن و همه جانبه از موقعیت کنونی دانش آموز، فاصله او با موقعیت بعدی و چگونگی اصلاح آن، متناسب با ظرفیت‌ها و نیازهای وی ارائه می‌کند.

— زمینه انتخابگری، خودمدیریتی و رشد مداوم دانش آموز را با تأکید بر خودارزیابی فراهم می‌کند و بهره‌گیری از سایر روش‌ها را زمینه تحقق آن می‌داند.

— کاستی‌های یادگیری را فرصتی برای بهبود موقعیت دانش آموز و اصلاح نظام آموزشی می‌داند. (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱)

۵-۱- فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه درسی تفکر و پژوهش

جریان آموزش و پرورش در ماهیت خود نمی‌تواند از تفکر و مهارت‌های آن جدا باشد. اصولاً هر تغییری در شناخت انسان، حاصل تفکر و یادگیری‌های اوست. از همین رو، یکی از رسالت‌های اصلی هر نظام آموزشی پرورش صلاحیت‌ها و منش تفکر است. با این نگاه، هریک از عناوین درسی علاوه بر انتقال دانش و ایجاد یادگیری‌های جدید، به پرورش جنبه‌هایی از تفکر نیز می‌پردازند. از ریاضیات گرفته، که اساس تفکر منطقی را شکل می‌دهد، تا برنامه درسی هنر، که پرورش تفکر خلاق مبنای آن است. با این توضیح، ضرورت وجود، شکل و محتوای برنامه درسی‌ای که به‌طور اختصاصی به «تفکر» پردازد، سال‌ها مورد بحث و نظر صاحب‌نظران تعلیم و تربیت در سراسر جهان و به تبع آن ایران قرار گرفت و پس از انجام بررسی‌های لازم، درس «تفکر و پژوهش» در پایه ششم دبستان و پایه اول و دوم دوره اول متوسطه وارد برنامه رسمی آموزش و پرورش ایران شد. «برنامه درسی تفکر و پژوهش به دنبال پرورش صلاحیت‌ها و منش تفکر و پژوهش براساس رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی برای رسیدن به حکمت در عرصه نظر و عمل است.»

طرح نظریه فطرت در میان فلاسفه مسلمان سوابقی دارد. در میان متفکران متأخر، آیت‌الله شاه‌آبادی، علامه طباطبایی، امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و شهید مطهری به‌طور اساسی به مسئله فطرت پرداخته و با استناد به آیات قرآن، به‌ویژه آیه ۳۰ از سوره روم، آراء خود را درباره آن بیان داشته‌اند.

«فَاقِم وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ.»

«پس تو ای رسول، مستقیم روی به جانب آیین پاک اسلام آورده، پیوسته از دین خدا که فطرت خلق را بر آن آفریده است پیروی کن که خلقت خدا تغییر پذیر نیست. این است آیین استوار حق ولیکن اکثر مردم از حقیقت آن آگاه نیستند.»

واژه «فطرت» به معنای خلقت و ایجاد، برگرفته از ریشه «فَطَرَ» به معنای شکافتن و پاره کردن و انشقاق است. حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) معتقدند که فطرت آن نوع خلقتی است که پرده عدم را شکافته و دارای سابقه‌ای نیست (امام خمینی، ۱۳۷۶: ۱۷۹). «در واقع، فطرت بر کیفیت خاصی از خلقت دلالت دارد که مخصوص انسان به عنوان موجودِ مُدرک و لازمه وجود اوست. به بیان دیگر، فطرت لازمه تحقق ذات انسان است و هر آنچه مخصوص ذات انسان نیست، نه فطرت بلکه طبیعت و غریزه است» (شاه‌آبادی، ۱۳۸۰: ۱۲۷).

«طبیعت در همه موجودات جامد یا نامی (گیاهان)، که بدون روح حیوانی هستند، یافت می‌شود. برای مثال، طبیعت آتش گرما و نوربخشی و سوزاندن و طبیعت فلان درخت این است که در مقابل سرما مقاوم است اما غریزه در حیوانات و انسان در بعد حیوانی‌شان موجود است. غریزه حالتی نیمه آگاهانه و غیراکتسابی است که راهنمای حیوانات در زندگی‌شان است. یافتن غذا، دوری از خطر و تولید مثل نمونه‌هایی از امور غریزی هستند، اما انسان علاوه بر غریزه، واجد ویژگی‌ای است که در حیوانات مشابهی ندارد. این ویژگی خاص همان فطرت است و فرق آن با غریزه این است که غریزه شامل اموری است که موجب حفظ حیات مادی انسان می‌شود اما فطرت حافظ حیات معنوی انسان است. نقطه اشتراک طبیعت، غریزه و فطرت این است که هر سه اموری ذاتی هستند. طبق آیه ۵۰ سوره مبارکه طه «رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلَقَهُ ثُمَّ هَدَى.» این امور در همه موجودات بنا به تفاوت وجودی آنها به ودیعه نهاده شده است تا با تکیه بر آنها مراحل رشد و کمال خود را طی کنند. همان‌طور که حیوانات بدون نیاز به آموزش به سمت فعالیت‌های خاصی کشش دارند، انسان نیز بدون کسب هر نوع آموزشی به صرف بهره‌مندی از فطرت، معطوف به امور خاصی است. از همین رو، فطرت را می‌توان نوعی گرایش و کشش دانست که با وجود انسان درهم آمیخته و مخصوص به اوست. گرایش‌های فطری به دو نحو ظهور می‌یابند:

۱- گرایش‌های احساسی

۲- گرایش‌های معرفتی» (اقتباس از پیروز، ۱۳۹۰: ۱۹)

«از جمله گرایش‌های احساسی فطرت، می‌توان احساس محبت به خود، میل به آزادی، زیبایی‌دوستی، عدالت خواهی، نوع‌دوستی و نیز برخی تمایلات اخلاقی را نام برد. گرایش معرفتی

فطرت به میلی در انسان اشاره دارد که موجب پذیرش برخی معارف توسط وی می‌شود. اساسی‌ترین گرایش معرفتی میل به دانستن و پذیرش معرفت صحیح و حقانی است. انسان همواره مایل است گزاره‌هایی را که فی‌نفسه صحیح‌اند، قبول کند. قواعدی نظیر اصل امتناع اجتماع نقیضین، اصل علیت، اصل استلزام منطقی در زمره تصدیقاتی هستند که اگر به انسان عرضه شوند، او فارغ از رجوع به هر نوع دانش اکتسابی و بدون نیاز به هر نوع تعلیمی صحتشان را تأیید می‌کند». (گلیپاگانی، ۱۳۸۸: ۳۸) «پذیرش درستی این احکام و به بیان دقیق‌تر گرایش فطری انسان به صحت آنها، اصول و مبانی معرفت انسانی و لازمه کار عقل است؛ به نحوی که انکار آنها یا هر نوع تردید در صحت آنها، پایگاه معرفت انسانی را فرو می‌ریزد و آدمی را اسیر باتلاق نسبی‌گرایی، شکاکیت، سفسطه و تناقض‌گویی می‌کند.» (پیروز، ۱۳۹۰: ۲۰)

گرایش‌های معرفتی فطرت موجب شکوفایی استعدادهای عقلی و به کار افتادن دستگاه معرفتی انسان می‌شود. اصول و قواعد منطقی هر قدر هم که مستحکم و برآمده از واقعیت باشند، تا زمانی که انسان پذیرای آنها نباشد نمی‌توانند نقشی در حوزه معارف انسانی داشته باشند. پذیرش این اصول به عنوان تصدیقات صحیح، ریشه در فطرت آدمی دارد.

«فطرت دو صفت دارد: ۱- عدم تخلف در آن؛ یعنی این گونه نیست که انسانی واجد فطرت باشد و انسان دیگری فاقد آن. پس فراگیر و همگانی است؛ چون حقیقت هر انسانی با این واقعیت سرشته شده است. ۲- عدم اختلاف در آن؛ یعنی این گونه نیست که کسی واجد فطرت بیشتری باشد و دیگری واجد فطرت کمتر.» (شاه‌آبادی، ۱۳۸۶: ۳۱۵) «با این حال و به‌رغم آنکه تمام انسان‌ها به‌طور یکسان از فطرت و احکام خطاناپذیر آن بهره‌مندند و حکم اصلی فطرت هم حرکت به سمت کمال است، در صحنه واقعیت شاهد آنیم که شمار قابل ملاحظه‌ای از افراد از حرکت به سمت کمال، که اقتضاء فطرتشان است، بازمانده‌اند و حتی برخی مسیر تکامل را به عکس، یعنی در جهت حرکت به سمت حیوانیت، پی‌گرفته‌اند. فطرت، امری زوال‌ناپذیر و جدانشدنی از ذات آدمی است اما در عین حال باید اذعان داشت که توجه انسان به پیام‌های فطرت همیشگی نیست. بدین ترتیب، فطرت به‌طور تمام و کمال موجود است ولی مورد فراموشی و غفلت قرار گرفته است؛ طوری که گویی غبار غلیظی روی آن را پوشانده است.» (شاه‌آبادی، ۱۳۸۰: ۱۴۸) «در چنین حالتی، فطرت «مخموره»، یعنی فطرتی که با خمیره و سرشت انسان ممزوج است، به زیر حجاب می‌رود و به فطرت «محبوبه» تبدیل می‌شود.» (امام خمینی، ۱۳۷۶: ۷۷)

نقش تعلیم و تربیت زنگارزدایی از فطرت توحیدی دانش‌آموزان است. اکنون براساس نظریه

فطرت به بازشناسی تعامل انسان با امور پیرامونش، و در برنامه درسی تفکر و پژوهش به چگونگی مواجهه کودکان و نوجوانان با امور و پدیده‌ها در چهار عرصه ارتباط می‌پردازیم. مراد از تعامل انسان با امور پیرامونش، مواجهه‌ای است که خاص انسان و ناشی از ماهیت خاص اوست. برای مثال، انسان در مواجهه با پدیده‌های طبیعت توانایی آیه‌بینی و آیه خوانی دارد و جهان را فعل خداوند می‌بیند. فرد به طور مداوم با آرا و نظرات متفاوت و گاه متناقض مواجه می‌شود. انسانی که فطرت سالم دارد، در مواجهه با این امور، فهم معنا می‌کند و نسبت به آنها عکس‌العمل نشان می‌دهد؛ یعنی آنچه را با گرایش‌های فطری‌اش تطبیق دارد، جذب و آنچه را با فطرت او ناسازگار است، دفع می‌کند.

نکته مهم این است که هرچه فطرت دچار زنگار کمتری شده باشد، عکس‌العمل بهتری در برابر امور و پدیده‌ها نشان می‌دهد. بر همین منوال، کودکان و نوجوانان نیز به طور مستمر از طریق متن و محتوای سخنان، کتاب‌ها، فیلم‌ها، روزنامه‌ها، مجله‌ها، تصاویر و نظایر آنها در معرض آرا و نظرات مختلف قرار دارند و نسبت به آنها واکنش نشان می‌دهند. اگر این افراد توانایی آن را داشته باشند که در مواجهه با آرا و نظرات فهم معنا (دریافت حقیقت امر) کنند، به نحو دقیق‌تری می‌توانند نسبت آن را با فطرت تشخیص و واکنش نشان دهند، اما به میزانی که فطرت را جرم و آلودگی گرفته باشد، تشخیص میزان دوری و نزدیکی آن مورد به کمالاتی که متعلق گرایش‌های فطری‌اند، سخت‌تر می‌شود و در عوض، امکان اشتباه در تشخیص معنای واقعی بالاتر می‌رود. با این حال، اگر هنوز در میان جرمی که روی فطرت را پوشانده است روزنه‌ای برای تابش نور فطرت باقی مانده باشد، به همان اندازه نیز بخشی از معنا نزد فرد روشن می‌شود. از این رو برخی معنای امور را کامل‌تر و برخی ناقص‌تر می‌فهمند، اما افرادی با فهم ناقص هم می‌توانند با جرم‌زدایی از دستگاه فطرت، امکان دستیابی به فهم کامل‌تر را برای خویش فراهم کنند.

در مباحث فلسفی ساعت «تفکر و پژوهش»، دانش‌آموز درباره موضوعی اظهارنظر می‌کند و ممکن است نظر او با نظر معلم، سایر دانش‌آموزان و حتی عرف جامعه متفاوت باشد. این تفاوت ناشی از آموزش‌های خانواده، تأثیر رسانه‌ها، تأثیر همسالان، مقتضای سنی و غیره است. آنچه مهم است شیوه رفتار معلم در قبال این گونه نظرات است. در شیوه آموزش مستقیم، برخی معلمان با ارائه پیام‌های مستقیم سعی دارند نظر دانش‌آموز را اصلاح و مطابق نظر خود یا جمع کنند. این شیوه برای ساعت تفکر و پژوهش مناسب نیست؛ چون همان‌طور که گفته شد، تا دانش‌آموز معنا را کاملاً درک نکند، نمی‌تواند میزان سازگاری موضوع را با فطرت خود تشخیص دهد و آن را جذب یا دفع کند، اما دلیل اینکه چرا چنین نظری را ابراز کرده ممکن است یک یا چند مورد از مواردی باشد که در ادامه می‌آید:

- ابعاد مختلف مسئله و موضوع برایش روشن نیست؛ یعنی موضوع را به طور همه جانبه بررسی نکرده است.
- طرز تلقی او از موضوع برای خودش آشکار و روشن نیست. نمی‌داند که این سخن او نیست؛ بلکه نظر دیگران است که بر زبان او جاری می‌شود.
- در مقام فکر و اندیشه به جای به کارگیری دلیل و پذیرش از راه فهم، برهان‌نما را به جای برهان می‌نشانند و خود را از تعقل صحیح محروم می‌سازد.
- از سر تعصب و لجبازی با دیگران یا برای جلب نظر، با علم و آگاهی به واقعیت، خلاف آن را بیان می‌کند.
- یادگیری‌های خود را به موقعیت‌های نامربوط تعمیم می‌دهد؛ یعنی تعمیم‌های نادرست دارد.
- و....

با توجه به قبول فطری بودن گرایش‌های احساسی و معرفتی، کار معلم فراهم آوردن فرصتی است که طی آن دانش‌آموزان کنار زدن پرده‌ها و موانع فطرت را تمرین کنند. یعنی باید فرصت‌هایی فراهم شود تا دانش‌آموزان در فرایند بحث و گفت‌وگو، ابعاد یک موضوع یا مسئله را به طور همه جانبه بررسی کنند، از طرز تلقی خود نسبت به موضوع آگاه شوند، برهان را از برهان‌نما و دلایل مربوط و نامربوط را از هم تشخیص دهند، حقیقت نظر و گفتار را بررسی کنند نه گوینده آن را، نظرات خود را عمیقاً واکاوی کنند و....

۱-۶ حکمت در برنامه درسی تفکر و پژوهش

دانشمندان و فیلسوفان برای «حکمت» معانی و تفاسیر گوناگونی ارائه کرده‌اند. از جمله آنها این تعاریف است :

۱- حکمت، عبارت است از درک ویژه‌ای که انسان با آن می‌تواند حق و حقیقت را دریابد و از تباهی کار و از کار تباه جلوگیری نماید.

۲- حکمت عبارت است از رسیدن به حق به واسطه دانش و خرد. (راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، واژه حکم)

میل به رسیدن به حق و حقیقت، ویژگی فطری انسان است و کسب ویژگی فطری به واسطه دانش و خرد امکان‌پذیر است. حکما و دانشمندان حکمت را به دو بخش نظری و عملی تقسیم کرده‌اند :

حکمت نظری عبارت است از شناسایی و علم به احوال اشیا و موجودات، آن چنان که هستند.

حکمت عملی عبارت است از علم به اینکه رفتار و کردار آدمی، یعنی افعال اختیاری وی، چگونه باید باشد.

اگر وجود موجودات در قدرت و اختیار ما نباشد، علم مربوط به آنها را حکمت نظری می‌نامند اما اگر وجودشان در قدرت و اختیار ما باشد، علم مربوط به آنها را حکمت عملی می‌گویند. بنابراین، در حکمت نظری از «هست»ها و «است»ها و در حکمت عملی از «باید»ها و «نباید»ها بحث می‌شود. از آنچه بیان شد چند نکته را می‌توان نتیجه گرفت:

اوّل: حکمت عملی محدود به انسان است،

دوم: حکمت عملی مربوط به افعال اختیاری انسان است،

سوم: حکمت عملی با بایدها و نبایدهای افعال اختیاری انسان سر و کار دارد،

چهارم: از بایدها و نبایدهایی که خاص نوع انسان و کلی و مطلق و دائم است بحث می‌کند؛ نه بایدها و نبایدهای فردی و نسبی و موقت. (شهید مطهری، ۱۳۷۶: ۲۹ - ۳۱؛ نراقی، محمد مهدی، جامع السعادات (علم اخلاق اسلامی) ج ۱: ۴)

«عقل وقتی در واقعیت‌ها و موجودات عالم تفکر می‌کند تا آنها را بشناسد «عقل نظری» نامیده می‌شود و آن‌گاه که می‌اندیشد و فکر می‌کند تا خوبی‌ها را از بدی‌ها، ارزش‌ها را از ضد ارزش‌ها، رفتارهای زیبا را از رفتارهای زشت بازشناسد، آن را «عقل عملی» می‌نامند. همه این دانایی‌ها با تفکر به دست می‌آید. از این رو، امیرالمؤمنین علی - علیه السلام - در تعبیری زیبا و لطیف، عقل را به درختی تشبیه کرده که ریشه آن فکر و میوه اش سلامت از جهل و پندار زشت است.» (اعتصامی، ۱۳۸۹: ۴)

برای مثال، وقتی درباره علت و معلول، ناظم و منظوم و... فکر می‌کنیم موضوع تفکر ما از مباحث حکمت نظری است اما زمانی که درباره چگونگی رفتار اخلاقی افراد مانند راستگویی، طمع، قضاوت درباره شخصیت دیگران و... فکر می‌کنیم، موضوع تفکر ما از مباحث حکمت عملی است. با این اوصاف، حکیم کسی است که به واسطه شناخت هست‌ها می‌داند کیست، چیست، و کجاست؛ بنابراین، در هر موقعیت زمانی و مکانی می‌داند که چه بگوید، چه کاری انجام دهد و چه کاری انجام ندهد. امیرالمؤمنین علی - علیه السلام - در جمله‌ای زیبا فرموده‌اند: «رَحِمَ اللَّهُ إِمْرَأَةً عَلِمَ مِنْ آئِنٍ وَ فِي آئِنٍ وَ إِلَى آئِنٍ»؛ «خداوند رحمت آورد بر کسی که بداند از کجا آمده، کجاست و به کجا می‌رود.»

۱- برای مطالعه بیشتر در مورد عقل نظری و عقل عملی می‌توانید به مجموعه آثار استاد مرتضی مطهری، جلد ۲۲ آشنایی با علوم اسلامی؛ و جلد ۸، درس‌های الهیات شفا مراجعه کنید.

این یعنی حکمت به معنای واقعی، که بدون دانش و خرد میسر نیست.

کلام آخر: حیات انسان یک حیات فکری است. تفکر استعدادی الهی است که در اثر تربیت به فعلیت می‌رسد و انسان می‌تواند در پرتو تقوای الهی، با متعادل نمودن قوای درونی خویش از آن در مسیر فطرت توحیدی بهره‌مند شود. «حکمت، به عنوان ثمره تلاش آگاهانه انسان در بازشناسی خویش و هستی، عبارت است از علم و عمل حق که از فطرت سرچشمه گرفته و نتیجه آن آرامش درونی و سعادت دنیوی و اخروی است.» (استاد مطهری، آشنایی با علوم انسانی، ج ۱۹: ۴۵۶) بنابراین، حکمت شالوده تنظیم روابط چهارگانه بر اساس تفکر و تعقل است اما نکته مهم اینجاست که حکمت به معنای بالا هرگز برآمده از هرگونه تفکری نیست؛ زیرا ما در جامعه و در سطح جهان با شرور بسیاری مواجه می‌شویم که نتیجه سوء استفاده از قدرت تفکر انسان‌ها است. آنچه جایگاه برنامه درسی تفکر و پژوهش را در برنامه درسی ملی روشن‌تر می‌سازد این است که این برنامه تنها به دنبال پرورش و تربیت قوای تفکر و تعقل کودکان و نوجوانان نیست بلکه به‌طور چشمگیری در صدد آن است که طی فرایند پرورش تفکر و آموزش پژوهش، دانش‌آموزان بتوانند به روند اندیشیدن در وجود خود، آگاهی یابند و به عبارت دیگر به اندیشه خود بیندیشند تا اندیشه درست و سالم را از اندیشه نادرست و ناسالم تشخیص بدهند و به این ترتیب، اندیشه و عمل صحیح از فکر خود آنان زاییده شود و این همان معنای حکمت برآمده از فطرت توحیدی است. براین اساس، دانش‌آموزان ضمن یافتن روش صحیح اندیشیدن، به اصلاح اندیشه درونی خود و در گامی دیگر به اصلاح اندیشه دیگران ناآل می‌شوند که ثمره آن بروز رفتار حکیمانه در تعامل با خود و دیگران است.

فصل دوم

آشنایی با برنامه درسی تفکر و پژوهش پایه هشتم

۱-۲- مقدمه

مؤلفه‌های برنامه درسی تفکر و پژوهش، به عنوان بخشی از محتوای درس تفکر و سبک زندگی در پایه هشتم از ویژگی‌های خاصی برخوردارند؛ در این فصل با این ویژگی‌ها آشنا می‌شوید. برای درک بهتر ویژگی‌ها ابتدا مفاهیم کلیدی این درس، مانند تفکر و شناخت، مطرح می‌شوند. «تفکر، شناخت از طریق عمل ذهن بر روی اطلاعات دریافت شده و اندوخته‌های قبلی برای تبدیل مجهول به معلوم و دستیابی به نتیجه است.» (نگاشت پنجم برنامه درسی ملی، ۱۳۹۰: ۶۸) «تمامی فعالیت‌ها و فرایندهایی که موجب آگاهی فرد از جهان هستی می‌شوند، شناخت نامیده می‌شود.» (سیف، ۱۳۸۸: ۳۴۶)

شناخت نیازمند ابزاری است؛ در برنامه درسی ملی «ابزار شناخت و معرفت حواس، خیال، فکر، عقل، شهود و مکاشفه (قلب) معرفی شده است که در این میان تفکر و تعقل نقش اساسی در شناخت حقیقت هستی و سعادت جاوید دارد.» (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱: ۵۷)

در برنامه درسی تفکر و پژوهش دوره اول متوسطه، دانش‌آموزان علاوه بر مضامین فلسفی درباره ابزار و منابع شناخت به تأمل می‌پردازند تا از این رهگذر ظرفیت‌های فکری خود به عنوان انسان را بشناسند و در زندگی به کار برند.

۲-۲- اصول، مفروضات و رویکردهای برنامه درسی

برنامه درسی تفکر و پژوهش، بیش از آنکه یک برنامه آموزش مهارت‌های تفکر باشد، عاملی محرک است که کنج‌های طبیعی کودکان و نوجوانان را برمی‌انگیزد، تا آنها را در جست‌وجویشان به دنبال معنایاری دهد. این برنامه در پی آن است که جرئت و دقت اندیشیدن را در کودکان و نوجوانان

تقویت و به رشد منش تفکر در آنها، که در تمام طول زندگی به کارشان می‌آید، کمک کند. تولید هر برنامه درسی مبتنی بر اصول و مفروضاتی است که طراحی و تصمیم‌گیری درباره مؤلفه‌هایی چون اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی-یادگیری و ارزشیابی، مواد آموزشی و غیره مطابق با آن انجام می‌گیرد. اصول و مفروضاتی که این برنامه بر آنها بنیاد نهاده شده است، به شرح زیرند.

● زمینه تفکر به صورت عام در همه افراد انسان وجود دارد و جنبه‌ای از فطرت آنان است؛ یعنی، همه کودکان و نوجوانان از این قوه برخوردارند و آموزش و پرورش عهده‌دار شکوفایی، صحت و سقم، و سرعت و سهولت بخشیدن به آن است. در این جریان، گاهی ممکن است آسیب‌هایی هم حادث شوند. لذا باید این منش در کودکان و نوجوانان پرورش یابد که ضمن بیان نظرات و آراء خود، متضاد نگیند، به مغالطه نپردازند (افکار نادرست را با جملات زیبا صحیح جلوه ندهند) و اگر دیگران مغالطه کردند، بتوانند کشف موضوع کنند؛ یعنی، افکار نادرستی را که در قالب جمله‌های فریبده به آنها ارائه می‌شود، تشخیص دهند. آنها باید بتوانند یک موضوع را همه جانبه بررسی کنند و با استفاده از معیار معتبر، درست را از نادرست و کامل را از ناقص بازشناسند.

● با وجود اینکه در عنوان تفکر و پژوهش از دو واژه «تفکر» و «پژوهش» استفاده شده است، این برنامه به لحاظ چیستی مشتمل دو موضوع با دو مفهوم و کارکرد متفاوت نیست. این برنامه به دنبال پرورش تفکر و تعقل است که به طور فطری در کودکان وجود دارد. تفکر تعریف شده در مبانی دینی فراتر از طبقه‌بندی‌های موجود است. این برنامه در پی آن است که دانش‌آموزان را در مسیر تفکری قرار دهد که با تعریف تفکر در مبانی دینی همخوانی دارد.

● تفکر و پژوهش فقط به معنای پژوهش در حوزه پدیده‌های مادی و با روش تجربی نیست بلکه پدیده‌های انسانی و اجتماعی و موضوعات اعتقادی را نیز در برمی‌گیرد و به‌طور کلی جست‌وجوی پاسخ سؤالات، در چهار عرصه ارتباط با خود، خدا، خلق، و خلقت است. در آموزش روش پژوهش، تفکر تجربی بیشتر به دنبال این است که بگوید چه چیزی به تجربه در می‌آید اما در علوم انسانی تفکر محدود به تجربه نیست و باید به دانش‌آموزان کمک کرد از محسوسات بالاتر روند و به ماوراء تجربه نیز بیندیشند. در دوره اول متوسطه، دانش‌آموزان درباره همه ابزار و منابع شناخت تأمل خواهند کرد.

● این برنامه به دنبال آموزش فلسفه و نظریه‌های فلسفی نیست بلکه با رویکرد فلسفیدن، که به معنای فکر کردن درباره ماهیت و چیستی، چگونگی و چرایی امور و پدیده‌هاست، فرصتی فراهم می‌کند تا دانش‌آموزان بتوانند براساس فطرت کمال‌طلب و حقیقت‌جوی خویش درباره امور و پدیده‌ها بیندیشند و انگیزش، توانایی و منش تفکر و تعقل را کسب کنند.

● رویکرد فلسفیدن در برنامه تفکر و پژوهش در جهت دستیابی به پاسخی است که اگر چه تنها پاسخ صحیح یا کاملاً صحیح نیست، پاسخی قابل دفاع و براساس استدلال‌های قوی و پذیرفته‌تر از سایر پاسخ‌هاست. در هر جلسه دانش‌آموزان افکار خود را درباره ماهیت و چیستی، و چگونگی و چرایی موضوع مربوطه مطرح و درباره آن استدلال می‌کنند. در پایان جلسه، آموزگار به جمع‌بندی مباحث کمک می‌کند اما نتیجه یکسانی به دانش‌آموزان القا نمی‌شود؛ مگر اینکه خودشان به آن نتیجه رسیده باشند.

۳-۲- اهداف برنامه درسی

برنامه پرورش تفکر از پایه ششم ابتدایی براساس برنامه درسی نظام‌مندی پیگیری شده است. این برنامه در پایه هشتم براساس اهداف تحقق یافته انواع و مهارت‌های تفکر در برنامه درسی پایه ششم ابتدایی و اول متوسطه بنا شده است. به معلمان محترم توصیه می‌شود برای آشنایی با پیشینه آموزشی این درس به فصل دوم و چهارم کتاب راهنمای معلم تفکر و پژوهش ششم دبستان کد ۷۴/۴ و فصل چهارم راهنمای معلم تفکر و سبک زندگی کد ۸۱/۳ مراجعه کنند.

اهداف کلی

- کسب صلاحیت‌های پایه و صفات و ویژگی‌های منش تفکر
- کسب بصیرت و بینش عمیق‌تر نسبت به امور و پدیده‌ها

این هدف‌ها، اهداف کلی برنامه‌اند که تحقق آنها در طول تحصیلات رسمی (دوره ۱۲ ساله) دنبال خواهند شد. همان‌طور که ملاحظه می‌کنید، هدف اول از دو بخش تشکیل شده است: ۱- کسب صلاحیت‌های پایه تفکر، ۲- کسب صفات و ویژگی‌های منش تفکر.

کسب صلاحیت‌های پایه تفکر: کسب صلاحیت به معنای کسب هم‌زمان دانش، مهارت و نگرش‌های مرتبط با یک موضوع است. صلاحیت‌های مورد تأکید در پرورش تفکر و تعقل عبارت‌اند از:

- تخیل
- حل مسئله
- تفکر انتقادی
- ابداع و خلق
- تفکر سیستمی

● کاوشگری

○ پرسشگری

○ هدایت مشاهدات

○ تحلیل

○ قضاوت براساس شواهد

○ تصمیم‌گیری

● قضاوت براساس نظام معیار

● تأمل در خود

● خودارزشیابی بر اساس نظام معیار.

در جدول توصیف فعالیت‌ها در فصل چهارم بخش تفکر کتاب راهنمای معلم چگونگی پیگیری صلاحیت‌ها و ارتباط هر فعالیت با آنها مشخص شده است. تفکر و پژوهش در پایه اول و دوم متوسطه بر پرورش توانایی کاوشگری، قضاوت براساس نظام معیار در دانش‌آموزان تمرکز دارد. این تأکید به معنای حذف سایر موارد نیست بلکه در سازماندهی فعالیت‌ها نمود این صلاحیت‌ها بیشتر است.

کسب صفات و ویژگی‌های منش تفکر : صفات و ویژگی‌های منش تفکر شامل صفات و ویژگی‌های فردی و جمعی منش تفکر است. کسب صفات و ویژگی‌های فردی به این معناست که فرد :

● اهل تفکر باشد و یک موضوع و مسئله را به‌طور همه‌جانبه و دقیق بررسی کند.

● شجاعت بیان نظرات خود را داشته باشد.

● اگر به نادرستی نظر خود پی برد، شجاعت تغییر نظر و اعتراف به تغییر نظر را داشته باشد.

● نقدپذیر باشد.

● از مغالطه پرهیز کند.

کسب صفات و ویژگی‌های جمعی منش تفکر به این معناست که فرد :

● در گفت‌وگوها نوبت را رعایت کند.

● در ارتباط با دیگران، هیجانش را کنترل کند.

● به سخنان دیگران گوش فرا دهد.

● به عقاید دیگران احترام بگذارد و نظرات مخالف را با استدلال، رد کند.

● دیگران را به بیان نظر خود ترغیب کند.

هدف دوم یعنی «کسب بصیرت و بینش عمیق‌تر نسبت به امور و پدیده‌ها» از طریق مضامینی دنبال

می‌شود که ضمن فراهم آوردن فرصت تفکر دربارهٔ امور و پدیده‌های هستی، به تحقق هدف اول کمک می‌کنند. منظور از این مضامین، موضوعاتی است که بستر لازم برای طرح یک موضوع و بررسی آن از دیدگاه‌های گوناگون را در کلاس فراهم می‌کنند. تفکر دربارهٔ این مضامین فرصت‌هایی فراهم می‌کند تا دانش‌آموزان با بررسی امور و پدیده‌ها به بیش عمیق‌تری نسبت به هستی (ماهیت و چیستی، چرایی و چگونگی) دست یابند. پس از معرفی اهداف، با مضامین آشنا خواهید شد.

هدف‌های کلی برنامهٔ درسی تفکر و پژوهش دورهٔ اول متوسطه در عناصر تربیتی
هدف‌های کلی دورهٔ اول متوسطه براساس الگوی هدف‌گذاری برنامهٔ درسی ملی در پنج عنصر تفکر و تعقل، ایمان و باور، علم، عمل، و اخلاق به شرح زیرند.

تفکر و تعقل

- توانایی تفکر دربارهٔ منابع و ابزار شناخت

ایمان

- ایمان به وجود روابطی ماوراء روابط ظاهری امور و پدیده‌ها و کشف ملکوت آنها

علم

- آگاهی از حقایق و قوانین حاکم بر هستی
- فهم ارزش‌ها و معیارهای دینی
- آشنایی با روش انجام فعالیت‌های مطالعاتی و پژوهشی
- شناخت صحیح نسبت به یافته‌های علم و فناوری

عمل

- توانایی به‌کارگیری روش‌های مناسب در فعالیت‌های مطالعاتی و پژوهشی، در چهار عرصهٔ ارتباط با خود، خدا، خلق، خلقت

- خودیادگیری و خودسازی مستمر و مادام‌العمر

- توانایی برقراری ارتباط فردی و میان فردی

اخلاق

- شناخت بایدها و نبایدهای رفتار انسان و درونی‌سازی ارزش‌های اخلاقی و پرهیز از رذایل

- رعایت اصول اخلاق در عمل

- توسعه و شکوفایی گرایش‌های الهی در انسان نظیر حقیقت‌جویی، خیر و فضیلت خواهی

۴-۲- انتظارات عملکردی

از جمله ویژگی‌های آموزش‌های یادگیرنده محور این است که اهداف آنها کلی نوشته می‌شوند. در این برنامه نیز این ویژگی رعایت شده است؛ لذا سطح دستیابی به این هدف‌ها در پایه هشتم، با عنوان انتظارات عملکردی مشخص شده است. انتظارات عملکردی برون‌دادی است که قرار است دانش‌آموزان در حین انجام دادن فعالیت‌ها و پس از آن در عمل خود به نمایش بگذارند. این انتظارات عبارت‌اند از:

- طرح پرسش‌های مناسب و تشخیص مسئله
- شناسایی و تشخیص منابع و شیوه‌های مناسب جمع‌آوری اطلاعات
- برنامه‌ریزی برای دستیابی به پاسخ سؤال‌های خود
- کار روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- اصلاح و ارتقاء نگرش‌های خود نسبت به پژوهش و یافته‌های علمی
- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- تحلیل و کشف معانی واژه‌ها
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
- همفکری با دیگران در حل مسائل و مشکلات
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
- استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی و بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود.

۵-۲- جدول رابطه هدف‌های دوره و هدف‌های پایه هشتم

در صفحه بعد، جدول رابطه اهداف دوره و اهداف پایه هشتم آمده است. در این جدول در ستون اول عناصر تربیتی، در ستون دوم هدف‌های کلی دوره و در ستون سوم هدف‌های پایه هشتم نوشته شده است. محتوای جدول نشان می‌دهد که در پایه هشتم، دانش‌آموزان به چه سطحی از هر هدف باید دست یابند یا چه مضامینی فرصت تفکر را برای آنها فراهم می‌سازد.

جدول رابطه اهداف دوره و اهداف پایه هشتم و حدود و قلمرو محتوا

عناصر	اهداف	اهداف پایه هشتم
تفکر و تعقل	توانایی تفکر درباره منابع و ابزار شناخت	<ul style="list-style-type: none"> ● توانایی تأمل درباره خیال (مفهوم، رابطه آن با فکر و عقل) ● توانایی تأمل در جایگاه تخیل در شناخت ● توانایی تأمل درباره شهود و مکاشفه ● توانایی تأمل در جایگاه شهود و مکاشفه در شناخت هستی
ایمان	ایمان به وجود روابطی ماوراء روابط ظاهری امور و پدیده‌ها و کشف ملکوت آنها	<ul style="list-style-type: none"> ● باور به هدفمندی خلقت ● باور به ارزشمندی جهان آفرینش
علم	آگاهی از حقایق و قوانین حاکم بر هستی	<ul style="list-style-type: none"> ● توانایی تأمل درباره روابط امور و پدیده‌های خلقت (عمل و عکس‌العمل) ● استنباط و فهم معیارهای عمل صالح
	آشنایی با روش انجام فعالیت‌های مطالعاتی و پژوهشی	<ul style="list-style-type: none"> ● آگاهی از ویژگی‌های سؤال مناسب پژوهش ● آشنایی با شیوه‌های گردآوری اطلاعات با استفاده از روش مطالعه منابع مکتوب ● آشنایی با مراحل انجام پژوهش و تدوین طرح و گزارش پژوهشی
	شناخت صحیح یافته‌های علم و فناوری	<ul style="list-style-type: none"> ● آشنایی با شیوه امانت‌داری علمی در نقل قول از منابع مکتوب ● آشنایی با روش‌های سنجش اعتبار منابع ● آشنایی با ویژگی‌های علم (فواید و مضرات فناوری)
عمل	توانایی به‌کارگیری روش‌های مناسب در فعالیت‌های مطالعاتی و پژوهشی، در چهار عرصه ارتباط با خود، خدا، خلق و خلقت	<ul style="list-style-type: none"> ● طرح پرسش مناسب پژوهش ● تشخیص شیوه مناسب گردآوری اطلاعات برای پاسخگویی به پرسش‌ها ● برنامه‌ریزی برای انجام پژوهش (نوشتن طرح پژوهش و اجرای آن با روش مطالعه منابع مکتوب) ● نوشتن گزارش پژوهش ● ارائه خلاصه گزارش پژوهش
اخلاق	شناخت بایدها و نبایدهای رفتار انسان	<ul style="list-style-type: none"> ● شناخت بایدها و نبایدهای رفتار انسان (زیبایی پوشش و رفتار، عادت‌های خوب و بد، صداقت، ترجیحات، بخشش و...)
	رعایت اصول اخلاق در عمل	<ul style="list-style-type: none"> ● آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن (رعایت نوبت، کنترل هیجان، گوش دادن مؤثر، احترام به عقاید دیگران، نقدپذیری و انعطاف، پرهیز از مغالطه) ● توسعه و شکوفایی گرایش به خیر و فضیلت خواهی (شناخت ارزش‌ها و اتخاذ تصمیم مناسب براساس آن)

۲-۶-۲ اصول حاکم بر برنامه‌درسی

اصول برنامه‌درسی تفکر و پژوهش از دلالت‌های آشکار و ضمنی برنامه‌درسی ملی گرفته شده‌اند که می‌توان آنها را در سه دسته اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا، اصول حاکم بر روش‌های یاددهی - یادگیری، و اصول حاکم بر روش‌های ارزشیابی به شرح زیر تبیین کرد.

۱-۲-۶-۲ اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا

- در انتخاب و سازماندهی محتوا باید به تفاوت‌های ناشی از محیط زندگی (شهری، روستایی، عشایری، فرهنگی و جغرافیایی)، جنسیتی و فردی دانش‌آموزان توجه شود.
- شایستگی‌های پایه، که در قالب عناصر پنج‌گانه اهداف کلی طبقه‌بندی شده‌اند، باید در انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه‌درسی اولویت داشته باشند.
- محتوای برنامه باید توان، انگیزش و زمینه‌های لازم و مناسب جهت خودیادگیری و خودسازی مادام‌العمر را برای دانش‌آموزان فراهم کند.
- در طراحی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری باید از تمرین‌ها و تکالیف تکمیلی، توسعه‌ای و خلاق برای تقویت و تثبیت آموخته‌ها استفاده شود.
- مضامین مورد استفاده در برنامه‌درسی تفکر و پژوهش باید برگرفته از چهار عرصه ارتباط با خود، خدا، خلق، خلقت و دربرگیرنده مفاهیم و مهارت‌های اساسی مبتنی بر شایستگی‌های مورد انتظار از دانش‌آموزان باشند.
- محتوا باید متناسب با نیازهای حال و آینده، علایق و توانایی‌های روان‌شناختی دانش‌آموزان و انتظارات جامعه باشد.

۲-۲-۶-۲ اصول حاکم بر روش‌های یاددهی - یادگیری

- روش‌های یاددهی - یادگیری زمینه‌ساز ابراز گرایش‌های فطری، شناخت موقعیت یادگیرنده و اصلاح مداوم آن است.
- برنامه‌درسی باید از روش‌های متنوع مانند تعقل، تجربه، بحث و گفت‌وگو بهره ببرد.
- برنامه‌درسی باید فرصت‌های متنوعی برای دانش‌آموزان و دست‌اندرکاران امر تعلیم و تربیت جهت به‌کارگیری منابع متعدد و متنوع یادگیری (مواد و رسانه‌های آموزشی، فضا و اشخاص) فراهم سازد.
- روش‌ها باید به گونه‌ای باشند که به ترکیب تفکر و تعقل در عرصه نظر و عمل منجر شوند.
- روش‌ها باید به ایجاد حلقه‌های کندو کاو و اجتماع پژوهشی کلاس درس (گروه کوچک و

گروه کلاسی)، که دارای کنش و واکنش شناختی و عاطفی باشند، منجر شوند.

۳-۶-۲ اصول حاکم بر روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

● راهبردهای ارزشیابی باید زمینه را برای خود راهبری در یادگیری، درک اهداف برنامه، یادگیری همیارانه و توانایی خودارزیابی فراهم سازند.

● ارزشیابی پیشرفت تحصیلی باید با توجه به عناصر تفکر، ایمان، علم، عمل و اخلاق صورت گیرد و نتایج آن به صورت کمی و کیفی ارائه شود.

● ارزشیابی پیشرفت تحصیلی باید با ارائه بازخوردهای لازم به یادگیرنده کمک کند که ضمن شناسایی نقاط ضعف و قوت، برای کیفیت‌بخشی به زندگی، اصلاح موقعیت و اعتلاء خود در زمینه تفکر، ایمان، اخلاق، علم و عمل اقدام کند.

● ارزشیابی پیشرفت تحصیلی این برنامه باید به گونه‌ای باشد که آرامش و امنیت خاطر دانش‌آموزان را جهت مشارکت در فعالیت‌ها تضمین کند.

● ابزار جمع‌آوری اطلاعات جهت ارزشیابی فردی و گروهی، تکوینی و پایانی، شناختی و فراشناختی، باید به گونه‌ای پیش‌بینی شود که اطلاعات جمع‌آوری شده در هر جلسه و دوره ارزشیابی، امکان ارزشیابی پایانی را فراهم سازد.

۴-۶-۲ راهکارهای تحقق اصول : زمینه تحقق این اصول از طریق راهکارهای زیر در

برنامه فراهم شده است.

● مضامین مرتبط با موقعیت‌های زندگی واقعی نوجوانان و پرسش‌های اساسی آنها درباره پدیده‌ها، وقایع و روابط و تحلیل و تفسیر آنها براساس نظام معیار انتخاب شده است.

● سازماندهی محتوا در همه فعالیت‌های برنامه درسی تفکر و پژوهش براساس شیوه حل مسئله و کاوشگری است.

● در هر فعالیت، در تبیین پدیده‌ها سه دسته سؤال مطرح شده است که دانش‌آموز را از توصیف امور عینی به سمت تحلیل روابط و فلسفیدن سوق می‌دهد.

سؤال‌های اولیه توصیف موقعیت است. در این نوع سؤال‌ها از دانش‌آموز خواسته می‌شود آنچه را در داستان شنیده یا در فیلم، تصویر، نمایش، یک پدیده و غیره مشاهده کرده است، بیان کند.

سؤال‌های دسته دوم درباره ابهام‌ها، موقعیت‌های متضاد، روابط علت و معلولی، تغییرات، وابستگی پدیده‌ها و... هستند. این دسته از سؤال‌ها به دنبال پرورش قوه استدلال دانش‌آموزانند؛

لذا از ماهیت و چستی و چرایی سؤال می‌کنند.

سؤال‌های دسته سوم یا سؤال‌های پایانی، یافته‌های دانش‌آموز را به موقعیت زندگی او پیوند می‌دهند. در این دسته سؤال‌ها، دانش‌آموزان با به اشتراک‌گذاری آموخته‌ها و تجربیات قبلی خود با دیگران به تثبیت، اصلاح و تعمیم آن به تولید و توزیع مفهوم کمک می‌کنند. یکی از ویژگی‌های برنامه درسی تفکر و پژوهش تأکید بر مفهوم‌سازی به جای مفهوم‌آموزی است.

● روش‌های آموزش یادگیرنده‌محور مانند آموزش به کمک بحث گروهی، آموزش برای یادگیری اکتشافی، آموزش به کمک یادگیری مشارکتی که زمینه تعامل مؤثر دانش‌آموزان را با معلم و همسالان فراهم می‌کند، ماهیتاً با برنامه درسی تفکر و پژوهش تناسب دارند. منظور از آموزش یادگیرنده‌محور، آموزشی است که در آن یادگیرندگان به کمک معلم، مسئولیت درک و فهم مطالب را برعهده می‌گیرند. نام دیگر آموزش یادگیرنده‌محور، آموزش غیرمستقیم است؛ لذا در این برنامه بر استفاده از این نوع روش‌ها تأکید می‌شود.

● به منظور تنوع بخشی به فرصت‌های یادگیری، در فعالیت‌ها از رسانه‌های مختلف چون کتاب داستان، روزنامه و مجله، رادیو و تلویزیون، فیلم، وقایع پیرامونی و تجربیات دانش‌آموزان جهت شروع بحث و گفت و گو استفاده شده است.

● فرایند ارزشیابی مستمر است و توسط دانش‌آموز و معلم انجام می‌شود و بر انتظارات عملکردی برنامه تمرکز دارد. در بخش تفکر و پژوهش از آزمون به معنای رایج آن برای سنجش پیشرفت و ارتقا به پایه بالاتر استفاده نمی‌شود.

۷-۲- مضامین برنامه درسی تفکر و پژوهش پایه هشتم

برای دستیابی به اهداف برنامه درسی تفکر و پژوهش مضامینی مورد استفاده قرار می‌گیرند که فهرستی از آنها را در ادامه مشاهده می‌کنید. این مضامین براساس هدف‌ها فهرست شده‌اند و ترتیب آنها به معنای اولویت در اهمیت یا اجرا نیست. معلمان محترم نیز می‌توانند در طراحی فعالیت‌های معلم‌ساخته یا غیرتجویزی از این مضامین بهره بگیرند.

مضامین فعالیت‌های فلسفی	مضامین فعالیت‌های پژوهشی
<ul style="list-style-type: none"> ● کشف و شهود ● عقل ● وحی ● روابط امور و پدیده‌ها (عمل و عکس‌العمل، اراده و اختیار، ظاهر و باطن، احساس و هیجان و عمل) ● در جست‌وجوی معنا (زیبایی، تخیل و توهم، عادت‌ها و نوآوری، شادی) ● آفرینش انسان (جایگاه انسان در آفرینش) ● ارزشمندی خلقت ● ویژگی‌های علم (مزایا و معایب فناوری) ● هویت (خودشناسی) 	<ul style="list-style-type: none"> ● طرح پرسش ● استفاده از منابع مکتوب (چاپی و الکترونیکی) ● طرح پژوهش ● تنظیم گزارش ● اخلاق پژوهشی/ امانت‌داری علمی

۸-۲- نقش‌ها (معلم، دانش‌آموز، خانواده، مدیر)

برای تحقق اهداف برنامه و توجه به اصول مذکور نقش‌های مخاطبان برنامه به شرح زیر است.

- نقش دانش‌آموزان ایده‌یابی و ایده‌پردازی، مشارکت‌کردن، فعال بودن، حقیقت‌جویی، هویت‌یابی، شناخت و درونی‌سازی ارزش‌ها، خودیادگیری، فراشناخت نسبت به چگونگی یادگیری خود است. این نقش‌ها در طراحی فعالیت‌ها، تعیین مواد و وسایل، اجرا، و ارزشیابی مورد تأکیدند، و سایر موارد با محوریت نقش دانش‌آموزان طراحی شده‌اند.

- نقش معلمان، اجرا، انتخابگری، و طراحی فعالیت است. معلمان می‌باید علاوه بر شرکت در دوره‌های آموزشی و مطالعه دقیق کتاب راهنمای معلم و منابع دیگر برای ارتقاء هر سه سطح صلاحیت در خود تلاش کنند. مهم‌ترین صلاحیت‌های اجرا، انتخابگری، و طراحی در فصل بعد تشریح شده‌اند.

- نقش اولیا حمایت از ایده‌های اساسی برنامه و تسهیلگری است؛ این نقش تا حدی است که موجب دخالت در روند و جهت پرورش تفکر دانش‌آموز نشود. لذا توجیه اولیا به روش‌های ممکن از جمله جلسات حضوری، ارسال بروشور، آموزش از طریق رسانه‌های جمعی ضرورت پیدا می‌کند.
- نقش مدیران پشتیبانی از ایده‌های اساسی برنامه و تسهیلگری جهت اجرای مناسب‌تر برنامه در مدرسه است. بنابراین، شرکت در جلسات آموزش‌های حضوری و گردهمایی‌های عمومی مدیران،

بازدید از کلاس‌های پرورش تفکر در مدرسه ضرورت پیدا می‌کند.

۹-۲- منابع (محیط، مواد و رسانه‌های آموزشی)

بسته آموزشی برنامه درسی تفکر و پژوهش از اجزاء به هم پیوسته‌ای تشکیل شده است که برای اجرای برنامه ضروری هستند. مهم‌ترین این اجزا کتاب راهنمای معلم، کتاب دانش‌آموز، فیلم‌ها و داستان‌های آموزشی است. طراحی اجزا به گونه‌ای است که وجود کتاب دانش‌آموز، فیلم و داستان بدون وجود کتاب راهنمای معلم معنا ندارد. در فصل آخر کتاب راهنمای معلم، فعالیت‌های یادگیری هر جلسه تشریح شده است. به منظور برانگیختن پرسش‌های اولیه مشارکت‌کنندگان و ایجاد حیرت فلسفی یا سؤال پژوهشی، از محرکی مانند یک ویدئو کلیپ، یک تصویر، یک شعر، قطعه‌ای از متن، یا هر چیز دیگری که کنجکاو و ایده‌های اولیه را تحریک کند، استفاده شده است. در شرح فعالیت نیز چگونگی استفاده از فیلم‌ها، بازی‌ها، کتاب‌های داستان به طور مشخص تعیین شده است. معلم بدون کتاب راهنمای معلم نمی‌تواند فعالیت‌ها را به درستی اجرا کند. لذا تهیه هم‌زمان اجزاء بسته آموزشی، به‌ویژه کتاب راهنمای معلم، برای اجرای برنامه ضروری است.

منابع مورد نیاز اجرای این برنامه به شرح زیر است:

○ منابعی که توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تولید می‌شوند:

■ کتاب معلم (راهنمای معلم در پرورش تفکر)

■ کتاب تفکر و سبک زندگی شامل برگه‌های کار و برگه‌های خودارزیابی

■ دی‌وی‌دی فیلم‌های کوتاه

○ منابعی که توسط استان، منطقه، مدرسه و معلم تأمین می‌شوند:

■ منابع خواندنی (کتاب‌های داستان، کتاب‌های مرجع، روزنامه‌ها و مجلات و...)

■ منابع دیداری - شنیداری مورد نیاز برنامه (تصاویر، فیلم‌ها، نوارهای شنیداری).

بدیهی است هر کتاب داستان یا فیلمی برای اجرای برنامه درسی تفکر و پژوهش مناسب نیست. در فصل بعد، معیارهای انتخاب کتاب‌های داستان و فیلم مناسب معرفی شده‌اند. فیلم‌های آموزشی منتخب نیز در طرح‌های آموزشی هر جلسه در فصل آخر معرفی شده‌اند که مدارس می‌توانند آن را تهیه کنند و در اختیار معلمان قرار دهند. اگر در برخی مدارس امکان نمایش فیلم وجود نداشته باشد، از فعالیت‌های دیگر بخش نیمه‌تجویزی (انتخابی) به عنوان جایگزین استفاده خواهد شد.

با توجه به پیش‌بینی اجزاء بسته آموزشی توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برای این درس، استفاده از کتاب‌های کار و تمرین تفکر و پژوهش موجود در بازار کتاب مجاز نیست. استفاده از کتاب‌های داستان و فیلم براساس معیارهایی که در این کتاب ارائه شده، برای کاربرد در فعالیت‌های بخش غیر تجویزی برنامه مجاز است.

۱۰-۲- شیوه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

یک شیوه‌نامه نظام‌مند ارزشیابی، باید مؤلفه‌هایی چون هدف، نقش و جایگاه ارزشیاب، زمان و دوره ارزشیابی، ابزار و روش‌های گردآوری اطلاعات، معیارهای قضاوت، سیستم نمره‌گذاری و بازخورد، و نوع استفاده از نتایج ارزشیابی را روشن سازد. در این برنامه مؤلفه‌های شیوه‌نامه ارزشیابی به شرح زیر تبیین می‌شوند.

اهداف ارزشیابی: در برنامه تفکر و پژوهش ارزشیابی با هدف ارائه بازخوردهای مستمر به یادگیرنده و یاددهنده برای شناسایی نقاط ضعف و قوت خود و برنامه، انجام اقدامات جبرانی، تعیین میزان دستیابی به انتظارات عملکردی برنامه و در نهایت، تصمیم‌گیری برای ارتقاء دانش‌آموز به پایه بالاتر انجام می‌گیرد.

ارزشیابی‌کننده: در برنامه تفکر و پژوهش معلم و دانش‌آموزان، هر دو، نقش ارزشیاب را به عهده دارند. خودارزشیابی در این برنامه، جایگاه ویژه‌ای دارد؛ زیرا فراشناخت نسبت به چگونگی یادگیری خود، یکی از مهم‌ترین انتظارات عملکردی برنامه است و بهترین داور در این مورد، خود دانش‌آموز است.

زمان و دوره ارزشیابی: ارزشیابی پیشرفت تحصیلی این برنامه از نوع ارزشیابی فرایندی است که به صورت مستمر، انجام می‌شود. در ارزشیابی مستمر، نقش یادگیرنده و ارسای عملکرد خود به منظور شناسایی ضعف‌ها و قوت‌ها و تلاش برای بهبود عملکرد آینده است. نقش معلم نیز شناسایی ضعف‌ها و قوت‌های عملکرد خود و برنامه و انجام اقدامات جبرانی برای بهبود آموزش از یک سو و تصمیم‌گیری درباره ارتقای دانش‌آموز از سوی دیگر است.

در ارزشیابی مستمر دانش‌آموز کارهای زیر را انجام می‌دهد:

- پاسخگویی به سؤالات فعالیت تکمیلی کتاب درسی و انجام دادن فعالیت در منزل

- تکمیل برگه خودارزیابی با بررسی فعالیت‌های انجام گرفته در کتاب در پایان هر نوبت.
- در ارزشیابی مستمر اقدامات زیر توسط معلم انجام می‌گیرد:
- تکمیل برگه ثبت مشاهدات یا سیاهه رفتار در هر جلسه برای چهار تا پنج دانش‌آموز، با توجه به تعداد دانش‌آموزان کلاس حداقل دو بار برای یک دانش‌آموز در هر نیمسال تحصیلی
- تکمیل برگه ارزیابی فعالیت پروژه برای هر دانش‌آموز در هر نیمسال تحصیلی
- بررسی و ارزیابی فعالیت‌های کتاب دانش‌آموزان، براساس معیارهای کامل، درست و دقیق بودن فعالیت انجام شده، دو بار در هر نیمسال تحصیلی
- بررسی و ارزیابی برگه‌های خودارزیابی دانش‌آموزان، براساس معیارهای کامل، درست و دقیق بودن فعالیت انجام شده، در پایان هر نیمسال تحصیلی
- ابزار و روش‌های ارزشیابی: انتخاب روش‌ها و ابزار متنوع و مناسب ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل آموزش و پرورش، در غنی شدن این بخش از فرایند آموزش، نقشی مهم ایفا می‌کند. در جمع‌آوری اطلاعات برای ارزشیابی پیشرفت تحصیلی این برنامه از سه نوع ابزار استفاده می‌شود:

- ۱- برگه ثبت مشاهدات یا سیاهه رفتار که معلم آن را برای هر جلسه تکمیل می‌کند؛
 - ۲- برگه ارزیابی فعالیت پروژه برای هر دانش‌آموز که معلم آن را در هر نیمسال تحصیلی تکمیل می‌کند؛
 - ۳- برگه فعالیت‌های کتاب دانش‌آموز که نقش پوشه کار دانش‌آموز را از ابتدا تا انتهای سال تحصیلی ایفا می‌کند.
- دانش‌آموزان نتایج ارزیابی از کار خود را در برگه فعالیت‌ها و برگه خود ارزیابی در کتاب ثبت می‌کنند.
 - فعالیت‌های انجام شده در کتاب دانش‌آموز، در دوره‌های زمانی پیش‌بینی شده، توسط معلم بررسی و ارزش‌گذاری می‌شود.
 - معلم نتایج بررسی کتاب دانش‌آموز را در دفتر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به ثبت می‌رساند.

سیستم نمره‌گذاری: سیستم نمره‌گذاری این برنامه تابع نظام کلی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی پایه هشتم، یعنی سیستم بیست نمره‌ای، است. پنج نمره به ارزیابی دانش‌آموز براساس برگه‌های ثبت مشاهدات و پنج نمره به چگونگی انجام فعالیت‌های کتاب اختصاص دارد. شیوه تخصیص این ده نمره

در دو بخش تفکر و پژوهش و آداب و مهارت‌های زندگی مشابه و مشترک است. از ده نمره باقی مانده، پنج نمره به پروژه پژوهشی بخش تفکر و پژوهش و پنج نمره به آزمون بخش آداب و مهارت‌های زندگی اختصاص می‌یابد. تخصیص پنج نمره پروژه پژوهشی، در نوبت اول براساس معیارهای ارزیابی طرح پژوهش و اقدامات در حال انجام و در نوبت دوم براساس معیارهای ارزیابی گزارش پژوهش و نحوه ارائه آن است.

نکته‌های حائز اهمیت در این مورد عبارت‌اند از :

- در استفاده از برگه‌های کتاب دانش‌آموزان و نمراتی که توسط معلم داده می‌شود ملاک و معیار بررسی، کامل، درست و دقیق انجام دادن فعالیت‌ها و خودارزیابی‌هاست.
- هنگام بررسی برگه‌های خودارزیابی دانش‌آموزان، ممکن است معلم پی ببرد که دانش‌آموز توانایی‌های خود را کمتر یا بیشتر از حد واقعی ارزیابی کرده است. در این صورت، پیشنهاد می‌شود پس از بررسی خودارزیابی‌ها گفت‌وگویی مختصر با دانش‌آموز مورد نظر صورت گیرد. در این گفت‌وگو درباره معیارهای قضاوت در مورد خود برای رسیدن به صحت و دقت توافق می‌شود و دانش‌آموز دوباره خودارزیابی را انجام می‌دهد. بدیهی است نمره دانش‌آموز براساس بررسی کار اصلاح شده تعیین می‌شود.

جدول ارزشیابی پیشرفت تحصیلی برنامه درسی تفکر و سبک زندگی در یک نگاه

نمره	زمان انجام	معیار	ابزار	ارزشیاب	نوع ارزشیابی
—	در طول سال و پایان نیمسال	کامل و دقیق نوشتن	برگه‌های فعالیت و خودارزیابی در کتاب دانش‌آموز	دانش‌آموز	مستمر
۵	هر جلسه برای تعدادی از دانش‌آموزان	مشابه برگه پیشنهادی در کتاب راهنمای معلم	برگه ثبت مشاهدات	معلم	
۵	دو بار در هر نیمسال	صحت و دقت در انجام فعالیت‌های کتاب	برگه‌های فعالیت و خودارزیابی کتاب دانش‌آموز		
۵	در هر نیمسال تحصیلی	مشابه برگه‌های پیشنهادی در کتاب راهنمای معلم	برگه ارزیابی فعالیت پروژه		
۵	در هر نیمسال تحصیلی		آزمون آداب و مهارت‌های زندگی		
۲۰	جمع نمرات				

برگه پیشنهادی ثبت مشاهدات در ساعت تفکر و پژوهش

ردیف	نام و نام خانوادگی دانش آموزان	عملکرد
۱		به محتوای فیلم، داستان، صحبت دیگران، با دقت توجه می کند.
۲		یک موضوع را همه جانبه و دقیق بررسی می کند.
۳		به نظر دیگران با تأمل می نگرد و با پرسش مناسب، دیگران را به توضیح نظرات خود تشویق می کند.
۴		هنگام گفت و گو با دیگران به احساسات آنها توجه می کند. احساسات دیگران را درک می کند و در صورت مخالفت با دیگران، با آنها با احترام حرف می زند.
۵		برای توضیح ایده ها و تصمیم های خود از زبان صحیح و دقیق استفاده می کند.
۶		در مباحثات، نظراتش غیر تکراری است و سیر تکاملی دارد.
۷		برای تبیین نظر خود استدلال می کند. توانایی دفاع منطقی از نظر خود را دارد.
۸		به هنگام بحث هیجانات خود چون خشم، نفرت، و غیره را کنترل می کند.
۹		تفاوت ها، شباهت ها و روابط بین نظرات، پدیده ها، امور، وقایع، یا اجزاء آنها را شناسایی و بیان می کند.
۱۰		قادر به ایجاد ارتباط بین تجارب خود و اطرافیان با موضوع بحث است.
۱۱		سؤال های جدیدی مطرح می کند که پاسخ آنها در فعالیت های انجام شده نیست و می خواهد نظر دیگران را درباره آن بداند.
۱۲		از عملکرد عجولانه و بدون فکر پرهیز می کند.
۱۳		تحمل شنیدن نظر دیگران را دارد و در صورت لزوم، نظر خود را اصلاح می کند.
۱۴		در برخورد با پدیده ها و مسائل زود قضاوت نمی کند.
۱۵		به هنگام نقد، قضاوت و ارزشیابی درباره هر موضوعی از معیار مناسب استفاده می کند.
۱۶		قادر به توضیح احساسات و تجربیات، و ارزیابی خود در مواجهه با یک موقعیت یادگیری است.
۱۷		با بررسی مسئله، راه های یافتن پاسخ سؤال را تشخیص می دهد.
۱۸		برای روش مراجعه به منابع مکتوب، پرسش مناسب طرح می کند.
۱۹		برای حل مسئله به روش های مختلف اطلاعات جمع آوری می کند.
۲۰		برای دستیابی به پاسخ پرسش های خود برنامه ریزی می کند.

برگه ارزیابی طرح و برنامه اجرایی پروژه پژوهشی در نیمسال اول

ردیف	ملاک ارزیابی	امتیاز			
		۱	۲	۳	۴
۱	تشخیص شیوه مناسب گردآوری اطلاعات برای هر سؤال				
۲	طرح پرسش مناسب براساس معیارهای ذکر شده در کتاب درسی				
۳	بیان روشن و دقیق هدف یا اهداف پژوهش				
۴	تشریح روشن و دقیق شیوه گردآوری اطلاعات				
۵	بیان روشن و دقیق ابزار گردآوری اطلاعات				
۶	فهرست کردن دقیق اقداماتی که باید انجام شوند				
۷	زمان بندی مناسب برای انجام اقدامات				
۸	انجام اصلاحات در هر یک از مراحل طرح پرسش، تهیه طرح و برنامه ریزی برای اجرا				
۹	مراجعه مستمر در طول نیمسال تحصیلی برای رفع اشکال و دریافت راهنمایی				
۱۰	همفکری و مشارکت با دیگران در پیشبرد جلسات پژوهش				
جمع نمره ها					
نمره نهایی از ۵ (جمع نمره ها تقسیم بر ۸)					

برگه ارزیابی گزارش پروژه پژوهشی در نیمسال دوم

ردیف	ملاک ارزیابی	امتیاز			
		۱	۲	۳	۴
۱	طرح روی جلد (شامل عنوان پژوهش، نام پژوهشگران، دبیر، نام مدرسه، سال انجام پژوهش) و صفحه «بسم الله الرحمن الرحيم» و فهرست مطالب دقیق و کامل دارد				
۲	عنوان یا پرسش پژوهش براساس طرح پژوهش و واضح و روشن نوشته شده است				
۳	هدف یا اهداف پژوهش براساس طرح پژوهش و واضح و روشن نوشته شده است				
۴	شیوه و ابزار گردآوری اطلاعات براساس طرح پژوهش و واضح و روشن نوشته شده است				
۵	نتایج پژوهش/ پاسخ پرسش پژوهش مطابق با اهداف پژوهش بیان شده است				
۶	نتایج پژوهش/ پاسخ پرسش پژوهش واضح و روشن بیان شده است				
۷	خلاصه گزارش (در کتاب درسی) مناسب نوشته شده است				
۸	منبع نویسی در متن و پایان گزارش، مطابق الگوی آموزش داده شده نوشته شده است				
۹	در طول نیمسال تحصیلی برای رفع اشکال و دریافت راهنمایی، مراجعه مستمر داشته است				
۱۰	در تنظیم و ارائه گزارش، از آموخته های خود در دروس فناوری، فارسی و هنر استفاده کرده است				
جمع نمره ها					
نمره نهایی از ۵ (جمع نمره ها تقسیم بر ۸)					

سیاهه رفتار خودارزیابی نیمسال اول و دوم سال تحصیلی

با توجه به فعالیت‌هایی که از ابتدای سال تحصیلی تاکنون انجام داده‌اید، جدول زیر را تکمیل کنید.

نیازمند تامل بیشتر	قابل قبول	خوب	بسیار خوب	عملکرد	رتبه
				هنگام مشاهده فیلم، شنیدن داستان، صحبت دیگران، با دقت توجه می‌کنم.	۱
				سؤال‌هایی می‌کنم که پاسخ آن را نمی‌دانم یا می‌خواهم نظر دیگران را نیز درباره آن بدانم.	۲
				به نظر دیگران با تأمل گوش می‌دهم و با پرسش مناسب، دیگران را به توضیح نظرات خود تشویق می‌کنم.	۳
				هنگام گفت‌وگو با دیگران به احساسات آنها توجه می‌کنم. احساسات دیگران را درک می‌کنم و در صورت مخالفت با احترام با آنها حرف می‌زنم.	۴
				هنگام گفت‌وگو با دیگران فریاد نمی‌زنم، بغض نمی‌کنم، صدایم را بلند نمی‌کنم، در عوض، آرام، واضح و محکم صحبت می‌کنم. (کنترل هیجان می‌کنم.)	۵
				هنگام گفت‌وگو با دیگران، از مشاجره با آنها و موضع دفاعی گرفتن در برابر آنان، خودداری می‌کنم.	۶
				برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خودم از زبان صحیح و دقیق استفاده می‌کنم.	۷
				در گفت‌وگوها سعی می‌کنم نظراتم تکراری نباشند و هر بار کامل‌تر شوند.	۸
				می‌توانم از نظر و عقیده خود با دلیل دفاع کنم.	۹
				هنگام گفت‌وگوی کلاسی از نظرات دوستانم استفاده و به آنها اشاره می‌کنم.	۱۰
				تفاوت‌ها، شباهت‌ها و روابط بین پدیده‌ها، وقایع، یا اجزاء آنها را شناسایی و بیان می‌کنم.	۱۱
				با بررسی مشکل و مسئله، راه‌های یافتن پاسخ سؤال را تشخیص می‌دهم.	۱۲
				روش‌های مختلف جمع‌آوری اطلاعات را برای یافتن پاسخ پرسش‌هایم به کار می‌برم.	۱۳
				یک موضوع را همه‌جانبه بررسی می‌کنم و از عملکرد عجولانه و بدون فکر پرهیز می‌کنم.	۱۴
				تحمل شنیدن نظر دیگران را دارم و در صورت لزوم، نظر خود را اصلاح می‌کنم.	۱۵
				در برخورد با پدیده‌ها و مسائل زود قضاوت نمی‌کنم.	۱۶
				هنگام قضاوت در مورد رفتار و نظر خودم و دیگران از معیار مناسب استفاده می‌کنم.	۱۷
				می‌توانم احساسات، تجربیات و ارزیابی خود از یک موقعیت را برای دیگران توضیح دهم.	۱۸
				در تکمیل برگه‌های خود ارزیابی با دقت و براساس واقعیت عمل می‌کنم.	۱۹
				فعالیت‌های کتاب را با دقت و برای یادگیری بهتر انجام می‌دهم.	۲۰
				فراوانی (تعداد) هر ستون	

۳.	موارد توصیفی
۱	مهم‌ترین چیزی که آموخته‌ام :
۲	فعالیت‌های مورد علاقه من :
۳	من در پیشرفت کرده‌ام
۴	من باید در زمینه بیشتر کارکنم
۵	وقتی به نوشته‌های خود نگاه می‌کنم، احساس می‌کنم :
۶	روش یادگیری من این است که
نام و نام خانوادگی دانش‌آموز : امضا	

۱۱-۲- برنامه آموزشی

در برنامه درسی تفکر و پژوهش، ساختار آموزش بر مبنای جلسه فعالیت است. تعداد ۲۸ جلسه فعالیت (۲۸ جلسه ۵۰ دقیقه‌ای) برای طول سال تحصیلی پیش‌بینی شده است. فعالیت‌های برنامه شامل سه بخش تجویزی (الزامی)، نیمه‌تجویزی (انتخابی)، و غیرتجویزی (اختیاری) است. منظور از بخش تجویزی یا الزامی برنامه فعالیت‌هایی است که اجرای آنها برای تمام کلاس‌ها الزامی است و تعداد جلسات آن ۲۲ جلسه ۵۰ دقیقه‌ای است. این فعالیت‌ها تحت هشت عنوان سازماندهی شده‌اند؛ هفت عنوان مرتبط با تفکر فلسفی در چهارده جلسه و عنوان مرتبط با تفکر پژوهشی یعنی پروژه در هشت جلسه اجرا می‌شود. بخش دوم شامل فعالیت‌های نیمه‌تجویزی یا انتخابی با هفت عنوان فعالیت است. معلم می‌تواند از بین هفت عنوان فعالیت پیشنهادی سه فعالیت را برای سه جلسه ۵۰ دقیقه‌ای، متناسب با نیاز کلاس و دانش‌آموزان انتخاب کند و به اجرا در آورد. این سه جلسه، به تشخیص معلم، می‌تواند در بین فعالیت‌های تجویزی یا پس از آن، یعنی در هر زمان از سال تحصیلی اجرا شود. بخش سوم شامل سه جلسه غیرتجویزی یا اختیاری است که در آن معلم، متناسب با نیازهای کلاس به طراحی فعالیت می‌پردازد. در صورتی که طراحی فعالیت در مدرسه امکان نداشته باشد، سه جلسه غیرتجویزی نیز با استفاده از فعالیت‌های باقی‌مانده از بخش نیمه‌تجویزی برگزار خواهد شد.

۱۲-۲- ارتباط برنامه‌درسی تفکر و پژوهش با سایر دروس پایه

شاید این سؤال برای شما نیز مطرح شود که آیا حوزه‌های یادگیری دیگر به پرورش تفکر نمی‌پردازند و اینکه ارتباط این درس با دروس دیگر چگونه است. پاسخ این است که همه حوزه‌های یادگیری به پرورش مهارت‌های تفکر می‌پردازند. در کتاب‌های درسی پایه‌های مختلف پرسش‌ها و فعالیت‌هایی را می‌توان یافت که هدف آنها پرورش مهارت‌هایی چون طبقه‌بندی، ردیف کردن، الگویابی، الگوسازی، پیش‌بینی، فرضیه‌سازی و قیاس و غیره است. همه اینها مهارت‌های تفکرند. اما معنای تفکر و تعقل در برنامه درسی ملی فراتر از مهارت‌های تفکر است. این برنامه به دنبال پرورش صلاحیت‌های پایه روش و منش تفکر براساس نقشه‌ای نظام‌مند و منسجم است و پیش‌بینی این برنامه درسی نیز به همین منظور بوده است. از سوی دیگر، برنامه‌ای که برای ساعت تفکر و پژوهش پیش‌بینی شده، خاص این ساعت نیست و رویکرد و روش آن را برای هر درس و در هر ساعتی می‌توان به کار گرفت. مضامین فعالیت‌ها به گونه‌ای انتخاب شده‌اند که نشان دهند در موضوعات درسی دیگر چگونه می‌توان این رویکرد و روش را به کار گرفت. لذا پرورش تفکر و تعقل در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران به دو صورت انجام می‌گیرد: بخشی از مهارت‌ها و صلاحیت‌های تفکر از پایه اول ابتدایی با درس‌های دیگر تلفیق می‌شوند و بخشی دیگر، که صلاحیت‌های سطح بالاتری را هدف قرار داده‌اند، در ساعت مستقلی پیگیری می‌شوند.

فصل سوم

صلاحیت معلمان برای اجرای برنامه درسی تفکر و پژوهش

صلاحیت‌های معلمان

همان‌طور که در فصل دوم گفته شد، فعالیت‌های برنامه درسی تفکر و پژوهش در قالب سه بخش تجویزی، نیمه‌تجویزی، و غیرتجویزی طراحی شده است. دستیابی به اهداف برنامه درسی و فعالیت‌های پیش‌بینی شده مستلزم دستیابی معلمان به سه سطح از صلاحیت‌هاست. این سطوح عبارت‌اند از:

- صلاحیت‌های اجرا
- صلاحیت‌های انتخابگری
- صلاحیت‌های طراحی.

اجرای مؤثر برنامه درسی در گرو تضمین صلاحیت معلمان در شناخت ویژگی‌های دانش‌آموزان، تسلط بر روش‌های یاددهی - یادگیری، شناخت و کاربرد مواد و رسانه‌ها، و مدیریت کلاس درس است. علاوه بر صلاحیت‌های اجرا، توانایی انتخاب فعالیت از میان فعالیت‌های نیمه‌تجویزی، انتخاب کتاب داستان، فیلم، بازی، تصویر و غیره، متناسب با نیاز دانش‌آموزان کلاس، از صلاحیت‌های ضروری برای معلمان است. برترین صلاحیت معلمان، توانایی طراحی فعالیت‌های آزاد یا اختیاری است. در این فصل صلاحیت‌های مورد انتظار به اختصار توضیح داده شده‌اند.

۱-۳- صلاحیت‌های اجرا

صلاحیت‌های اجرا شامل شناخت ویژگی‌های مخاطبان برنامه، یعنی دانش‌آموزان، درک کافی از مقتضیات برنامه درسی و موضوع آموزش، تسلط بر روش‌های یاددهی - یادگیری، شناخت و کاربرد مواد و رسانه‌ها، و مدیریت کلاس درس است.

۱-۱-۳- شناخت ویژگی‌های مخاطبان

انسان، تفکر و تعقل: «کودک، با قوه تفکر متولد می‌شود و از همان آغاز چشم گشودن به جهان، با کنجکاوی فطری خود به شکوفایی این قوه می‌پردازد. خالق حکیم، راه کمال و پیشرفت را در خلقت هر یک از مخلوقات خود به ودیعه نهاده است و آنها را به سوی مقصدشان راهبری می‌کند. از این رو کودک، فطرتاً حقیقت‌جو می‌باشد و کنجکاوی او، برخاسته از حقیقت‌جویی اوست؛ یعنی کودک به دنبال شناخت حقایق است، ابتدا حقایق کوچک و پیرامونی و بعد که به تدریج رشد می‌کند، به دنبال شناخت حقایق بزرگ دوردست و متعالی است.

به همین خاطر، اندیشمندان زیربنای حیات انسانی را تفکر دانسته و گفته‌اند که زندگی بشر بدون آن سامان نمی‌یابد و تکمیل نمی‌شود و نیز گفته‌اند تفکر وسیله دستیابی به جمیع کمالات و معارف مادی و معنوی و مقدمه ضروری سلوک باطنی است.» (اعتصامی، ۱۳۸۹: ۳)

«تعقل به معنای قدرت تجزیه و تحلیل و ربط دادن قضایا و سنجش و ارزیابی یافته‌ها براساس نظام معیار (اسلام) است که از طریق معتبر به دست آمده است.» (برنامه درسی ملی، اسفند ۱۳۹۱: ۲۰)

«قرآن کریم در آیات گوناگون رمزگشایی از حوادث طبیعی و رخدادهای تاریخی و اجتماعی را به امکانی برای تعقل مربوط می‌کند و یا آیه بودن آنها را صرفاً به دارندگان قلب و عقل‌ورزان اختصاص می‌دهد. فعالیت عقل، در عین محدود و مخاطره‌آمیز بودن، امکان دست‌یافتن آدمی به برخی حقایق فراتاریخی و یقینی در مورد واقعیت هستی و موقعیت خود در آن را فراهم می‌آورد. در پرتو فهم و تفسیر درستی که به این ترتیب از هستی و موقعیت شایسته انسان فراهم می‌آید، عقل‌ورزی در مقام عمل، لوازم عمل‌بایسته مقتضای این درک و فهم را در زندگی فرد مشخص می‌کند و تعهد نسبت به آنها (و در نتیجه تحقق عملی این لوازم) را از طریق تأکید بر هماهنگی نظر و عمل موجب می‌شود.» (مبانی نظری تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۸۵)

«اصل وجود قوه تفکر و تعقل در انسان، امری ذاتی و خدادادی است، نه آموختنی و اکتسابی. به عبارت دیگر، انسان ماهیتاً متفکر است و اندیشیدن در ذات وی است اما این قوه با تربیت رشد می‌یابد، شکوفا می‌شود و به فعلیت می‌رسد.» (اعتصامی، ۱۳۸۹: ۳)

رشد شناختی و تفکر: «پیاژه رشد شناختی کودکان را به چهار مرحله تقسیم کرده است. هر یک از این مراحل به سنین خاصی مربوط است و شامل طرز تفکر مشخصی می‌شود. همین تفاوت در طرز تفکر است که مراحل را از هم متفاوت می‌کند. طبق نظر پیاژه کسب اطلاعات بیشتر توسط کودک تأثیری در نوع تفکر او ندارد و پیشرفت و تغییر اصولاً کیفی است نه کمی. مراحل رشد از دیدگاه پیاژه

عبارت‌اند از حسی - حرکتی، پیش‌عملیاتی، عملیاتی، و عملیات صوری.» (سانتراک، ۱۳۸۷: ۴۷)

«دانش‌آموزان پایهٔ اول متوسطه در مرحلهٔ عملیات صوری قرار دارند. این مرحله که از یازده سالگی شروع می‌شود و تا پانزده سالگی ادامه دارد، مرحلهٔ نهایی رشد شناختی است. در این مرحله، افراد توانایی تفکر تجربیدی، ایده‌آلی و منطقی را می‌یابند و لزوماً پایبند مشاهدات عینی نیستند.» (سانتراک، ۱۳۸۷: ۵۴)

«یکی از مشخصه‌های این مرحله، توانایی تصور دربارهٔ امکانات است. افراد بالغ معمولاً در این سنین وضع ایده‌آلی را برای خود و دیگران تصور می‌کنند و آن را توسعه می‌دهند. اما افراد تازه بالغ در همان حال که به‌طور مجزّد و ایده‌آلی فکر می‌کنند، تفکر به روش منطقی را هم آغاز می‌کنند و حتی به روش دانشمندان می‌اندیشند. به این معنا که برای حلّ مسائل، فرضیه‌هایی می‌سازند و به آزمون آنها اقدام می‌کنند تا به نتیجه‌ای برسند.» (سانتراک، ۱۳۸۷: ۵۵)

«اندیشه‌های آنان در این مرحله، علاوه بر اشیاء محسوس، موارد احتمالی و فرضی را شامل می‌شود. نوجوانان در این مرحله قادر می‌شوند تفکر عملی مبتنی بر روش فرضیه‌ای - قیاسی را به‌کار بندند؛ یعنی می‌توانند به طرح فرضیه بپردازند و بدون نیاز به مراجعه به اشیاء محسوس، به واریسی فرضیه خود اقدام کنند و به آنچه موجود نیست بیندیشند.» (سیف، ۱۳۸۸: ۸۴)

«کسانی که مرحلهٔ عملیات صوری را می‌گذرانند، فرضیه‌های خود را عاقلانه و با پرسش‌های منطقی می‌آزمایند. حال آنکه در مرحلهٔ قبل از آن، اغلب نمی‌توانند رابطهٔ میان فرضیه و روش مناسب برای آزمون آن را درک کنند و به ایده‌هایی متکی می‌شوند که احتمالاً مردود بودن آن را لمس کرده‌اند.» (سانتراک، ۱۳۸۷: ۵۶)

براساس نظریهٔ رشد شناختی پیاژه، «ساخت شناختی کودک در هر یک از مراحل رشد با ساخت شناختی او در مراحل قبل و بعد، از نظر کمی و کیفی، متفاوت است. همچنین، ورود او از مرحله‌ای به مرحلهٔ بالاتر مستلزم آن است که مرحلهٔ قبلی را طی کرده باشد. گذر از این مراحل متوالی الزامی است اما همهٔ کودکان در یک سن معین یک مرحله را به پایان نمی‌رسانند و وارد مرحلهٔ تازه نمی‌شوند. شواهد نشان داده‌اند که برخی کودکان ممکن است زودتر یا دیرتر از کودکان دیگر مرحله‌ای را پشت سر بگذارند و وارد مرحلهٔ تازه‌ای شوند.» (سیف، ۱۳۸۸: ۷۶) می‌توان نتیجه گرفت که همهٔ نوجوانان در این سن به مرحلهٔ عملیات صوری نرسیده‌اند. بسیاری از دانش‌آموزان در این سنین هنوز در مراحل قبل به سر می‌برند یا اینکه تازه به مرحلهٔ طرز تفکر عملیات صوری راه یافته‌اند.

ویژگی عمدهٔ مرحلهٔ تفکر صوری، که در برنامهٔ درسی تفکر و پژوهش مورد توجه قرار گرفته، این

است که «نوجوان در این مرحله، درباره تفکر فکر می‌کند و عملیات صوری را برای بررسی فرضیه‌های ناشناخته و حل مسائل انتزاعی مورد استفاده قرار می‌دهد. او در این مرحله، قادر به استدلال نظام‌مند، قیاسی و استنباطی می‌شود که به او امکان می‌دهد راه‌حل‌های متعدد و ممکن را تصور کند و بهترین آنها را برگزیند.» (سیف، ۱۳۸۸: ۸۶)

تفکر و زبان: زبان برای رشد کارکردهای عالی ذهن بسیار مهم است. افراد از طریق زبان می‌توانند نظرات خود را به دیگران انتقال دهند و نظرات آنها را دریافت کنند. بر همین اساس، بحث زبان و به کارگیری دقیق و صحیح آن در برنامه درسی تفکر و پژوهش اهمیت بسیار زیادی دارد؛ چرا که کودکان و نوجوانان از طریق زبان نظرات، دلایل، و استنباط‌های خود را برای دیگران شرح می‌دهند. در نظریه ویگوتسکی، تفکر و زبان در کودکان به صورت دو فعالیت مستقل و جدا از هم شروع می‌شوند. در ابتدا تفکر پیش‌زبانی (پیش‌کلامی) یا تفکر بدون زبان، و زبان پیش‌عقلی یا گفتار بدون تفکر وجود دارند. در حدود دو سالگی منحنی‌های مجزای تفکر پیش‌زبانی و زبان پیش‌عقلی به هم می‌رسند؛ در نتیجه تفکر، زبانی و زبان، عقلانی می‌شود. با این حال، زبان و تفکر به طور کامل در هم نمی‌آمیزند و همواره نوعی استقلال در آنها ادامه می‌یابد.

ویگوتسکی معتقد است که در فاصله ۲ تا ۷ سالگی، زبان هم نقش درونی، یعنی هدایت و جهت‌دهی به تفکر، و هم نقش بیرونی، یعنی انتقال نتایج تفکر به دیگران، را ایفا می‌کند. با این حال، از آنجا که کودک هنوز قادر به متمایز ساختن این دو نقش یا دو کارکرد نیست، بنا به گفته گرین، درباره نقشه‌ها و اعمال درونی خود بلند حرف می‌زند و بین گفتار با خود و گفتار با دیگران (گفتار اجتماعی) تمایزی قائل نمی‌شود. پس از هفت سالگی، کودک می‌آموزد که استفاده آشکار از زبان را به موقعیت‌هایی محدود نماید که می‌خواهد با دیگران ارتباط برقرار کند و در همین زمان است که نقش تفکری زبان، یعنی نقشی که زبان در تفکر بازی می‌کند، به صورت گفتار درونی درمی‌آید. (اقتباس از اثر سیف، ۱۳۸۸: ۹۸، ۹۷)

آگاهی از نقش و رابطه تفکر و زبان به‌ویژه در کارکرد بیرونی آن، یعنی ارتباط با دیگران، در انتخاب، طراحی و اجرای فعالیت‌های برنامه‌درسی تفکر و پژوهش، و هدایت مباحثات برای معلمان اهمیت زیادی دارد. آنها باید دانش‌آموزان را به استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌ها هدایت کنند تا یاد بگیرند از تناقض‌گویی و مغالطه بپرهیزند؛ یعنی مقدمات معلوم‌نما را برای واقعی نشان دادن امور غیرواقع به کار نگیرند و در صورت استفاده دیگران از مغالطه بتوانند آن را تشخیص دهند.

۲-۱-۳- کاربرد روش‌های یاددهی - یادگیری

روش‌های یاددهی - یادگیری باید بتوانند بستر لازم برای تحقق اهداف برنامه درسی را تدارک ببینند. روش‌ها متناسب با راهبردها انتخاب می‌شوند. اصول حاکم بر راهبردهای یاددهی - یادگیری در برنامه درسی ملی که در طراحی برنامه درسی تفکر و پژوهش مورد توجه بوده به شرح زیر است.

- «امکان درک و تفسیر پدیده‌ها، وقایع، و روابط را در موقعیت‌های واقعی زندگی تدارک ببیند؛ به گونه‌ای که شرایط را برای درک مسائلی که دانش‌آموزان در موقعیت‌های مختلف با آنها مواجه می‌شوند و تصمیم‌گیری در مورد آنها با رعایت نظام معیار اسلامی فراهم کند.

- انگیزه دانش‌آموزان را از طریق کاوشگری در تلاش مداوم برای یافتن پاسخ پرسش‌هایی درباره پدیده‌ها، وقایع و روابط آنها شکوفا و تقویت کند.

- امکان درک و تفسیر قوانین کلی حاکم بر هستی و رابطه‌های علت و معلولی یا وابستگی پدیده‌ها را همراه با افزایش بصیرت در دانش‌آموزان فراهم کند.

- فرصت‌هایی را تدارک ببیند که شایستگی‌های کسب شده در فواصل زمانی توسط دانش‌آموز مرور و تصمیماتی برای تعدیل، بازنگری یا ادامه مسیر یادگیری توسط او اخذ شود.

- فرصت لازم برای پیوند نظر و عمل، تلفیق دانش و تجربیات پیشین با یادگیری‌های جدید را به صورت یکپارچه و معنادار برای تحقق ظرفیت‌های وجودی دانش‌آموزان و توسعه شایستگی‌ها فراهم کند.

- با استفاده بیشتر از روش‌های فعال، خلاق و تعالی‌بخش و با سازماندهی نوآورانه و خلاق فرایند جمع‌آوری و انباشت حقایق، زمینه ساختن علم و معرفت را فراهم آورد.

- کار خود را صرفاً به انتقال دانش محدود نکند بلکه زمینه تولید علم از سوی دانش‌آموزان را با تأکید بر مشارکت آنان در مفهوم تدارک ببیند.

- زمینه تعامل مؤثر دانش‌آموزان را با معلم، همسالان و انواع محیط‌های یادگیری فراهم کند.

- زمینه بهره‌گیری هوشمندانه از فناوری‌های نوین آموزشی را فراهم نماید و استفاده از آنها را با نگاه تقویتی و تکمیلی یا توانمندسازی (نه نگاه جایگزینی و واگذاری) دنبال کند. (برنامه درسی ملی، اسفند ۱۳۹۱: ۴۰ و ۴۱)

با عنایت به اصول مذکور، روش‌های آموزش یادگیرنده محور ماهیتاً تناسب بیشتری با برنامه درسی تفکر و پژوهش دارند. «منظور از آموزش یادگیرنده محور، آموزشی است که در آن یادگیرندگان به کمک معلم مسئولیت درک و فهم مطالب را خود برعهده می‌گیرند. نام دیگر آموزش یادگیرنده محور،

آموزش غیرمستقیم است. آموزش غیرمستقیم مورد استفادهٔ معلمان قرار می‌گیرد که ترجیح می‌دهند مطالب را از دانش‌آموزانشان بیرون بکشند.» (سیف، ۱۳۸۸: ۵۲۴)

«روش‌های آموزشی یادگیرنده‌محور متنوع‌اند؛ با این حال در اصولی با هم مشترک‌اند. ویژگی‌ها یا اصول مشترک همهٔ روش‌های آموزشی یادگیرنده‌محور عبارت‌اند از:

- ۱- به جای هدف‌های دقیق از هدف‌های کلی آموزشی استفاده می‌شود.
- ۲- از مواد یادگیری هر چه بیشتر و به شکل متنوع‌تر استفاده می‌شود.
- ۳- ممکن است تکلیف یادگیری را معلم تعیین کند اما دانش‌آموزان اجازه دارند دربارهٔ چگونگی انجام آن خودشان تصمیم بگیرند.
- ۴- وقتی دانش‌آموزان محتاج کمک می‌شوند، معلم نقش تسهیل‌کننده یا هدایتگر را ایفا می‌کند.
- ۵- به دانش‌آموزان فرصت کافی داده می‌شود تا تکالیف یادگیری را انجام دهند و به ارزش آنها پی ببرند.

۶- تفاوت‌ها بیشتر شناخته و رعایت می‌شوند.

۷- انعطاف‌پذیری این روش‌ها بیشتر از روش‌های آموزشی معلم‌محور است.» (فتسکو و مک‌کلور، به نقل از سیف، ۱۳۸۸: ۵۲۴)

«آموزش یادگیرنده‌محور عمدتاً در رویکرد روان‌شناسی سازنده‌گرایی ریشه دارد. سازنده‌گرایی بر نقش فعال یادگیرنده در درک و فهم موضوع‌ها و ساختن دانش تأکید می‌کند. روان‌شناسان و صاحب‌نظرانی مانند دیویی، پیاز، و ویگوتسکی از مدافعان یادگیری اکتشافی و مشارکت گروهی هستند که زیربنای آموزش یادگیرنده‌محور را تشکیل می‌دهد. جان دیویی بر حذف رقابت بین یادگیرندگان در حل مسئله، پیاز به همکاری میان یادگیرندگان، و ویگوتسکی بر تعامل اجتماعی تأکید داشته‌اند.» (سیف، ۱۳۸۸: ۵۲۵)

روش‌های یادگیرنده‌محور متنوع‌اند. مهم‌ترین آنها که در اجرای برنامهٔ درسی تفکر و پژوهش نقش زیادی دارند عبارت‌اند از:

- آموزش به کمک بحث گروهی
- آموزش برای یادگیری اکتشافی
- آموزش به کمک یادگیری مشارکتی.

آموزش به کمک بحث گروهی: «آموزش به کمک بحث گروهی به فراهم آوردن موقعیتی گفته می‌شود که در آن یادگیرندگان با همدیگر، یا با معلم به گفت‌وگو می‌پردازند تا اطلاعات، اندیشه‌ها،

و عقاید را با هم مبادله کنند یا به کمک هم به حل مسائل بپردازند. بنابراین، بحث گروهی روشی است برای تحریک اندیشیدن، به چالش کشیدن نگرش‌ها و باورها، و پرورش مهارت‌های میان‌فردی. مهارت‌های میان‌فردی در بحث گروهی عبارت‌اند از :

- گوش دادن به صحبت‌های دیگران
 - تحمّل دیدگاه‌های مخالف دیدگاه خود
 - رعایت حق آزادی افراد دیگر
 - واری انتقادی درک و فهم، نگرش‌ها، و ارزشیابی خود و دیگران.» (سیف، ۱۳۸۸ : ۵۲۵)
- «بحث گروهی، به‌عنوان یک روش آموزشی، به دو شکل می‌تواند انجام پذیرد؛ یک شکل آن بحث تمامی کلاس و شکل دیگرش بحث در گروه‌های کوچک است.» (سیف، ۱۳۸۸ : ۵۲۶)

بحث در گروه‌های کوچک

بحث تمامی کلاس

آموزش برای یادگیری اکتشافی : یکی دیگر از روش‌های آموزش یادگیرنده محور، آموزش برای یادگیری اکتشافی است که به آن یادگیری اکتشافی، یادگیری پژوهشگری، و آموزش پژوهشگری نیز می‌گویند. یادگیری اکتشافی نیز بر فرض‌های نظریه سازنده‌گرایی استوار است. طبق این نظریه، یادگیرنده خود کشف‌کننده و سازنده دانش است. در این روش، معلم دانش‌آموزان را وادار می‌دارد تا خود به کشف و ساختن دانش بپردازند.

«آموزش برای یادگیری اکتشافی هدف‌های زیادی را برآورده می‌سازد که می‌توان آنها را در سه مورد خلاصه کرد :

- واداشتن یادگیرندگان به اندیشیدن در پیش خود
- کمک به یادگیرندگان در کشف اینکه چگونه دانش به دست می‌آید.
- بالا بردن مهارت‌های تفکر سطح بالا.» (کروکشانک، جنکیس، و متکالف به نقل از سیف، ۱۳۸۸ : ۵۳۵)

«هدف‌های فوق موجب می‌شوند که آموزش برای یادگیری اکتشافی دارای مجموعه‌ای از ویژگی‌های خاص خود باشد. ویژگی‌های این روش عبارت‌اند از :

- نقش معلم انتقال دانش نیست بلکه او تجارب کلاسی را به گونه‌ای تدارک می‌بیند که یادگیرندگان از طریق آنها خود دانش را کشف کنند.
- معلم اکتشاف و اندیشیدن مستقل را در یادگیرندگان تشویق می‌کند.
- یادگیرندگان به دریافت دانش از سوی معلم راضی نمی‌شوند بلکه با مسائل و موضوعات به چالش می‌پردازند تا خود، چیزی را کشف کنند.
- مشارکت یادگیرندگان در فعالیت یادگیری و تعامل آنان با تجارب کلاسی در سطح بالایی قرار دارد.

● یادگیرندگان در سطوح بالای شناختی، یعنی تحلیل، ارزشیابی، و آفرینندگی، به فعالیت می‌پردازند.» (سیف، ۱۳۸۸ : ۵۳۵)

آموزش به کمک یادگیری مشارکتی : یکی دیگر از روش‌های آموزشی یادگیرنده محور یادگیری مشارکتی است. «یادگیری مشارکتی به روشی گفته می‌شود که در آن یادگیرندگان در گروه‌های کوچک با هم کار می‌کنند و برای دستاورد جمعی‌شان مورد تقویت قرار می‌گیرند. ویژگی مهم این روش آن است که در آن اعضای گروه با هم کار می‌کنند تا به هدف مشترکی برسند که هم کل گروه و هم فرد فرد اعضای گروه از آن سود می‌برند.» (سیف، ۱۳۸۸ : ۵۴۴)

داشتن هدف‌های روشن و قابل دسترس، وابسته بودن اعضای گروه به یکدیگر، و مسئولیت فردی از ویژگی‌های اساسی یادگیری مشارکتی است. معلّم در یادگیری مشارکتی عمدتاً نقش هدایت‌کننده را ایفا می‌کند. همچنین زمانی که گروه به اطلاعاتی نیاز دارد که نمی‌تواند آنها را به دست آورد، معلّم می‌تواند این اطلاعات را در اختیار گروه قرار دهد.

«اسلاوین روش‌های مبتنی بر یادگیری مشارکتی را به دو دسته کلی تقسیم کرده است. یک دسته آنها «روش‌های مطالعه گروهی» و دسته دیگر «روش‌های مبتنی بر پروژه» نام دارد. در روش‌های مطالعه گروهی، یادگیرندگان عمدتاً با هم کار می‌کنند تا موضوع‌های مشخص علمی و مهارت‌های تحصیلی را بیاموزند. موضوع‌های یادگیری در این روش‌ها چیزهایی هستند که اصطلاحاً «مسائل خوب سازمان‌یافته» نام گرفته‌اند. در روش‌های مبتنی بر پروژه، یادگیرندگان به طور گروهی کار می‌کنند تا یک گزارش تحقیقی، یک آزمایش علمی، یک روزنامه دیواری، یا مواردی شبیه به اینها را به وجود آورند.» (سیف، ۱۳۸۸: ۵۴۷)

۳-۱-۳- مدیریت فرایند یادگیری: در اجرای برنامه‌درسی تفکر و پژوهش، صبر و تحمل، تسلط بر فنون پرسشگری، تسهیلگری و هدایت مباحثات، داستان‌خوانی و قصه‌گویی برای

معلم ضروری است. در ادامه، هر یک از این موارد تشریح شده است.

صبر و تحمل: صبر و تحمل از نکات کلیدی مدیریت فرایند یادگیری است. این امر از چند جهت قابل بررسی است.

● **صبر و تحمل در توزیع زمان بین خود و دانش‌آموزان؛** بدین معنا که در فرایند پرورش تفکر، توانمندسازی دانش‌آموزان در به کارگیری قوه تفکر و تعقل خود در مقایسه با رسیدن به نتیجه، اهمیت بیشتری دارد. لذا از همکاران محترم انتظار می‌رود به جای ارائه توضیح و آموزش مستقیم، زمان بیشتری را به اظهار نظر دانش‌آموزان اختصاص دهند، از کوتاه‌سازی فرایند مباحثه بپرهیزند و پیام درس را به صورت مستقیم ارائه نکنند.

● **اختصاص دادن زمان به پیگیری پرسش‌ها؛** رها نکردن ایده‌های دانش‌آموزان، ارجاع پاسخ یک فرد به دیگر دانش‌آموزان به منظور نقد و مقایسه آن با پاسخ خود، تشویق به استفاده از ایده‌های مطرح شده برای ساخت ایده‌های تازه از راه ترکیب یا تغییر ایده‌های قبلی، از جمله مصادیق تحمل معلم در فرایند پرورش تفکر است.

● **صبر و تحمل در گوش کردن به عقاید به ظاهر نامرتب؛** عقاید به ظاهر نامرتب دو گونه‌اند؛ در یک گونه، عقیده و نظر دانش‌آموز در ابتدا نامرتب به نظر می‌رسد اما با پرسش در مورد آن، دانش‌آموز با توضیح و مثال ارتباط را نشان می‌دهد. نوع دوم، اظهار نظری است که پرداختن به آن در کلاس باعث به حاشیه رفتن موضوع اصلی می‌شود. با سؤالات پیگیر ارتباط نظر دانش‌آموز با موضوع را روشن کنید. در صورت عدم ارتباط، بدون قطع بحث توجه دانش‌آموز را به ایده مورد بحث در کلاس، جلب کنید و مجدداً نظرش را در مورد سؤال اصلی جویا شوید.

● **پرهیز از تشویق نابه‌هنگام؛** لذت معلم در رسیدن برخی از دانش‌آموزان به پاسخ صحیح و تشویق آنها در نزد دیگر دانش‌آموزان فرایند ایده‌پردازی را متوقف یا کند می‌کند یا به حداقل می‌رساند. این امر به ویژه در پرورش تفکر، که مبنای آن نگاه فلسفی به یک امر از زوایای گوناگون است، به پویایی فرایند آسیب می‌رساند. برای پرهیز از این امر، بهتر است معلم هنگام شنیدن عقاید و نظرات مورد نظر خود از زبان دانش‌آموزان، از ابراز موافقت یا تشویق صریح آنها خودداری کند و به جای آن، مشارکت دانش‌آموزان در مباحثات را تشویق کند.

پرسشگری معلم: در پرورش تفکر، مهارت پرسشگری معلم نقشی محوری ایفا می‌کند. طرح پرسش گام نخست در شروع گفتمان با خود یا دیگران است. پرسش‌ها بر دو گونه‌اند: دسته اول پرسش‌های مستقیم‌اند که با طرح آنها می‌خواهیم نظر موافق یا مخالف مخاطب را درباره موضوع

بدانیم. لذا پرسش را طوری طرح می‌کنیم که متضمن پاسخ «آری» یا «نه» باشد. دسته دوم پرسش‌های غیرمستقیم‌اند که پس از طرح آنها منتظر پاسخ‌های بسیار هستیم و حتی لازم است از پرسش‌های مستقیم برای محدود کردن پاسخ‌ها استفاده کنیم. اصولاً طرح هر گونه پرسش با هدف خاصی انجام می‌گیرد بنابراین، گام اساسی مشخص کردن هدف و سپس یافتن پرسش‌های مناسب برای دنبال کردن آن است. این کار آن قدر که به نظر می‌رسد ساده نیست و به مهارت و تمرین نیاز دارد. برخی از انواع پرسش‌هایی که در فعالیت‌های این برنامه باید به کار گرفته شوند عبارت‌اند از:

- پرسش‌های که در آن از دانش‌آموز خواسته می‌شود سخن خود را روشن‌تر بیان کند.
- پرسش‌هایی که در آن از دانش‌آموز خواسته می‌شود استدلال‌ها و شواهد خود را در رابطه با موضوع بیان کند.
- پرسش‌هایی که دیدگاه‌های مختلف یک نفر درباره یک موضوع یا دیدگاه‌های چند نفر درباره یک موضوع را کشف می‌کنند.
- پرسش‌هایی که درون‌مایه و پیامدهای یک نظر و روابط و علل آن را می‌آزمایند و در آنها از دانش‌آموز خواسته می‌شود که نتایج یک نظر یا روابط بین وقایع و پدیده‌ها را توضیح دهد.
- پرسش‌هایی در مورد یک پرسش یا گفت‌وگو، پرسش‌هایی هستند که در آن از دانش‌آموز خواسته می‌شود پرسش یا گفت‌وگو را به صورت دیگری طرح کند. این نوع پرسش به روشن‌سازی جنبه‌های مختلف موضوع یا تلقی دانش‌آموز از آن کمک می‌کند.
- در جدول صفحه بعد برای هر یک از این نوع پرسش‌ها مثال‌هایی ارائه شده است.

جدول ۱-۳- انواع پرسش‌ها و مثال آنها

نوع پرسش	مثال
پرسش‌های جوینده وضوح	می‌توانی بیشتر توضیح بدهی؟ می‌توانی با مثال توضیح خود را کامل کنی؟ منظورت این است که ؟ آیا فکر می‌کنی این مورد هم مانند آن یکی است؟
پرسش‌هایی که در مورد استدلال‌ها و شواهد مطرح می‌شوند	چرا این طور فکر می‌کنی؟ چه دلیلی برای این نظر داری؟ شواهد شما برای این ادعا چیست؟ آیا این به این دلیل است که ؟ آیا شواهد برای قضاوت کافی است؟
پرسش‌هایی که دیدگاه‌های مختلف را کشف می‌کنند	نظر شما در این مورد چیست؟ آیا به گونه‌ای دیگر هم می‌توان به این مورد (مسئله، واقعه، پدیده، و) نگاه کرد؟ آیا دیگران هم مانند شما فکر می‌کنند؟ آیا با آنچه دیگران گفته‌اند موافقی؟ مخالفت شما برای چیست؟ آیا کسی نظر دیگری دارد؟ آیا دیدگاه‌های مختلف را بررسی کرده‌ای؟
پرسش‌هایی که درون‌مایه و پیامدها را می‌آزمایند	وقایع چه رابطه‌ای با هم دارند؟ چه چیزی باعث این اتفاق شد؟ چه خواهد شد اگر ؟ از آنچه گفتی چه نتیجه‌ای به دست می‌آید؟
پرسش‌هایی در مورد یک پرسش یا گفت‌وگو	آیا می‌توان این پرسش را به صورت دیگری مطرح کرد؟ آیا می‌توان این پرسش را به چند پرسش دیگر تبدیل کرد؟ آیا در این پرسش اصل موضوع مطرح شده است؟

هدایت مباحثه‌ها: همان‌طور که گفته شد، در فعالیت‌های یادگیری برنامه‌درسی تفکر و پژوهش بحث و گفت‌وگو به دو صورت بحث در گروه‌های کوچک و بحث تمامی کلاس به کار گرفته شده است. نقش معلم در بحث گروهی به تسهیلگر و هدایتگر تغییر می‌یابد تا دانش‌آموزان فرصت بیشتری برای شرکت در بحث داشته باشند. این امر در چینش کلاس نیز تأثیرگذار است. برای مثال، چینش کلاس در هنگام بحث تمامی دانش‌آموزان U شکل است تا آنها بتوانند با یکدیگر ارتباط کلامی و چشمی برقرار کنند.

رهنمودهایی برای هدایت بحث گروهی

راهکار و مثال	رهنمود
<ul style="list-style-type: none"> ● از افراد بسیار خجالتی سؤال‌هایی کنید که به سادگی قابل جواب دادن باشند ● مثال: جمشید، نظر شما در این باره چیست؟ ● منتظر سکوت طولانی او ننماید به طور مستمر از دانش‌آموز بسیار خجالتی بخواهید که نظرش را ابراز کند 	<p>نظر کودکان بسیار خجالتی را به شرکت در بحث جلب کنید</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● مثال: پرویز، این یک عقیده عجیب است محمد، نظر شما در مورد عقیده پرویز چیست؟ 	<p>اظهارنظرها و سؤال‌های یک دانش‌آموز را به سوی دانش‌آموز دیگر هدایت کنید</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● از دانش‌آموز دیگری بخواهید آنچه را دانش‌آموز قبلی گفته است، خلاصه یا به زبان خود بیان کند اگر بازگویی ناقص بود، دانش‌آموز اول سعی خواهد کرد اظهارات دانش‌آموز بعدی را کامل کند 	<p>به دانش‌آموزان کمک کنید تا سخنان یکدیگر را درک کنند</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● آنچه را از گفته‌های دانش‌آموز درک کرده‌اید، برای او و کلاس تکرار کنید از او بخواهید در صورتی که برداشت شما با نظر او تفاوت دارد، آن را اصلاح کند ● مثال: احمد، من فکر می‌کنم نظر شما این باشد درست است یا من اشتباه فهمیده‌ام؟ 	<p>سعی کنید آنچه را دانش‌آموزان می‌گویند درک کنید</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● مثال: شواهدی برای دفاع از این نکته داری؟ چگونه به این نتیجه رسیدی؟ 	<p>خواستار اطلاعات بیشتری باشید</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● مثال: اجازه بدهید، ما درباره صحبت می‌کردیم که امیر پیشنهادی داد کسی نظر دیگری دارد؟ 	<p>جریان بحث را به مسیر اصلی برگردانید</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● مثلاً از دانش‌آموزان بخواهید پیش از جواب دادن، نظر خود را روی کاغذ بنویسند و بعد، آنچه را نوشته‌اند برای کلاس بازگو کنند یا قبل از پاسخ دادن، مدتی به آن فکر کنند 	<p>پیش از خواستن جواب، وقت کافی برای فکر کردن به دانش‌آموزان بدهید</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● اگر گمان بردید که دانش‌آموزان مطلبی را که یکی از هم کلاسی‌هایشان بیان کرده است نفهمیده‌اند، از آنها سؤال کنید که متوجه مطلب شده‌اند یا نه اگر دانش‌آموزان سرشان را به نشان موافقت تکان دادند از آنها بخواهید مثالی بیان کنند یا دلایل خود را مبنی بر صحت مطلب ارائه کنند 	<p>هنگام صحبت کردن یک فرد، به سایر افراد نگاه کنید و توجه آنها را بسنجید</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ایده‌ها و نظرات را تشویق نکنید بلکه ایده‌پردازی و مشارکت در مباحثات را تشویق کنید 	<p>مشارکت دانش‌آموزان را در بحث تشویق کنید</p>

قصه‌گویی و داستان‌خوانی: برای ایجاد حیرت فلسفی، در ابتدای کلاس تفکر و پژوهش از داستان‌ها، قصه‌ها و فیلم‌هایی استفاده می‌شود. به کارگیری این رسانه‌ها به مهارت‌های خاصی نیاز دارد که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

الف) قصه‌گویی: «پیش‌دستی مهارت قصه‌گویی ایجاب می‌کند که قصه‌گو علاوه بر ذوق و علاقه از لحن عاطفی و بیان روشن و مناسب، زبان بی لکنت و بدون تکیه کلام، صدای پرطنین و رسا، قدرت تغییر، تبدیل و تقلید صدا در حالت‌های گوناگون (نجوا، خواهش، فریاد، ناله، و...)، [توانایی] ایجاد هیجان، نگاه نافذ، اندام پرتحرک و توانایی کاربرد طبیعی آن، و پشتکار برخوردار باشد. قصه‌گو هنگام اجرای یک قصه شخصیت خود را در بُعدهایی که با حالت عادی او تفاوت دارد، گسترش می‌دهد تا جهان خیال‌انگیز قصه خویش را بشناسد مخاطبان خود را به آن جهان ببرد و در کار خود سهیم کند.» (نعمت‌اللهی، ۱۳۸۹: ۳۲۰)

باید و نیاید‌های قصه‌گویی

● «قصه‌گو باید لحن خود را با لحن شخصیت‌های قصه هماهنگ سازد و به وضعیت مخاطبان نزدیک کند.

- به چهره مخاطبان نگاه کند و واکنش‌های آنها را در نظر بگیرد تا بتواند با حفظ طرح اصلی قصه، زمان اجرا را به فراخور وضع و حال آنها افزایش یا کاهش دهد.
- در جمع مخاطبان بنشیند؛ چنان که فاصله چندان با آنها نداشته باشد.
- واضح، آرام و شمرده سخن بگوید.
- قصه را هنگام اجرا برای خود مجسم کند.
- روح کلی قصه را به خاطر بسپارد تا هنگام اجرا آن را گسترش یا کاهش دهد.
- از قصه نتیجه‌گیری مستقیم نکند.» (نعمت‌اللهی، ۱۳۸۹: ۳۲۱)

ب) داستان‌خوانی معلم: کتاب‌های داستان به عنوان یکی از ابزارهای ایجاد انگیزه و حیرت فلسفی در دانش‌آموزان در این برنامه نقش مؤثری دارند. بر این اساس، در کنار توانایی انتخاب کتاب داستان مناسب، مهارت داستان‌خوانی معلم نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نکات زیر از جمله مواردی هستند که به هنگام داستان‌خوانی باید رعایت شوند.

- هدف از خواندن داستان در این برنامه تقویت مهارت‌های خواندن دانش‌آموزان به معنای خاص آن نیست. از این رو، به منظور مدیریت زمان آموزش و استفاده از صوت و لحن مناسب، داستان را معلم می‌خواند. مگر در شرایطی خاص که دانش‌آموزی بتواند این کار را بهتر انجام دهد.

● برای درک بهتر روند و فضای داستان ضرورت دارد معلم قبل از ورود به کلاس، کتاب را مطالعه کند.

● به منظور نمایش الگوی رفتاری مناسب در کتاب‌خوانی، معلم هنگام خواندن داستان در کلاس، کتاب را تا نزند.

● نمایش دادن تصاویر کتاب داستان هنگام کتاب‌خوانی به درک بهتر و کامل‌تر قصه و فضای آن کمک می‌کند اما بسته به موضوع فعالیت، در برخی موارد تصویرها را می‌توان به صورت یکجا پس از خواندن کتاب نمایش داد. در هر حال، تشخیص زمان نمایش تصویر با معلم است.

● هنگام نمایش تصاویر، بهتر است کتاب کاملاً باز نگه داشته شود و با حرکت مناسب دست، تصاویر در معرض دید همه دانش‌آموزان قرار گیرد.

● در صورت دسترسی نداشتن به کتاب داستان از خلاصه داستان، که پیوست فعالیت‌های فصل چهارم است، استفاده شود. در چنین شرایطی، طوری فضا سازی کنید که دانش‌آموزان تصاویر را در ذهنشان مجسم کنند.

۲-۳- صلاحیت‌های انتخابگری (انتخاب محتوا)

۱-۲-۳- انتخاب فعالیت از بین فعالیت‌های نیمه تجویزی: همان‌طور که گفته شد،

معلمان محترم از بین فعالیت‌های نیمه تجویزی می‌باید سه فعالیت را متناسب با شرایط و نیاز کلاس خود انتخاب و اجرا کنند. برای انتخاب فعالیت از بین فعالیت‌های نیمه تجویزی به دو نکته باید توجه داشت:

- پیش‌نیازهای آن فعالیت قبل از اجرا

- تشخیص نیاز دانش‌آموزان با توجه به صلاحیت‌های تعیین شده در فعالیت.

برای مثال، ممکن است دانش‌آموزان کلاس برای انجام دادن پروژه (۱) مهارت‌های کافی را در پایه ششم کسب نکرده باشند. در این حالت، معلم تشخیص می‌دهد که فعالیت «پرسش‌های مناسب» را از بخش نیمه‌تجویزی انتخاب کرده و قبل از انجام فعالیت پروژه آن را اجرا کند. درحالتی دیگر، ممکن است معلم تشخیص دهد که برای غنی‌سازی و عمق بخشیدن به تفکر دانش‌آموزان باید از فعالیت‌هایی با مضامین پیچیده‌تر استفاده کند.

۲-۲-۳- انتخاب مواد و رسانه‌های آموزشی: مضامین کتاب‌های داستان، فیلم‌ها،

رخدادها و وقایع پیرامونی دست‌مایه مناسبی برای شروع بحث در حلقه‌های کندوکاو و اجتماعات پژوهشی هستند. (منظور از حلقه‌های کند و کاو، موقعیتی است که دانش‌آموزان در گروه‌های کوچک با یکدیگر کار و فعالیت می‌کنند و منظور از اجتماع پژوهشی، موقعیتی است که کل دانش‌آموزان در کلاس به بحث و گفت‌وگو می‌پردازند.) محتوای برخی از این مواد و رسانه‌ها قابلیت بالایی در پرورش تفکر دارند. معلمان محترم برای انتخاب رسانه‌ها و مواد آموزشی مناسب، نیازمند استفاده از معیارهایی هستند که تسلط بر کار بست آنها از صلاحیت‌های اساسی معلمان برای انتخاب محتواست.

معیارهای انتخاب داستان برای برنامه درسی تفکر و پژوهش

- داستان حداقل دو موقعیت داشته باشد که امکان مقایسه شباهت‌ها، تفاوت‌ها، و تشخیص رابطه‌های دو موقعیت را به دانش‌آموزان بدهد.

- موضوعات در محتوا قابلیت طبقه‌بندی داشته باشند؛ یعنی موقعیت‌ها، شخصیت‌ها و وقایع را بتوان براساس دلایلی طبقه‌بندی کرد. اگر محتوای داستانی امکان طبقه‌بندی‌های متفاوت را فراهم کند، مناسب‌تر است.

- محتوای داستان موقعیتهایی را در خود داشته باشد که امکان قضاوت ارزشی را برای دانش‌آموزان امکان‌پذیر سازد.

- داستان حاوی مفاهیم و موضوعاتی باشد که آن را، به عنوان داستان فکری، از دیگر داستان‌ها

متمایز کند.

— داستان‌ها باید حیرت ایجاد کنند و تفکر و تخیل کودک و نوجوان را تحریک نمایند.
— داستان باید روی موضوعات یا حوادث تمرکز داشته باشد و برای دانش‌آموزان جذاب و بحث‌انگیز باشد.

— داستان حاوی موقعیت‌هایی باشد که طی آنها مسائل فلسفی به‌طور غیرمستقیم مطرح شوند و ضمن جذابیت بتواند سؤالات فکری ایجاد کند.

— ساختار تعقلی و ذهنی داستان به‌گونه‌ای باشد که خواننده در حین بحث و گفت‌وگو و تفکر و تعقل دربارهٔ شخصیت‌های داستان، به عقاید و بنیان‌های فلسفی دست‌یابد.

— محتوا و پیام داستان قابلیت ارتباط با تجارب زندگی روزمرهٔ کودکان و نوجوانان را داشته باشد؛ یعنی رمز و رازهای داستان در خلال فعالیت‌های روزانه و تجارب شخصی شخصیت‌ها شکل بگیرد.

— محتوای داستان بین جنبه‌های هنری زبان و جنبه‌های آموزشی تعادل برقرار کند و از این طریق، خواننده را به یافتن مطلب و چالش با اندیشه و مسائل موجود در محتوا فراخواند.

— حجم داستان به‌گونه‌ای باشد که خواندن آن یا قصه‌گویی براساس آن حداکثر ده دقیقه طول بکشد. در صورتی که داستانی ارزش وقت‌گذاری بیشتر را دارد، دو جلسه به آن اختصاص داده شود.

معیارهای انتخاب فیلم برای برنامهٔ درسی تفکر و پژوهش

— زمان فیلم حداکثر ده دقیقه باشد یا در صورت مونتاژ از فیلم‌های بلند، بتوان از آن محتوایی مناسب آموزش تفکر (حداکثر ده دقیقه) انتخاب کرد؛ به‌گونه‌ای که مضمون، موضوع، و ماجرای اصلی کماکان قابلیت کاربری آموزشی مورد نظر (فلسفیدن) را داشته باشد.

— محتوای فیلم حداقل شامل دو موقعیت باشد که امکان مقایسهٔ شباهت‌ها، تفاوت‌ها، و تشخیص رابطه‌های دو موقعیت را به دانش‌آموزان بدهد.

— موضوعات در محتوا قابلیت طبقه‌بندی داشته باشند؛ یعنی موقعیت‌ها، شخصیت‌ها، وقایع را بتوان براساس دلایلی طبقه‌بندی کرد. اگر محتوای فیلم امکان طبقه‌بندی‌های متفاوت را بدهد، مناسب‌تر است.

— محتوای فیلم دانش‌آموز را قادر سازد که اطلاعات اخذ شده از یک موقعیت را به موقعیت‌های مشابه تعمیم دهد.

— محتوای فیلم موقعیت‌هایی را در خود داشته باشد که امکان قضاوت ارزشی را برای

دانش‌آموزان فراهم کند.

- جریان فیلم ایجاد انگیزه و حیرت کند و تفکر و تخیل کودک و نوجوان را تحریک نماید.
- فیلم دارای مفاهیم و موضوعاتی باشد که آن را از دیگر فیلم‌ها متمایز سازد.
- فیلم روی موضوعات یا حوادث تمرکز داشته باشد و برای دانش‌آموزان جذاب و بحث‌انگیز باشد.

– داستان فیلم حاوی موقعیت‌هایی باشد که مسائل فلسفی به‌طور غیرمستقیم در آن مطرح شوند و ضمن جذابیت بتواند سؤالات فکری ایجاد کند.

- ساختار تعقلی و ذهنی فیلم به‌گونه‌ای باشد که بیننده در حین بحث و گفت‌وگو و تفکر و تعقل درباره عناصر موجود در فیلم (شخصیت‌ها، وقایع، روندها و...) به عقاید و زیربنای فلسفی دست‌یابد.
- محتوا و پیام فیلم قابلیت ارتباط با تجارب زندگی روزمره کودکان و نوجوانان را داشته باشد؛ یعنی رمز و رازها در خلال موقعیت‌های داستان شکل بگیرند.

۳-۳- صلاحیت طراحی فعالیت (بخش غیر تجویزی یا اختیاری)

صلاحیت طراحی از صلاحیت‌های سطح بالای معلمان حرفه‌ای است. این سطح از صلاحیت شامل تسلط در به کارگیری هم‌زمان صلاحیت‌های اجرا، انتخابگری، و طراحی است. معلمان مجرب

با اتکا به تجربه عملی و به کارگیری دانش نظری خود در زمینه روان‌شناسی، برنامه‌ریزی، طراحی آموزشی و... می‌توانند فعالیت‌های یادگیری بخش غیرتجویزی را طراحی کنند. از آنها انتظار می‌رود براساس چهارچوب زیر و اصول انتخاب مواد و رسانه‌های آموزشی توانایی خود را به فعلیت برسانند.

۱-۳-۳- اصول طراحی فعالیت

● هر فعالیت یک یا چند هدف برنامه را پوشش دهد؛ به گونه‌ای که اهداف فعالیت‌ها با اهداف برنامه هماهنگی داشته باشد.

● در طراحی فعالیت‌ها انتظارات عملکردی مورد توجه قرار گیرد.

● در تعیین عناوین و محتوای فعالیت‌ها ضمن همسویی با اهداف برنامه‌درسی تفکر و پژوهش پایه هشتم، به نیازهای یادگیرندگان و انتظارات جامعه نیز توجه شود.

● در طراحی فعالیت‌ها توجه به تفاوت توانایی‌های دانش‌آموزان، میزان برخورداری مدرسه از تجهیزات و فناوری‌ها و میزان دخالت معلم در فرایند یاددهی - یادگیری ضروری است.

● نقش اولیا حمایت از ایده‌های اساسی برنامه و تسهیلگری است. در طراحی فعالیت‌ها این نقش باید طوری در نظر گرفته شود که به دخالت اولیا در روند و جهت یادگیری تفکر دانش‌آموز منجر نگردد.

● اجرای یک فعالیت ممکن است به یک یا دو جلسه زمان نیاز داشته باشد. در طراحی فعالیت‌های یادگیری زمان مورد نیاز باید به دقت محاسبه شود.

نکته: در صورتی که طراحی فعالیت در مدرسه امکان نداشته باشد، سه جلسه غیرتجویزی با استفاده از فعالیت‌های باقی‌مانده از بخش نیمه‌تجویزی برگزار خواهد شد.

● هر فعالیت با یک محرک برای جلب توجه و آماده شدن برای ورود به یک اجتماع پژوهشی در قالب مشاهده در محیط واقعی، خواندن داستان، شعر، یا متون خواندنی دیگر، استفاده از رسانه‌های شنیداری، تصویر، فیلم، بازی، ایفای نقش، یا در پی وقوع یک پدیده، و... آغاز خواهد شد. استفاده از رسانه‌های مختلف از یک سو به ایجاد حیرت فلسفی یا سؤال پژوهشی کمک می‌کند و از سوی دیگر، فرصتی فراهم می‌آورد تا دانش‌آموزان تحلیل دقیق محتوای رسانه‌ها را تمرین کنند و برای زندگی در دنیایی پر از رسانه آمادگی بیشتری پیدا کنند.

● طراحی فعالیت باید به گونه‌ای باشد که موجبات برقراری ارتباط‌های عاطفی و کش و واکنش‌های شناختی را میان دانش‌آموزان، و دانش‌آموزان و معلم در حلقه‌های کند و کاو و اجتماع پژوهش، فراهم سازد.

- در طراحی فعالیت‌ها استفاده از روش‌های متنوع مانند تجربه و بحث و گفت‌وگو باید لحاظ شود.
- در طراحی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری باید از تمرین‌ها و تکالیف تکمیلی، توسعه‌ای و خلاق برای تقویت و تثبیت آموخته‌ها استفاده شود.

۲-۳-۳- چهارچوب طراحی فعالیت : فعالیت‌های یادگیری تفکر و پژوهش در چهارچوب مشخصی تنظیم و ارائه شده‌اند (رجوع کنید به فصل چهار). در طراحی فعالیت‌های غیرتجویزی نیز استفاده از این چهارچوب توصیه می‌شود. چهارچوب طرح فعالیت به شرح زیر است.

- عنوان فعالیت
- مضمون فعالیت
- صلاحیت‌ها
- زمان
- هدف
- انتظارات عملکردی
- مواد و وسایل آموزشی
- فرایند اجرا
- توصیه‌های اجرایی
- فعالیت تکمیلی
- پیوست‌ها

تعریف موارد فوق بدین شرح است :

عنوان فعالیت : عنوان فعالیت برگرفته از زمینه اصلی فعالیت یاددهی-یادگیری پیش‌بینی شده برای دستیابی به انتظارات عملکردی است و به گونه‌ای خواهد بود که در مخاطب انگیزه و چشم‌داشت ایجاد کند.

مضمون : در هر فعالیت یک یا دو مضمون پیگیری می‌شود. این مضمون‌ها بار مفهومی فعالیت را بر دوش دارند. از برخی مضمون‌ها در فصل دوم نام‌برده شده است. با توجه به نیاز کلاس می‌توان از همین مضمون‌ها یا مضامین دیگری، که با اهداف برنامه هماهنگی دارند، استفاده کرد. مضامین را می‌توان از موضوعات درسی پایه‌های تحصیلی قبلی و فعلی، وقایع و جریانات روز زندگی، کنجکاوی‌های دانش‌آموزان درباره محیط طبیعی و اجتماعی پیرامون، و ماوراءالطبیعه انتخاب کرد.

صلاحیت‌ها : منظور، صلاحیت‌های پایه تفکر و پژوهش نظیر استدلال، تخیل، حل مسئله،

تفکر انتقادی، ابداع و خلق، تفکر سیستمی، کاوشگری، پرسشگری، هدایت مشاهدات، تحلیل، قضاوت براساس شواهد، تصمیم‌گیری، قضاوت براساس نظام معیار، تأمل در خود، خود ارزشیابی بر اساس نظام معیار است. در هر فعالیت یک یا چند مورد از این صلاحیت‌ها پیگیری می‌شوند.

زمان: مطابق زمان جلسه آموزشی در دوره اول متوسطه است؛ یعنی متناسب با محتوای فعالیت یک یا دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای برای اجرا در نظر گرفته می‌شود.

هدف: اهداف فعالیت در دو قالب نوشته می‌شوند: قالب اول به صورت یک بند تشریحی که در آن هدف یا هدف‌های کلی به همراه فعالیت‌های یاددهی – یادگیری به صورت ضمنی توضیح داده می‌شوند. صورت دوم بیان اهداف در قالب معمول هدف‌نویسی است.

انتظارات عملکردی: در هر فعالیت، چند انتظار از انتظارات عملکردی برنامه پیگیری می‌شود. این انتظارات در طرح فعالیت باید مشخص شوند.

مواد و وسایل آموزشی: تجهیزات، مواد و وسایل پیش‌بینی شده برای یک جلسه آموزش شامل کاربرگ‌ها، برگه‌های ارزشیابی، مواد خواندنی، مواد دیداری و شنیداری و... است. به منظور طراحی کاربرگ معلم ساخته، صفحات سفیدی در آخر کتاب دانش‌آموز قرار داده شده است.

فرایند/اجرا: در این بخش، شیوه آموزش به صورت گام به گام توضیح داده می‌شود که شامل دستورالعمل ایفای نقش‌های پیش‌بینی شده برای معلم و دانش‌آموز به منظور مشارکت مؤثر در فرایند یادگیری و مدیریت مناسب بر مواد و رسانه‌های آموزشی و سایر عوامل و امکانات است. در مهم‌ترین گام این فرایند، معلم برای تسهیل‌گری و هدایت مباحث از سه دسته سؤال با ویژگی‌های زیر استفاده می‌کند.

سوالات اولیه بر توصیف موقعیت متمرکزند. در این نوع سؤال‌ها از دانش‌آموزان خواسته می‌شود آنچه را در داستان شنیده یا در فیلم، تصویر و نمایش یک فعالیت مشاهده کرده‌اند، بیان کنند. هدف این سؤال‌ها افزایش توانایی مشاهده، دقت و درک دانش‌آموزان است.

سؤال‌های دسته دوم، به ابهامات، موقعیت‌های متضاد، روابط، تغییرات و... موجود در داستان، فیلم و فعالیت می‌پردازند. هدف از طرح چنین سؤال‌هایی پرورش قوه تحلیل و استدلال دانش‌آموزان است؛ لذا بر ماهیت و چستی و چرایی تمرکز دارند. سوالات دسته سوم یا سؤال‌های پایانی، یافته‌های دانش‌آموز را به موقعیت زندگی او پیوند می‌دهند.

توصیه‌های اجرایی: در بعضی موارد، لازم است انعطاف خاصی در برنامه لحاظ شود یا ترتیب اجرا به نحوی تغییر یابد. در این صورت، موارد احتمالی و توصیه‌های لازم در این قسمت نوشته می‌شود.

فعالیت تکمیلی: در طراحی فعالیت‌های یاددهی – یادگیری، از تمرین‌ها و تکالیف تکمیلی، توسعه‌ای و خلاق برای تقویت و تثبیت آموخته‌ها استفاده می‌شود. در صورت نیاز به چنین فعالیت‌هایی در این قسمت طرح به آنها اشاره می‌شود.

پیوست‌ها: در برخی فعالیت‌ها پیوست‌ها شامل متن خواندنی و خلاصه داستان یا داستان‌هایی است که در هر فعالیت به کار گرفته شده است.

۳-۳-۳ سازماندهی فعالیت‌های یک جلسه: مراحل ارائه فعالیت در یک جلسه به شرح زیر است: اجرای تمامی مراحل نام‌برده در روش ارائه در همه جلسات ضرورت ندارد و به جز در مورد مرحله ارائه محرک و ایجاد انگیزه، تقدّم و تأخّر در نوشتار لزوماً به معنای تقدّم و تأخّر زمانی در اجرای مراحل نیست.

● ارائه محرک و ایجاد انگیزه با استفاده از بازی، نمایش یک فعالیت، مشاهده، خواندن داستان، نمایش فیلم، تصویر و غیره

● گروه‌بندی و فعالیت حلقه‌های کند و کاو کوچک (برحسب ضرورت)

● طرح نظرات در اجتماع پژوهشی کلاس

● انجام فعالیت‌های کتاب دانش‌آموز (متناسب با مراحل پیش‌بینی شده در طرح فعالیت در فصل

چهارم کتاب راهنمای معلم)

● جمع‌بندی

● فعالیت تکمیلی (ارائه تمرین، تکلیف، مطالعه بعدی، و... در صورت لزوم).

فصل چهارم

فرایند اجرای فعالیت‌های تفکر و پژوهش

۴-۱- مقدمه

در این فصل، ابتدا فعالیت‌های یادگیری برنامه درسی تفکر و پژوهش در جدولی در یک نگاه توصیف شده‌اند. سپس، فرایند اجرای فعالیت‌های تفکر و پژوهش در هر جلسه در دو بخش تجویزی و نیمه‌تجویزی^۱ ارائه شده است. تصویر صفحه کتاب دانش‌آموزان نیز در پایان فرایند اجرای فعالیت ارائه شده است. همان‌طور که قبلاً توضیح داده شد اجرای ۲۲ جلسه تجویزی برای همه کلاس‌های پایه هشتم یکسان و الزامی است. اما از فعالیت‌های بخش نیمه‌تجویزی سه مورد انتخاب و اجرا می‌شود. طراح فعالیت‌های بخش غیرتجویزی نیز برعهده معلم است و او در صورت تمایل می‌تواند از فعالیت‌های باقی‌مانده بخش نیمه‌تجویزی استفاده کند.

جدول ۴-۱

ردیف	نوع فعالیت	تعداد جلسات
۱	تجویزی (الزامی)	۲۲
۲	نیمه‌تجویزی (انتخابی)	۳
۳	غیرتجویزی (اختیاری)	۳
جمع		۲۸

در طراح و سازماندهی فعالیت‌های یادگیری دو گونه نظم را می‌توان رعایت کرد :

۱- برای کسب اطلاعات بیشتر به فصل سوم، عنوان برنامه آموزشی، ص ۳۴ رجوع کنید.

۱- **نظم منطقی**، که منظور از آن، توجه به اصول انتخاب و سازماندهی محتوا از حیث ترتیب مطالب در برنامه درسی است؛ یعنی تقدّم و تأخّر فعالیت‌ها از ارتباط موضوعی آنها و اطمینان از توجه به جنبه‌های مختلف یک موضوع در طراحی ناشی می‌شود. این بدان معناست که به هنگام طراحی فعالیت‌ها، فعالیت‌هایی که فلسفیدن را پرورش می‌دهند هم‌زمان و یکجا، و فعالیت‌هایی که کاوشگری را تقویت می‌کنند نیز هم‌زمان و یکجا طراحی شده‌اند.

۲- **نظم روانی**، که منظور از آن تعیین توالی و سازماندهی فعالیت‌ها براساس توجه به اصول روان‌شناسی یادگیری است؛ یعنی تقدّم و تأخّر فعالیت‌ها از توجه به علایق دانش‌آموزان و تقویت انگیزه آنان برای تعامل در فعالیت‌های یادگیری ناشی می‌شود.

همان‌طور که گفته شد هنگام طراحی فعالیت‌های یادگیری این برنامه، نظم منطقی مدنظر بوده است. برای مثال، فعالیت پروژه جهت دستیابی به صلاحیت کاوشگری، فعالیت‌هایی مانند زیبایی، راه‌هایی و جان و تن برای دستیابی به صلاحیت فلسفیدن، و تعدادی از فعالیت‌ها به‌طور تلفیقی طراحی شده‌اند اما هنگام چینش فعالیت‌ها برای اجرا، نظم روانی بیشتر مورد توجه بوده است. به عبارت دیگر، چینش فعالیت‌ها در کتاب براساس ایجاد انگیزه و علاقه در دانش‌آموزان و شادابی فضای کلاس انجام گرفته است.

۲-۴- فعالیت‌های یادگیری برنامه درسی تفکر و پژوهش در یک نگاه

ردیف	عنوان فعالیت	نوع فعالیت	مضمون	صلاحیت‌ها	زمان	رسانه مورد نیاز
۱	زیبایی	تجویزی	زیبایی	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، قضاوت و ارزشیابی	۲ جلسه	تصویر
۲	نقاشی شاهزاده خانم	تجویزی	عقل و شهود	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تأمل در خود قضاوت براساس نظام معیار	۲ جلسه	فیلم
۳	پروژه	تجویزی	گردآوری اطلاعات	کاوشگری (پرسشگری، برنامه‌ریزی، گردآوری اطلاعات با استفاده از منابع مکتوب، تحلیل، قضاوت براساس شواهد، تصمیم‌گیری، ارائه، تفکر انتقادی	۸ جلسه	

۴	راه‌رهای	تجویزی	اراده و اختیار	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی	۲ جلسه	فیلم
۵	دیو و کیک	تجویزی	منابع شناخت	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی	۲ جلسه	فیلم
۶	جان و تن	تجویزی	خودشناسی	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تأمل در خود	۲ جلسه	شعر
۷	آرزو	تجویزی	درک معنا/ تخیل و توهم	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی	۲ جلسه	فیلم
۸	تونیک می‌کن و در دجله انداز	تجویزی	عمل و عکس‌العمل	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تفکر سیستمی	۲ جلسه	شعر
۹	واقعیت	نیمه‌تجویزی	ظاهر و باطن، عقیده	حل مسئله، استدلال، قضاوت و ارزشیابی	۲ جلسه	داستان
۱۰	عادت‌ها	نیمه‌تجویزی	درک معنا/ عادت‌ها	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تأمل در خود	۲ جلسه	متن خواندنی
۱۱	پدر و پسر اولیه	نیمه‌تجویزی	عادت‌ها و نوآوری	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تأمل در خود، قضاوت براساس نظام معیار	۲ جلسه	فیلم
۱۲	خط‌کشی	نیمه‌تجویزی	ارزشمندی خلقت	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تفکر سیستمی، قضاوت براساس نظام معیار	۲ جلسه	فیلم
۱۳	اثر	نیمه‌تجویزی	روابط امور و پدیده‌ها	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تفکر سیستمی	۲ جلسه	فیلم
۱۴	آن پسرک انار ندارد	نیمه‌تجویزی	احساس و هیجان	حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، قضاوت و ارزشیابی	۲ جلسه	فیلم
۱۵	شادی	نیمه‌تجویزی	درک معنا/ شادی	حل مسئله، درک معنا، استدلال، تفکر انتقادی	۲ جلسه	فیلم

۳-۴- فرایند اجرای فعالیت‌های تجویزی (الزامی) تفکر و پژوهش

توجه: در فرایند اجرای فعالیت هر جلسه تعدادی سؤال پیش‌بینی شده است. معلم از این سؤال‌ها به عنوان ابزاری برای جهت دهی به گفت‌وگوها استفاده می‌کند. ممکن است با طرح یکی دو سؤال اول، جریان گفت‌وگو به گونه‌ای پیش رود که به همه سؤال‌های بعدی نیز پاسخ داده شود اما اگر چنین نشود استفاده از سؤال‌های بعدی به معلم در دستیابی به هدف‌ها کمک می‌کند.

عنوان فعالیت: زیبایی

مضمون: زیبایی

صلاحیت‌ها: حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، قضاوت و ارزشیابی
زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

«در میان حقایق عالم، زیبایی از عالی‌ترین حقایقی است که پرسش از ماهیت و چیستی آن چندان صحیح به نظر نمی‌رسد. به عقیده برخی از متفکران، این سؤالی است که هنوز احدی به آن جواب نداده است.» (مطهری، ۱۳۶۶: ۹۷) از دیدگاه استاد مطهری «ما خیلی چیزها داریم که انسان وجودشان را درک می‌کند ولی نمی‌تواند آنها را تعریف کند.» (مطهری، ۱۳۶۶: ۹۸). به این ترتیب، آیا می‌توان به جای تعریف زیبایی به آثار و نتایج آن توجه کرد و خاصیت زیبایی را از جاذبه‌اش فهمید؟ در این فعالیت دانش‌آموزان با بحث و گفت‌وگو درباره چیستی زیبایی، مهارت‌های تفکر خود را گسترش خواهند داد و به درک عمیق‌تری نسبت به یکی از موضوعات فلسفی دست خواهند یافت.

اهداف

- درک روابط ماوراء روابط ظاهری امور و پدیده‌ها و کشف ملکوت آنها
 - توسعه و شکوفایی گرایش‌های الهی در انسان نظیر زیبایی‌شناسی و زیبایی‌دوستی
 - آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت این اصول
- انتظارات عملکردی :

- بررسی پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
 - کارکردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
 - استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
 - ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات خود و دیگران
 - تحلیل و کشف معانی واژه‌ها
 - استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
 - استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
 - استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی در موقعیت‌های مختلف
 - به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی.
- مواد و وسایل آموزشی : کتاب دانش‌آموز، تصاویری از پوشش افراد در صد سال اخیر، تصاویری از موجودات زنده مانند پروانه‌ها، پرندگان، ماهی‌ها و هر موجودی که بتوان آن را موضوع بحث و گفت‌وگو درباره‌ی زیبایی قرار داد.
- فرایند اجرای فعالیت : تصاویری از پوشش افراد در بازه‌های زمانی ۱۰۰ ساله را به دانش‌آموزان نشان دهید. از تصاویر کتاب دانش‌آموز نیز می‌توانید استفاده کنید. از آنها بخواهید با دقت در تصاویر، به سؤال زیر پاسخ دهند.
- به نظر شما، کدام یک از این پوشش‌ها زیباتر است؟
- پاسخ‌های احتمالی دانش‌آموزان در ابرک‌هایی در کتاب نوشته شده است. از آنها بخواهید که پاسخ مورد نظر خود را انتخاب کنند. دلیل انتخاب آنها را سؤال کنید. سپس از آنها پرسید :
- آیا آنچه را شما زیبا می‌دانید اکثریت افراد هم زیبا می‌دانند؟ چرا آری؟ چرا خیر؟
- تصاویری از پروانه‌ها، ماهی‌ها، قورباغه‌ها، حشرات و ... به دانش‌آموزان نشان دهید و نظر آنها را در مورد زیبایی تک تک این موجودات پرسید. سپس این سؤال‌ها را مطرح کنید :
- چرا در مورد زیبایی برخی از موجودات اتفاق نظر دارید و در مورد برخی اتفاق نظر ندارید؟

● زیبایی چیست؟

● کدام پدیده‌ها، امور، وقایع و... زیبا هستند؟ چرا؟ (مثال‌ها می‌تواند در مورد تغییر فصل، تحولات اجتماعی، ازدواج، تولد، موفقیت و غیره باشد.)

● زیبایی انسان‌ها به چه چیزهایی است؟ چرا؟

توصیه‌های اجرایی: در مورد تصاویری که در آنها پوشش افراد نمایش داده شده است، ممکن است نظرات متفاوتی بیان شود. این امر ناشی از نسبی بودن مفهوم زیبایی و معیار ارزش‌گذاری آن در مورد برخی امور است که به تجربه و سابقه ذهنی و تمایلات دانش‌آموزان نسبت به موضوع مربوط می‌شود، اما در مورد تصاویر گروه دوم نظرات به هم نزدیک‌تر خواهند بود. مثلاً همه یا بیشتر افراد در همه زمان‌ها پروانه را موجودی زیبا می‌دانند و ممکن است در مورد زشت بودن موجود یا پدیده‌ای اتفاق نظر داشته باشند. سؤال اصلی بحث این است که زیبایی چیست و چه چیزهایی از نظر ما زیبا تلقی می‌شوند. معیار زیبایی ممکن است توازن، تناسب، نظم، عظمت، پاکی و... باشد که در یک شی یا پدیده وجود دارد و عقل و تخیل و تمایل انسان را تحریک می‌کند و انسان از آن لذت می‌برد.

زیبایی در طبیعت

زیبایی در انسان

زیبایی در طبیعت

نقشه تفکر زیبایی

عنوان فعالیت: نقاشی شاهزاده خانم

مضمون: عقل، شهود

صلاحیت‌ها: حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تأمل در خود، قضاوت براساس

نظام معیار

زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

راه‌های دستیابی به حقیقت چیست؟ آیا کسانی که حواس ظاهری سالمی دارند حقایق را بهتر درک می‌کنند؟ آیا حواس ظاهر برای درک حقایق کفایت می‌کنند؟ چرا برخی آدم‌ها که حواس ظاهری سالمی هم دارند، حقایق را درک نمی‌کنند و برخی با وجود اینکه برخی حواس را هم ندارند، حقایق را به خوبی درک می‌کنند؟ در این فعالیت دانش‌آموزان با تحلیل جزء به جزء محتوای فیلم، مهارت تحلیل و استدلال خود را گسترش می‌دهند و با برخی از منابع شناخت انسان (عقل و شهود) آشنایی بیشتری پیدا می‌کنند.

اهداف

- تأمل درباره عقل و شهود به عنوان منابع شناخت انسان
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی:
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران

● به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
 مواد و وسایل آموزشی: انیمیشن «نقاشی پرنسس» (از فیلم‌های خارجی شرکت‌کننده در
 چهل و سومین جشنواره بین‌المللی فیلم رشد)، کتاب دانش‌آموز
 فرایند اجرای فعالیت: انیمیشن «نقاشی پرنسس» را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید.
 قبل از نمایش فیلم از آنها بخواهید به محتوای فیلم توجه کنند. سپس با طرح سؤالات زیر، زمینه بحث
 و گفت‌وگو در مورد مضمون را برای آنان فراهم کنید.

- وقایع فیلم را به ترتیب بیان کنید. دریافت شما از فیلم چیست؟
- واکنش باغبان به نقاشی شاهزاده خانم چه تفاوتی با واکنش دیگران نسبت به آن داشت؟
- کدام واکنش با واقعیت نقاشی شاهزاده خانم مطابقت داشت؟
- باغبان نابینا چگونه متوجه واقعیت نقاشی شد؟ نابینایی باغبان را در این داستان چگونه تعبیر

می‌کنید؟

- واکنش شاهزاده خانم به پاسخ باغبان چه بود؟ چرا؟
- با وجود آن همه تعریف و تمجید، چرا نظر باغبان نابینا برای شاهزاده خانم تا آن حد اهمیت

داشت؟

- تغییر رفتار شاهزاده خانم چگونه اتفاق افتاد؟ مراحل آن را براساس وقایع فیلم توضیح دهید.

این تغییر تحت تأثیر چه عواملی بود؟

- راه‌های دستیابی به حقیقت چیست؟

سپس از دانش‌آموزان بخواهید درستی و نادرستی جمله‌های جدول را مشخص کنند.

ردیف	جمله	درستی	دانش‌آموز	تاریخ
۱	انسان به کمک حواس خود همه موجودات را می‌تواند بشناسد.	●		
۲	گاهی انسان در شناخت به وسیله حواس پنج‌گانه دچار اشتباه می‌شود.	●		
۳	موجوداتی وجود دارند که آنها را با حواس پنج‌گانه نمی‌توان شناخت.	●		
۴	انسان برخی از پدیده‌ها را به وسیله فکر و عقل می‌شناسد.	●		

مضمون: گردآوری اطلاعات

صلاحیت‌ها: کاوشگری (پرسشگری، برنامه‌ریزی، گردآوری اطلاعات با استفاده از روش‌های مشاهده، نظرسنجی، مراجعه به منابع مکتوب، تحلیل، قضاوت براساس شواهد، تصمیم‌گیری)، ارائه، تفکر انتقادی

زمان: هشت جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

در پایه‌های ششم و هفتم دانش‌آموزان با گردآوری اطلاعات به کمک روش‌های مشاهده و نظرسنجی آشنا شده‌اند. در فعالیت پروژه پایه هشتم، دانش‌آموزان با روش مراجعه به منابع مکتوب برای گردآوری اطلاعات به صورت نظام‌مند آشنا می‌شوند. انتظار می‌رود آنها از بین سؤالاتی که در کتاب دانش‌آموز مطرح شده است، سؤال‌هایی را که با روش مراجعه به منابع مکتوب می‌توان به آنها پاسخ داد، مشخص کنند. سپس، هر یک از آنها سؤالی طرح کند که مناسب‌ترین روش گردآوری اطلاعات درباره آن مراجعه به منابع مکتوب باشد. در ادامه، همه با انجام یک پروژه ضمن رعایت مراحل تحقیق، جمع‌آوری داده‌های لازم و نمایش آنها در قالب‌های تعیین شده، مهارت‌های خود را در این زمینه ارتقا دهند.

اهداف

- آشنایی با شیوه گردآوری اطلاعات با استفاده از روش مراجعه به منابع مکتوب
- توانایی استفاده نظام‌مند از منابع مکتوب به‌عنوان یکی از منابع گردآوری اطلاعات در فعالیت‌های مطالعاتی و پژوهشی
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آنها
- انتظارات عملکردی:
- تشخیص شیوه مناسب گردآوری اطلاعات برای پاسخگویی به سؤال‌ها

- طراحی سؤال مناسب برای گردآوری اطلاعات با استفاده از مراجعه به منابع مکتوب
- برنامه‌ریزی برای دستیابی به پاسخ سؤال‌های خود با مراجعه به منابع مکتوب
- به کارگیری نظام‌مند شیوه مراجعه به منابع مکتوب برای جمع‌آوری اطلاعات
- کارکردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم (طبقه‌بندی، حذف و پالایش اطلاعات)

- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها (پاسخ دادن به سؤال‌ها براساس یافته‌ها)
- ارائه گزارش
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- اصلاح و ارتقای نگرش‌های خود نسبت به پژوهش و یافته‌های علمی
- رعایت اصول اخلاقی در استفاده از منابع و ارائه نتایج (تعهد و امانت‌داری در استفاده از منابع و ارائه یافته‌ها)

● به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
مواد و وسایل آموزشی : کتاب دانش‌آموز
فرایند اجرای فعالیت :

جلسه اول و دوم : طرح سؤال

- ۱- دانش‌آموزان را به گروه‌های ۳-۴ نفره تقسیم کنید. از آنها بخواهید در جدول فعالیت پروژه در کتاب دانش‌آموز، سؤال‌هایی را که پاسخ آنها با مراجعه به منابع مکتوب به دست می‌آید، علامت بزنند.
- ۲- از هر یک از گروه‌ها بخواهید نتایج کار خود را در کلاس با ذکر دلایل انتخاب سؤال‌های موردنظر بیان کند.

۳- در مرحله بعد، هر گروه در کتاب خود سؤالی با ویژگی‌های زیر طرح کند :

- پاسخ دادن به سؤال تنها با مراجعه به منابع مکتوب امکان‌پذیر باشد.
- دانش‌آموزان به دانستن پاسخ و جست‌وجوی آن علاقه‌مند باشند.
- سؤال با زبان دقیق، واضح و روشن بیان شده باشد.
- گردآوری اطلاعات در حد توان دانش‌آموز باشد. (از لحاظ زمان اجرا، دسترسی به منابع و دانش و اطلاعات)

- پاسخ سؤال به طور مستقیم در کتاب‌های درسی، که دانش‌آموز تاکنون خوانده است، موجود نباشد.

طرح پژوهش

- عنوان یا پرسش پژوهش
- هدف یا هدف‌های انجام پژوهش
- شیوه گردآوری اطلاعات
- ابزار ثبت اطلاعات

عنوان یا پرسش پژوهش موضوعی است که دانش‌آموزان قصد گردآوری اطلاعات درباره آن را دارند. هدف از انجام پژوهش به روش مراجعه به منابع مکتوب، می‌تواند توسعه دانش یا پاسخگویی به کنجکاوی خود باشد که به زبان خود دانش‌آموزان و با جمله‌های آنان بیان می‌شود.

عنوان یا پرسش پژوهش

هدف یا هدف‌های انجام پژوهش

شیوه گردآوری اطلاعات

ابزار ثبت اطلاعات

عنوان یا پرسش پژوهش

هدف یا هدف‌های انجام پژوهش

شیوه گردآوری اطلاعات

ابزار ثبت اطلاعات

عنوان یا پرسش پژوهش

هدف یا هدف‌های انجام پژوهش

شیوه گردآوری اطلاعات

ابزار ثبت اطلاعات

عنوان یا پرسش پژوهش

هدف یا هدف‌های انجام پژوهش

شیوه گردآوری اطلاعات

ابزار ثبت اطلاعات

جلسه پنجم و ششم : برنامه ریزی برای اجرا

۱- در این دو جلسه، ابتدا طرح پژوهش گروه‌ها شامل اهداف، فرایند گردآوری اطلاعات و... در کلاس خوانده و تصویب می‌شود.

۲- در ادامه، ساختار گزارش تحقیق به شرح زیر به دانش‌آموزان ارائه می‌شود تا بدانند که در پایان کار قرار است نتایج پژوهش را به چه صورت ارائه کنند. (عنوان گزارش پژوهش و فضای کافی برای نوشتن در کتاب دانش‌آموز پیش‌بینی شده است.)

همان‌طور که می‌دانید، یک گزارش پژوهش از فصول و عناوین مشخصی تشکیل می‌شود. در پایه هفتم و هشتم برای رعایت سادگی کار و هماهنگی با توانایی‌های دانش‌آموزان، عناوین اصلی برای ساختار گزارش انتخاب شده‌اند.

با مقایسه ساختار طرح پژوهش و گزارش پژوهش می‌توان دریافت که بخشی از عناوین طرح پژوهش و ساختار گزارش مشترک‌اند. این تکرار ناشی از ارتباط طرح پژوهش و گزارش پژوهش است که با فاصله زمانی اما به‌طور مرتبط تهیه می‌شوند. طرح پژوهش قبل از اجرای پژوهش (در این پروژه در ابتدای سال تحصیلی) نوشته می‌شود و گزارش پژوهش پس از اجرای آن (در این پروژه در ماه‌های پایانی سال) تهیه می‌گردد.

برای اجرای طرح پژوهش، دانش‌آموز باید مراحل زیر را دنبال کند:

1. انتخاب موضوع پژوهش
2. تعیین اهداف پژوهش
3. تعیین سوالات پژوهش
4. تعیین روش پژوهش
5. تعیین ابزار پژوهش
6. تعیین منابع پژوهش
7. تعیین زمان پژوهش
8. تعیین مکان پژوهش
9. تعیین افراد پژوهش
10. تعیین بودجه پژوهش

این مراحل باید به‌طور منظم و دقیق انجام شود تا پژوهش به‌طور موفقیت‌آمیزی انجام گیرد.

برای اجرای طرح پژوهش، دانش‌آموز باید مراحل زیر را دنبال کند:

1. انتخاب موضوع پژوهش
2. تعیین اهداف پژوهش
3. تعیین سوالات پژوهش
4. تعیین روش پژوهش
5. تعیین ابزار پژوهش
6. تعیین منابع پژوهش
7. تعیین زمان پژوهش
8. تعیین مکان پژوهش
9. تعیین افراد پژوهش
10. تعیین بودجه پژوهش

این مراحل باید به‌طور منظم و دقیق انجام شود تا پژوهش به‌طور موفقیت‌آمیزی انجام گیرد.

برای اجرای طرح پژوهش، دانش‌آموز باید مراحل زیر را دنبال کند:

1. انتخاب موضوع پژوهش
2. تعیین اهداف پژوهش
3. تعیین سوالات پژوهش
4. تعیین روش پژوهش
5. تعیین ابزار پژوهش
6. تعیین منابع پژوهش
7. تعیین زمان پژوهش
8. تعیین مکان پژوهش
9. تعیین افراد پژوهش
10. تعیین بودجه پژوهش

این مراحل باید به‌طور منظم و دقیق انجام شود تا پژوهش به‌طور موفقیت‌آمیزی انجام گیرد.

برای اجرای طرح پژوهش، دانش‌آموز باید مراحل زیر را دنبال کند:

1. انتخاب موضوع پژوهش
2. تعیین اهداف پژوهش
3. تعیین سوالات پژوهش
4. تعیین روش پژوهش
5. تعیین ابزار پژوهش
6. تعیین منابع پژوهش
7. تعیین زمان پژوهش
8. تعیین مکان پژوهش
9. تعیین افراد پژوهش
10. تعیین بودجه پژوهش

این مراحل باید به‌طور منظم و دقیق انجام شود تا پژوهش به‌طور موفقیت‌آمیزی انجام گیرد.

- عنوان یا پرسش پژوهش
- هدف یا هدف‌های پژوهش
- شیوه گردآوری اطلاعات
- نتایج پژوهش/ پاسخ پرسش پژوهش
- پیشنهادها و سؤال‌های جدید
- منابع مورد استفاده

عنوان یا پرسش پژوهش : موضوع انتخاب شده برای پژوهش، به صورت یک عبارت خبری یا پرسشی مطرح می‌شود.

هدف یا هدف‌های پژوهش : هر گروه از عنوان انتخابی خود هدفی دارد. این هدف می‌تواند به اهداف جزئی‌تری تقسیم شود. موضوع می‌تواند هدف اصلی باشد اما همین موضوع، جنبه‌های مختلفی را شامل می‌شود. برای مثال، موضوع «بررسی ابعاد رشد و توسعه فناوری هسته‌ای در ایران» شامل اهداف زیر است :

- بررسی سیر پیشرفت دانش هسته‌ای در ایران
- آشنایی با دانشمندان این عرصه
- معرفی شهدای این عرصه
- بررسی کاربردهای این دانش
- شناسایی چالش‌های این عرصه (مخالفت‌های قدرت‌های استکباری و...)
- و... .

شیوه گردآوری اطلاعات : توضیحات دقیق در مورد شیوه و ابزار گردآوری اطلاعات و تعداد نمونه‌ها داده می‌شود. در پروژه‌های پایه هفتم نمونه پژوهش شامل افراد و موجودات بود ولی در پایه هشتم، نمونه شامل منابع مکتوب مانند کتاب، مجلات، مقالات اینترنتی و... است.

نتایج پژوهش/ پاسخ پرسش پژوهش : پس از گردآوری اطلاعات، یافته‌ها براساس هدف‌های پژوهش طبقه‌بندی می‌شوند. جملات و عبارات یک بار نوشته و فراوانی (دفعات تکرار) آنها قید می‌شوند. یافته‌های غیرمرتبط کنار گذاشته می‌شوند و یافته‌های باقی‌مانده در هر طبقه مرتب می‌گردند.

پیشنهادهای و سؤالهای جدید: در صورتی که گروه براساس نتایج پژوهش، پیشنهادی برای کاربرد یا سؤالات جدیدی برای پژوهش بیشتر داشته باشد، آنها را در این قسمت می نویسد.

منابع: در آخر گزارش، نام نویسندگان منابع مورد استفاده به ترتیب الفبا ذکر می شود. منبع نویسی شیوه های علمی متفاوتی دارد. در این گزارش از گروه ها انتظار می رود نام خانوادگی و نام نویسنده یا نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله، نام ناشر، محل و سال انتشار را بنویسند.

به دانش آموزان حدود دو تا سه ماه فرصت دهید تا پژوهش خود را انجام دهند و گزارش آن را آماده کنند. به آنها یادآوری کنید که از آموخته های خود در درس فناوری اطلاعات و ارتباطات برای تنظیم و ارائه گزارش استفاده کنند.

جلسه هفتم و هشتم: ارائه گزارش نهایی

- ۱- با توجه به محدودیت زمان در هر جلسه دو یا سه گروه را به طور تصادفی برای ارائه گزارش انتخاب کنید. هر گزارش حداکثر در ۱۵ دقیقه ارائه، نقد و بررسی، و جمع بندی شود.
 - ۲- گزارش همه گروه ها را برای ارزشیابی پایانی جمع آوری و براساس ساختار و قالب های گفته شده بررسی و ارزیابی کنید.
- توصیه های اجرایی:**

زمان بندی زیر برای دبیران محترم پیشنهادی است. آنها می توانند با توجه به شرایط کلاس خود و میزان آمادگی و علاقه دانش آموزان این زمان بندی را تغییر دهند. در صورت تغییر زمان بندی، فرصتی را برای گردآوری اطلاعات و تنظیم گزارش بین جلسات در نظر بگیرید.

زمان بندی پیشنهادی اجرای جلسات

جلسه	فعالیت	زمان پیشنهادی
اول و دوم	طرح سؤال	هفته چهارم مهر
سوم و چهارم	تهیه طرح پژوهش	هفته اول آبان
پنجم و ششم	برنامه ریزی برای اجرا	هفته چهارم آبان
هفتم و هشتم	ارائه گزارش نهایی	اواخر اسفند یا فروردین

[illegible]

ردیف	عنوان	اسم			
		نام	نام خانوادگی	نام کوچک	نام پدر
1	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال
2	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال
3	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال
4	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال
5	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال
6	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال
7	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال
8	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال
9	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال
10	فرماندهی و مدیریت امور ایمنی و حفاظت از اموال

مضمون: اراده و اختیار

صلاحیت‌ها: حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی

زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

انسان مختار است یا مجبور؟ افعالی که از او سر می‌زند در اختیار خود اوست یا تحت تأثیر عوامل پنهانی و بیرونی؟ اگر انسان از خود اختیاری ندارد. پشیمانی چه معنایی دارد؟ ملامت و سرزنش برای چیست؟ چرا نیکوکاران را مدح و تشویق می‌کنند؟ مگر آنها از خود اختیاری دارند که با تشویق، به کار نیک ادامه دهند؟ آزادی، اراده و اختیار فطری همه انسان‌هاست...

در فیلم «داستان جعبه‌ای» شخصیت اصلی داستان در موقعیتی قرار گرفته است که برای ماندن در آن، خروج از آن یا بهبود موقعیت خود باید تلاش کند که به اراده نیاز دارد. در اطراف او افراد دیگری نیز هستند که در موقعیت مشابهی قرار دارند. موضوع این فعالیت، بررسی عملکرد این شخصیت‌ها در مواجهه با موقعیت و چرایی آن است.

اهداف

- تأمل در جایگاه انسان در خلقت
- درک ارزش‌های والای انسانی (آزادی، اراده، اختیار)
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی:
- تشخیص مراحل حل مسئله در موقعیتی فرضی
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها

- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
- استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی و بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه

خود

مواد و وسایل آموزشی: انیمیشن «داستان جعبه‌ای» (از فیلم‌های ایرانی شرکت‌کننده در چهل و سومین جشنواره بین‌المللی فیلم رشد)، کتاب دانش‌آموز
فرایند اجرای فعالیت: فیلم «داستان جعبه‌ای» را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید. قبل از نمایش فیلم از آنها بخواهید به جزئیات فیلم بسیار دقت کنند. سپس، با طرح سؤال‌های زیر زمینه بحث و گفت‌وگو در مورد مضمون فیلم را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.

● داستان فیلم چه بود؟

● وقایع فیلم را به ترتیب وقوع با ذکر جزئیات بیان کنید. (ذکر جزئیات وقایع در این مرحله اهمیت دارد. در صورتی که دانش‌آموزی بخشی از واقعه را جا انداخت، بلافاصله از دیگران بخواهید مورد جا افتاده را بیان کنند.)

● به نظر شما جعبه و ربات در این فیلم نماد چیست؟

● روشن و خاموش شدن سر و قسمتی از بدن ربات نماد چیست؟

● چرا سازنده فیلم از حجم‌های هندسی (مکعب، چند وجهی منتظم، کره) برای نمایش موقعیت ربات استفاده کرده است؟

● ربات‌های نشسته و ربات‌های ایستاده نماد چه نوع آدم‌هایی هستند؟ چه تفاوتی با هم دارند؟ چرا این‌طور فکر می‌کنید؟ (در این سؤال بحث اراده برای تغییر شرایط و قبول شرایط و عدم تلاش تفاوت مورد نظر است.)

● آیا فقط داشتن اراده برای ایجاد تغییر کافی است؟ دلیل شما برای این پاسخ چیست؟

● در نهایت، شخصیت اصلی فیلم به چه راه حلی می‌رسد؟ چگونه به این راه حل می‌رسد؟

● مراحل حل مسئله ربات چیست؟

● همان‌طور که در آخر فیلم می‌بینید، تعدادی از ربات‌ها قبل از ربات قهرمان فیلم به پای دیوار می‌رسند و ممکن است بسیار جلوتر از او باشند. فکر می‌کنید ربات با عبور از این مانع، با چه چیزی

مواجه خواهد شد؟

توصیه‌های اجرایی : مضمون این فعالیت اراده و اختیار، حل مسئله و کشف و شهود است. همانطور که ملاحظه می‌شود، در این فیلم شخصیت اصلی، که یک ربات است، با اراده و آگاهی به دنبال یافتن راه‌حلی برای تغییر وضعیت خود است. او ضمن تفکر، راه‌های مختلفی را می‌آزماید اما در نهایت راه حل نهایی را با قلب خود کشف می‌کند و وضعیت خویش را تغییر می‌دهد. برخی ربات‌ها مانند او در تلاش برای تغییر وضعیت خود هستند اما دیگر ربات‌ها وضعیت موجود را پذیرفته‌اند و برای تغییر آن هیچ تلاشی نمی‌کنند. در پایان فیلم، ربات با عبور از هر مانع به موقعیت و مسئله جدیدی می‌رسد که آن نیز باید حل شود. این فیلم به دنبال تبیین نقش اراده، اختیار و عمل انسان برای تغییر است. از سوی دیگر، توجه بیننده را به یکی دیگر از منابع شناخت، یعنی کشف و شهود، جلب می‌کند. انتظار می‌رود همکاران محترم با استفاده از سؤالات پیگیر و فعالیت‌های تکمیلی کتاب دانش‌آموز گفت‌وگوها را در این جهت هدایت کنند.

دانستنی‌های معلم

مفهوم اختیار : واژه اختیار، در عرف ما و نیز در مباحث نظری، به چند صورت و در چند مورد به کار می‌رود :

۱- **در مقابل اضطرار :** مثلاً در فقه می‌گوییم اگر کسی از روی اختیار بخواند گوشت مردار بخورد، جایز نیست اما از روی اضطرار اشکال ندارد؛ یعنی اگر نخورد جانش به خطر می‌افتد یا ضرر جبران‌ناپذیری به او وارد می‌شود.

۲- **در مقابل اکراه :** این مورد، بیشتر در امور حقوقی کاربرد دارد. مثلاً می‌گوییم : یکی از شرایط بیع آن است که اکراه در کار نباشد و معامله با اختیار انجام شود. اکراه آن است که شخص، تهدید به ضرر شود و به سبب تهدید شخص دیگر، کاری را انجام دهد که اگر تهدید در کار نبود، آن را انجام نمی‌داد.

فرق اضطرار و اکراه این است که در اضطرار، تهدید غیر در کار نیست و شخص بر اثر شرایط خاص و استثنایی، خود ناگزیر است کاری را انجام دهد.

۳- **اختیار به معنای قصد و گزینش :** در فلسفه، فاعل فعل اقسامی دارد که یکی از

آنها «فاعل بالقصد» است و او کسی است که راه‌های مختلف و متعددی پیش‌رو دارد، همه را می‌سنجد و یکی را انتخاب می‌کند. این قصد و گزینش، گاهی اراده و اختیار نامیده می‌شود و به فاعل‌هایی اختصاص دارد که می‌بایست کار خود را از پیش تصور کرده و نسبت به آن شوقی پیدا کرده باشند و آن‌گاه تصمیم به اجرای آن بگیرند؛ هرچند این گزینش به دنبال تهدید غیر یا در شرایط استثنایی صورت گرفته باشد.

۴- اختیار در مقابل جبر : گاهی اختیار در معنایی وسیع به کار می‌رود و آن این است که فاعل، کاری را تنها از روی میل و رغبت خودش انجام دهد؛ بی‌آنکه از سوی عامل دیگری تحت فشار قرار گیرد. این معنا، از معانی دیگر اختیار و حتی از «فاعل بالقصد» عام‌تر است؛ زیرا در اینجا شرطی در بین نیست که فاعل کارهای گوناگون را تصور کند و پس از مقایسه ذهنی، شوقی برای اختیار یک عمل در او به وجود آید و تأکد پیدا کند و به دنبال آن تصمیم بگیرد و عزم و اراده بر انجام کاری کند؛ خواه این عزم و اراده، کیف نفسانی یا فعل نفسانی باشد. تنها شرط این است که کار از روی رضایت و رغبت فاعل انجام شود. اختیار در این معنا در مورد خدا و فرشتگان و سایر مجردات نیز صادق است؛ با اینکه درباره آنها و قدر متیقن در مورد خدا، تصور و تصدیق و... مطرح نیست، عالی‌ترین مراتب اختیار، همچنان از آن آنهاست. در برابر قدرت الهی، قدرتی وجود ندارد که او را زیر فشار گذارد. در مورد مجردات تام نیز چنین است. مجردات تام این ویژگی را دارند که تحت تأثیر عامل خارجی واقع نمی‌شوند. مثلاً اگر ملائکه را مجرد دانستیم، تسبیح و تقدیس آنها اختیاری است. خود آنها تسبیح و تقدیس را می‌خواهند و دوست دارند اما در مورد آنها اختیار به معنای قصد مسبوق به تصور و سنجش، صادق نیست؛ زیرا ذهنی ندارند و مقایسه‌ای نمی‌کنند و شوقی در آنان برانگیخته نمی‌شود و اساساً هیچ گونه تغییری در ذاتشان رخ نمی‌دهد ولی مختارند. پس می‌بینیم که معنای اختیار با مفهوم اراده، از نظر مصداق ممکن است فرق کند. البته اگر اراده به همان معنای قصد و عزم باشد، هر فاعلی که از روی قصد کار می‌کند، مختار است؛ ولی چنین نیست که هر فاعل مختاری به این معنا قاصد باشد. (علامه جعفری، جبر و اختیار: ۱۰۲)

بدون شک هر انسانی دارای فعل ارادی است. البته کار جبری و طبیعی نیز دارد ولی آنها مورد بحث ما نیستند. کارهای ارادی انسان با مبادی خاصی از ادراکات و تمایلات نفسانی

وی، به مدد تمایلات، ادراکات و نیروهایی که خدا در او قرار داده است، اعم از نیروهای روانی یا بدنی و حتی به کمک اشیاء خارجی، صورت می‌پذیرد.

آنچه موجب ارزش انسان می‌شود این است که کارهای وی گزیدهٔ یک راه از چند راه است. در درون انسان گرایش‌های مختلفی وجود دارد که معمولاً در مقام عمل با هم تزامن می‌یابند؛ شبیه نیروهای مختلفی که از جهت‌های مختلف در یک جسم اثر می‌کنند؛ جاذبه‌ای آن را به راست می‌کشاند و جاذبهٔ دیگر به چپ؛ مثل آهنی که بین دو آهن‌ربا قرار گرفته باشد. در طبیعت وقتی، نیروها جهات مختلفی داشته باشند، آنچه در خارج تحقق می‌یابد برآیند آنهاست؛ ولی در انسان وضع فرق می‌کند؛ یعنی، این طور نیست که هر جاذبه‌ای قوی‌تر باشد، خودبه‌خود و صددرصد در انسان تأثیر بگذارد. مگر در کسانی که نیروی اختیار و تصمیم را به کار نمی‌گیرند و تسلیم غرایز می‌شوند. انسان‌ها نیرویی دارند که می‌توانند در برابر جاذبه‌های قوی نیز مقاومت کنند و این گونه نیست که در مقابل کشش‌های طبیعی صرفاً حالت انفعالی داشته باشند و همین است که به کار انسان ارزش می‌بخشد.

پس آنچه ملاک ارزش افعال انسانی است، اختیار است. انسان نیرویی دارد که به کمک آن می‌تواند از حالت انفعالی خارج شود، بر غرایز و جاذبه‌های مختلف حاکم گردد و خواسته‌ای را فدای خواستهٔ دیگر کند و همین ترجیح یکی بر دیگری به کار آدمی ارزش می‌بخشد. چنین ارزشی تنها در مورد موجودی صدق می‌کند که دارای گرایش‌های متضاد باشد؛ یعنی گرایش‌هایی که فقط در مقام عمل و ارضا قابل جمع نیستند و با هم تزامن می‌یابند ولی هریک ذاتاً دافع دیگری نیست؛ بدین معنا که انگیزه‌هایی در انسان به وجود می‌آید که ارضاء همهٔ آنها در یک آن و یکجا امکان ندارد و باید یکی را انتخاب کرد؛ نمی‌توان هم خدا را راضی کرد و هم شیطان و دل را.

اقتباسی از :

<http://mesbahyazdi.ir/node/۴۶۴۴>

پاکستان

پاکستان کا نام اس کے پاک و مسلمانی علاقوں اور اگلا ہے۔ یہ جسی علاقہ میں
 ہم پرانا ملک تھا۔ یہاں جسی سرکار اور قوم پاکستان جسی حکومت اسکی دستور میں
 جسی اور اگلا ہے۔ اس علاقہ کی جنگ کی وجہ اس کے جوہر جسی اور اگلا
 جسی اور اگلا ہے جس کی حکومت اور اس کی حکومت اور اس کی حکومت

اس کی کہ

اس کی کہ یہاں جسی سرکار اور قوم پاکستان جسی حکومت اسکی دستور میں
 جسی اور اگلا ہے۔ اس علاقہ کی جنگ کی وجہ اس کے جوہر جسی اور اگلا
 جسی اور اگلا ہے جس کی حکومت اور اس کی حکومت اور اس کی حکومت

اس کی کہ

اس کی کہ یہاں جسی سرکار اور قوم پاکستان جسی حکومت اسکی دستور میں

اس کی کہ یہاں جسی سرکار اور قوم پاکستان جسی حکومت اسکی دستور میں

اس کی کہ

اس کی کہ یہاں جسی سرکار اور قوم پاکستان جسی حکومت اسکی دستور میں

اس کی کہ

اس کی کہ یہاں جسی سرکار اور قوم پاکستان جسی حکومت اسکی دستور میں

اس کی کہ

اس کی کہ یہاں جسی سرکار اور قوم پاکستان جسی حکومت اسکی دستور میں

اس کی کہ یہاں جسی سرکار اور قوم پاکستان جسی حکومت اسکی دستور میں

مضمون : منابع شناخت

صلاحیت‌ها : حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی

زمان : دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

ابزار[های] «شناخت عبارت‌اند از : حواس، خیال، فکر، عقل، شهود و مکاشفه (قلب). منابع شناخت آدمی شامل وحی (قرآن و عترت)، عقل، قلب، تجربه (جامعه، تاریخ و طبیعت) است.» (برنامه درسی ملی، اسفند ۱۳۹۱ : ۵۷) در فعالیت‌های تفکر و سبک زندگی پایه هفتم دانش‌آموزان با برخی از ابزارها و منابع شناخت خود آشنا شدند. آنها در این فعالیت با تحلیل محتوای فیلم «دیو و کیک» مهارت تحلیل و استدلال خود را گسترش می‌دهند و با منابع شناخت انسان بیشتر آشنا می‌شوند تا بتوانند از این منابع آگاهانه استفاده کنند.

اهداف

- تأمل درباره ابزار و منابع شناخت (حواس، شهود)
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی :
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی

مواد و وسایل آموزشی : انیمیشن «دیو و کیک» (از فیلم‌های خارجی شرکت‌کننده در چهل و سومین جشنواره بین‌المللی فیلم رشد)، کتاب دانش‌آموز

فرایند اجرای فعالیت : فیلم «دیو و کیک» را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید. قبل از نمایش فیلم از آنها بخواهید به محتوای فیلم توجه کنند. سپس، با طرح سؤال‌های زیر زمینه بحث و گفت‌وگو در مورد مضمون فیلم را فراهم کنید.

- وقایع فیلم را به ترتیب بیان کنید. دریافت شما از فیلم چیست؟
- چرا دخترک در ابتدا از دیو ترسید؟
- ارتباط دخترک و دیو چگونه ایجاد شد؟
- چرا دیو چشم‌های خود را به دخترک داد؟ این عمل او چه تأثیری بر پسر داشت؟
- چرا دخترک وقتی بینا شد از دیو دوری کرد؟ چرا قبلاً این کار را نکرده بود؟
- در انتهای فیلم، دخترک بعد از دیدن دیو و ترس اولیه از ظاهر او، به سوی دیو بازگشت. چه چیز باعث تغییر رفتار نهایی دخترک شد؟
- حواس باعث آگاهی انسان از محیط اطراف می‌شود، این آگاهی چه تأثیری (مثبت و منفی) در برقراری ارتباط با دیگران دارد؟ نظر خود را با مثال و دلیل بیان کنید.
- آیا برای شناخت دیگران و برقراری ارتباط با آنها استفاده از حواس ظاهری کافی است؟ چرا؟
- در مورد سایر موجودات و پدیده‌ها چطور؟
- در بحث‌ها توجه دانش‌آموزان را به سمت همه ابزار شناخت و معرفت، یعنی حواس، خیال، فکر، عقل، شهود و مکاشفه (قلب)، سوق دهید.
- شناخت از ماوراءالطبیعه چگونه حاصل می‌شود؟ (در پاسخ به این سؤال، نقل از قرآن و عترت هم از منابع شناخت است.)

● آیا آگاهی و شناخت همیشه باعث آرامش می‌شود؟

توصیه‌های اجرایی : دانش‌آموزان این دوره سنی آگاهانه و ناآگاهانه با تکیه بر برخی از ابزارها و منابع شناخت مانند حواس و تجربه، با امور و پدیده‌ها مواجه شده‌اند، در تعدادی از فعالیت‌های تفکر پایه هفتم و هشتم از جمله این فعالیت، با ابزارها و منابع شناخت خود آشنا می‌شوند تا بتوانند در آینده از آنها آگاهانه استفاده کنند. از همکاران محترم انتظار می‌رود با مطالعه بیشتر در مورد ابزار و منابع شناخت، دانش‌آموزان را یاری دهند که از ابزار و منابع شناخت خود آگاه شوند و برای کسب اطلاعات جدید، قضاوت و تصمیم‌گیری صحیح آنها را

آگاهانه‌تر به کار گیرند.

ممکن است همکاران محترم در مورد ابزار و منابع شناخت مطالعاتی داشته باشند و بخواهند حاصل آن را به صورت مستقیم به دانش‌آموزان انتقال دهند. هدف این درس انتقال دانش، در مورد ابزارها و منابع شناخت، به دانش‌آموزان نیست بلکه فراهم آوردن فرصتی است تا آنها خود به این موضوع بیندیشند.

آشنایی با منابع

اگر کسی می‌خواهد به راحتی به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد.

به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد.

به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد.

آشنایی با منابع

اگر کسی می‌خواهد به راحتی به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد.

به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد.

به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد.

آشنایی با منابع

اگر کسی می‌خواهد به راحتی به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد.

به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد.

به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد. به عنوان مثال، اگر کسی می‌خواهد به منابع دسترسی پیدا کند، باید به دنبال منابعی باشد که به راحتی در دسترس باشد.

مضمون : خودشناسی

صلاحیت‌ها : حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تأمل در خود

زمان : دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

شعر «جان و تن» روایت کودکی است که قبایی نو بر تن کرده است که آن را مانند جان و حتی بیش از آن دوست می‌دارد. این داستان تمثیل مردمی است که حرص و آز دنیا بر جانشان چنگ انداخته است؛ به طوری که به فرع پرداخته و اصل خود را از یاد برده‌اند. در این فعالیت، دانش‌آموزان از طریق شعر، درباره‌ی یکی دیگر از مضامین فلسفی، یعنی هویت انسان و هدف از خلقت او، به گفت‌وگو و تفکر می‌پردازند و فهم خود را در این باره گسترش می‌دهند.

اهداف

- تأمل درباره‌ی هدفمندی خلقت انسان
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی :
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
- استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی و بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود
- مواد و وسایل آموزشی : کتاب دانش‌آموز
- فرایند اجرای فعالیت : شعر زیر را از کتاب دانش‌آموز در کلاس بخوانید یا داستان آن را برای دانش‌آموزان تعریف کنید. سپس، سؤال‌های زیر را برای بحث و گفت‌وگو مطرح کنید.

جان و تن

کودکی در بر، قبایی سرخ داشت
همچو جان نیکو نگه می داشتش
هم ضیاع^۱ و هم عَقارش^۲ می شمرد
از نظر باز حسودش می نهفت
گربه دامانش سرشکی می چکید
گر نخی از آستینش می شکافت
نوبت بازی به صحرا و به دشت
فتنه افکند آن قبا اندر میان
جمله دل ها ماند پیش او گرو
وقت رفتن، پیشوای راه بود
کودکی از باغ می آورد به

روزگاری زان خوشی خوش می گذاشت
بهتر از لوزینه می پنداشتش
هر زمان گرد و غبارش می سترد
سرخش اش می دید و چون گل می شکفت
طفل خرد آن اشک روشن می مکید
بهر چاره سوی مادر می شتافت
سرگران از پیش طفلان می گذشت
عاریت می خواستندش کودکان
دوست می دارند طفلان رخت نو
روز مهمانی و بازی، شاه بود
که بیا یک لحظه با من سوی ده

۱- املاک، اموال، دارایی؛ خواسته ها؛ کالا، متاع.

۲- آب و زمین؛ املاک، سرا؛ کالا، متاع.

<p>تا زند بر آن قبای سرخ، دست وقت بازی شد ز تلی واژگون این یکی یکسر درید، آن یک شکست پارگی‌های قبا دید و گریست او برای جامه از چشم آب ریخت همچو آن طفلیم ما در این طریق هر چه بر ما می‌رسد از آرماس سال‌ها داریم اما کودکیم تن بمرد و در غم پیراهنیم</p>	<p>دیگری آهسته نزدش می‌نشست روزی آن رهپوی صافی اندرون جامه‌اش از خار و سر از سنگ خست طفل مسکین، بی خبر از سر که چیست از سرش گر چه بسی خوناب ریخت گر به چشم دل ببینیم ای رفیق جامه رنگین ما از و هواست در هوس افزون و در عقل اندکیم جان رها کردیم و در فکر تنیم</p>
--	--

- کودک با لباس خود چگونه رفتار می‌کرد؟
- او با کودکان دیگر چگونه رفتار می‌کرد؟
- کودکان دیگر چگونه با او رفتار می‌کردند؟
- رفتار کودک پس از افتادن از تپه چه بود؟ نظر شما در مورد این رفتار چیست؟ چرا؟
- آیا این رفتار خاص این کودک است یا همه کودکان چنین رفتاری دارند؟ با مثال از تجربیات خود و دیگران پاسخ دهید.
- آیا این رفتار خاص کودکان است یا بزرگسالان نیز چنین رفتاری دارند؟
- معنی دو بیت آخر شعر را بگویید و ارتباط آنها را با زندگی خودمان بیان کنید.
- چرا پروین اعتصامی عنوان «جان و تن» را برای شعر خود انتخاب کرده است؟ منظور او از جان و تن چیست؟

توصیه‌های اجرایی : بدون تردید، بین جان و تن انسان ارتباط نزدیک و نیرومندی وجود دارد. در اسلام، تربیت هر دو جنبه همواره مورد توجه بوده است. به موازات جسم به روح توجه و دستورات فراوانی از قبیل روزه، نماز، دعا و به طور کلی عبادات برای تربیت و تقویت آن، وارد شده است. پرداختن به جسم به تنهایی ارزش ندارد و انسان را از محدوده حیوانیت خارج نمی‌کند. دانشمندان و اندیشمندان غیر مسلمان نیز به رابطه متقابل تن و روان معتقدند؛ برای نمونه، ارسطو

در این باره می‌گوید: «تن را لازم است برای جان پرورش دهند و نفسانیات را تابع اراده عقل سازند تا نفس آماده و قابل تفکر و تعقل شود، که آن خوشی حقیقی زندگی و غایت مطلوب است.» (نقل از www.tebyan.net/newindex.asplpid_12111) از همکاران محترم انتظار می‌رود تا با استفاده از شعر جان و تن و فعالیت‌های تکمیلی کتاب درسی، دانش‌آموزان را به تأمل دربارهٔ هویت انسانی خود (ارزش روح و جان) و هدف خلقت انسان راهنمایی کنند.

گفت‌وگو کنید

- کودکی با لباس خود چگونه رفتار می‌کند؟
- کودکی با کودکان دیگر چگونه رفتار می‌کند؟
- کودکان دیگر چگونه با او رفتار می‌کنند؟
- رفتار کودکان پس از اعتقاد از چه بوده؟ نظر شما دربارهٔ این رفتار چیست؟

چرا؟

آیا این رفتار خاص این کودک است یا همهٔ کودکان چنین رفتاری دارند؟ یا مثال از نیربان خود و دیگران بیاورید.

آیا این رفتار خاص کودکان است یا در کودکان نیز چنین رفتاری دارند؟

● برونه آخر شعر را بخوان و ارتباط آنها را با زندگی خودتان بیان کنید.

● فکر می‌کنید چرا «دین انحصاری عنوان جهان و آن» را برای شعر خود انتخاب کرده است؟ منظور او از جانی و بی چیست؟

جان و تن

کودکی در در، غایب سرج داشت همچو جان نیکو رنگ می‌داشت هر ضایع و هر عطرانی می‌نمود از خلق باز حسودانی می‌نمود گر به‌دانش برادری می‌کرد کز نخی از آستین می‌نمود فردی بازی به‌صدا و به‌صدا فردی افکند آن فدا اندر جان چند بارها جان پیش از گر رفت رهن، به‌نوازی راه بود کودکی از باغ می‌گردد به دیگری آهسته زدن می‌نمود دزدی آن رهروی صافی آمدن چانه‌ای از حلق و سر از تنگ حنوت ظلم مسکن بر سر که چیست از برای گر چه بی‌جوابی دهان گر به‌چشم دل به‌چشم ای رفیق چانه را بکن تا آن در حوت است در حوتی اکنون و در خلق اندکیم جان رها کردند و در جگر کشید	روزگاری از خوشی خوش می‌گشتند چهار از توبه می‌نمودند هر زانی کرد و عطرانی می‌نمود سرخانی می‌نمود و چون گل می‌نمودند خلق خود آن تنگ زدن می‌نمود هر چاره، جوی نادر می‌نمودند سرگاز از پیش ظلم می‌گشتند عزیز می‌خواستند کودکان دینت می‌دارد ظلم و رفتن تو دزد جهانی و بازی شد بود که با یک شعله با من سوری ده با زده بر آن غایب سرج داشت رفت بازی شد از خلق بازگشت این‌ها بگویم درد، آن یک شکست بازگشتی فدا شد و گرفت از برای جان از چشم آب دهان همچو آن ظلمت تا در آن طریق هر چه بر ما می‌رسد از آن حالت سایه دایره خدا کودکان ای نبرد و در جگر کشید
--	--

فعالیت تکمیلی در کلاس

این آهنگی سرایه است به جان آسمیت به همین آهنگی زیادت نشان آسمیت

بیم آن شعر سعدی را با یک شعر بر وزن انحصاری جایگزین کنید. نظر خود را واضح به
استادتان و نظرات آنها بنویسید.

مضمون : درک معنا/تخیل و توهم
صلاحیت‌ها : حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی
زمان : دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

تخیل و توهم از کارکردهای ذهن هستند. در صورتی که هر یک از این دو را شناسیم و بتوانیم آنها را از هم تفکیک کنیم، ممکن است هنگامی که تصور می‌کنیم مشغول تخیل هستیم، گرفتار توهم شده باشیم. تخیل نوعی فعالیت خلاق ذهن است که در آن مقایسه، استدلال و تصور ذهنی وجود دارد. در اهمیت آن گفته‌اند که کلیه ابداعات و اختراعات محصول تخیل است و چنین امری تحت هدایت عقل انجام می‌گیرد اما اگر همین فعالیت ذهن، بدون ادراک، عقل و اراده باشد و از حد خارج شود، دیگر نمی‌توان نام آن را تخیل گذاشت. در فیلم «سراب» شخصیت اصلی داستان در چنین موقعیتی قرار گرفته است. موضوع این فعالیت بررسی عملکرد این شخصیت و تحلیل مفهوم تخیل و توهم به عنوان دو کارکرد ذهن توسط دانش‌آموزان است.

اهداف

- تأمل درباره خیال و رابطه آن با فکر و عقل
- توانایی تشخیص موقعیت و بروز رفتار خردمندانه
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی :
- بررسی شباهت‌ها، تفاوت‌ها و رابطه تخیل و توهم
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- کشف معنا از تجربیات خود و دیگران
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی

- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
- مواد و وسایل آموزشی : کتاب دانش‌آموز، انیمیشن «سراب»
- فرایند اجرای فعالیت : انیمیشن «سراب» را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید. سپس سؤال‌های زیر را در کلاس مطرح کنید.
- چه اتفاقاتی در فیلم افتاد؟
- اگر بخواهید بر آنچه برای فروشنده اتفاق افتاد نامی بگذارید، آن را چه می‌نامید؟
- با پرسش درباره نام‌های بیشتر، دانش‌آموزان را هدایت کنید تا از واژه‌هایی مانند آرزو، تخیل، توهم، و سراب هم استفاده کنند.
- فروشنده در حال تخیل بود یا توهم؟ چرا این طور فکر می‌کنید؟
- مشتری در این داستان نشانه چیست؟
- چه مثال‌هایی برای تخیل و توهم می‌توانید بیان کنید؟
- تفاوت و شباهت تخیل و توهم چیست؟
- تخیل چه نقشی در زندگی انسان دارد؟ با مثال نظر خود را توضیح دهید.
- آیا به یاد می‌آورید که از پایه اول تاکنون در چه درس‌هایی و چگونه از تخیل خود استفاده کرده‌اید؟
- توصیه‌های اجرایی : موضوع اصلی این فعالیت تخیل به عنوان یکی از ابزارهای شناخت در انسان است. تخیل نیروی سازنده است که سبب بسیاری از ابداعات و اختراعات می‌شود و نوعی فعالیت خلاقه است که در آن مقایسه، استدلال، تصور ذهنی با تعیین قدر و درجه وجود دارد. تخیل را از نیرومندترین و همگانی‌ترین توانایی‌های بشری شمرده‌اند؛ چرا که در سایه آن اختراع پدید می‌آید، شعر و شاعری و نویسندگی و رمان و هنر حاصل می‌شود، سخنان شورانگیز و حماسی شکل می‌گیرد، اعتماد به نفس حاصل می‌شود، آفرینندگی پدید می‌آید و در کل زندگی رضایت‌بخش، ارزنده و سعادتمندانه می‌شود. به همین دلیل، باید آن را پرورش داد. دانش‌آموزان در دوران تحصیل در تکالیف درسی بارها (از طریق خود را به جای چیزی قرار دادن یا اشیا را به صورت دیگری تصور کردن...) تخیل را تجربه کرده‌اند. در این فعالیت، آنها را هدایت کنید تا به تخیل به عنوان یکی از ابزارهای شناخت در کنار سایر ابزارهای شناخت مانند حواس، فکر، عقل، وحی و شهود توجه کنند و آن را به کار گیرند. مباحث را به گونه‌ای هدایت کنید که دانش‌آموزان بین تخیل و توهم (در حد ذکر مثال) تفاوت قائل شوند. برای مثال، فردی که خود را پرنده تصور می‌کند و احساسات خود را به عنوان یک پرنده توصیف می‌نماید، در حال تخیل است اما همین که آن را واقعیت بپندارد و بخواهد از بلندی پرواز کند، دچار توهم شده است.

دانستنی‌های معلّم

مراد از توهّم فعل یا حالت کسی است که به حکم انگیزی ناآگاهانه و برای اجتناب از رویارویی با واقعیت‌های دردانگیز و یا نامطبوع، به آنچه خوش دارد واقعیت داشته باشد یا خوش دارد واقعیت پیدا کند نسبت واقعیت می‌دهد، و سپس، برای آنچه می‌خواهد باور داشته باشد، توجیهاتی دست و پا می‌کند. نیز می‌توان گفت که مقصود از «توهّم» عقیده یا انتظاری است که مبتنی بر آمال و آرزوهاست، نه بر چیزی که آدمی برای واقعی انگاشتنش دلیل دارد. (ملکیان، ۱۳۸۹)

اما مقصود از «تخیل»، فعل یا فرایندی است که آدمی در آن آگاهانه چیزی را تصور می‌کند که پیش از آن، هرگز در عالم واقع، آن را کاملاً ادراک و احساس نکرده است. (ملکیان، ۱۳۸۹)

تفکر به معنای خاص و منطقی آن در منطق قدیم این‌گونه تعریف شده است: مرتب ساختن امور معلوم برای کشف مجهول. به عبارت ساده‌تر، تفکر یعنی تجزیه، ترکیب، نظم دهی و تحلیل اطلاعات و معلومات قبلی برای رسیدن به معلومات تازه. (شیروانی، ۱۳۸۸)

به کمک این توضیحات بسیار اندک، مرز میان توهّم و تخیل و تفکر منطقی تا حدی روشن شد. اگر فردی تصویری را که در واقعیت وجود ندارد و یا خود با آن روبه‌رو نشده، فقط تصور کند، قدرت تخیل خود را به کار گرفته است. اما اگر این‌گونه بیندارد که آن تصویر وجود دارد، به واقعیت پشت کرده و از آن دور شده است. در این صورت می‌گوییم این فرد دستخوش توهّم شده است.

تخیل در ادبیات

به یادماندنی است از این تخیلی صحنه:

به نظر می‌آید که این صحنه از یک فیلم یا انیمیشن گرفته شده است. در آن، یک شخصیت در یک فضاپیما یا کشتی فضایی قرار دارد و از یک منظره بی‌نهایت وسیع و زیبا، که شبیه به یک سیاره یا کهکشان است، مشاهده می‌کند.

تخیل در زندگی روزمره

تخیل در زندگی روزمره ما نقش مهمی دارد. به عنوان مثال، وقتی ما یک فیلم می‌بینیم یا یک کتاب می‌خوانیم، ما با تخیل خود با دنیای جدیدی مواجه می‌شویم. این تخیل به ما کمک می‌کند تا احساسات خود را بیان کنیم و مشکلات خود را حل کنیم.

تخیل به ما کمک می‌کند تا دیدگاه خود را گسترش دهیم و به چیزهایی که قبلاً ندیده بودیم، فکر کنیم. این تخیل به ما کمک می‌کند تا به زندگی خود، به زندگی دیگران و به زندگی جهان، نگاهی تازه داشته باشیم.

تخیل در هنر

تخیل در هنر نقش مهمی دارد. هنرمندان با استفاده از تخیل خود، دنیایی جدید خلق می‌کنند. این تخیل به هنرمندان کمک می‌کند تا احساسات خود را بیان کنند و به مشکلات خود، نگاهی تازه داشته باشند.

تخیل به هنرمندان کمک می‌کند تا به زندگی خود، به زندگی دیگران و به زندگی جهان، نگاهی تازه داشته باشند. این تخیل به هنرمندان کمک می‌کند تا به زندگی خود، به زندگی دیگران و به زندگی جهان، نگاهی تازه داشته باشند.

عنوان فعالیت: تو نیکی می کن و در دجله انداز

مضمون: عمل و عکس العمل

صلاحیت‌ها: حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تفکر سیستمی

زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

ذهن انسان در فراز و نشیب‌های زندگی، به هنگام کامیابی‌ها و در رویارویی با ناکامی‌ها همواره این پرسش‌ها را مطرح می‌کند که آیا اعمال خوب یا بدی که در گذشته انجام داده‌ام، در کامیابی‌ها یا ناکامی‌ها و به طور کلی در زندگی‌ام مؤثر بوده‌اند؟ به تعبیر دیگر، سؤال اصلی این است که آیا اعمال خوب و بد انسان در زندگی آینده او نقشی بسزا دارد یا خیر و انسان در همین دنیا کیفر یا پاداش اعمال گذشته خود را می‌بیند یا نه. اگر پاسخ ما به این سؤال‌ها مثبت باشد، یعنی معتقد باشیم که بین اعمال انسان و پیامدهای آنها رابطه وجود دارد سؤال دقیق‌تر و مهم‌تر بعدی این است که این رابطه از چه نوعی است. آیا از نوع رابطه ثابت علی و معلولی است؟ آیا آگاهی از آن به ما قدرت پیش‌بینی می‌دهد و در یک کلام، آیا در پرتو آن می‌توانیم به طور صریح و روشن و نیز کاربردی بیان کنیم که در صورت انجام فلان عمل خاص، باید در این دنیا منتظر فلان پیامد خاص باشیم؟ طرح این سؤال‌ها و بحث و گفت‌وگو درباره آنها فرصتی فراهم می‌کند که دانش‌آموزان ضمن اندیشیدن به قانون عمل و عکس‌العمل، صلاحیت‌های تفکر خود را پرورش دهند.

اهداف

- تأمل درباره روابط امور و پدیده‌ها
- آشنایی با قانون عمل و عکس‌العمل به عنوان یکی از سنن الهی
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی:
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم

- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استنباط و نتیجه‌گیری از مباحثه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
- استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی و عمل کردن براساس اخلاق در مراودات روزانه خود

مواد و وسایل آموزشی : کتاب دانش‌آموز
فرایند اجرای فعالیت : ابیات زیر از کتاب دانش‌آموز در کلاس خوانده شود.

به چشم خویش دیدم در گذرگاه	که زد بر جان موری مرغکی راه
هنوز از صید منقارش نپرداخت	که مرغ دیگر آمد کار او ساخت
چو بد کردی مباش ایمن ز آفات	که واجب شد طبیعت را مکافات

تو نیکی می‌کن و در دجله انداز	که ایزد در بیابانت دهد باز
-------------------------------	----------------------------

از مکافات عمل غافل مشو	گندم از گندم بروید جو ز جو
------------------------	----------------------------

این جهان کوه است و فعل ما ندا	باز آید سوی ما از گه صدا
-------------------------------	--------------------------

از دانش‌آموزان بخواهید که دریافت خود را از معنای کلی این ابیات بگویند. همچنین، پیام کلی‌ای را که در همه این ابیات مشترک است، در یک جمله بیان کنند. سپس، در جدول کتاب با انتخاب گزینه مناسب نظر خود را ثبت کنند. پس از این مرحله، شما در مورد هر سؤال فراوانی نظرات «موافق»، «مخالف»، و «باید فکر کنم» را روی تخته کلاس ثبت کنید.

ردیف	جمله	فراوانی موافقم	فراوانی مخالفم	فراوانی باید بیشتر فکر کنم
۱	اعمال خوب و بد انسان در زندگی آینده او نقشی ندارند			
۲	انسان در همین دنیا پاداش یا کیفر اعمال گذشته خود را می بیند			
۳	بعضی از آدم‌ها در همین دنیا پاداش یا کیفر اعمال گذشته خود را می بینند و بعضی نه			
۴	از نظر من مسئله مهم این است که کاری که می‌کنم الآن چه سودی برایم دارد			
۵	وقتی به کسی یا موجودی خوبی می‌کنیم، این خوبی به خودمان است			
۶	وقتی به کسی یا موجودی بدی می‌کنیم، این بدی به اوست نه به خودمان			
۷	اگر افراد جامعه این قانون را باور داشته باشند که ما در این دنیا نیز نتایج اعمال خود را می‌بینیم، اجتماع سالم‌تری خواهیم داشت			
۸	من به قانون عمل و عکس‌العمل در کلیه امور باور دارم			

دلیل موافقت، یا مخالفت و جوانب مختلف جمله‌هایی را که باید در مورد آنها بیشتر فکر کرد، از دانش‌آموزان سؤال کنید.

توصیه‌های اجرایی: در اشعار ابتدای درس – چنان که مشهود است – گویندگان به صورت تلویحی یا به صراحت وجود رابطه بین فعل و عمل و پیامد آن را پذیرفته‌اند اما از تعیین رابطه ثابت و بیان نمونه‌ها به صورت واضح و آشکار طفره رفته‌اند. در این فعالیت، انتظار می‌رود همکاران محترم بحث را به گونه‌ای هدایت کنند که دانش‌آموزان ضمن بیان نظرات خود، با ذکر مثال در مورد تأثیر متقابل اعمال ما بر خود، طبیعت و دیگران، قانون عمل و عکس‌العمل را به عنوان یکی از سنت‌های

१८

१८

۴-۴- فرایند اجرای فعالیتهای نیمه تجویزی (انتخابی)

تفکر و پژوهش

عنوان فعالیت: واقعیت

مضمون: ظاهر و باطن، عقیده

صلاحیت‌ها: حل مسئله، تحلیل، استدلال، قضاوت و ارزشیابی

زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

برای همه ما پیش آمده است که براساس ظاهر افراد، اشیاء، موجودات و وقایع و پدیده‌ها درباره آنها قضاوت کنیم. این قضاوت‌ها گاه درست و گاه نادرست بوده‌اند. قضاوت‌های ما ناشی از عقاید و باورهای ما هستند و عقاید و باورهای ما تحت تأثیر منابع مختلف (معتبر و نامعتبر)، مانند سخنان اطرافیان، و اطلاعات حاصل از رسانه‌های مختلف، شکل می‌گیرند. همان‌طور که ما درباره دیگران قضاوت می‌کنیم، دیگران نیز در مورد ما قضاوت‌هایی دارند که ناشی از طرز فکر، رفتار، گفتار و حتی ظاهر ماست. به این سبب، دستیابی به مهارت قضاوت و تصمیم‌گیری صحیح حائز اهمیت است. در این فعالیت، دانش‌آموزان با شنیدن داستان، و بحث و گفت‌وگو در مورد محتوای آن و سؤالات پیگیر، این مهارت را تمرین می‌کنند.

اهداف

- درک روابط ماوراء روابط ظاهری امور و پدیده‌ها
- آشنایی با اصول و معیارهای قضاوت صحیح و به کارگیری آنها
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی:
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها

- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
 - استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
 - استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
 - سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
 - ارزیابی و به چالش کشیدن خود و دیگران
 - به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
 - استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی
- مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، حکایت «مورچه و شفیره» از کتاب «فلسفه در کلاس درس»، نوشته رون شاو، ترجمه مراد یاری دهنوی و روح الله حیدری، انتشارات آوای نور، تهران ۱۳۸۹.
- فرایند اجرای فعالیت: حکایت زیر را برای دانش‌آموزان بخوانید یا تعریف کنید.

حکایت مورچه و شفیره

در یک روز آفتابی، مورچه‌ای با چالاکي در جست‌وجوی غذا به شفیره‌ای برخورد که زمان زیادی به تغییرش نمانده بود. شفیره دمش را حرکت داد و توجه مورچه را به خود جلب کرد؛ اولین بار بود که مورچه شفیرة زنده‌ای را می‌دید. پس با لحنی تحقیرآمیز خطاب به شفیره فریاد برآورد که «ای حیوان بیچاره مفلوک، تو را چه سرنوشت غم‌انگیزی است. در حالی که من می‌توانم دوان دوان به این سو آن سو بروم و لذت ببرم و اگر آرزو کنم؛ می‌توانم از بلندترین درخت بالا بروم، تو در پوسته‌ات زندانی هستی و تنها می‌توانی یک یا دو بند از دمت را تکان دهی.»

شفیره همه سخنان مورچه را شنید اما سعی نکرد پاسخی به او بدهد. چند روز بعد، گذر مورچه دوباره به آن راه افتاد؛ از شفیره چیزی به جز پوسته‌ای باقی نمانده بود. مورچه در شگفت بود که محتوای پوسته را چه شده است. ناگهان خود را در سایه‌بال‌های باشکوه و زیبای پروانه‌ای یافت که پر می‌گشود. پروانه گفت: «ای دوست بیچاره‌تر! اکنون مرا بنگر. باز هم به دلیل توانایی‌ات در دویدن و بالا رفتن، خودستایی کن (فخرفروشی کن).» این را گفت و اوج گرفت و با نسیمی تابستانی از مقابل دیدگان مورچه برای همیشه ناپدید شد.

پس از بیان داستان، از دانش‌آموزان بپرسید :

- دریافت شما از این داستان چیست؟
- نظر شما در مورد قضاوت مورچه درباره شفیقه چیست؟
- چرا مورچه در قضاوت خود دچار اشتباه شد؟
- عقیده شما در مورد قضاوت براساس ظاهر چیست؟ آیا این نوع قضاوت همیشه به اشتباه منجر می‌شود؟

● عقیده شما درباره خوب یا بد، زشت یا زیبا، مناسب یا نامناسب، مفید یا مضر بودن یک شیء، موجود یا شخص و غیره، چگونه به وجود آمده است؟

پس از بحث در مورد سؤال‌های بالا، از دانش‌آموزان بخواهید کتاب خود را باز کنند و در درس «واقعیت» محتوای ابرک‌های تصویر را به‌طور انفرادی بخوانند و در جدول زیر آن مشخص کنند که با هر نظر در مورد سؤال زیر تا چه حد موافق‌اند.

در مورد رابطه قضاوت و عقیده چه فکر می‌کنند؟

- در ابرک‌ها و جدول موارد زیر نوشته شده است.
- بین عقیده و قضاوت رابطه‌ای وجود ندارد.
 - ما براساس عقیده خود قضاوت می‌کنیم.
 - عقیده ما از قضاوتمان شکل می‌گیرد.
 - ما در قضاوت فقط به عقیده خودمان توجه می‌کنیم.
 - ما در قضاوت به عقیده دیگران نیز توجه می‌کنیم.
 - عقاید ما از تجربیات قبلی خودمان و دیگران ناشی می‌شود.
- در مورد هر سؤال فراوانی نظرات «موافق»، «مخالف»، و «باید فکر کنم» را روی تخته کلاس ثبت کنید.

ردیف	جمله	فراوانی موافقم	فراوانی مخالفم	فراوانی باید بیشتر فکر کنم
۱	بین عقیده و قضاوت رابطه‌ای وجود ندارد.			
۲	ما براساس عقیده خود قضاوت می‌کنیم.			
۳	عقیده ما براساس قضاوتمان شکل می‌گیرد.			
۴	ما در قضاوت فقط به عقیده خودمان توجه می‌کنیم.			
۵	ما در قضاوت علاوه بر عقیده خودمان، به عقیده دیگران نیز توجه می‌کنیم.			
۶	عقاید ما از تجربیات قبلی خودمان و دیگران ناشی می‌شود.			

دلیل موافقت، مخالفت و جوانب مختلف جمله‌هایی را که باید در مورد آنها بیشتر فکر کرد، از دانش‌آموزان سؤال کنید.

توصیه‌های اجرایی: همان‌طور که ملاحظه می‌کنید، در این درس دو دسته سؤال مطرح شده است؛ دسته اول در مورد مضمون درس یعنی «ظاهر و باطن اشیا و موجودات» و دسته دوم در مورد یکی از مهارت‌های اصلی تفکر، یعنی «قضاوت صحیح» است. قضاوت صحیح نیازمند تفکر عمیق درباره موضوع، استفاده از اطلاعات معتبر، و پرهیز از شتاب‌زدگی است. در این درس، موضوع عقیده و رابطه آن با قضاوت مورد توجه قرار گرفته است. عقاید افراد براساس منابع مختلف (معتبر و نامعتبر) مانند سخنان اطرافیان و اطلاعات حاصل از، رسانه‌های مختلف شکل می‌گیرد. توجه به کسب اطلاعات و عقاید از منابع معتبر، به‌ویژه در سنین پایین، از اهمیت خاصی برخوردار است. در این فعالیت، انتظار می‌رود همکاران محترم با هدایت بحث و گفت‌وگو، دانش‌آموزان را با چگونگی شکل‌گیری عقاید و تأثیر آن بر تصمیم‌گیری و قضاوتشان آشنا کنند.

مضمون: عادت‌ها

صلاحیت‌ها: حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تأمل در خود

زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

عادت چیست؟ آیا چیز خوبی است؟ چیز بدی است؟ آیا می‌توانید به موقعیتی فکر کنید که انسان‌ها همه عادت‌های خود را کنار بگذارند یا آنها را فراموش کنند و به هیچ چیزی عادت نکنند؟ در آن صورت، رفتارهای آنها چگونه خواهد بود؟ در این فعالیت دانش‌آموزان با خواندن متن کتاب درسی و طرح سؤال و بحث و گفت‌وگو در باره مفهوم عادت، چگونگی شکل‌گیری آن، انواع عادت‌ها (خوب و بد)، چگونگی تبدیل شدن عادت‌های خوب به بد، و بد به خوب و اصلاح عادت‌های بد، جوانب گوناگون موضوع را بررسی می‌کنند و از طریق تأمل در عادت‌های خود، سبک زندگی‌شان را براساس تفکر و تعقل شکل می‌دهند.

اهداف

- استنباط و درک معیارهای عمل صالح
- درک مفهوم و نقش عادت‌ها در زندگی انسان
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی:
- طرح پرسش‌های مناسب و تشخیص مسئله
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- تحلیل و کشف معنای واژه عادت

- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
- همفکری با دیگران در حل مسائل و مشکلات
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
- استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی و اخلاقی عمل کردن در مراودات روزانه خود.

مواد و وسایل آموزشی : کتاب دانش‌آموز

فرایند اجرای فعالیت : متن کتاب درسی در کلاس خوانده شود. از دانش‌آموزان بخواهید در مورد «عادت» به صورت گروهی سؤال طرح کنند. نمایندگان گروه‌ها سؤال‌های خود را مطرح کنند. سؤال‌ها روی تخته نوشته شوند. سؤال‌های تکراری حذف و سؤالات باقی‌مانده به ترتیب اهمیت برای پاسخگویی مرتب شوند. سپس، سؤال‌ها را موضوع بحث کلاسی قرار دهید. برخی از سؤال‌های دانش‌آموزان ممکن است مشابه سؤال‌های زیر باشند. در صورتی که همه این سؤال‌ها طرح نشد، خود شما آنها را موضوع بحث کلاسی قرار دهید.

- تعریف عادت چیست؟
- عادت‌ها چگونه به وجود می‌آیند؟
- آیا عادت کردن خوب است یا بد؟ چرا؟
- برای عادت‌های خوب و بد مثال بزنید.
- آیا عادت‌های مثبت همیشه و در هر شرایطی خوب‌اند؟ نظر خود را با مثال بیان کنید.
- آیا عادت‌های منفی همیشه و در هر شرایطی بدند؟ نظر خود را با مثال بیان کنید.
- چگونه می‌توان عادت‌های خوبی در خود ایجاد کرد؟
- چگونه می‌توان عادت‌های بد خود را از بین برد؟

از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به مباحث، نظر خود را با انتخاب گزینه‌های موجود در جدول کتاب درسی مشخص کنند. در صورت داشتن وقت کافی، می‌توانید جدول صفحه بعد را روی تخته کلاس رسم کنید و دلایل انتخاب گزینه‌ها و نتایج را مورد بحث قرار دهید.

ردیف	جمله	فراوانی موافقم	فراوانی مخالفم	فراوانی باید بیشتر فکر کنم
۱	بعضی عادت‌ها همیشه و در همه جا خوب‌اند			
۲	بعضی عادت‌ها همیشه و در همه جا بدند			
۳	عادت‌هایی وجود دارند که با رعایت شرایطی خوب‌اند			
۴	عادت کردن بد است			
۵	عادت کردن مانع نوآوری می‌شود			
۶	عادت به کار کردن زیاد خوب است			
۷	عادت‌ها موجب کاهش خطرها می‌شوند			
۸	برای ترک عادت باید به چیزهای دیگری عادت کرد			

توصیه‌های اجرایی: در بحث عادت‌ها نکته اساسی هدایت دانش‌آموزان به سوی اعتدال و کمک به آنها در درک نقش اعتدال در شکل‌دهی سبک زندگی سالم است. برای مثال، عادت به مطالعه، ورزش، کار، نظافت و تفریح از عادت‌های خوب به شمار می‌آیند اما افراط در آنها فرصت انجام سایر امور زندگی را می‌گیرد و حتی ممکن است به بیماری منجر شود. (مانند تبدیل عادت نظافت به وسواس)

در این فعالیت به مفهوم عادت، انواع عادت، چگونگی شکل‌گیری (منشأ) عادت‌ها، چگونگی تغییر عادت‌ها و اعتدال توجه داشته باشید.

پیوست:

متن کتاب درسی

عادت در لغت به معنای «خوی» است و در اصطلاح هرگاه رفتاری در اثر تکرار مورد قبول و خوشایند طبع قرار گیرد، به‌طوری‌که انجام مکرر آن خوشایند و ترک آن دشوار باشد، می‌گویند عادت به وجود آمده است. عادت‌ها منشأهای گوناگونی دارند؛ از جمله رفع نیاز، عوامل طبیعی و اقلیمی، و تمایلات زودگذر، که هر یک به تناسب خود در شکل‌گیری عادت نقش منشأ را ایفا می‌کند و بر این اساس، گونه‌های متعدد عادت شکل می‌گیرند.

عادت حالت روانی خاصی است که بر اثر ممارست و تکرار حاصل می‌شود و پس از حصول

آن، فرد برای انجام دادن کاری که عادت او شده است به اراده صریح نیازی ندارد و هرگاه شرایط آن فراهم آید، خود به خود و بر طبق سابقه جریان می یابد.

ما دو گونه عادت خوب و بد داریم. اگر رفتار و عقاید نادرست ملکه نفس و ذهن ما شده باشد، ما به رفتارها و عقاید بدی عادت کرده ایم اما اگر رفتارها و عقاید درستی ملکه ما شده باشد، عادت های خوبی داریم. برای رهایی از عادت بد ناچاریم عادت های خوبی در خودمان ایجاد و جایگزین عادت های بد کنیم. نکته قابل توجه در عادت های بد این است که آنها را نمی توان به طور کلی و یکباره ترک کرد. همچنان که شنیده اید ترک عادت موجب مرض است. بنابراین، باید با مبارزه با عادت های بد آنها را به تدریج ترک کنیم. برخی راه های مبارزه با عادت های بد عبارت اند از:

۱- **علم/آموزی:** با علم آموزی و کسب اطلاعات درباره هر واقعی، پیش از ایجاد عادت مصنوعیتی طبیعی و مطمئن در فرد ایجاد می شود.

۲- **تفکر و تعقل در هر موردی:** تعقل اساسی ترین عامل عادت شکن است که سبب کنار رفتن پرده جهل و غفلت از برابر دیده دل می شود.

۳- **امر به معروف و نهی از منکر:** آگاهی دادن به اطرافیان در انجام کارهای خوب و پسندیده، و پرهیز از کارهای ناپسند علاوه بر بهبود وضع اجتماع، در خود شخص عالم و عامل به وظایف و امر کننده بر معارف و نهی کننده از منکر مؤثر است.

گسترش گر کنید

این سرور را بخوانید: سرور را مانند تصویر زیر گسترش دهید

سرور را گسترش دهید

توجه: هر یک از گسترش‌های سرور را به صورت جداگانه و به ترتیب زیر انجام دهید:
سرور را گسترش دهید: سرور را مانند تصویر زیر گسترش دهید. سپس سرور را به صورت
جدید گسترش دهید.

گسترش سرور

این سرور را با سرورهای زیر به صورت زیر گسترش دهید:

ردیف	مکان	آدرس	پورت	نوع
1	سرور 1	192.168.1.1	22	SSH
2	سرور 2	192.168.1.2	22	SSH
3	سرور 3	192.168.1.3	22	SSH
4	سرور 4	192.168.1.4	22	SSH
5	سرور 5	192.168.1.5	22	SSH
6	سرور 6	192.168.1.6	22	SSH
7	سرور 7	192.168.1.7	22	SSH
8	سرور 8	192.168.1.8	22	SSH

گسترش سرور

توجه: هر یک از گسترش‌های سرور را به صورت جداگانه و به ترتیب زیر انجام دهید:
سرور را گسترش دهید: سرور را مانند تصویر زیر گسترش دهید. سپس سرور را به صورت
جدید گسترش دهید.

گسترش سرور را به صورت زیر انجام دهید:

عنوان فعالیت: پدر و پسر اولیه

مضمون: عادت‌ها و نوآوری

صلاحیت‌ها: حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تأمل در خود، قضاوت براساس

نظام معیار

زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

انسان‌ها در مواجهه با مسائل و اتفاقات پیرامونی خود به‌گونه‌ای متفاوت عمل می‌کنند. این تفاوت به دلیل داشتن دانش، نگرش و تجربه متفاوت است. در فیلم «پدر سخت‌گیر» هر یک از شخصیت‌های اصلی داستان در موقعیتی قرار گرفته است و هر کدام برای حل مشکل راه متفاوتی را در پیش می‌گیرد. موضوع این فعالیت بررسی عملکرد متفاوت پدر و پسر، دلایل و نتایج بلند مدت آن است. و با انجام دادن آن، دانش‌آموزان سبک زندگی خود (پذیرش یا رد نوآوری یا سنت) را مورد بررسی قرار می‌دهند.

اهداف

● درک مفهوم عادت و نوآوری، و نقش آنها در زندگی انسان، به‌ویژه در انتخاب سبک زندگی

مناسب

● استنباط و درک معیارهای عمل صالح (پذیرش یا رد نوآوری یا سنت بر اساس نظام معیار)

● آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن

انتظارات عملکردی:

● کارکردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم

● بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها

● تحلیل و کشف معانی واژه‌های عادت و نوآوری

● استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود

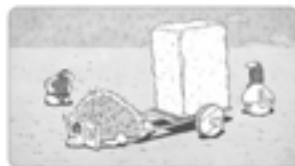
● استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود

- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
 - سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
 - به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
 - استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی
- مواد و وسایل آموزشی: انیمیشن «پدر سخت‌گیر» (از فیلم‌های خارجی شرکت‌کننده در چهل و سومین جشنواره بین‌المللی فیلم رشد)، کتاب دانش‌آموز
- فرایند اجرای فعالیت: انیمیشن «پدر سخت‌گیر» را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید. قبل از نمایش فیلم از آنها بخواهید به محتوای فیلم توجه کنند. سپس با طرح سؤال‌های زیر زمینه بحث و گفت‌وگو در مورد مضمون آن را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.
- وقایع فیلم را به ترتیب بیان کنید. دریافت شما از فیلم چیست؟
 - عملکرد پدر و پسر را در برخورد با مشکل توقف گاری، مقایسه کنید.
 - تعبیر شما از اصرار پدر بر ادامه کار به روش قبلی چیست؟ اگر بخواهید برای راه حل پدر عنوانی بگذارید، چه عنوانی را انتخاب می‌کنید؟ چرا؟
 - اگر بخواهید برای راه حل پسر عنوانی بگذارید، چه عنوانی را انتخاب می‌کنید؟ چرا؟
 - در برخورد با هر مسئله‌ای به دو صورت می‌توان عمل کرد؛ استفاده از راه‌حل‌های قبلی و پیدا کردن راه‌حل‌های جدید. مزایا و معایب پیروی از هر یک از این دو راه حل مسئله چیست؟
 - چرا انسان‌ها به دنبال راه‌های نو برای انجام دادن کارها هستند؟ آیا روش‌های موجود خوب نیستند؟
 - در چه شرایطی یک نوآوری، مطلوب به شمار می‌آید؟ با مثال توضیح دهید.
 - در چه شرایطی پیروی از سنت‌ها و آداب گذشتگان، مطلوب به شمار می‌آید؟ با مثال توضیح دهید.
 - فرض کنید انسان‌ها همه عادت‌های خود را ترک کنند. به نظر شما این تغییر چه تأثیری بر زندگی آنها دارد؟
- توصیه‌های اجرایی: مفید، ارزان، سریع و پایدار بودن از ویژگی‌هایی هستند که انسان‌ها هنگام ارائه راه‌های نوین و نوآوری به آنها توجه می‌کنند. از همکاران گرامی انتظار می‌رود مباحث را به گونه‌ای هدایت کنند که دانش‌آموزان به طور تام و تمام به پذیرش یا رد نوآوری یا سنت گرایش پیدا نکنند بلکه برای قبول یا رد آنها از نظام معیار معتبر استفاده کنند.

المجلة ١٤٤٤

هر یک از این‌ها را می‌توان به دو روش مختلف و با استفاده از یک روش دیگر، به دست آورد. به عنوان مثال، می‌توانیم از روش اول برای یافتن $\frac{1}{x^2}$ استفاده کنیم و سپس از روش دوم برای یافتن $\frac{1}{x^3}$ استفاده کنیم. این روش‌ها می‌توانند به روش‌های دیگر نیز تعمیم داده شوند.

کتابخانه مرکزی

- [illegible]

مکالمات مع رسولی

فرمان کتب استنادی از احصاء مدارس عالی علوم و حدیث اسلامی کشور به نظر استانی اخیر به آنرا در
وزارتخانه آنها دارد.

تعدادیت انکسپلر پر کار

© 2006 The Authors
Journal compilation © 2006 Blackwell Publishing Ltd

[illegible]

وزیرهای که این محصول استراتژیک وزارت جنگ دارند:

مضمون: ارزشمندی خلقت

صلاحیت‌ها: حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تفکر سیستمی، قضاوت براساس

نظام معیار

زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

شاید این تصور برای دانش‌آموزان به وجود آمده باشد که در جامعه برخی مشاغل، کارها و آدم‌ها از برخی دیگر ارزشمندترند. در سطحی وسیع‌تر، این تصور ممکن است وجود داشته باشد که برخی موجودات با ارزش‌تر از سایر موجودات اند. در نگرش توحیدی، هر یک از موجودات در نظام آفرینش، مخلوق خداوند محسوب می‌شوند خلقت آنها بیهوده نیست و ارزش خود را دارند. در این فعالیت فرصتی فراهم شده است تا دانش‌آموزان به هستی به عنوان یک نظام واحد فکر کنند و از این طریق، تفکر و نگرش سیستمی در آنها پرورش یابد. تفکر سیستمی ما را قادر می‌سازد که نگرشی بدیع و جامع نسبت به خود و وقایع و پدیده‌های پیرامون خویش داشته باشیم. نگرشی که در آن به کلیات امور، اجزاء آنها و روابط متقابل این اجزا با دقت بیشتری توجه می‌شود.

اهداف

- درک روابط ماوراء روابط ظاهری امور و پدیده‌ها (درک نظام‌مندی جهان آفرینش)
- گسترش تفکر سیستمی
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی:
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استنباط یافته‌ها و نتیجه‌گیری از آنها

- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
- استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی و بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود
- مواد و وسایل آموزشی : انیمیشن خط‌کشی (از فیلم‌های خارجی شرکت‌کننده در چهل و سومین جشنواره بین‌المللی فیلم رشد)، کتاب دانش‌آموز

فرایند اجرای فعالیت :

فیلم «خط‌کشی» را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید. قبل از نمایش فیلم از آنها بخواهید به جزئیات فیلم دقت کنند. سپس با طرح سؤال‌های زیر زمینه بحث و گفت‌وگو در مورد مضمون فیلم را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.

- داستان فیلم چه بود؟
- اولین چیزی که بعد از دیدن فیلم به ذهن شما می‌رسد، چیست؟
- به نظر شما کاری که شخصیت اصلی فیلم انجام می‌داد مهم است یا خیر؟ چرا؟
- به نظر شما چرا در این فیلم کارگر خط‌کشی کننده کوچک و سایر عناصر فیلم بزرگ نمایش

داده شده‌اند؟

- کار او را با کار چند نفر دیگر مقایسه کنید. کدام ارزشمندتر است؟ چرا این طور فکر می‌کنید؟
- اهمیت کار آدم‌ها به چیست؟

- به نظر شما این آدم و سایر عناصر فیلم نماد چه چیزی در اطراف ما هستند؟
- به داشته‌های خود در زندگی فکر کنید (پدر، مادر، آب، هوا، غذا، کوه، موجودات زنده و غیرزنده و همه نعمت‌ها)؛ در صورت کمبود یا نبود هر یک از آنها چه اتفاقی در زندگی شما می‌افتد؟
- آیا در عالم خلقت، همه موجودات ارزش یکسانی دارند یا برخی ارزشمندترند؟ چرا این طور فکر می‌کنید؟

- آیا موجودات به دلیل اینکه برای ما مفیدند ارزش دارند یا اینکه دارای ارزش ذاتی هستند؟
- توصیه‌های اجرایی : تفکر سیستمی ما را قادر می‌سازد که نگرشی بدیع و جامع نسبت به خود و وقایع و پدیده‌های پیرامون خویش داشته باشیم. نگرشی که در آن به کلیات امور، اجزاء آن و روابط

متقابل این اجزا با دقت بیشتری توجه می‌شود. این فیلم وسیله‌ای است که از آن برای پرورش تفکر و نگرش سیستمی استفاده شده است. فیلم، نمایی نمادین از زندگی پیرامون ماست؛ نمایش موجودات ارزشمندی که پیرامون ما وجود دارند ولی ما خواسته یا ناخواسته بی‌توجه از کنار آنها عبور می‌کنیم. موجودات صرف‌نظر از میزان یا نوع استفاده‌ای که برای ما دارند، در خلقت ارزشمندند. البته ممکن است آنها در وهله اول و به طور مستقیم مفید به نظر نرسند اما با ملاحظه هستی به عنوان نظام واحد، جایگاه همه موجودات اهمیت پیدا می‌کند.

فصل هفتم

فصل هفتم: خط کشی

خط کشی یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زندگی است که به شما کمک می‌کند تا در دنیای پرهیزگارانه زندگی کنید. در این فصل، شما یاد خواهید گرفت که چگونه یک خط کشی را درست کنید و چگونه از آن برای ترسیم اشکال هندسی و اندازه‌گیری استفاده کنید. این فصل شامل تمرین‌های عملی و تئوری است که به شما کمک می‌کند تا این مهارت را به خوبی یاد بگیرید.

اهداف فصل:

- آشنایی با ابزارهای مورد نیاز برای خط کشی
- یادگیری نحوه درست کردن خط کشی
- ترسیم اشکال هندسی با خط کشی
- اندازه‌گیری دقیق با خط کشی
- کاربرد خط کشی در زندگی روزمره

فصل هفتم: خط کشی

فصل هفتم: خط کشی

خط کشی یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زندگی است که به شما کمک می‌کند تا در دنیای پرهیزگارانه زندگی کنید. در این فصل، شما یاد خواهید گرفت که چگونه یک خط کشی را درست کنید و چگونه از آن برای ترسیم اشکال هندسی و اندازه‌گیری استفاده کنید. این فصل شامل تمرین‌های عملی و تئوری است که به شما کمک می‌کند تا این مهارت را به خوبی یاد بگیرید.

اهداف فصل:

- آشنایی با ابزارهای مورد نیاز برای خط کشی
- یادگیری نحوه درست کردن خط کشی
- ترسیم اشکال هندسی با خط کشی
- اندازه‌گیری دقیق با خط کشی
- کاربرد خط کشی در زندگی روزمره

فصل هفتم: خط کشی

فصل هفتم: خط کشی

خط کشی یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زندگی است که به شما کمک می‌کند تا در دنیای پرهیزگارانه زندگی کنید. در این فصل، شما یاد خواهید گرفت که چگونه یک خط کشی را درست کنید و چگونه از آن برای ترسیم اشکال هندسی و اندازه‌گیری استفاده کنید. این فصل شامل تمرین‌های عملی و تئوری است که به شما کمک می‌کند تا این مهارت را به خوبی یاد بگیرید.

اهداف فصل:

- آشنایی با ابزارهای مورد نیاز برای خط کشی
- یادگیری نحوه درست کردن خط کشی
- ترسیم اشکال هندسی با خط کشی
- اندازه‌گیری دقیق با خط کشی
- کاربرد خط کشی در زندگی روزمره

مضمون : روابط امور و پدیده‌ها/ فناوری
صلاحیت‌ها : حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، تفکر سیستمی
زمان : دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

هر کاری که ما انجام می‌دهیم دارای پیامدهای مثبت و منفی برای خودمان، انسان‌های دیگر و حتی موجودات زنده و غیرزنده جهان است. به بیان دیگر، اعمال نوع انسان بر زندگی انسان‌ها، گیاهان، جانوران و ... اثر می‌گذارد. انسان‌ها هنگام رویارویی با موقعیت‌های مختلف و مسائل و مشکلاتی که در زندگی برایشان پیش می‌آید، بسته به تجربه و امکانات در دسترس از ابزارها و راه‌حل‌هایی استفاده می‌کنند. این امر موجب پیشرفت فناوری شده است، اما فناوری به رغم مزایایی که دارد تأثیرات نامطلوبی نیز بر زندگی انسان می‌گذارد. در این فعالیت، دانش‌آموزان با طرح مثال‌هایی از مشکلات زندگی بشر و گفت‌وگو درباره راه‌حل‌های آن، از تأثیر کارهای خود بر جامعه، طبیعت و زندگی آگاهی می‌یابند و به درک عمیق‌تری از موضوع دست پیدا می‌کنند.

اهداف

- توانایی تأمل در روابط امور و پدیده‌های خلقت
 - پیش‌بینی نتایج و پیامدهای اعمال انسان بر زندگی خود، دیگران و طبیعت
 - بروز رفتار خردمندانه در برخورد با موقعیت‌های زندگی
 - آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی :
- کار کردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
 - بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
 - تحلیل مفهوم واژه‌های آسایش و آرامش و کشف معانی آنها

- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
- استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی و بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود
- مواد و وسایل آموزشی : انیمیشن «اثر» (از فیلم‌های ایرانی شرکت‌کننده در چهل و سومین جشنواره بین‌المللی فیلم رشد)، کتاب دانش‌آموز

فرایند اجرای فعالیت :

فیلم «اثر» را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید. قبل از نمایش فیلم از آنها بخواهید به محتوای فیلم توجه کنند. سپس با طرح سؤال‌های زیر زمینه بحث و گفت‌وگو در مورد مضمون آن را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.

- دریافت شما از فیلم چیست؟
- بین آب، هوای آلوده و انسان در این فیلم چه رابطه‌ای می‌بینید؟
- آیا نمونه‌هایی را سراغ دارید که کسی با قصد و نیت خوب، کاری انجام داده باشد که پیامد و نتیجه منفی داشته باشد؟
- آیا نمونه‌هایی را سراغ دارید که کسی با قصد و نیت خوب کاری انجام داده باشد که پیامد و نتیجه مثبت داشته باشد؟

- چگونه در هر دو نمونه، قصد و نیت خوب اما نتیجه متفاوت بوده است؟
- برخی معتقدند که فناوری باعث آسایش شده اما باعث آرامش نشده است، نظر شما در این مورد چیست؟ با ذکر مثال، نظر موافق یا مخالف خود را توضیح دهید.

- چگونه عمل یک فرد روی طبیعت اثر می‌گذارد؟
- چگونه عمل یک فرد روی زندگی او اثر می‌گذارد؟
- چگونه عمل یک فرد روی جامعه اثر می‌گذارد؟
- انسان در آفرینش جایگاهی دارد. چگونه می‌تواند در آفرینش منشأ آثار و نتایج خیر باشد؟

توصیه‌های اجرایی : نتایج اعمال و رفتار انسان در جامعه و طبیعت مانند قطعات دومینوست که با ضربه خوردن یکی از قطعات، سایر آنها نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرند. هر عملی که ما انجام می‌دهیم برای خودمان، انسان‌های دیگر و حتی سایر موجودات پیامدهای مثبت و منفی دارد. برای

عنوان فعالیت: آن پسرک انار ندارد

مضمون: احساس و هیجان

صلاحیت‌ها: حل مسئله، تحلیل، استدلال، تفکر انتقادی، قضاوت براساس نظام معیار

زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

در نظر بگیرید که میوه فروشی تازه مغازه‌اش را باز کرده و مشغول بیرون گذاشتن جعبه‌های میوه است که پسرکی از یکی از جعبه‌ها، اناری برمی‌دارد و به خیابان می‌دود. میوه‌فروش هم دوان دوان او را دنبال می‌کند اما ناگهان پسرک دچار سانحه می‌شود و ...

هر یک از ما به عنوان یک ناظر بیرونی، در برخورد با این موقعیت یا موقعیت‌های مشابه دست به قضاوت می‌زنیم و له و علیه هر یک از طرفین حکمی صادر می‌کنیم. قضاوت‌های ما تا چه اندازه تحت تأثیر شواهد، تجربیات قبلی، عقل یا احساسات قرار دارند و تا چه اندازه صحیح‌اند؟ چه کنیم تا در قضاوت و رفتاری که به دنبال آن می‌آید، دچار اشتباه نشویم؟

در این فعالیت فرصتی فراهم می‌شود تا دانش‌آموزان با تحلیل محتوای فیلم، یک موقعیت اخلاقی را از جنبه‌های مختلف بررسی کنند و از این طریق، توانایی قضاوت صحیح را در خود پرورش دهند.

اهداف

- درک رابطه احساسات و هیجانات با تعقل و نقش آنها در قضاوت‌های ما
- ارتقاء مهارت قضاوت براساس نظام معیار
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی:
- کارکردن روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم

- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
 - استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
 - استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
 - استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
 - پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
 - سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
 - به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
 - استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی و اخلاقی در مراودات روزانه خود
- مواد و وسایل آموزشی : فیلم «آن پسرک انار ندارد» (از فیلم‌های ایرانی شرکت‌کننده در چهل و سومین جشنواره بین‌المللی فیلم رشد)، کتاب دانش‌آموز
- فرایند اجرای فعالیت : فیلم «آن پسرک انار ندارد» را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید.
- قبل از نمایش فیلم از آنها بخواهید به محتوای فیلم توجه کنند. سپس با طرح سؤال‌های زیر زمینه بحث و گفت‌وگو در مورد مضمون آن را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.
- دریافت شما از فیلم چیست؟
 - قضاوت شما در مورد عمل میوه‌فروش چیست؟ چرا؟
 - قضاوت شما در مورد عمل پسر چیست؟ چرا؟
 - در قضاوت در مورد این دو نفر به چه نکاتی توجه کردید؟ برخی از نکاتی که دانش‌آموزان می‌توانند به آنها توجه کنند عبارت‌اند از :
- سابقه این کار (آیا اولین بار است که این پسر این کار را انجام داده یا قبلاً هم چنین کاری کرده است؟ آیا این کار را پیش از او بچه‌های دیگری هم انجام داده‌اند؟)
 - وضعیت اقتصادی پسر (نیازمند بوده یا از سر بازیگوشی یا عادت این کار را انجام داده است؟)
 - وضعیت میوه‌فروش (صاحب مغازه بوده یا فقط فروشنده است؟)
 - آیا سازنده فیلم پیام خاصی را انتقال می‌دهد؟ پیام او چیست؟ شما با این نگاه موافقید یا مخالف؟ چرا؟
 - تصادف پسرک تا چه اندازه در قضاوت شما اثر دارد؟ اگر پسر تصادف نمی‌کرد و باز هم دست به این کار می‌زد، قضاوت شما درباره او چه بود؟
 - در این قضاوت احساسات شما بیشتر اثر داشته است یا عقلتان؟

● احساسات و هیجانات ما چه نقشی در قضاوت‌های ما دارند؟

● آیا راهی هست که بتوانیم در هنگام قضاوت کردن احساسات خود را دخالت ندهیم؟

● آیا عقل و احساس همیشه در مقابل هم قرار دارند؟ با مثال توضیح دهید.

توصیه‌های اجرایی: دزدی عملی خلاف اخلاق و نظام معیار است. هدف اصلی فعالیت حاضر فراهم آوردن فرصتی است تا دانش‌آموزان یک موقعیت اخلاقی را از جنبه‌های مختلف بررسی کنند. ممکن است برخی دانش‌آموزان درباره یک موقعیت اخلاقی براساس احساسات و عواطف خود نسبت به شخصیت‌ها قضاوت کنند و برخی براساس عقل و نظام معیار. انتظار می‌رود همکاران محترم جریان بحث و گفت‌وگو را به گونه‌ای هدایت کنند که آنها به نقش احساسات، هیجانات و عقل در قضاوت و شکل دهی رفتارها توجه کنند.

گفت‌وگو کنید

- در یافتن شما از قلم چیست؟
- قصه‌ها شما را به فکر می‌خواند؟ چیست؟ چرا؟
- قصه‌ها شما را به فکر می‌خواند؟ چیست؟ چرا؟
- برای قصه‌ها شما را این دو نفر به چه بهانه‌ای توجیه کردند؟
- سازنده قلم پیام خاصی را انتقال می‌دهد؟ شما با این نوع نگاه موافقت یا مخالفت می‌کنید؟ چرا؟
- اهداف بزرگ را چه اهداف در این قصه‌ها دارید؟ اگر به اهداف نمی‌رسد و باز دیگر دست به این کار می‌زند، قصه‌ها شما چه بود؟
- در این قصه‌ها احساسات شما بیشتر تأثیر داشته یا عقل شما؟
- احساسات و هیجانات ما چه نقشی در قضاوت‌های ما دارد؟

هدایت تکمیلی در کلاس

- آیا راهی وجود دارد که بتوان هنگام قضاوت کردن، احساسات خود را دخالت ندهیم؟
- آیا عقل و احساس همیشه در مقابل هم قرار دارند؟ با مثال توضیح دهید.

آن پسوگه آثار ندارند.

صبح بود. صبح‌های آفتاب، آفتاب را باز کرده بود و مشغول بیرون گذاشتن صندلی‌ها بود. که پسری از صندلی‌ها، آفتاب را برداشت و به حیاطان برد. ناگهان دچار ساقه‌ها شد و ... در این فعالیت فرصتی فراهم می‌شود تا شما با تحلیل محتوای فیلم، نگاه و تعهد اخلاقی را از صندلی‌ها مختلف بررسی کنید و از این طریق توانایی قضاوت صحیح را در خود گذرانید.

مضمون: درک معنا (شادی)

صلاحیت‌ها: حل مسئله، استدلال، تفکر انتقادی

زمان: دو جلسه ۵۰ دقیقه‌ای

در مورد دلایل شادی و ناشادی افراد و جوامع نظرات متفاوتی وجود دارد. برخی از این نظرات جامعه را مورد توجه قرار می‌دهند و به وضعیت اقتصادی (میزان درآمد و رفاه) یا سابقه تاریخی – فرهنگی (جنگ‌ها و...) اشاره می‌کنند. برخی نیز افراد را مورد توجه قرار می‌دهند و به وجود ژن خاص یا وضعیت روانی آنها اشاره دارند. اما به طور حتم، داشتن باورهای دینی و ویژگی‌هایی مانند صبر، توکل، تقوا موجب سلامت روان و احساس آرامش و در نتیجه، خشنودی و شادی پایدار افراد می‌شود. در این فعالیت، دانش‌آموزان با هدایت معلم به مفهوم شادی و عوامل مؤثر در بروز و ظهور آن به عنوان یک پدیده فردی و اجتماعی می‌اندیشند و از این راه، اندیشیدن را تمرین می‌کنند.

اهداف

- درک روابط ماوراء روابط ظاهری امور و پدیده‌ها
- آشنایی با مفهوم شادی و عوامل مؤثر در آن بر اساس نظام معیار
- آشنایی با اصول گفت‌وگوهای جمعی و رعایت آن
- انتظارات عملکردی:
- کارکردن بر روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- بررسی امور و پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- تحلیل و کشف معانی واژه‌ها
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود

- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
 - سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن نظرات و اعمال خود و دیگران
 - به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگوهای جمعی
 - استفاده از معیارهای برخاسته از ارزش‌های دینی
- مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، حکایت پدر و دو دخترش از کتاب «فلسفه در کلاس درس»، رون شاو، ترجمه مراد یاری دهنوی و روح‌الله حیدری، انتشارات آوای نور، تهران: ۱۳۸۹.

فرایند اجرای فعالیت: حکایت زیر را برای دانش‌آموزان بخوانید یا تعریف کنید.

حکایت پدر و دو دخترش

مردی دو دختر داشت که یکی از آنها با باغبانی ازدواج کرده بود و دیگری با مردی کوزه‌گر. روزی پدر به خانه دختری که شوهرش باغبان بود، رفت و جویای احوال او شد و از زندگی‌اش پرسید. دختر گفت: «همه چیز بر وفق مراد است. فقط یک آرزو دارم و آن اینکه چنان بارانی بیارد که تمام گیاهان و درختانمان سیراب شوند.» مدتی بعد پدر به دیدن دختر دیگر، که شوهرش کاشی‌ساز بود، رفت. وقتی احوال این دخترش را پرسید؛ او نیز گفت «چیزی نمی‌خواهم؛ فقط یک آرزو دارم و آن اینکه این هوای خشک همچنان ادامه یابد و خورشید همچنان داغ و سوزان بتابد تا کوزه‌های شوهرم زودتر خشک شوند.» پدر به او گفت: «اگر خواهرت آرزوی باران و تو آرزوی روز آفتابی را داری، من چگونه می‌توانم با یکی از شما هم‌آرزو شوم؟»

سپس از آنها بخواهید کتاب خود را باز کنند و در درس «شاد زیستن»، محتوای ابرک‌های تصویر را به طور انفرادی بخوانند و در جدول زیر آن مشخص کنند که با هر نظر در مورد سؤال زیر تا چه حد موافق‌اند.

در مورد شادی چه فکر می‌کنند؟

در ابرک‌ها و جدول موارد زیر نوشته شده است.

- آدم‌هایی که می‌خندند شادند.
- بچه‌ها از بزرگ‌ترها شادترند.
- والدین شاد بچه‌های شاد دارند.
- شاد بودن و شاد نبودن ما به محیط اطرافمان مربوط نمی‌شود.
- افراد ثروتمند شادترند.
- کسی که کمتر می‌داند شادتر است.
- برای شاد بودن به دلیل محکم و قوی نیاز داریم.
- آدم‌های سالم، شادتر و آدم‌های شاد سالم‌ترند.

در مورد هر سؤال، فراوانی نظرات «موافق»، «مخالف»، و «باید فکر کنم» را روی تخته کلاس

ثبت کنید.

ردیف	جمله	فراوانی موافقم	فراوانی مخالفم	فراوانی باید بیشتر فکر کنم
۱	آدم‌هایی که می‌خندند شادند			
۲	بچه‌ها از بزرگ‌ترها شادترند			
۳	والدین شاد، بچه‌های شاد دارند			
۴	شاد بودن یا نبودن ما به محیط اطرافمان مربوط نمی‌شود			
۵	افراد ثروتمند شادترند			
۶	کسی که کمتر می‌داند شادتر است			
۷	برای شاد بودن به دلیل محکم و قوی نیاز داریم			
۸	آدم‌های سالم، شادتر و آدم‌های شاد سالم‌ترند			

دلیل موافقت، مخالفت و جوانب مختلف جمله‌هایی را که باید در مورد آنها بیشتر فکر کرد، از دانش‌آموزان سؤال کنید.

سپس سؤال‌های زیر را طرح کنید.

● شادی چیست؟

● چه چیزهایی باعث شادی می‌شوند؟

● آیا می‌توانید مثالی بزنید که در آن شادی یک نفر، یک گروه یا مردم کشور موجب ناشادی یک فرد، گروه یا کشور دیگر شده باشد؟

● آیا می‌توان با دروغ گفتن کسی را شاد کرد؟

در پایان، از دانش‌آموزان بخواهید هر کدام یکی از سؤال‌ها را به عنوان سؤال نظرسنجی انتخاب کند و نظر ده نفر را در مورد آن بپرسد.

توصیه‌های اجرایی: از بعد اجتماعی، برخی تحلیل‌ها حاکی از این است که میزان شادبودن یک جامعه به توسعه انسانی آن و بالا بودن امید به زندگی و وضعیت با ثبات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بستگی دارد. بر اساس تحلیل‌های دیگر، شادی مسئله‌ای فرهنگی – تاریخی است و آنچه در دهه‌ها و سده‌های متوالی بر یک ملت گذشته است، باعث می‌شود آن ملت شاد یا ناشاد باشد. در سال ۱۳۹۱ ش. دانشمندان اعلام کردند که زن شادی را کشف کرده اند. آنها البته همان وقت گفتند که این زن، که میزان مواد شیمیایی احساس خوب را در مغز تحت تأثیر قرار می‌دهد، فقط در زنان اثربخش است. این یافته‌ها بسیاری از طرف‌داران این نظر را که «می‌توان شادی را با استفاده از امکانات پزشکی و دارویی افزایش داد» مأیوس کرد. از طرف دیگر، این واقعیت به طور تلویحی تأیید شده است که شادی بیش از آنکه بیولوژیکی باشد، به موقعیت روانی و اجتماعی افراد بستگی دارد. توجه داشته باشید که دانش‌آموزان بر اساس شنیده‌ها و خوانده‌های خود ممکن است هر یک از این نظریات را بیان کنند. نکته اساسی در هدایت آنها این است که این ابعاد را با دلایل، شواهد و مثال‌ها مورد بررسی و نقد دقیق قرار دهند و به نقش فرد در ایجاد وضعیت مناسب اشاره کنند.

منابع بخش تفکر و پژوهش

- امام خمینی (رحمت الله علیه). شرح چهل حدیث، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران: ۱۳۷۶.
- اعتصامی، محمد مهدی؛ طرح تربیت تفکر و تفکر فلسفی (حکمی) در برنامه‌های درسی با رویکرد تلفیقی، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، تهران: ۱۳۸۹.
- باقری، خسرو؛ درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، جلد اول، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ دوم، تهران: ۱۳۸۹.
- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، نگاشت پنجم، تهران: ۱۳۹۰.
- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، تهران: اسفند ۱۳۹۱.
- بهشتی، سعید؛ آیین خردپروری — پژوهشی در نظام تربیت عقلانی بر مبنای سخنان امام علی (ع)، نشر دانش و اندیشه معاصر، تهران: ۱۳۸۱.
- پیروز، عبدالحسن؛ هرمنوتیک فطرت و معنای اثر هنری، مطالعات نظری و فلسفی هنر، زیباشناخت، شماره ۲۲، سال یازدهم، نیم سال اول، تهران: ۱۳۹۰.
- جعفری تبریزی، محمد تقی؛ جبر و اختیار، مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، چاپ اول، تهران: ۱۳۷۹.
- حسینی بهشتی، سید محمد؛ شناخت از دیدگاه فطرت، نشر بقیه، تهران: ۱۳۸۳.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد؛ المفردات فی غریب قرآن (مفردات الفاظ قرآن کریم)، مترجم: حسین خداپرست، دفتر نشر نوید اسلام، چاپ سوم، تهران: ۱۳۹۰.
- ربانی گلپایگانی، علی؛ فطرت و دین، کانون اندیشه جوان، تهران: ۱۳۸۸.
- ساتراک، جان دلیو؛ روانشناسی تربیتی، مترجمان: حسین دانشفر، شاهده سعیدی، مهشید عراقچی، رسا، تهران: ۱۳۸۷.
- سیف، علی اکبر؛ روان‌شناسی پرورشی نوین، روان‌شناسی یادگیری و آموزش، نشر دوران، ویراست ششم، تهران: ۱۳۸۸.
- شاو، رون؛ منابع کتاب فلسفه در کلاس درس، مترجمان: مراد یاری دهنوی و روح الله

- حیدری، انتشارات آوای نور، تهران: ۱۳۸۹.
- شاه‌آبادی، میرزا محمدعلی؛ *شذرات المعارف*، بنیاد علوم و معارف اسلامی دانش‌پژوهان، تهران: ۱۳۸۰.
- شیروانی، علی؛ *درآمدی بر آموزش منطق: روش نقد اندیشه*، نشر هاجر، چاپ هشتم، قم: ۱۳۸۸.
- طباطبایی، محمد حسین؛ *ترجمه تفسیر المیزان*، ۲۰ جلد، دفتر انتشارات اسلامی (وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم)؛ چاپ پنجم، قم: ۱۳۷۴.
- طباطبایی، محمد حسین؛ *نهایة الحکمة*، صححها و علق علیها غلامرضا فیاضی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمة الله علیه، قم: ۱۳۸۴.
- مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران، شورای عالی آموزش و پرورش، آذرماه ۱۳۹۰.
- مطهری، مرتضی؛ *مجموعه آثار*، جلد ۲۲، آشنایی با علوم اسلامی، انتشارات صدرا، چاپ اول، قم: ۱۳۷۶.
- مطهری، مرتضی؛ *مجموعه آثار*، جلد ۸، درس‌های الهیات شفا، انتشارات صدرا، چاپ اول، قم: ۱۳۷۶.
- ملکیان، مصطفی؛ *تخیل آری*، توهم نه، مقدمه بر کتاب دنیایی را تصور کن که... فلسفه به زبان ساده، نویسندگان: برژیت لابه، میشل پوش، مترجم: پروانه عروجنیا، ناشر آسمان خیال، تهران: ۱۳۸۹.
- نراقی، محمد مهدی؛ *جامع السعادات (علم اخلاق اسلامی)*، جلد ۱.
- نعمت‌اللهی، فرامرز؛ *ادبیات کودک و نوجوان*، کد ۶۰۱۵، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، چاپ چهارم، تهران: ۱۳۸۹.

منابع اینترنتی

- ۱- مفهوم اختیار <http://mesbahyazdi.ir/node/4644>
- ۲- رابطه تن و روان www.tebyan.net/newindex.aspx?pid=12111
- ۳- عادت <http://www.andisheqom.com/Files/faq.php?Level=4&id=1403&uvlId=1068>

بخش دوم

راهنمای تدریس آداب و مهارت‌های زندگی

زمانی این‌گونه تصور می‌شد که دانش‌آموزان تنها با مطالعهٔ دروس مختلف از آن‌چنان قدرت تفکری برخوردار می‌شوند که می‌دانند در موقعیت‌های گوناگون چگونه عاقلانه رفتار کنند و عکس‌العملی همچون افراد بزرگسال و با تجربه از خود نشان دهند. امروزه ثابت شده که این طرز تفکر نادرست است و کودکان و نوجوانان نیاز دارند یاد بگیرند که در هر موقعیت چگونه عکس‌العمل مناسب از خود بروز دهند. در غیراین‌صورت، برای انطباق خود با شرایط جدید با فشارهای شدید روانی روبه‌رو می‌شوند.

تحولات اجتماعی و فناوری، در کنار دستاوردهای مفیدی که به همراه داشته‌اند، چوابع امروزی را با مشکلات مختلفی مواجه کرده‌اند، تعلیم و تربیت امروز پیش از گذشته بر اجتماعی شدن دانش‌آموزان، رشد فردی و کسب توانایی در حل چالش‌های بین‌فردی تأکید دارد و نمی‌تواند مسائل را به شانس و آزمایش و خطای دانش‌آموزان واگذار کند.

آموزش و پرورش همواره با این انتقاد مواجه بوده است که «نظام آموزشی همه چیز را به بچه‌ها یاد می‌دهد جز درس‌های زندگی را.» شاید به‌همین دلیل سازمان بهداشت جهانی، نظام‌های آموزشی و صاحب‌نظران تربیتی از سال ۱۹۹۳ به فکر طراحی برنامه‌ای با عنوان مهارت‌های زندگی افتادند تا به دانش‌آموزان بیاموزند که چگونه با مسائل فردی، بین فردی و یا فردی - اجتماعی برخورد منطقی و عاقلانه داشته باشند.

دانش‌آموزان در دورهٔ کودکی و نوجوانی با مسائل مختلفی روبه‌رو می‌شوند؛ از جمله ضرورت شناخت خود و هویت فردی، شناخت هویت اجتماعی و انسانی، نحوهٔ ارتباط با دیگران، آداب معاشرت، نحوهٔ رویارویی با بلوغ و تغییرات حاصل از آن، چگونگی کنترل هیجانات، ضرورت کنار آمدن با سختی‌ها، مهارت کنترل نفس، کسب اعتماد به نفس، دستیابی به عزت نفس و رسیدن به آن، مهارت غلبه بر کم‌رویی، حل چالش‌های بین‌فردی، استفادهٔ درست از رسانه‌ها، استفادهٔ بهینه از زمان، پول، اوقات فراغت، مهارت قاطعیت و جرئت‌ورزی و «نه» گفتن در مقابل درخواست‌های بیجا، مهارت انتخاب دوست، مهارت‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد، مهارت‌های خرید و فروش و کارهای بانکی، مهارت کنترل افسردگی و شاد زیستن، اصول موفقیت، آداب و مهارت‌های مطالعه و چگونگی ظاهر شدن در اجتماعات.

این مسائل بسیار گسترده‌اند و به دلیل تعامل فرهنگ‌ها و جوامع هر روزه بر ابعاد آنها افزوده می‌شود. برنامهٔ آداب و مهارت‌های زندگی شامل درس‌هایی است که برای مقابلهٔ منطقی با این

سخنی با همکاران و معلمان

راهنمای معلم با هدف معرفی برنامه آداب و مهارت‌های زندگی و عناصر آن، کلیاتی از شیوه تدریس آداب و مهارت‌های زندگی و روش‌های خاص تدریس مفاهیم و مهارت‌های هر درس، نحوه ارزشیابی از آموخته‌ها در پایه دوم متوسطه و معرفی منابع برای مطالعه معلمان تألیف شده است. در این برنامه، تأکید اصلی بر مهارت‌آموزی است. منظور از مهارت، چیرگی حاصل از دانشی است که فرد از طریق عمل و یا مواجهه با یک موقعیت به دست می‌آورد. هر درس شامل مجموعه‌ای از مفاهیم دانشی و مهارتی است که عمدتاً از طریق تعامل گروهی آموخته می‌شوند.

در برنامه آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی) تعداد ۱۷ درس پیش‌بینی شده است. البته در طول سال تنها ۱۲ درس از مجموعه این دروس تدریس می‌شود. ساختار برنامه شامل ۸ درس مشترک برای دختران و پسران، ۲ درس ویژه پسران، ۲ درس انتخابی برای پسران و ۴ درس انتخابی برای دختران از مجموع درس‌های نیمه تجویزی (انتخابی) است. درس‌های انتخابی با توجه به علایق دانش‌آموزان و با توافق معلم انتخاب می‌شوند. هدف از درس‌های نیمه تجویزی، دادن حق انتخاب به دانش‌آموزان و معلمان بوده است تا با توجه به شرایط مدرسه و نیازهای محلی این درس‌ها را انتخاب و تدریس کنند. معلمان در عین حال می‌توانند با توجه به نیاز دانش‌آموزان، حداکثر یک درس را خود طراحی و تولید کنند و آن را جایگزین دروس انتخابی نمایند.

رویکرد اصلی در تدریس درس آداب و مهارت‌های زندگی، فعالیت‌محوری است. سازماندهی محتوای دروس نیز به گونه‌ای است که معلمان و دانش‌آموزان هر دو به ناچار در فرایند یاددهی و یادگیری درگیر می‌شوند. فعالیت‌هایی نظیر بحث‌های گروهی، فعالیت‌های گروهی، طراحی و اجرای نمایش نامه‌های کوتاه، تکمیل آزمون‌های خودسنجی، تکمیل جداول به صورت فردی یا گروهی و تولید درس‌هایی براساس نیازهای محلی توسط معلمان، با اندیشه دست‌یابی به این هدف، در کتاب پیش‌بینی شده‌اند. در تدریس مفاهیم و مهارت‌های هر درس تلاش بر این بوده است که فعالیت‌های یاددهی – یادگیری به شیوه‌ای فعالانه و جذاب انجام گیرند. اما چنین راهبردهایی نباید مانع اعمال روش‌های ابتکاری توسط معلمان شوند.

از دیگر مسئولیت‌های شما معلمان و مربیان ارجمند، مطالعه عمیق درس‌ها، مطالعه راهنمای معلم، توسعه اطلاعات و تجارب از طریق کتاب‌های پیشنهادی، اندیشیدن درباره اجرای هرچه بهتر و

مؤثرتر دروس و پرهیز از طولانی کردن تدریس است. لازم است در طول سال دست کم ۸۰ درصد از کل کتاب تدریس شود.

با عنایت به نقش عوامل مؤثر در تربیت دانش‌آموزان و اینکه مهارت‌های زندگی از طریق خانه، مدرسه، تعامل دانش‌آموزان با یکدیگر و مشارکت آنها در فعالیت‌های درون مدرسه و خارج از آن آموخته می‌شود، توجه و آگاه کردن خانواده‌ها و کارکنان مدرسه و جلب همکاری آنها لازمه تحقق اهداف این برنامه است.

در پایان، ذکر این نکته لازم است که در ارزشیابی از آموخته‌های فراگیرندگان، ۱۵ نمره برای فعالیت‌های کلاسی دانش‌آموزان (انجام خودآزمون‌ها و فعالیت‌های کلاسی و منزل و پاسخ‌دادن به پرسش‌ها) در نظر گرفته شده و تنها بخش کمی از نمره ارزشیابی (۵ نمره) به حفظ کردن نکات بسیار مهم، که در کتاب درسی با زمینه سبز مشخص شده‌اند، اختصاص یافته است.

گروه مؤلفان بخش آداب و مهارت‌های زندگی

فصل اوّل

معرفی برنامهٔ آداب و مهارت‌های زندگی در پایهٔ هشتم دورهٔ اوّل متوسطه (سبک زندگی)

سبک زندگی چیست؟

سبک به قاعده و اصولی گفته می‌شود که در انجام یک رفتار باید رعایت شود. با توجه به تنوع موضوعات مختلف سبک‌های گوناگونی داریم؛ از جملهٔ آنها سبک هنری خاص، سبک معماری ایرانی، سبک تربیت فرزند در ایران را می‌توان نام برد.

سبک زندگی به آن دسته از رفتارها اشاره دارد که در ابعاد مختلف زندگی با توجه به اعتقادات، فرهنگ، هنجارها، آداب و رسوم و ارزش‌های اجتماعی مورد قبول، در امور مختلف زندگی توسط یک فرد، گروه‌های اجتماعی و یا مردم یک جامعه در پاسخگویی به یک نیاز به کار گرفته می‌شود. برای اینکه بتوانیم به یک رفتار واژهٔ «سبک» را اطلاق کنیم نخست آن رفتار باید در باورها و فرهنگ یک کشور توصیه شده باشد، دوم وارد زندگی مردم شده باشد، یا به عبارتی انجام آن به صورت عادت درآید و افراد جامعه خود را به انجام آن مقید سازند، سوم رفتار جمعی باشد. برای مثال، اگر قرار باشد که هر فرد به سلیقهٔ خود غذا بخورد، لباس بپوشد، تفریح کند، ازدواج کند، عبادت کند، صحبت از سبک زندگی بی‌معناست؛ زیرا سبک زندگی باید قاعده‌مند و مبتنی بر یک سری از مبانی اعتقادی پذیرفته شده، و پذیرش از سوی جمع باشد.

سبک زندگی با توجه به قضاوت ارزشی که بر روی آن صورت می‌گیرد و نیز پیامدهای هر سبک رفتاری، ممکن است که به سبک سالم و ناسالم یا سبک خوب و بد ارزیابی شود.

پیامبران الهی اولین پایه‌گذاران سبک درست زندگی

سبک زندگی برخلاف تصویری که امروزه رایج است، قدمتی به اندازهٔ ادیان الهی دارد. پیامبران

با آموزه‌های خود یک سلسله دستورالعمل‌هایی را در امور فردی، روابط با هم‌نوعان و مردم، رابطه با طبیعت و خداوند متعال به پیروان خود آموزش می‌دادند که در حقیقت شیوه زندگی یا همان سبک زندگی بوده است. تعالیم قرآن کریم، پیامبر اسلام ﷺ و ائمه اطهار (علیهم‌السلام) را اگر با دقت بررسی و تجزیه و تحلیل کنیم متوجه خواهیم شد که دین اسلام چیزی جز تبیین سبک زندگی اسلامی نیست. حضرت آیت الله جوادی آملی در کتاب ارزشمند خود یعنی «مفاتیح الحیات» به خوبی چارچوب سبک زندگی اسلامی را تبیین نموده است. در این کتاب با توجه به انواع تعامل انسان، یعنی (تعامل با خود، تعامل با هم‌نوعان، تعامل مردم با نظام اسلامی، تعامل انسان با حیوانات، تعامل انسان با نظام خلقت زیست محیطی) چارچوب سبک زندگی اسلامی یا رفتارهای مطلوب را در موقعیت‌های مختلف زندگی از منظر دین مبین اسلام مشخص می‌کند.

از نظر صاحب‌نظران ایرانی، نظیر رهبر معظم انقلاب اسلامی (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۱/۷/۲۳)، آیت الله جوادی آملی (مفاتیح الحیات، ۱۳۹۱)، دکتر محمد کاویانی (سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن، ۱۳۹۱) و سایر صاحب‌نظران حوزه و دانشگاه (سایت فعالان سبک زندگی)، سبک زندگی اسلامی مجموعه رفتارهای مطلوب و تکالیف پذیرفته شده از سوی جامعه با توجه به مبانی دین اسلام و دستورالعمل‌های اسلامی در ارتباط با خود و دیگران (خانواده، همسایگان، دوستان، مردم و هم‌نوعان)، نظام اجتماعی و سیاسی، نظام شهری، نظام بهداشتی، نظام کاری و اداری، نظام اقتصادی، نظام خلقت زیست محیطی و خداوند متعال است که به کارگیری آنها به حل چالش‌های زندگی فردی و اجتماعی و شکل‌گیری حیات طیبه کمک می‌کند.

پیامبران الهی از طریق هدایت انسان و معرفی دین به‌عنوان روش صحیح زندگی، به دنبال ترویج سبک زندگی سالم بودند. کتاب‌های آسمانی و آموزه‌های دینی شامل دو بخش بودند: بخش مبانی که به دنبال گسترش افق فکری انسان بود و بخش رفتاری که سبک زندگی را در ابعاد مختلف ترویج می‌کرد. دین فرهنگ‌سازی می‌کند و فرهنگ، نظامی از سبک‌ها را به وجود می‌آورد، مانند سبک ارتباطات، سبک پوشش، سبک ازدواج، سبک خوراک، سبک مصرف، سبک تربیت فرزند، سبک همسر‌داری، سبک گذراندن اوقات فراغت و غیره. مجموعه سبک‌های خرد، نظام سبک‌ها را به وجود می‌آورد که با مبانی اعتقادی ارتباطی تنگاتنگ داشت. سبک‌های زندگی و انتخابی افراد، گاه تحت تأثیر هواهای نفسانی از مسیر خود منحرف می‌شد یا حقوق دیگران را تحت تأثیر قرار می‌داد، در چنین مواردی تقابل سبک‌ها مطرح می‌شد و سبک درست (صراط مستقیم) در مقابل سبک نادرست (روش زندگی منحرفان) قرار می‌گرفت. برای مثال، قوم عاد سبک زندگی زورگویانه و اشرافی، قوم

فرعون سبک زندگی نژادپرستانه توأم با برده‌داری و غرق در فساد، یا قوم لوط سبک زندگی شهوانی را انتخاب کرده بودند. به همین علت پیامبران به‌عنوان مریدان سبک زندگی در صدد مقابله با سبک‌های ناسالم، با اصلاح و تغییر خرده‌سبک‌ها برآمدند.

رابطه فرهنگ و سبک زندگی

فرهنگ‌ها در جوامع مختلف معمولاً تعیین‌کننده انواع خرده‌سبک‌هاست که در مجموع نظام سبک‌ها را به‌وجود می‌آورند، خرده‌سبک‌ها در صورتی که همسو با نگرش‌ها و باورها، هنجارهای صحیح اجتماعی و ارزش‌ها باشد، موجب تأیید و تقویت یکدیگر و تحکیم فرهنگ می‌شود و اگر با یکدیگر ناهمخوان باشد، یا با نگرش‌ها و باورهای جامعه در تضاد باشد، موجب فرسایش سایر سبک‌ها و کندی پیشرفت جامعه می‌شوند. با توجه به تنوع فرهنگ‌ها، به‌طور طبیعی تنوع سبک‌ها نیز مطرح می‌شود.

اما مهم این است که نظام سبک‌ها در جامعه باید متأثر از یک فرهنگ مرکزی (کلان و مشترک) باشد. انسان‌ها به دلیل زندگی در محیط‌های مختلف جغرافیایی به ناچار به لحاظ نوع غذا، شیوه نظافت، نوع لباس و مسکن، آداب و رسوم، نوع موسیقی، نوع بازی و ورزش، شیوه‌های درمان و سایر موارد با یکدیگر متفاوت‌اند و در نتیجه خرده‌فرهنگ‌ها به وجود می‌آید. خرده‌فرهنگ‌ها زمان تأثیرپذیری از فرهنگ کلی حاکم بر جامعه، ویژگی‌های خاص خود را دارد که خرده سبک‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

از طرفی تحت تأثیر طبقات اجتماعی، نژاد، ثروت، حوادث تاریخی، یا رخداد‌های اجتماعی و مذهبی، باورهای جدیدی شکل می‌گیرد. این باورها به نوبه خود، خرده‌فرهنگ‌ها و رفتار (سبک رفتار) را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین، سبک زندگی مردم یک کشور هم متأثر از اعتقادات مشترک مردم (فرهنگ مرکزی) و هم متأثر از خرده‌فرهنگ‌هاست. سبک زندگی اسلامی و ایرانی نیز همین وضعیت را دارد. به عبارت دیگر جامعه ایرانی سبک زندگی براساس ارزش‌های دینی را پذیرفته است و فرهنگ ایرانی ضمن تأثیرپذیری عمیق از اسلام در عین حال از تاریخ، رخداد‌های اجتماعی، سیاسی و محیط جغرافیایی نیز متأثر است.

با توجه به جامعیت دین مبین اسلام که هم از نظام اعتقادی محکمی برخوردار است و هم نظامی از رفتارهای هماهنگ و همسو با بنیان‌های اعتقادی و سازگار با فطرت آدمی را به انسان‌ها ارائه کرده است و نیز فرهنگ مردم ایران بعد از پذیرش اسلام با این مکتب عجین شده است و صحت و کارایی آن در طول تاریخ به اثبات رسیده است، بدون شک سبک زندگی اسلامی - ایرانی یک انتخاب درست

برای سعادت مردم این سرزمین است. با توجه به مباحث فوق، اسلامی بودن، ایرانی بودن و انسان بودن مهم‌ترین مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی – ایرانی است.

تعریف سبک زندگی اسلامی – ایرانی

شیوه و الگوی رفتار بر مبنای ارزش‌های اسلامی (قرآن، سنت پیامبر ﷺ و ائمه اطهار علیهم‌السلام) و روش اولیای خدا) و هنجارها و آداب و رسوم ایرانی که جهت دهنده همه ابعاد زندگی است از الگوی غذا خوردن گرفته تا همسر داری، از کشور داری گرفته تا آداب غذا خوردن و معاشرت، از کسب و کار تا سبک پذیرایی از مهمان، بر روی هم سبک زندگی اسلامی – ایرانی است. این تعریف بدان معناست که آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی عمیقاً با سبک زندگی پیوند خورده است. این آموزه‌های مختلف در هر زمینه هر کدام یک سبک رفتاری است و ترکیب آنها نظام سبک زندگی اسلامی – ایرانی را به وجود می‌آورد. جامعیت اسلام به دنبال خود جامعیت سبک زندگی را به دنبال دارد که باید در همه عرصه‌های زندگی ساری و جاری شود. البته تغییراتی که به دلیل توسعه علم و فناوری در عرصه‌های زندگی به وجود می‌آید، ممکن است که برخی از خرده سبک‌های رفتاری را تحت تأثیر قرار دهد و یا چالش‌های تازه‌ای در پیش روی فرد، خانواده و جامعه ایجاد کند، مانند اختراع کامپیوتر، ابداع شبکه اینترنت، موبایل، ماهواره و مواردی از این قبیل، اما در همه این موارد، آموزه‌های دینی و تقوای الهی ایجاب می‌کند که به نحو درست از این وسایل استفاده کنیم. در غیر این صورت، افراد از آسیب‌های سوء استفاده از آنها به لحاظ جسمی، روانی و یا اجتماعی و اخلاقی در امان نخواهند بود.

سبک زندگی افراد تحت تأثیر چه عواملی است؟

۱- سلامتی و ظاهر هر فرد : به بیماری‌ها، سلامت اندام، بدشکلی‌ها، زیبایی و خوش اندامی یک فرد اشاره دارد. هر کدام از این عوامل ممکن است به عنوان عاملی برای جبران به شکل سازه یا به عنوان یک فشار تحمیلی، فرد را به تلاش یا ناامیدی سوق دهد.

۲- وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده : به توانایی یا ناتوانی خانواده در تأمین نیازهای خود اشاره دارد. بسته به اینکه کودک در یک خانواده مرفه و یا فقیر، باسواد یا بی‌سواد، دارای پایگاه اجتماعی بالا یا پایین زندگی کند، سبک زندگی اش متفاوت خواهد بود.

۳- اعتقادات و نگرش‌های والدین : اشاره به اعتقادات دینی خانواده و نوع مدیریت خانواده در ارتباط با فرزندان دارد. برای مثال، والدین متدین، بی‌دین، دموکرات، خشن، کمالگرا، بی‌قید، با محبت و یا ترکیبی از آنها تأثیرات خاص خود را بر سبک زندگی آینده کودک می‌گذارند.

۴- **شکل جمعی خانواده** : منظور، وضعیت فرزند در خانواده است. برای مثال، تک فرزندی، دومین فرزند، فرزند وسط، فرزند کوچک خانواده، تنها پسر میان چند دختر، تنها دختر در میان چند پسر، فرزند خوانده و وضعیت اختلاف سنی بین خواهران و برادران.

۵- **نقش جنسیتی** : دختر یا پسر بودن ممکن است در خانواده تأثیر مثبت یا منفی داشته باشد و این به ارزش‌های ارائه شده در خانواده و فرهنگ آن بستگی دارد. نقش‌هایی که به عنوان الگو، هر روز به فرزندان ارائه می‌شود ممکن است باعث احساس حقارت، برابری یا برتری در آنها شود. این آثار به وضوح در خانواده‌ها پیداست. (کاویانی، ۱۳۹۱)

مفهوم لغوی ادب و آداب

برای واژه «ادب» در لغت‌نامه‌ها معانی مختلفی آمده است، نظیر دانش، فرهنگ، هنر، حسن معاشرت، حرمت گزاردن، رفتار پسندیده، راه و روش و رسم مناسب هر کاری، تنبیه و مجازات، تربیت، تأدیب، رسم و رسوم، اطلاعات و معلوم. (دایرةالمعارف بزرگ اسلامی جلد ۷: ۲۹۷؛ فرهنگ بزرگ سخن، جلد ۱: ۶۵، ۱۳۶۳). در لغت نامه دهخدا برای واژه ادب معانی زیر آمده است:

- ۱- ده یا دوازده و یا پانزده علم (نظیر صرف، نحو، لغت و...)
 - ۲- نگاه داشتن حد هر چیز
 - ۳- علمی که انسان را از همه اقسام خطا محفوظ می‌دارد.
 - ۴- نیکی احوال و رفتار در نشست و برخاست و خوش‌خویی و گردآمدن خصلت‌های نیکو
 - ۵- سنت (سنت پیامبر ﷺ و ائمه اطهار علیهم‌السلام)، عرف جامعه
 - ۶- هر روش پسندیده‌ای که آدمی را به فضیلت سوق دهد.
 - ۷- پرهیزکاری نزد اهل شرع و اهل عرفان و طریقت.
- در احادیث نبوی بارها به کلمه ادب اشاره شده است. در بحارالانوار، ترکیب ادبی ۹ بار و در میان احادیث اهل سنت واژه تأدیب در ۱۱ حدیث و واژه ادب در ۶ حدیث ذکر شده است. در این منابع، ادب به معنای شیوه تازه‌ای که اسلام عرضه کرده، سنت پسندیده اعراب نظیر جوانمردی، میهمان‌نوازی - که مورد تأیید اسلام هستند - و نیز تربیت الهی تعبیر شده است.

«آداب» جمع ادب و در لغت به معنای قاعده‌ها، روش‌ها، سنت‌ها و رسم‌های رایج در فرهنگ هر جماعت و قوم است؛ مانند آداب غذا خوردن، آداب لباس پوشیدن، آداب ازدواج، آداب بحث و گفت‌وگو، آداب سخنوری، آداب جنگ، آداب سیاست، آداب طریقت، آداب نماز، آداب متعلمین،

آداب میهمانی، آداب همسایه‌داری، آداب مطالعه، آداب معاشرت، آداب مسافرت، آداب پهلوانی، اخلاق پسندیده، حسن احوال در نشست و برخاست با مردم. (معافی، محمود و رون، سید امیر، ۱۳۸۷)

علامه طباطبایی (ره) در کتاب «سنن‌النبی» (۱۳۸۱) ترجمه لطیف راشدی و سعید راشدی، زندگی پیامبر اسلام را نمونه کامل ادب و رفتار مناسب می‌داند. علامه آداب را در بیست و یک باب به شرح زیر طبقه‌بندی کرده است:

اخلاق پیامبر (ص)، آداب معاشرت، آداب نظافت، آداب سفر، آداب لباس پوشیدن، آداب مسکن، آداب خوابیدن، آداب زناشویی و تربیت فرزند، آداب خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها، آداب بیت‌الخلاء، آداب معالجه و مداوا، آداب مسواک کردن، آداب وضو، آداب غسل کردن، آداب نماز، آداب اعتکاف، آداب صدقه، آداب قرآن و آداب دعا در حالات و اوقات مختلف.

تعریف مهارت

مهارت در لغت به معنای ورزیدگی و زبردستی در انجام فن و یا کار است (فرهنگ لغات وبستر). در فرهنگ وبستر معانی زیر برای واژه مهارت ذکر شده است:

- ۱- توانایی در به‌کارگیری یک دانش به شکل مؤثر
 - ۲- دانش و روش انجام یک وظیفه
 - ۳- توانایی و یا هماهنگی در اجرای یک وظیفه فکری یا فیزیکی
 - ۴- شایستگی فنی در انجام یک کار
 - ۵- توانایی برای توسعه و تکمیل یک کار و انجام استاندانه آن
 - ۶- مجموعه‌ای از فعالیت‌های هماهنگ و یکپارچه
- مهارت از نظر حیطه ممکن است از نوع شناختی، نگرشی و یا عملی باشد که فرد برای مقابله مؤثر با یک مشکل و یا رفع یک نیاز در موقعیت‌های مختلف زندگی باید از خود نشان دهد. کسب این توانایی‌ها فرد را قادر می‌سازد تا در ارتباطات مختلف خود به‌گونه‌ای مثبت و سازگارانه عمل کند تا اولاً سلامت فردی و اجتماعی‌اش تضمین گردد و ثانیاً زندگی فردی و اجتماعی او با شادکامی و موفقیت همراه شود. مهارت به‌لحاظ موضوع ممکن است به اشکال فردی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی، علمی، عملی، ذهنی و روانی طبقه‌بندی شود. (معافی، ۱۳۸۷)

تعاریف مهارت‌های زندگی

منظور از مهارت‌های زندگی، دانش‌های نظری و عملی مرتبط با رشد فردی، روابط بین فردی و فردی - اجتماعی است که به انسان کمک می‌کنند تا با چالش‌های زندگی روزمره، عاقلانه برخورد کند. کسب این مهارت‌ها موجب احساس شادمانی و موفقیت در زندگی می‌شود.

یادگیری مهارت‌های زندگی موجب بهبود زندگی فردی، اصلاح روابط بین فردی، کاهش استرس و افسردگی، پیشگیری از سوء مصرف، افزایش اعتماد به نفس، غلبه بر چالش‌های زندگی روزمره و موفقیت در زندگی اجتماعی می‌شود. اهداف و محتوای آموزش آداب و مهارت‌های زندگی از اعتقادات و باورها، آداب و رسوم و سنت‌های جامعه (فرهنگ)، نیازهای یادگیرنده در دوره‌های مختلف سنی، چالش‌های خانوادگی، بین فردی و اجتماعی روزمره و نظرات متخصصان در حوزه روان‌شناسی، دین، تعلیم و تربیت، اخلاق، سلامت، ارتباطات، اقتصاد خانواده و آموزش‌های مدنی، آموزش‌های جهانی و آداب و مهارت‌های زندگی سرچشمه می‌گیرد. آداب و مهارت‌های زندگی در معنای وسیع آن همه دانش‌ها و مهارت‌ها و نگرش‌هایی را که به تعالی انسان کمک می‌کنند، در برمی‌گیرد. اما در معنای خاص آن شامل رفتارها و دانش‌های نظری و عملی‌ای است که بر رشد فردی و سلامت، بهبود مناسبات بین فردی و غلبه بر چالش‌های زندگی و آداب زندگی اجتماعی تأکید دارد. (معافی، ۱۳۸۷)

ماهیت آموزش آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی)

آداب و مهارت‌های زندگی از رشته‌های درسی نوظهور است که در سه دهه اخیر مطرح شده است. نخستین بار بوتوین که پزشکی از همکاران سازمان بهداشت جهانی بود این واژه را به کار گرفت. به اعتقاد صاحب‌نظران این حوزه به این دانش جدید می‌توان از دو منظر گسترده (وسیع) و یا خاص (محدود) نگاه کرد.

از منظر گسترده، همه آنچه که ما یاد می‌گیریم، از مهارت‌های زبانی گرفته تا دانسته‌های علوم، ریاضی، دانش جغرافیا، دین، تاریخ، اقتصاد، روان‌شناسی، مهارت‌های حرفه‌ای و به طور کلی همه دانش‌ها و رفتارهای ضروری و مورد نیاز در ارتباط با خود، خدا، جامعه و نظام خلقت ذیل عنوان سبک زندگی و یا آداب و مهارت‌های زندگی قرار می‌گیرند. به عبارت دیگر، برای زندگی به همه این دانش‌ها نیاز داریم.

از منظر خاص، آداب و مهارت‌های زندگی به دانش‌ها و مهارت‌های مورد نیاز در حوزه رشد فردی، آداب پسندیده دینی و اجتماعی و مهارت‌های برخورد عاقلانه با چالش‌های فردی، بین فردی،

فردی - اجتماعی و یا فردی - محیطی اشاره دارد که سلامت جسمانی و روانی ما را تضمین می‌کند. بدیهی است با توجه به بین‌رشته‌ای بودن حوزه آداب و مهارت‌های زندگی، این برنامه با حوزه‌هایی چون آموزش تفکر، اخلاق عملی، مهارت‌های اجتماعی، آداب و رسوم، مدیریت خانواده، روان‌شناسی، برنامه‌ریزی تحصیلی و شغلی، آموزش کار و فناوری، مهارت‌های سالم زیستن، بهداشت فردی و اقتصاد منزل ارتباط دارد.

اهمیت آموزش آداب و مهارت‌های زندگی از نظر فردی و اجتماعی

«آداب» به تربیت‌های ضروری و روش درست انجام دادن یک کار براساس هنجارهای پسندیده دینی و اجتماعی اشاره دارد. از آنجا که آداب و مهارت‌ها حاصل تجارب متراکم انسانی و یا در مواردی توصیه‌های دینی هستند، در نتیجه عمل کردن به آنها :

- ۱- رضایت خداوند، اولیای دین و مردم حاصل می‌شود.
 - ۲- کارها به نتایج مطلوب می‌رسند.
 - ۳- مقبولیت و اعتبار اجتماعی افراد بالا می‌رود.
 - ۴- چالش‌ها و تعارض افراد با یکدیگر به حداقل می‌رسد.
 - ۵- رضایت نفسانی برای فرد حاصل می‌شود و سلامت جسمی و روانی او تضمین می‌گردد.
 - ۶- راه برای پیشرفت‌های بعدی و موفقیت فرد هموار می‌شود.
- یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی در سه حوزه فردی، بین فردی و فردی - اجتماعی نتایج و مزایای زیر را برای فرد به دنبال دارد :

الف) مزایا در حوزه فردی

- فراهم شدن زمینه برای خودشناسی، خودآگاهی، رشد عزت نفس، اعتماد به نفس، حفظ کرامت انسانی، ارزش‌شناسی، آگاهی از هویت فردی، حقوق و مسئولیت‌های فردی، پذیرش تفاوت‌های خود با دیگران و کنار آمدن با آنها.
- رشد توانایی‌های تفکر (قدرت قضاوت و تفکر نقاد، توانایی حل مسئله و تصمیم‌گیری، برخورد خلاقانه با مسائل)

- دستیابی به سلامت روانی و جسمی (کنترل اضطراب، استرس و خشم، کنترل هیجانات منفی یا مثبت، افزایش کنترل درونی، مقابله با خودخواهی، حسد و کینه، مهارت غلبه بر افسردگی و تنهایی، کسب مهارت شادزیستن، شناخت مضرات سوء مصرف مواد مخدر، به حداقل رساندن رفتارهای مخاطره‌آمیز،

رعایت مسائل ایمنی، آگاهی از شیوه‌های تغذیه مطلوب و مهارت‌های سالم زیستن، کنار آمدن با مسائل بلوغ، شناخت تفریحات سالم، و ضرورت رعایت حجاب و عفاف در جهت حفظ سلامت روانی)

– کسب مهارت‌های مصرف‌کنندگی و امور مالی (پس‌انداز کردن، خرج کردن، سرمایه‌گذاری، خرید، محاسبه دخل و خرج، پرداخت قبوض، پول و امور بانکی)

– کسب مهارت‌های منجر به موفقیت در زندگی (برنامه‌ریزی تحصیلی و شغلی، یادگیری مادام‌العمر، مدیریت زمان، کارآفرینی، نگرش مثبت به زندگی، سواد رسانه‌ای، استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، اصول یادگیری مداوم، اصول موفقیت، تحمل سختی و دشواری، مهارت مقابله با شکست، پشتکار و خلاقیت)

– کسب مهارت‌های مقابله با فقدان (مرگ عزیزان، سوگواری، شکست، حوادث ناشی از سوانح، طلاق والدین، مقابله با ضربه‌های روحی و کنار آمدن با مشکلات)

– برخوردارشدن از نگرش واقع‌بینانه به زندگی (ما مسئول موفقیت یا شکست خود هستیم؛ توجه به واقعیت‌ها به جای انکار آنها، زندگی به عمل پاداش می‌دهد نه به حرف؛ زندگی هم برد دارد هم باخت؛ رفتار ما به دیگران یاد می‌دهد که چگونه با ما برخورد کنند؛ ایمان به موفقیت در زندگی، مشخص کردن هدف برای رسیدن به خواسته‌ها)

– مهارت‌های بهداشت و سلامت جسمی (شامل توجه به تغذیه، کنترل وزن، آراستگی ظاهر، علاقه به شرکت در ورزش‌های گروهی، عادت‌های خوب بهداشتی، آگاهی از بیماری‌های مسری، انتخاب اهداف از روی واقع‌بینی)

ب) مزایا در حوزه بین فردی

– کسب مهارت‌های لازم در برقراری ارتباط مؤثر با دیگران (کلامی، غیرکلامی، گوش دادن مؤثر، سخن‌گفتن، ارتباطات سالم، احترام به نظر دیگران، رفتار مسئولانه، انعطاف‌پذیر بودن)

– کسب مهارت‌های انتخاب دوست (معیار انتخاب دوست، حفظ دوستی، حقوق دوستان، فشار همسالان، مهارت «نه» گفتن و مقابله با فشار همسالان)

– کسب مهارت‌های قاطعیت و جرئت‌ورزی

– کسب مهارت‌های خانوادگی (مهارت‌های انتخاب همسر و آداب همسررداری، اداره خانواده، برخورد عاقلانه با چالش‌های زندگی خانوادگی، حقوق مرد، حقوق زن، حقوق فرزند، حقوق والدین، مهارت تربیت فرزند، حفظ تعادل بین کار و خانواده، مراقبت از کودکان و افراد بزرگسال و بیمار، آداب مهمان‌داری)

ج) مزایا در حوزه فردی - اجتماعی :

- کسب مهارت‌های همکاری و کارگروهی (تعاون، مشورت، پرهیز از تک‌روی، پذیرش مسئولیت، احترام به نظر دیگران، رفتار مسئولانه، انعطاف‌پذیر بودن)

- مهارت‌های همدلی و امداد (همدلی و همدردی، کمک‌رسانی و مشارکت در امور خیر، احساس مسئولیت در برابر مشکلات مردم)

- کسب مهارت در حل تضادها، اختلافات و کشمکش‌ها، پذیرش انتقاد دیگران

- کسب مهارت‌های شهروندی (احترام به آزادی و حقوق افراد، احترام به ارزش‌های اجتماعی، رعایت قانون و نظم، مقابله با زورگیری و بی‌عدالتی، تعهد به مردم‌سالاری دینی، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی، شناخت تأثیرات رسانه‌ها بر افکار و رفتار مردم، پایبندی به عدالت)

- مهارت‌های رهبری گروهی

- مهارت‌های شغلی (دقت، مسئولیت، نوآوری، خلاقیت، وقت‌شناسی، همکاری، ارائه پیشنهادها (اصلاحی))

- مهارت‌های جهانی (احترام به حقوق بشر و حقوق مسلمانان، هم‌زیستی مسالمت‌آمیز، تلاش در حفظ صلح در جهان، حفظ محیط زیست، استفاده عاقلانه از منابع زمین، تحمل عقاید و فرهنگ‌ها، تفاهم جهانی، گسترش عدالت در جهان)

کسب مجموعه آداب و مهارت‌های زندگی موجب می‌شود که اولاً سلامت روانی و اجتماعی فرد ارتقا یابد. ثانیاً فرد در ارتباط با همسالان و دوستان و زندگی خانوادگی و اجتماعی به نحو مؤثر و سازنده‌ای برخورد کند.

رویکرد برنامه درسی آموزش آداب و مهارت‌های زندگی

رویکرد برنامه درسی آموزش آداب و مهارت‌های زندگی، کسب آداب و شایستگی‌های فردی و اجتماعی است. مقصد غایی و تربیتی این رویکرد، زندگی براساس آداب و سنت‌های اسلامی و ایرانی و کسب مهارت‌های مورد نیاز به منظور رشد فردی و یادگیری مهارت‌های بین فردی و اجتماعی به منظور غلبه بر چالش‌هایی است که فرد در ارتباط با خود و یا دیگران با آنها مواجه می‌شود.

منظور از کسب آداب و شایستگی‌های فردی، دانش‌ها و مهارت‌های مورد نیاز در زمینه خودآگاهی، هویت فردی، مهارت‌های مطالعه و یادگیری، مهارت‌های مدیریت زمان، مهارت‌های سلامت، پیشگیری و تغذیه، مهارت‌های برخورد عاقلانه با پدیده بلوغ، رعایت آداب حجاب و پوشش

ویژه برای دختران، مهارت عزت نفس، مهارت‌های کنترل هیجانات (اضطراب، استرس، خشم و عصبانیت)، مهارت تحمل سختی و دشواری، مهارت‌های تفکر و حل مسئله، تصمیم‌گیری، مهارت‌های موفقیت، مهارت‌های شادزیستن و سفر کردن، مهارت‌های موفقیت و مهارت‌های سواد رسانه‌ای و در نهایت، مهارت در انتخاب سبک درست زندگی با توجه به آموزه‌های قرآنی، سنت پیامبر و ائمه اطهار و هنجارها و ارزش‌های اجتماعی مردم ایران است.

از جمله مهارت‌های زندگی، کسب مهارت‌های برقراری ارتباط با دیگران (اعضای خانواده، اعضای گروه، دوستان، همسایگان، معلم و کارکنان مدرسه)، رعایت آداب پوشش و آراستگی در جامعه اسلامی، کسب مهارت‌های مراقبت از کودکان و افراد بزرگسال، مهارت‌های انتخاب دوست و مهارت در مدیریت خانواده است. برخی از مهارت‌های مرتبط با مدیریت خانواده، عبارت‌اند از: مهارت‌های اقتصادی (شامل پس‌انداز کردن، سرمایه‌گذاری و بودجه‌ریزی، صرفه‌جویی و قناعت)، مهارت والد بودن، مهارت همسررداری و فرزندپروری که در برنامه آینده دوره دوم متوسطه به آنها توجه خواهد شد. برخی از مهارت‌ها از طریق برنامه مطالعات اجتماعی کتاب‌های علوم و یا برنامه تربیت بدنی و سلامت و برنامه کار و فناوری آموزش داده می‌شود. (راهنمای جامع آداب و مهارت‌های زندگی ۱۳۹۰)

مقصد غایی و شایستگی‌های اساسی در حوزه آداب و مهارت‌های زندگی

الف) مقصد غایی حوزه تربیت و یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده

● تربیت انسان مؤدب و توانا در شناخت و به‌کارگیری آداب و مهارت‌های زندگی باتوجه به آموزش‌های اسلامی، ارزش و باورهای مردم ایران و تجارب مفید بشری است.

ب) شایستگی‌های اساسی در حوزه آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده که انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان ۱۲ سال تحصیل به آنها دست یابد. (انتظارات کلی عملکردی)

● در شناخت خود واقعی و مطلوب توانایی لازم را پیدا کند و بتواند رفتارهای هیجانی و عاطفی‌اش را کنترل و مدیریت کند.

● اهمیت برقراری رابطه با خود، دیگران، خداوند و نظام خلقت را بداند و تأثیرات هر یک را در زندگی تجزیه و تحلیل کند. مناسبات خود را با خویشتن و سایر عرصه‌های یادگیری به‌نحو درست مدیریت کند.

● مهارت‌های تحصیلی و مطالعه، مدیریت زمان، زندگی موفق و بهره‌گیری صحیح از محیط‌های مجازی را داشته باشد و بتواند تأثیر رسانه‌ها را بر زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی‌اش تفسیر کند و در مورد خطرهای استفاده نابجا از اینترنت حساسیت و عکس‌العمل عاقلانه از خود نشان دهد.

● آداب گفت‌وگو و معاشرت صحیح را باتوجه به ارزش‌های دینی و اجتماعی درک کند، رفتارهای خود و دیگران را در موقعیت‌های مختلف ارزیابی کند و مهارت لازم برای شرکت در گفت‌وگوها و مراسم و اجتماعات مختلف را داشته باشد.

● در ارتباط با چگونگی حفظ سلامت روانی و جسمانی خود و دیگران شناخت و مهارت لازم را داشته باشد و بتواند عوامل مؤثر در حفظ سلامتی و ایمنی را درک و تجزیه و تحلیل کند.

● هویت اسلامی - ایرانی خود را باور کند و با الگوگیری از سبک زندگی پیامبر(ص)، ائمه اطهار و ارزش‌های مورد قبول مردم ایران، شیوه درست زندگی را انتخاب و برای آن استدلال کند.

● به‌ضرورت دفاع از کشور و ارزش‌های اسلامی معتقد باشد و مهارت‌های لازم در آمادگی دفاعی، پدافند غیرعامل، مدیریت بحران و خطر و ارائه خدمات امداد و نجات داشته باشد.

● دانش و مهارت لازم برای تشکیل زندگی خانوادگی، اداره خانواده و ایفای نقش والدین را به‌دست آورد. به‌حفظ بنیان خانواده و اهمیت آن در بقای جامعه و تمدن و حفظ ارزش‌ها و تداوم آنها معتقد باشد و سبک زندگی خود را با توجه به ارزش‌های دینی، هنجارهای مردم ایران و عقل و تدبیر انتخاب کند.

● به ارزش‌های اخلاقی نظیر حیا، عفاف، شجاعت، صبر و قناعت، خویشتن‌داری، عزت‌نفس، تحمل سختی، تکریم والدین و معلمان و احترام به حقوق افراد جامعه معتقد و وفادار باشد و پایبندی خود را به آنها در عمل نیز نشان دهد.

● به ارزش‌های اخلاقی مانند راستگویی، وفا به عهد، امانت‌داری، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها در مناسبات بین فردی و اجتماعی وفادار باشد و در ارتباطات بین فردی و فردی - اجتماعی عاقلانه تصمیم‌گیری کند.

مهارت‌های اساسی و یا ایده‌های بزرگ برگرفته از شایستگی‌های اساسی در حوزه آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده

۱- مهارت خودشناسی: خودشناسی مستلزم درک خودپنداره است. از آنجا که مفهوم خود در نتیجه تأمل در خویش، تعامل با دیگران و آرمان‌ها و آرزوهای شخصی شکل می‌گیرد، لازمه

خودشناسی دستیابی به سه مهارت خودپنداره فردی، خودپنداره اجتماعی و خودپنداره آرمانی است. خودشناسی اساس اعتماد به نفس، عزت نفس و خودآگاهی است.

یکی از محورهای اساسی در شناخت خودپنداره فردی، درک خودشناسی به عنوان موجودی رشد یابنده است.

۲- مهارت کنترل رفتارهای هیجانی و عاطفی: انسان موجودی عاطفی است که خلق و خویش تحت تأثیر شرایط تغییر می کند؛ او شاد، افسرده و غمگین، مضطرب، خشمگین، پرخاشگر و عصبی می شود اما، اگر در جهت صحیح هدایت گردد، توازن و تعادل روانی اش حفظ می شود و همین امر از ابتلای او به بیماری های روانی جلوگیری می کند.

۳- مهارت برقراری روابط سالم با عرضه های اثرگذار بر زندگی فردی: انسان مدام با خود، جامعه (خانواده، دوستان، همسایگان، معلمان، هم کلاسی ها، مردم کوچه و بازار و افرادی از اقوام، فرهنگ ها و مذاهب مختلف) و نیز خداوند متعال و نظام خلقت در تعامل است و لازم است از تأثیرات هر یک از این عوامل بر خود آگاهی یابد. هنگامی که ما فکر می کنیم و درگیر حل یک مسئله هستیم، با خود در تعاملیم. هنگامی هم که با دیگران درگیر هستیم، با آنها در تعاملیم. این تعامل ممکن است از نوع مثبت یا منفی باشد. در برقراری ارتباط با دیگران، لازم است از نحوه برقراری روابط سالم، آداب گفت و گو، نحوه معاشرت و آداب ظاهر شدن در جمع آگاه باشیم تا روابطمان خدشه دار نشود. در ارتباط با دوستان نیازمند مهارت در دوست یابی هستیم. دوستان ممکن است بر ما فشارهای مثبت و یا منفی وارد کنند. فشارهای منفی از عوامل اثرگذار در گرایش به اعتیاد و یا رفتارهای غیرمنطقی است. از این رو، کسب مهارت «نه» گفتن و قاطعیت و جرئت ورزی و توانایی حل اختلافات فردی اهمیت پیدا می کند.

۴- مهارت های یادگیری و رسانه ای: یادگیری اساس رشد، و آگاهی از اصول مطالعه و مدیریت زمان لازمه تحصیل موفق است. انسان ها برای رسیدن به زندگی موفق تلاش می کنند. زندگی موفق نیز ابعاد مختلفی دارد؛ پشتکار، داشتن هدف، خلاقیت، داشتن امید به خداوند، تحمل سختی و دشواری، بهره گیری از تجارب دیگران، تفکر در مورد عواقب امور، جمع آوری اطلاعات، داشتن برنامه و استفاده درست از زمان اساس موفقیت را تشکیل می دهند.

امروز رسانه ها یکی از منابع یادگیری هستند. آنها، اعم از حقیقی و یا محیط های مجازی، بر افکار، روش زندگی، باورها و علائق و نیز تصمیمات ما تأثیر دارند. این تأثیرات ممکن است سازنده و یا زیان بار باشند. در دنیای امروز، رسانه ها، عملکرد و مقاصد صاحبان آنها و نیز خطرات استفاده

نابجا از رسانه‌ها، زندگی افراد زیادی را تحت تأثیر قرار داده است. مهارت‌های یادگیری رسانه‌ای به ما می‌آموزد که چگونه از منابع مختلف برای یادگیری و رشد خود استفاده کنیم، رسانه‌ها را چگونه به نحو درست به خدمت بگیریم، اطلاعات آنها را نقدانه بررسی کنیم و متوجه تأثیر تبلیغات در زندگی خود باشیم.

۵- مهارت آداب معاشرت و گفت‌وگو: از جمله مهارت‌های اساسی برای داشتن زندگی موفق، توانایی برقراری ارتباط با افراد و گروه‌های اجتماعی، انطباق و سازش با هنجارهای اجتماعی و رعایت ادب در برخورد با دیگران است. مهارت‌های معاشرت و گفت‌وگو از ابزارهای موفقیت در جامعه، پذیرش مقبولیت از سوی دیگران و سهولت در پیدا کردن دوست، و کار و شغل، و نیز جلب حمایت دیگران در رسیدن به اهداف خود است. توانایی درست و مؤثر صحبت کردن، خوب شنیدن و رعایت ادب در موقعیت‌های مختلف از جمله لوازم موفقیت در زندگی اجتماعی است.

۶- مهارت‌های حفظ سلامت روانی و جسمانی: سلامت ابعاد جسمانی، روانی، اجتماعی، معنوی و حتی محیطی است. در بعد سلامت روانی شناخت هیجانات روانی و مهارت در کنترل آنها مانند استرس، اضطراب، عصبانیت، خشم و پرخاشگری و کنترل نفس، مهارت‌های غلبه بر افسردگی و حفظ شادمانی و... به تقویت سلامت روانی کمک می‌کند. سلامت جسمانی با عوامل دیگری مانند ورزش، شناخت تحولات پرخاسته از رشد مانند بلوغ، تغذیه صحیح، پیشگیری از اعتیاد، مهارت‌های پرهیز از خطر و آگاهی از عوامل مؤثر بر بهداشت و سلامت ارتباط دارد.

۷- مهارت‌های انتخاب سبک زندگی اسلامی - ایرانی: سبک زندگی به شیوه درست زندگی براساس ارزش‌های اسلامی و سنت‌های مردم ایران اشاره دارد. خداوند متعال، جهت‌دهنده به سبک درست زندگی از طریق پیامبران است. از طرفی، انسان مدام با خداوند متعال در حال داد و ستد است. آموزه‌های قرآنی و شیوه زندگی پیامبر و ائمه اطهار الهام‌بخش سبک درست زندگی است. سبک زندگی در عین حال تابع فرهنگ و آداب و رسوم جامعه، سنت‌های تاریخی، باورها و اعتقادات مردم است که قلمروی بسیار وسیع دارد و می‌تواند سایر مهارت‌ها را نیز پوشش دهد. سبک زندگی اسلامی - ایرانی زمینه‌ساز هویت اجتماعی و متمایز شدن یک مسلمان ایرانی از مسلمانان سایر کشورهاست.

۸- مهارت‌های دفاعی و پدافند عامل و مدیریت بحران و خطر: ملت‌های مستضعف به دلیل اصطکاک بین فرهنگ‌ها و ارزش‌ها، زیاده‌خواهی قدرت‌های سیاسی و رواج انواع جنگ‌های سخت (سیاسی، اقتصادی، نظامی) و نرم (روانی، فرهنگی، رسانه‌ای و اینترنتی) لازم است هوشیاری

و آمادگی خود را حفظ کنند و به مهارت‌های دفاعی و پدافندی لازم دست یابند. از سوی دیگر، رویارویی با حوادث طبیعی مانند زلزله، سیل، طوفان، بهمن، سونامی، صاعقه، تصادفات و دیگر خطراتی که در خانه یا مدرسه دانش‌آموزان را تهدید می‌کند، نیازمند کسب مهارت‌های امدادی و کمک‌های اولیه است. (این اهداف از طریق درس‌های «تفکر و سبک زندگی» و «آمادگی دفاعی» در پایه‌های هشتم و نهم دنبال می‌شود).

۹- مهارت‌های مدیریت خانواده و سلوک : دوره دوم متوسطه دوره‌ای است که در آن بسیاری از دختران خود را برای ازدواج آماده می‌کنند. پسران نیز بعد از فراغت از تحصیل و پیدا کردن کار ناچار از پذیرش مسئولیت‌های خانوادگی و اداره خانواده‌اند. کسب مهارت در انتخاب همسر و رفتار درست با او، مسائل زندگی مشترک، معیشت خانواده، مهارت‌های مصرف، مهارت‌های حفظ خانواده، تربیت فرزندان و مراقبت از آنان و کسب مهارت‌های مراقبت از افراد بزرگسال و بیمار در خانواده از مهم‌ترین مهارت‌های اساسی مورد نظر این دوره است. (این هدف‌ها عمدتاً در دوره دوم متوسطه دنبال می‌شوند).

۱۰- مهارت‌های اخلاقی : اخلاق به عملکردهای رفتاری ما با توجه به ارزش‌های پذیرفته شده اشاره دارد. ارزش‌ها به رفتارهای ما جهت می‌دهند. برای رسیدن به حیات طیبه باید ارزش‌های اخلاقی، اعم از فردی و اجتماعی، را که برگرفته از هنجارها و اعتقادات دینی هستند تقویت کنیم. افعال اخلاقی نظیر حیا و عفاف، صبر و قناعت، تحمل سختی، خوشتن‌داری و کنترل نفس، عزت نفس و تحمل سختی بعد فردی دارند، اما اخلاق در ارتباط و تعامل با دیگران رشد پیدا می‌کند. برخی از ابعاد اخلاقی جنبه اجتماعی دارند؛ نظیر احترام به والدین، بزرگسالان، احترام به حقوق دیگران و افراد جامعه، راستگویی، وفا به عهد، امانت‌داری و حفظ کرامت و احترام به شأن و منزلت انسان‌ها. رعایت این ارزش‌ها هم به رشد فردی و هم به حفظ سلامت اجتماعی و رشد جامعه کمک می‌کند.

با این حال، در امور اخلاقی موعظه چندان کارساز نیست و معرفی الگوهای عملی و تجلی نگرش‌های ارزشمند آنان در رفتار معلمان می‌تواند به تقویت این ارزش‌ها کمک کند. (شیاستگی‌های اساسی در حوزه آداب و مهارت‌های زندگی، معافی، ۱۳۹۲)

مقصد و هدف‌های کلی برنامه‌دستی آداب و مهارت‌های زندگی در پایان دوره اول متوسطه

الف) مقصد کلی

- ۱- ایجاد بصیرت نسبت به سبک زندگی اسلامی و مهارت در زمینه آداب زندگی بر اساس آموزه‌های دینی و هنجارهای پسندیده اجتماعی
- ۲- ایجاد بصیرت و مهارت در زمینه رشد فردی، مهارت‌های بین فردی و مهارت‌های فردی-اجتماعی
- ۳- ایجاد مهارت در زمینه مبانی مهارت‌های دفاعی، پدافند عامل و مدیریت بحران و خطر

ب) اهداف کلی آموزش آداب و مهارت‌های زندگی در دوره اول متوسطه

عناصر تربیتی

الف) عنصر تفکر و تعقل

- ۱- تقویت مهارت‌های تفکر نظیر توانایی در تشخیص و تمیز موضوعات، تصمیم‌گیری، استدلال کردن، پیش‌بینی، درک روابط، درک شباهت‌ها و تفاوت‌ها، نتیجه‌گیری، درک پیامدها و تصمیمات
- ۲- توانایی تشخیص راه درست از نادرست براساس نظام معیار اسلامی و هنجارهای پسندیده اجتماعی

۳- تفکر درباره خویشتن و شناخت شباهت‌ها و تفاوت‌های خود با دیگران

۴- تفکر درباره توانایی‌ها و ضعف‌های فردی و چگونگی رشد فردی

۵- تفکر درباره نحوه برقراری ارتباط مؤثر با دیگران و قضاوت و ارزیابی رفتار خود و دیگران

۶- تفکر در مورد هویت خویش و اجزاء آن

۷- کسب مهارت‌های تفکر نقاد و حل مسئله

ب) عنصر ایمان، باور و علائق

۸- ایمان و باور به ضرورت انتخاب سبک زندگی براساس معیارهای دینی و عقلانی

۹- التزام قلبی به رعایت آداب اسلامی در امور مختلف زندگی

۱۰- علاقه‌مندی به گسترش مهارت‌های زندگی در امور فردی، بین فردی و فردی اجتماعی

- ۱۱- علاقه‌مندی به رعایت رفتارهای عاقلانه در امور مختلف زندگی
۱۲- توجه به حقوق والدین، برادران و خواهران، همسایگان، خویشاوندان، دوستان و معلمان و ارزش قائل شدن برای آنها

۱۳- علاقه‌مندی به انجام دادن کار گروهی و مشارکت در انجام فعالیت‌ها

ب) عنصر علم و آگاهی

- ۱۴- درک مفهوم آداب، مهارت‌های زندگی و سبک زندگی
۱۵- شناخت خود و تحولات دوره نوجوانی و نحوه برخورد عاقلانه با این تحولات
۱۶- درک هویت فردی، خانوادگی، اجتماعی و دینی و ارزش‌های مرتبط با آنها
۱۷- شناخت شیوه‌ها و سبک‌های ارتباطی و نحوه برقراری ارتباط مؤثر با دیگران
۱۸- آشنایی با شیوه‌های مطالعه، مدیریت زمان و برنامه‌ریزی پیشرفت تحصیلی
۱۹- شناخت تأثیرات رسانه‌ها بر افکار و تصمیم‌گیری‌های ما
۲۰- آگاهی از شیوه‌های زندگی سالم و مبتنی بر رعایت اصول بهداشتی

ت) عنصر عمل (مهارت)

- ۲۱- کسب مهارت خودآگاهی، اعتماد به نفس، عزت نفس و شیوه‌های بهبود آنها
۲۲- کسب توانایی در خودارزیابی شخصیت فردی و غلبه بر ضعف‌های شخصی
۲۳- کسب مهارت در کنترل هیجانات منفی نظیر اضطراب، ترس، خشم و مقابله با افسردگی

و نو میدی

- ۲۴- کسب مهارت در برقراری ارتباط مؤثر با دیگران
۲۵- کسب آداب و مهارت‌های زندگی موفق
۲۶- کسب مهارت در دوست‌یابی، قاطعیت و جرئت‌ورزی و مدیریت حل تضاد و اختلاف
۲۷- کسب مهارت در همدلی، غلبه بر کم‌رویی، گفت و گو، سخنرانی در جمع و رفتار در جامعه
۲۸- کسب مهارت تحمل سختی و تاب‌آوری و مهارت‌های شاد زیستن و تفریح
۲۹- کسب مهارت‌های مراقبت از کودکان و افراد بزرگسال
۳۰- پرهیز از مصرف مواد مخدر و گرایش به رفتارهای مخاطره‌آمیز

ث) عنصر اخلاق

- ۳۱- توانایی کنترل نفس و دوری از تفریحات ناسالم
۳۲- توسعه صفاتی چون خوش‌رویی، صداقت، بخشنده‌گی، عفت و حیا

۳۳- احترام به خویشان، والدین، همسایگان، دوستان و خویشاوندان

۳۴- قدردانی از معلمان و خدمتگزاران جامعه

۳۵- رعایت آداب پوشش و حجاب با توجه به هنجارهای اسلامی

اهداف برنامه درسی آموزش و مهارت زندگی در پایه دوم متوسطه

حیطه تفکر و تعقل : تقویت مهارت‌های تشخیص، برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، درک موقعیت، پیش‌بینی، درک شباهت‌ها و تفاوت‌ها، درک روابط، درک علی، نتیجه‌گیری، عبرت گرفتن، استدلال کردن، کشف کردن، جست‌وجوگری، ارزیابی و قضاوت کردن، درک پیامدها، همه‌جانبه‌نگری، طبقه‌بندی، مقایسه کردن، حساب کردن

حیطه ایمان، باور و علایق : ایمان و باور به ضرورت انتخاب سبک درست زندگی براساس

معیارهای دینی و عقلانی

– توجه به رعایت رفتار عاقلانه در امور مختلف زندگی

– باور به رعایت آداب دینی و اسلامی در موقعیت‌های مختلف

– باور به رعایت حقوق کودکان و افراد بزرگسال و ناتوان، و اهمیت آن در نزد خداوند متعال

– علاقه‌مندی به توسعه ارتباطات سازنده و مؤثر با دیگران

– باور به تأثیر پشتکار و اراده در موقعیت‌های فردی و اجتماعی و اعتقاد به زبان‌بار بودن مصرف

مواد مخدر

– علاقه به انجام دادن کار گروهی و مشارکت در فعالیت‌های جمعی

حیطه علم و آگاهی : شناخت مفهوم ادب، آداب، نحوه معاشرت و گفت‌وگو با دیگران و

اهمیت آنها در زندگی فردی و اجتماعی

– آگاهی از دیدگاه دین مبین اسلام در ارتباط با آداب سلام کردن، دست دادن، حضور در

میهمانی، عیادت از بیمار، نحوه ظاهر شدن در اجتماع و حضور در اماکن عمومی و مذهبی

– شناخت عواملی که در تصمیم‌گیری مؤثر است، روش‌های افراد در تصمیم‌گیری و مراحل

تصمیم‌گیری منطقی

– آگاهی از مفهوم کنترل نفس و انواع روش‌های کنترل نفس

– آگاهی از پیامدهای عصبانیت و پرخاشگری و آثار روانی و اجتماعی عصبانیت افسارگسیخته

– شناخت انواع رفتارهای پرخطر در محیط زندگی و پیامدهای هر یک

– درک مفهوم اعتیاد و آثار سوء مصرف مواد مخدر از نظر جسمی، روانی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی

– آگاهی از نقش استعمار در گسترش مواد مخدر و ضرورت پرهیز از افتادن به دام اعتیاد

– آگاهی از علل افسردگی افراد، علائم افسردگی و نحوه برخورد با فرد افسرده در خانواده

– شناخت مفهوم استرس و علائم استرس

– درک مفهوم عزت نفس، رابطه آن با خودپنداره مثبت و ضعیف، و عوامل اثرگذار در

عزت نفس و خودپنداره

– آگاهی از ویژگی‌های یک مصرف کننده عاقل و درک رابطه عوامل مختلف اثرگذار بر مصرف افراد

– آگاهی از مفهوم اعتماد به نفس و ویژگی افرادی که از اعتماد به نفس بالا برخوردارند.

– شناخت مفهوم احترام گذاشتن، ضرورت احترام به دیگران و مصداق‌های احترام گذاشتن

– درک مفهوم ارزش، انواع ارزش و رابطه معیارهای رفتاری با نظام ارزشی

– آگاهی از مفهوم رسانه، انواع رسانه‌ها و تأثیر رسانه‌ها بر افکار و تصمیم‌گیری‌های مردم

– آگاهی از مفهوم بلوغ، عوامل اثرگذار بر بلوغ، انواع بلوغ و تغییرات جسمانی، عاطفی،

اجتماعی و عقلانی در دوره نوجوانی

– شناخت ویژگی‌های بلوغ در ابعاد مختلف و نحوه برخورد عاقلانه با مسائل بلوغ

– درک نیازهای دوران بلوغ از نظر جسمانی و مراقبت‌های بهداشتی و اخلاقی

حیطه مهارتی (عمل):

– جست و جو در اینترنت برای شناسایی افراد موفق و کارآفرین و آداب معاشرت از منظر اسلام

– تدوین برنامه فردی در زمینه موفقیت تحصیلی و شغلی

– ارزیابی مهارت‌های فردی در زمینه آداب معاشرت

– کسب مهارت در زمینه آداب گفت‌وگو و نمایش آن به شیوه دو نفره در کلاس

– مهارت پیش‌بینی نتایج کنترل نفس و گروه‌بندی افراد با توجه به آموزه‌های قرآنی

– توانایی کنترل عصبانیت و پرخاشگری به شیوه منطقی

– کسب مهارت در زمینه برخورد با افراد افسرده و دچار استرس

– مهارت در انجام آزمون خودارزیابی استرس، مهارت در انجام آزمون خودارزیابی عزت نفس

و اعتماد به نفس

– مقایسه پیامدهای تصمیم‌گیری درست و نادرست در خرید کالا و خدمات

- کسب مهارت در خرید کالا و خدمات و نحوه هزینه کردن پول
- مهارت در مراقبت از افراد بزرگسال و ناتوان در خانواده
- تحقیق درباره نحوه مراقبت و درمان یک بیماری
- نمایش رفتار احترام آمیز با دیگران از طریق ارتباطات کلامی و غیرکلامی
- مقایسه انواع رسانه‌ها از نظر کارکرد و تأثیر، تشکیل نمایشگاه از انواع رسانه در مدرسه و مهارت در بهره‌گیری از رسانه‌ها

- یادگرفتن آداب و مهارت‌های سفر کردن و مقایسه هدف‌های گردش‌های علمی با سفرهای اردویی
- کسب مهارت در انجام آزمون خودارزیابی تغییرات جسمانی، عاطفی، اجتماعی و عقلانی در دوره نوجوانی

- کسب مهارت در گردآوری اطلاعات و تنظیم گزارش
- حیطه اخلاقی:** پایبندی به آموزه‌های دینی و اجتماعی در زمینه آداب معاشرت و گفت‌وگو
- توجه به کنترل نفس، پرهیز از رفتارهای مضر و مخاطره‌آمیز به‌ویژه در دوره نوجوانی
- پرهیز از اعتیاد و نشان دادن قاطعیت در برابر درخواست‌های بیجا و رفتارهای انحرافی
- ارزش قائل شدن برای خود و دیگران و پرهیز از رفتارهایی که به شئون انسانی آسیب می‌رسانند.
- تلاش در جهت بالا بردن منزلت انسانی

انتظارات از سایر برنامه‌های درسی در تقویت هدف‌ها، آداب و مهارت‌های زندگی

- ۱- تقویت انواع تفکر، مهارت‌های فرایند تفکر و شناخت منابع یادگیری (کلیه دروس)
 - ۲- کسب مهارت‌های شناختی، جست‌وجوگری (معارف دینی و مطالعات اجتماعی)
 - ۳- کسب مهارت‌های مصرف (مطالعات اجتماعی)
 - ۴- کسب مهارت‌های حساب کردن و دخل و خرج (ریاضیات)
 - ۵- آموختن آداب معاشرت (معارف دینی، مطالعات اجتماعی، زبان، و ادبیات فارسی)
 - ۶- کسب مهارت‌های بهداشتی و سلامتی (علوم، معارف دینی، تربیت بدنی)
 - ۷- آموختن آداب و مهارت‌های تغذیه صحیح (معارف دینی، علوم، مطالعات اجتماعی)
 - ۸- کسب مهارت‌های بخشنده‌گی و انفاق (دینی، مطالعات اجتماعی)
 - ۹- رعایت اصول گفت‌وگوهای جمعی (معارف دینی، زبان و ادبیات فارسی)
- ۱۰- ترویج فضایل اخلاقی و دوری از رذایل اخلاقی (کلیه برنامه‌های درسی).
- (اهداف و شبکه مفهومی آداب و مهارت‌های زندگی در پایه اول و دوم متوسطه، ۱۳۹۳)

فصل دوم

کلیاتی از شیوه‌های تدریس و ارزشیابی در حوزه آداب و مهارت‌های زندگی

رویکرد یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی مبتنی بر نظریه یادگیری اجتماعی است؛ زیرا ما آداب و مهارت‌های زندگی را از خانواده، دوستان، مدرسه و جامعه یاد می‌گیریم. به عبارتی، مشاهده می‌کنیم که آنها چگونه عمل می‌کنند و پیامدهای رفتارهایشان چیست و یا چه بازخوردی از رفتارهای خود دریافت کرده‌اند و یا خودمان از رفتارهای خود در موقعیت‌های مختلف چه بازخوردی دریافت کرده‌ایم. در مدرسه، این یادگیری از طریق ارتباط با همسالان و کارکنان مدرسه، مشارکت در بحث‌های کلاسی، مشارکت در انجام مراسم، تحقیق و جست‌وجو، ایفای نقش، نمایش و گردش‌های علمی صورت می‌گیرد. به‌طور کلی، هر یادگیری معمولاً دارای پنج جزء مهم است:

- ۱- کسب دانش و بصیرت در مورد یک موضوع
- ۲- انجام دادن فعالیت‌های عملی و تمرین در آن باره
- ۳- دریافت بازخورد و عکس‌العمل از سوی دیگران
- ۴- تحکیم رفتار از سوی دیگران همراه با تقویت
- ۵- به‌کارگیری این مهارت‌ها در زندگی روزمره

روش‌شناسی تدریس در حوزه آداب و مهارت‌های زندگی

روش‌شناسی به رویکردها و مجموعه‌ای از روش‌های یاددهی - یادگیری اشاره دارد که برای تدریس موضوع درسی، دستیابی به مقصد آموزشی و اهداف خاص آموزش یک موضوع درسی مورد استفاده قرار می‌گیرند. آنها شامل رویکردهای تدریس، روش‌های آموزش، تدریس و فعالیت‌های

یادگیری و نحوه رسیدن به مهارت‌های موردنظر هستند. اساساً دو رویکرد در تدریس و یادگیری آموزش آداب مهارت‌های زندگی وجود دارد :

۱- رویکرد معلم محور (رویکرد تشریحی) که براساس آن معلم دانش و یا مهارت‌های موردنظر را به فراگیرندگان انتقال می‌دهد. این رویکرد از آن جهت که دانش‌آموز در آن منفعل است، چندان مقبولیت ندارد.

۲- رویکرد یادگیرنده محور (رویکرد اکتشافی، حل مسئله، مشارکت و تمرین) در این رویکرد یادگیرندگان با راهنمایی معلم تشویق می‌شوند تا خود مهارت‌های لازم را کشف کنند و به دست آورند. در این رویکرد، تأکید بر تعامل دوسویه معلم و شاگرد است.

روش‌های مختلف یاددهی – یادگیری در آموزش آداب و مهارت‌های زندگی

این روش‌ها شامل روش‌های زیرند که ممکن است به تنهایی و یا به صورت ترکیبی در آموزش آداب و یا مهارت‌ها به کار گرفته شوند :

- بحث‌های کلاسی
- بارش مغزی
- ایفای نقش و تمرین عملی
- روش حل مسئله
- تحلیل وضعیت و مطالعات موردی
- مشارکت در مراسم
- داستان‌گویی
- کار در گروه‌های کوچک
- فعالیت‌های فردی در کلاس یا منزل
- بازی‌های آموزشی و شبیه‌سازی‌ها
- فعالیت‌های دیداری و شنیداری شامل تئاتر، پانومیم، فیلم‌های آموزشی مرتبط با مهارت‌های زندگی و نقد و بررسی آنها
- گردش‌های علمی و زیارتی

توصیف راهبردهای یاددهی — یادگیری

۱- روش مباحثه کلاسی (در گروه‌های کوچک یا گروه‌های بزرگ)

توصیف روش: دانش‌آموزان کلاس مسئله یا موضوعی را که مورد علاقه‌شان است، با هدف درک بهتر، رسیدن به بهترین راه حل و یا توسعه ایده‌های نو و ارائه رهنمود بررسی می‌کنند.
مزایای روش:

- ۱- این روش فرصت‌هایی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا از یکدیگر یاد بگیرند و به نوبت، نظرات خود را برای حل مسئله بیان کنند.
- ۲- دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا درک خود را از موضوع عمیق‌تر کنند و به صورت فردی از نظر ذهنی با آن درگیر شوند.
- ۳- این روش به دانش‌آموزان در کسب مهارت‌های گوش دادن، هماهنگی و همدلی کمک می‌کند.

فرایند تدریس:

- ۱- در مورد آرایش صندلی‌ها و یا میز و نیمکت‌ها برای بحث تصمیم بگیرید.
- ۲- هدف بحث را تشخیص دهید و با آن به شکل درست، رابطه برقرار کنید.
- ۳- سؤال‌های معنی دار و باز پاسخ مطرح کنید.
- ۴- مسیر پیشرفت بحث را ثبت و دنبال کنید.

۲- روش بارش مغزی

● توصیف روش: دانش‌آموزان فعالانه مجموعه‌ای از نظرات درباره موضوع و یا سؤال داده شده را در یک محدوده زمانی تولید می‌کنند. کمیت نظرات هدف اصلی بارش مغزی است. نظراتی را که مطرح می‌شوند، ابتدا اول ثبت کنید. در مرحله بعد، آنها را مورد ارزیابی قرار دهید و درباره آنها با دانش‌آموزان مذاکره کنید.

● مزایای روش:

- ۱- به دانش‌آموزان امکان می‌دهد که به طور سریع و فی‌البداهه نظراتی را تولید کنند.
- ۲- به دانش‌آموزان کمک می‌کند که تصورات خود را به کارگیرند و در مقابل ایده‌های دیگر از نظرات کلیشه‌ای خود قدری کوتاه بیایند.
- ۳- دانش‌آموزان را یاری می‌دهد تا نظرات خلاقانه خود را ابراز کنند، همه جوانب این نظرات را بررسی و آنها را براساس بعضی از معیارها رتبه‌بندی و ارزش‌گذاری کنند.

● فرایند تدریس:

- ۱- فردی را که باید بحث‌ها و نظرات را ثبت کند، مشخص کنید.
- ۲- موضوع یا مسئله را بیان کنید و نظر دانش‌آموزان را درباره آن جویا شوید.
- ۳- دانش‌آموزان ممکن است ایده‌های نپخته‌ای را اظهار کنند؛ مانع از اظهار نظر آنها نشوید.
- ۴- نظرات دانش‌آموزان را روی تخته گچی ثبت کنید.
- ۵- در پایان، این نظرات را مورد بررسی قرار دهید؛ نظرات ناپخته را حذف؛ و یا مواردی را به آنها اضافه کنید.

۳- ایفای نقش

توصیف روش: نمایش غیر رسمی یک موضوع یا وضعیت است. مزایای روش: این روش راهبردی عالی برای استفاده عملی از مهارت‌ها ارائه می‌کند. دانش‌آموزان می‌بینند که چگونه یک فرد با یک وضعیت در زندگی واقعی برخورد می‌کند. این روش، موجب افزایش همدردی با دیگران، و درک نظرات و احساسات آنها و افزایش بصیرت می‌شود.

● فرایند تدریس:

- ۱- موقعیتی را که باید در آن ایفای نقش شود، توصیف کنید.
- ۲- افرادی را که باید نقش بازی کنند، مشخص کنید.
- ۳- آموزش‌های لازم را به آنها بدهید.
- ۴- از افراد بخواهید نقش خود را اجرا کنند.
- ۵- درباره آنچه اتفاق می‌افتد بحث کنید.

۴- فعالیت در گروه‌های کوچک

● **توصیف روش:** برای کار در گروه‌های کوچک، دانش‌آموزان کلاس را به گروه‌های کوچک ۶ نفره و یا کمتر تقسیم می‌کنیم و از آنها می‌خواهیم که فعالیت درخواستی را در زمان پیش‌بینی شده انجام دهند و یا در مورد موضوع و یا مسئله درخواستی با یکدیگر بحث کنند.

● مزایای روش:

- ۱- این روش هنگامی که جمعیت کلاس متعادل و زمان هم کافی است، مفید است.
- ۲- خروجی‌های دانش‌آموزان (نظراتی که ابراز می‌کنند) توسط رهبر گروه ثبت می‌شود.
- ۳- به دانش‌آموزان اجازه داده می‌شود که یکدیگر و شباهت‌های فکری خود و دیگران را بیشتر بشناسند. همچنین، به آنها امکان می‌دهد که مشاهده کنند دیگران چگونه فکر می‌کنند و یا

عمل می‌کنند.

۴- به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا نظرات همتایان خود را بشنوند و از آنها یاد بگیرند.

● **فرایند تدریس:**

۱- مقصد بحث و مدت زمانی را که باید صرف آن کنند، بیان کنید.

۲- گروه‌های کوچک تشکیل دهید.

۳- چیش صندلی‌ها به گونه‌ای باشد که دانش‌آموزان به راحتی نظرات یکدیگر را بشنوند.

۴- از هر گروه بخواهید که یک نظر را به عنوان ثبت کننده نظرات انتخاب کند.

۵- در پایان از ثبت کننده بخواهید که نظرات اعضای گروه را برای دیگران توصیف کند.

۵- بازی‌های آموزشی و شبیه‌سازی‌ها

● **توصیف روش:**

۱- دانش‌آموزان فعالیت‌هایی را به روش بازی اجرا می‌کنند. این بازی‌ها زمینه رشد، تفکر

انتقادی، حل مسئله و تصمیم‌گیری با توجه به نتایج قابل قبول را فراهم می‌کند.

۲- شبیه‌سازی‌ها فعالیت‌هایی سازماندهی شده‌اند که دانش‌آموز شباهت آنها را با تجربه واقعی

احساس می‌کند.

● **مزایای روش:**

۱- بازی‌ها و شبیه‌سازی‌ها موجب برانگیختن علایق، یادگیری فعال و بحث عمیق در کلاس

می‌شود. علت این امر نیز تلاش شرکت کنندگان در اثبات نظر خود و یا آگاهی از نظرات دیگران است.

۲- بازی‌ها دانش، نگرش‌ها و مهارت‌ها را با یکدیگر تلفیق می‌کنند و به دانش‌آموزان اجازه

می‌دهند که فرضیات و توانایی‌های خود را در محیطی نسبتاً سالم بیازمایند.

● **فرایند تدریس:**

۱- به دانش‌آموزان بگویند که فعالیت‌های بازی باید لذت بخش باشند و مهم نیست که چه کسی

خوب و یا بد بازی می‌کند.

۲- شبیه‌سازی زمانی بسیار مفید است که مختصر باشد و درباره آن بحث صورت گیرد.

۳- از دانش‌آموزان بخواهید که خود را در موقعیت واقعی فرض کنند و یا یک بازی

سازماندهی شده را انجام دهند تا احساسی را که ممکن است دیگران یا خودشان در محیط واقعی

داشته باشند، کاملاً درک کنند.

۶- تحلیل وضعیت و مطالعات موردی

● توصیف روش:

- ۱- فعالیت‌های تحلیل وضعیت به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد که درباره موضوع فکر و تحلیل کنند و در مورد وضعیت‌هایی که ممکن است با آنها مواجه شوند، به بحث و گفت‌وگو بپردازند.
- ۲- مطالعات موردی داستان‌هایی از زندگی واقعی است که جزئیات آنچه را در جامعه، خانواده یا مدرسه برای فرد اتفاق افتاده است، توصیف می‌کند.

● مزایای روش:

- ۱- تحلیل وضعیت به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد که مسائل و مشکلات را کشف کنند و راه‌حل‌ها را به شکل درستی بیازمایند.
- ۲- فرصت‌هایی را فراهم می‌کند که دانش‌آموزان با یکدیگر کار کنند، در عقاید یکدیگر سهیم شوند و یاد بگیرند که انسان‌ها برخی اوقات چیزها را متفاوت می‌بینند.
- ۳- مطالعات موردی عاملی قدرتمند برای تفکر و بحث است.
- ۴- دانش‌آموزان مشاهده می‌کنند نیروهایی وجود دارند، موجب می‌شود فرد یا گروه به صورت واحد عمل کنند و بعد پیام‌ها را ارزیابی می‌کنند. از طریق درگیر شدن در این فرایند فکری، دانش‌آموزان می‌توانند تصمیمات خود را بهبود بخشند و مهارت‌هایشان را توسعه دهند.
- ۵- مطالعات موردی می‌توانند به فعالیت‌های خاصی متصل شوند و به دانش‌آموزان کمک کنند تا عکس‌العمل درستی نشان دهند، آن‌هم قبل از اینکه خود را در موقعیت خطرناکی احساس کنند.

● فرایند تدریس:

- ۱- سؤال‌های حساب شده‌ای را طرح کنید که موجب برانگیختن تفکر می‌شوند و برای بحث کردن مفید باشند.
- ۲- تسهیل‌کننده یادگیری باید در طرح نکات اساسی باید از خود مهارت نشان دهد و به جای موضوعات کوچک، مسائلی بزرگ‌تر را، که موضوعات کوچک را به یکدیگر وصل می‌کنند، مطرح سازد.
- ۳- تحلیل وضعیت و مطالعات موردی، به زمان کافی برای شکل‌گیری تفکر خلاق نیاز دارد.
- ۴- معلم باید به عنوان یک تسهیل‌کننده یادگیری عمل کند؛ یعنی به جای اینکه تنها منبع پاسخ دادن به سؤال‌ها و یا انتقال دانش باشد، کارها را هدایت کند.

۷- روش مذاکره و گفت و گو

● توصیف روش:

در گفت و گو و مذاکره، یک مشکل یا مسئله خاص به کلاس عرضه می شود و دانش آموزان باید در مورد راه حل آن اظهار نظر کنند و دلایل خود را نیز بگویند. همچنین، می توانند در مورد آن مسئله یا مشکل به صورت جمعی و یا در گروه های کوچک اظهار نظر کنند.

● مزایای روش:

۱- این روش برای دانش آموزان فرصت هایی را فراهم می آورد که با یک مشکل خاص به صورت خلاقانه و عمیق برخورد کنند. مسائل مربوط به سلامتی از جمله موضوعات خوب برای مذاکره و گفت و گو است. برای مثال، اینکه سیگار کشیدن در مکان های عمومی باید تحریم شود یا خیر. طرح چنین مسائلی به دانش آموزان اجازه می دهد که نظر خود را مطرح و در دفاع از آن و یا علیه آن موضع خویش را بیان کنند. این روش همچنین امکان تمرین مهارت های سطوح بالای تفکر را به دانش آموزان می دهد.

● فرایند تدریس:

- ۱- به دانش آموزان اجازه دهید که موضع خود را درباره یک مسئله مشخص کنند. هرگاه اکثریت بچه ها با مسئله ای موافق باشند، از عده ای بخواهید که موضع مخالف داشته باشند.
- ۲- می توانید فرصت تحقیق در مورد موضوع را برای دانش آموزان فراهم کنید. البته این در صورتی است که برای این کار زمان لازم در نظر گرفته شده باشد.
- ۳- اجازه ندهید که عده ای نظر خود را به دیگران تحمیل کنند.
- ۴- مطمئن شوید که دانش آموزان به یکدیگر فرصت می دهند و نظر یکدیگر را جویا می شوند.
- ۵- کنترل کلاس را حفظ کنید و مذاکره درباره موضوع مورد نظر را پیش ببرید.

۸- داستان گویی

● توصیف روش:

- ۱- مربی یا دانش آموزان داستانی را با استفاده از کتاب یا مجله برای کلاس می خوانند.
- ۲- تصاویر، لطیفه ها، عکس های جدید، فیلم استریپ و اسلایدها می توانند به عنوان ابزار کمکی مورد استفاده قرار گیرند.
- ۳- دانش آموزان تشویق می شوند که درباره اهمیت موضوع فکر و بحث کنند (موضوعات مرتبط با سلامتی). نکات مهم و روش ها بعد از طرح داستان به دانش آموزان گفته می شود.

● مزایای روش:

۱- انتخاب داستان‌های محلی می‌تواند به دانش‌آموز کمک کند تا دربارهٔ مسائل محلی فکر کنند و مهارت‌های تفکر نقاد خود را توسعه بخشند.

۲- دانش‌آموزان می‌توانند مهارت‌های خلاقانهٔ خود را از طریق نوشتن داستان توسعه دهند و یا یک گروه از آنها با همکاری دیگران و به صورت تعاملی داستان‌هایی بگویند.

۳- داستان‌گویی این امکان را فراهم می‌کند که دانش‌آموزان شباهت‌ها و موارد قابل مقایسه را بازگو کنند. از طرف دیگر به آنها کمک می‌کند تا راه‌حل‌های مفیدی کشف کنند.

● فرایند تدریس:

۱- داستان انتخابی شما باید ساده و روشن باشد و در هر داستان فقط یک یا دو نکتهٔ مهم مطرح شده باشد.

۲- مطمئن شوید که داستان و تصاویر آن با زندگی دانش‌آموزان مرتبط‌اند.

۳- داستان باید به قدر کافی مهیج باشد. تلاش کنید که این داستان‌ها، حالت‌هایی از خوشحالی، غم، هیجان، شجاعت، افکار جدی، تصمیم‌گیری و رفتارهای حل مسئله را القا کنند.

۹- فعالیت‌های اردویی

● توصیف روش:

۱- مربی فعالیتی مرتبط با برنامه را پیش‌بینی و با همکاری خانواده، اولیاء مدرسه و دانش‌آموزان برای آن برنامه‌ریزی می‌کند.

۲- مدت زمان گردش علمی و یا اردو به اطلاع دانش‌آموزان، خانواده و اولیاء مدرسه می‌رسد.

۳- تدارکات لازم برای این کار صورت می‌گیرد و مسئولیت ناظران و تک تک دانش‌آموزان مشخص می‌شود.

۴۹ آداب و مهارت‌های سفر به دانش‌آموزان یاد داده می‌شود.

● مزایای روش:

۱- دانش‌آموزان ضمن بازدید، نحوهٔ تعامل با یکدیگر و نیز سایر افراد جامعه را یاد می‌گیرند.

۲- در طول بازدید، دانش‌آموزان مهارت‌هایی نظیر برنامه‌ریزی، نظم، تحمل یکدیگر، تحمل سختی، همکاری، همدردی، کمک و تعاون، نحوهٔ برخورد با یکدیگر و پرسش کردن را یاد می‌گیرند.

۳- دانش‌آموزان موظف‌اند خاطرات و مشاهدات خود را ثبت و نتایج کار را در کلاس ارزیابی

کنند.

● فرایند تدریس:

- ۱- هدف‌های گردش و فعالیت اردو باید روشن باشد.
- ۲- با اهداف برنامه آداب و مهارت‌های زندگی مرتبط باشد.
- ۳- بازخورد رفتار دانش‌آموزان به آنها داده شود.
- ۴- از خرد کردن شخصیت دانش‌آموزان پرهیز شود.
- ۵- از آموخته‌های دانش‌آموزان پرسش شود و حاصل کار مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

شیوه ارزشیابی از آموخته‌های فراگیران در درس آداب و مهارت‌های زندگی

در درس آداب و مهارت‌های زندگی، ارزشیابی ترکیبی از رویکرد فرایندمحور و نتیجه‌محور است. ابزار ارزشیابی، فعالیت‌های فرایندی شامل موارد زیر است.

- ۱- فهرست واری (چک‌لیست) مشاهده رفتار از فعالیت‌های کلاسی مانند مشارکت در بحث‌ها، پاسخ به سؤال‌ها، مشارکت در برگزاری نمایش‌های دو نفره، همکاری در تشکیل نمایشگاه، انجام خودآزمایی‌ها، مشارکت در فعالیت‌های داخل و یا خارج از مدرسه، ۲- انجام دادن فعالیت‌های تحقیقی در خارج از کلاس و منزل، ۳- انجام پروژه، و ۴- آزمون کتبی که ابزار ارزشیابی از فعالیت‌های نتیجه‌محور است. به هریک از این فعالیت‌ها ۵ نمره تعلق می‌گیرد. جدول زیر شیوه‌ها و ابزارهای ارزشیابی آموخته‌های دانش‌آموزان در درس مهارت‌های زندگی پیشرفت تحصیلی پایه هفتم و هشتم را نشان می‌دهد.

شیوه‌ها و ابزارهای ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در درس آداب و مهارت‌های زندگی

ردیف	شیوه ارزشیابی	ابزار ارزشیابی	نمره
۱	مشاهده فرایند عملکرد دانش‌آموز	فهرست واری (چک‌لیست) ثبت عملکرد فعالیت‌های فردی یا گروهی	۵ نمره
۲	شیوه عملکردی	انجام دادن فعالیت‌های درخواستی در منزل و ارائه گزارش به صورت مکتوب، شرکت در مراسم	۵ نمره
۳	شیوه کتبی و شفاهی	آزمون‌های کوتاه پاسخ، تکمیل کردنی و جور کردنی، سؤال‌های شفاهی	۵ نمره

۴	انجام پروژه	انجام تحقیق و جمع آوری اطلاعات و ارائه گزارش	۵ نمره
۵	شیوه خود ارزشیابی	برگه خودارزشیابی*، آزمون نگرش سنج	به تشخیص معلم دو نمره
۶	ارزیابی توسط هم کلاسی ها	برگه قضاوت هم کلاسی یا اعضای گروه (برگه همتاسنجی)**	عملکرد کلاسی، عملکرد در منزل و یا انجام پروژه
۷	ارزشیابی توسط خانواده	برگه قضاوت خانواده	با رعایت سقف حداکثر ۵ نمره لحاظ شود

* نکاتی درباره شیوه خودارزیابی

۱- خودارزیابی در نمره دانش آموزان تأثیر ندارد اما می تواند ملاکی برای نمره دادن به دانش آموز توسط معلم باشد. با توجه به نقش خودارزیابی در شناخت دانش آموز نسبت به توانایی ها و ضعف های خود، خودارزیابی در ارزشیابی جایگاه ویژه ای دارد.

۲- در استفاده از برگه های خودارزیابی دانش آموزان، ملاک و معیار نظر کتبی دانش آموز، بررسی کامل آنها از سوی معلم است.

۳- دانش آموزان به هنگام خودارزیابی ممکن است توانایی های خود را کمتر و یا بیشتر از حد واقعی ارزیابی کنند. به همین دلیل، به معلمان پیشنهاد می شود هنگام بررسی خودارزیابی ها گفت و گویی مختصر با دانش آموز مورد نظر داشته باشند. در این گفت و گو درباره معیارهای قضاوت دانش آموز و صحت و دقت آنها توافق می شود و معلم در خصوص مقدار نمره حداکثر ۱ نمره تصمیم گیری می کند.

** نکاتی درباره همتاسنجی و قضاوت خانواده

۱- ممکن است آموزگار بی بیرد که دانش آموزان در برگه های همتاسنجی توانایی های هم کلاسی های خود را کمتر یا بیشتر از حد واقعی ارزیابی کرده اند. در این صورت، پیشنهاد می شود هنگام بررسی نظرات هم کلاسی ها، گفت و گویی مختصر با آنها و یا اعضای گروه ها انجام شود. در این گفت و گو بر سر معیارهای قضاوت در مورد دیگران برای رسیدن به قضاوت واقعی توافق می شود و دانش آموز در صورت لزوم مجدداً همتاسنجی را انجام می دهد.

۲- در برگه قضاوت خانواده، والدین و یا سرپرست نظراتشان را در مورد تلاش های فرزند و یا دانش آموز خود، به ویژه در درس مورد نظر، به صورت توصیفی و یا با تکمیل فرمی که معلم در اختیار

آنها قرار داده است، اعلام می‌کنند. البته نیز ملاک نهایی نمره‌دهی، تشخیص معلم است. حداکثر می‌توان تا ۱ نمره به همتاسنجی و قضاوت خانواده اختصاص داد.

زمان انجام شیوه‌های ارزشیابی و نظام نمره دهی

شیوه ارزشیابی	زمان انجام	نظام نمره دهی
ارزشیابی فرایند محور (عملکرد کلاسی)	در طول هر نیمسال	حداکثر ۵ نمره
ارزشیابی عملکردی در منزل	در طول هر نیمسال	حداکثر ۵ نمره
ارزشیابی پروژه محور	نیمه اول و دوم هر نیمسال	حداکثر ۵ نمره
ارزیابی نتیجه محور (کتابی)	اواخر هر نیمسال	حداکثر ۵ نمره
شیوه‌های خودارزشیابی و ارزشیابی توسط همتایان و خانواده	اواخر هر نیمسال	حداکثر ۲ نمره از ۵ نمره عملکرد کلاسی به تشخیص معلم اختصاص می‌یابد
جمع کل نمره‌ها		۲۰ نمره در هر نیمسال

● نمونه برگه‌های پیشنهادی ثبت مشاهدات عملکردی دانش‌آموز در کلاس برای هر ماه

نام فرد یا اعضا گروه :

۱- ۲- ۳- ۴- ۵-

ردیف	مقیاس عملکرد دانش آموز	خیلی خوب ۵	خوب ۴	قابل قبول ۳	نیازمند به تلاش بیشتر ۲	ضعیف ۱
۱	سعی دارد نکات قوت و ضعف خود را بشناسد					
۲	برای یادگیری مهارت‌های زندگی از خود علاقه نشان می‌دهد					
۳	آداب معاشرت و گفت‌وگو در کلاس را رعایت می‌کند					

۴	درباره تغییرات جسمی خود کنجکاو است و سؤال می‌کند				
۵	برای حل مشکلات خود با مربی مشورت می‌کند				

نمونه برگه خودارزیابی دانش آموز برای هر نیمسال

نام دانش آموز :

۱- از مطالعه درس‌ها و انجام فعالیت‌ها نکات زیر را یاد گرفتم :

.....

۲- در انجام دادن فعالیت‌های منزل من با مشکلات زیر روبه‌رو بودم :

.....

۳- یادگیری مفاهیم و مهارت‌های زیر برای من دشوار بود :

.....

۴- با مطالعه کتاب جدید مهارت‌های جدید را یاد گرفتم :

.....

۵- یادگیری این مهارت‌ها به من کمک می‌کند تا :

.....

● نمونه اول برگه ارزیابی هم‌کلاسی‌ها (همسالان)

تکمیل کننده :

هم‌کلاسی من آقای / خانم.....

۱- در رعایت آداب و معاشرت و گفت‌وگو، عملکرد خوب ☐ متوسط ☐ و ضعیف ☐ دارد.

۲- در انجام دادن فعالیت‌های گروهی، دارای عملکرد خوب ☐ متوسط ☐ و ضعیف ☐ است.

۳- از نظر همکاری با اعضای گروه، فردی قوی ☐ متوسط ☐ ضعیف ☐ است.

۴- در ارتباط با دیگران، در حد خوب ☐ متوسط ☐ و ضعیف ☐ عمل می کند.

● نمونه دوم برگه ارزیابی هم کلاسی ها (همسالان)

تکمیل کننده : ارزیابی شونده :

ردیف	مقیاس	خیلی خوب است	خوب است	قابل قبول است	به تلاش بیشتر نیاز دارد
۱	ارزیابی من از میزان تلاش، همکاری و مشارکت هم کلاسی خودم				
۲	دلایل من عبارت اند از :				

● نمونه برگه ارزیابی قضاوت خانواده

نام دانش آموز : تکمیل کننده :

ردیف	مقیاس	خیلی خوب است	خوب است	قابل قبول است	به تلاش بیشتر نیاز دارد
۱	عملکرد فرزند من در ارتباط با والدین، احترام به اعضای خانواده، مراقبت از افراد در خانواده و ارتباط با دیگران به شرح روبه روست :				
۲	فرزند من در زمینه مهارت های زندگی پیشرفت های زیر را داشته است :				

معلمان می توانند در اواخر هر نیمسال و قبل از ثبت نمره در کارنامه با توجه به انتظارات دروس فهرستی از سؤال ها تهیه کنند و در اختیار والدین قرار دهند. این سؤال ها باید فقط در اختیار والدین دانش آموزان یا سرپرست آنها قرار گیرد.

فصل سوم

ساختار درس‌ها و راهبردهای یاددهی – یادگیری در تدریس درس‌های مختلف (سبک زندگی)

الف) ساختار درس‌های سبک زندگی

درس‌های سبک زندگی (بخش مشترک) شامل دو بخش تجویزی و نیمه‌تجویزی هستند. بخش ویژهٔ پسران شامل دو درس بلوغ و اعتیاد است. عناوین درس‌های بخش (مشترک) تجویزی و نیمه‌تجویزی در جدول زیر نشان داده شده است.

بخش نیمه تجویزی (انتخابی)	بخش تجویزی (الزامی) (مشترک بین دختران و پسران)
۱- مهارت کنترل عصبانیت	۱- مهارت‌های زندگی موافق کدام‌اند؟
۲- مهارت کنترل استرس	۲- آداب معاشرت و گفت‌وگو
۳- مهارت‌های مصرف	۳- رسانه‌ها و تأثیرات آن بر زندگی ما
۴- چگونه از افراد بزرگسال، پیر و ناتوان مراقبت کنیم؟	۴- مهارت کنترل نفس (خویشتنداری) چیست؟
۵- چرا باید به خودمان احترام بگذاریم؟	۵- رفتار پرخطر چیست؟
۶- ارزش‌ها و معیارهای رفتاری چیست؟	۶- مهارت افزایش عزت نفس
۷- مهارت‌های تصمیم‌گیری	۷- مهارت‌های خودپنداره و افزایش اعتماد به نفس
۸- آداب و مهارت‌های سفر کردن	۸- مهارت‌های کنترل افسردگی
۹- آداب و مهارت‌های گردش علمی و سفر اردویی	۹- بلوغ چیست؟ (ویژه پسران)
	۱- اعتیاد چیست و خطرات آن کدام‌اند؟ (ویژه پسران)

ب) سؤال‌هایی که زیاد پرسیده می‌شوند؟

سؤال ۱: چه تعداد درس از بخش سبک زندگی در طول سال تحصیلی تدریس

می‌شود؟

پاسخ: در طول سال تحصیلی، ۱۲ درس از درس‌های سبک زندگی و به همین تعداد از درس‌های آموزش تفکر در بخش سبک زندگی تدریس می‌شود. این درس‌ها شامل ۸ درس تجویزی و ۴ درس به انتخاب خود و توافق با معلم از بخش نیمه‌تجویزی (مجموعاً ۱۲ درس) برای دختران و ۱۰ درس تجویزی - ۸ درس از بخش تجویزی، ۲ درس از بخش ویژه - و ۲ درس از بخش انتخابی یا نیمه‌تجویزی برای پسران است.

سؤال ۲: آیا درس‌های بخش تجویزی به همان ترتیبی که در کتاب آمده‌اند باید تدریس

شوند؟

پاسخ: معلمان در نحوه تدریس درس‌ها و تقدم یا تأخر دادن به آنها آزادند و با توجه به شرایط خاص دانش‌آموزان و نیازهای آنها در هر مدرسه می‌توانند ترتیب تدریس را به تشخیص خود تغییر دهند. برای مثال، اگر در مدرسه و یا منطقه‌ای رفتارهای پرخطر غالب است و دانش‌آموزان در معرض خطرهای مختلف مانند اعتیاد هستند، معلم می‌تواند درس رفتار پرخطر را به عنوان اولین درس انتخاب کند. اگر بچه‌ها در آداب معاشرت و ارتباط با دیگران مشکل دارند، اولویت تدریس با درس آداب معاشرت و گفت‌وگوست و اگر بچه‌ها نگران موفقیت در زندگی هستند، درس مهارت‌های زندگی در اولویت تدریس قرار دارد. در مجموع، درس‌های مهارت‌های زندگی (سبک زندگی) را می‌توان هم به شیوه خطی (به ترتیب و به دنبال هم) و هم به شیوه پیمانه‌ای (غیرخطی) تدریس کرد.

سؤال ۳: اگر امکان تدریس برنامه در طول سال وجود نداشته چه کار کنیم؟

پاسخ: معلمان از تمرکز زیاد روی یک درس، به گونه‌ای که تدریس آن بیش از دو جلسه ۴۰ دقیقه‌ای طول بکشد، باید پرهیز کنند. لازم است آنها تا حد ممکن با داشتن طرح درس، برنامه را به صورت معقول و در طول سال تدریس کنند، اما با توجه به اینکه این کتاب در سال اول به صورت آزمایشی و در سراسر کشور به اجرا درمی‌آید، احتمال عدم تناسب حجم با زمان پیش‌بینی می‌شود. در این صورت، باید تلاش شود که دانش‌آموزان در طول سال حداکثر ۸۰ درصد کتاب را، با تأکید بر درس‌هایی که بیش از بقیه به آنها نیاز دارند، مطالعه کنند.

سؤال ۴: آیا می‌توانیم با توجه به نیاز دانش‌آموزان به تشخیص خود درس‌های

دیگری را در بخش نیمه‌تجویزی طراحی و تدوین کنیم و در کلاس به اجرا درآوریم؟

پاسخ: معلمان این اختیار را دارند که حداکثر یک درس را به تشخیص خود و با توجه به درخواست دانش‌آموزان و نیاز آنها طراحی و تولید و در کلاس اجرا نمایند. این گونه درس‌ها را می‌توان جایگزین درس‌های انتخابی کرد. شرط تدوین درس‌های اختیاری درخواست یا نیاز دانش‌آموزان، مدرسه و یا تشخیص معلم با توجه به شرایط محلی است.

● رهنمودهای کلی در تدریس درس‌های آداب و مهارت‌های زندگی

- ابتدا روش تدریس هر درس را مطالعه کنید.
- در صورت امکان، کتاب‌هایی مرتبط با موضوع را مطالعه کنید.
- اگر به اینترنت دسترسی دارید، با دادن کلیدواژه و ورود به سایت‌های مختلف به توسعه دانش و مهارت خود اقدام کنید.
- از تأمل و درنگ زیاد روی هر درس بپرهیزید و تلاش کنید که همه ۱۲ درس در طول سال تدریس شوند.

روش تدریس درس : مهارت‌های زندگی موفق کدام اند ؟

● اهداف کلی

- ۱- آشنایی با معنا و مفهوم موفقیت، عوامل موفقیت و موانع آن
 - ۲- آشنایی با برخی افراد موفق و کشف راز موفقیت آنها
- ### ● انتظارات یادگیری :
- از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :
- ۱- مفهوم موفقیت را تعریف کند و با مطالعه زندگی برخی از افراد راز موفقیت آنها را کشف و بازگو نماید.
 - ۲- ویژگی‌های افراد موفق را فهرست کند.
 - ۳- با کلمات «موفق» و «موفقیت» چند جمله خلاقانه بسازد.
 - ۴- برای خود هدفی را مشخص کند و فهرستی از کارهایی را که برای رسیدن به آن هدف لازم است انجام دهد، نام ببرد.

۵- زندگی یک فرد موفق را مطالعه و در مورد علل موفقیت او تحقیق کند.

● مدت زمان تدریس : (دو جلسه ۴۰ دقیقه‌ای)

● مفاهیم و مهارت های کلیدی : موفقیت، شکست، ویژگی های افراد موفق، عوامل موفقیت

● روش های تدریس پیشنهادی : بارش مغزی، مطالعه فردی، بحث کلاسی

● پیشنهادهایی برای شروع مناسب و انتخاب روش های تدریس :

هدف درس این است که به دانش آموز در پیدا کردن، راه های موفقیت کمک کند. همچنین در او این باور را به وجود آورد که با هر سختی و شکستی زندگی به آخر نمی رسد و می توان از هر شکستی پلی برای رسیدن به موفقیت ساخت. برای اینکه یک فرد بتواند در زندگی موفق باشد، بایستی با تمرین و ممارست بعضی ویژگی های شخصیتی مانند اعتماد به نفس، پشتکار، اراده قوی، عزت نفس، شجاعت، خطرپذیری و مسئولیت پذیری را در خود پرورش دهد.

● مراحل تدریس :

انجام فعالیت ۱ : قبل از باز کردن کتاب از دانش آموزان بپرسید : «مفهوم موفقیت چیست؟ مفهوم شکست چیست؟» این فعالیت را می توانید به صورت بارش مغزی در کلاس انجام دهید و از دانش آموزان بخواهید نظرات خود را روی تخته کلاس بنویسند. در پایان، در مورد چند تعریف با یکدیگر توافق کنید.

انجام فعالیت ۲ : از دانش آموزان بخواهید که با مراجعه به تجربیات خود، دلیل یا دلایل موفقیت یکی از افراد خانواده شان را بیان کنند.
از سه نفر از دانش آموزان بخواهید سرگذشت افراد موفق را بخوانند و سپس در یک بحث کلاسی، دلایل موفقیت آنها را کشف و بازگو کنند.

فعالیت ۳ : دانش آموزان را گروه بندی کنید. سپس از هریک از گروه ها بخواهید ویژگی های شخصیتی افراد موفق را فهرست کنند و در مورد آنها با یکدیگر به بحث و گفت وگو بپردازند. در پایان، از نماینده هر گروه بخواهید ویژگی های موردنظر خود را برای سایر دانش آموزان بخواند.

انجام فعالیت ۴ : با توجه به اینکه این فعالیت از نوع فردی و از طرفی انتخابی است، دانش آموزان در انجام آن آزادند. هدف این فعالیت، تقویت خلاقیت دانش آموزان، ایجاد توانایی در جمله سازی خلاق و اندیشیدن درباره موفقیت است.

انجام فعالیت ۵ : این فعالیت از طریق بحث کلاسی و طرح سؤال از سوی معلم قابل اجراست. پاسخ های دانش آموزان معمولاً از نوع باز پاسخ است.

انجام فعالیت ۶: این فعالیت انتخابی است و بیشتر جنبه فردی دارد.

دانستنی‌های معلّم

داستان شماره ۱ (ص ۳۲) در ارتباط با جانباز قطع نخاع و ایثارگر دکتر حسن صالحی است. مفهوم موفقیت: در «فرهنگ وبستر» واژه موفقیت «دستیابی رضایت بخش به هدف» تعریف شده است. از نظر بیشتر مردم، فرد موفق کسی است که به آرزوهای خود برسد، در درون خویش احساس رضایت داشته باشد و از اینکه بر اثر تلاش و کوشش مداوم در زندگی به احساس رضایت خاطر رسیده است، احساس خشنودی و موفقیت کند.

موفقیت از منظر اسلام: از منظر آموزه های دینی و اسلامی، مفهوم موفقیت ارتباط نزدیکی با مفهوم سعادت و خوشبختی دارد. انسان خوشبخت و موفق کسی است که در مسیر بندگی خدای متعال باشد و با انجام دادن وظایف دینی و انسانی به خداوند نزدیک شود؛ احساس دوستی، نزدیکی و محبت به خداوند داشته باشد و به اهداف نهایی خلقت دست یابد. به عبارت دیگر، موفقیت یعنی توکل به خداوند، پشتکار، تلاش مادی و معنوی و در نهایت، رستگاری و به بهشت نائل شدن.

انسان می‌تواند با انجام دادن کارهای مفید، رعایت قوانین الهی، انجام دادن وظایف شرعی و پرهیز از معصیت، به مرتبه تقرب به خدا برسد و با خالق متعال رابطه ای دوستانه و عاشقانه برقرار کند. موفقیت از نظر آموزه های دینی هم جنبه مادی دارد (به شرط آنکه به قیمت لطمه زدن به دیگران و جامعه تمام نشده باشد و فرد از راه های خداپسندانه برای رسیدن به هدف خود تلاش کرده باشد) و هم جنبه معنوی. در حقیقت، اگر کسی در طول عمر خود هدف خلقت خویشتن را درک نکرده باشد و برای خود و جامعه مفید نباشد و نتوانسته باشد رضایت خداوند را جلب کند، عملاً یک فرد شکست خورده است.

عوامل موفقیت در زندگی:

۱- هدفمندی:

جست و جوی موفقیت همیشه با هدفی آغاز می‌شود، همه ما به هدفی نیاز داریم که به سوی آن نشانه برویم و برای رسیدن به آن تلاش کنیم. اگر فردی تمام قوای خود را در مسائل مهم و با هدفی معین به کار گیرد، بی تردید، شاهد

پیروزی و موفقیت‌های زیادی خواهد بود. قهرمان شدن در ورزش، موفقیت در تحصیلات عالی، داشتن مهارت ویژه در کارهای فنی، بالندگی و نوآوری در شغل و حرفه، تلاش برای اکتشاف و اختراع و از همه مهم‌تر، موفقیت در خودسازی معنوی و عبادت پروردگار، همه در گرو داشتن هدفی مشخص و تلاش (برنامه‌ریزی) در جهت دستیابی به آن هدف است.

در تعیین هدف‌ها رعایت اصول زیر ضروری است:

- ابتدا معلوم کنید از زندگی چه می‌خواهید. (مشخص کردن هدف برتر)
- افکار خود را در مورد هدف برتر متمرکز کنید. (اندیشه و فکر کردن در مورد هدف)
- سعی کنید هدف‌های بلندی برای زندگی خود تدوین کنید و هدف‌های کوچک‌تر را سکوهای برای رسیدن به آن هدف‌های بلند قرار دهید.
- به سعی و تلاش خود متکی باشید و اطمینان داشته باشید که می‌توانید به هدف خود دست پیدا کنید.

- از شکست نهراسید و از آن به عنوان تجربه‌ای مفید استفاده کنید.
- از انجام دادن هر کار عجولانه، احساسی و بدون فکر بپرهیزید.
- با توکل به خدا وارد عرصه شوید.
- افراد موفق در زندگی خود هدفمند، و هدف‌مدارند.
- یعنی برای هدف خاصی تلاش می‌کنند و هدف، نقطه و موقعیت مطلوبی است که در صدد رسیدن به آن هستند.

چگونگی انتخاب هدف:

انتخاب هدف دقیقاً به ارزش‌ها و باورهای هر فرد باز می‌گردد. کسی که مادیات برایش ارزش دارد، رسیدن به مادیات را هدف قرار می‌دهد و کسی که مقام و مدرک و تحصیلات عالی برایش ارزشمند است دست یافتن به آنها را هدف و مقصود خود می‌داند. افرادی که هدفی الهی دارند و معتقدند که آفرینش انسان و جهان با هدفی منطقی صورت گرفته است، اهداف بلندی برای زندگی خود ترسیم می‌کنند و تمام کارها و فعالیت‌هایشان را در همان مسیر قرار می‌دهند. البته پرواضح است که این افراد اهداف متوسطی مثل کسب علم و قدرت و ثروت را نیز دنبال می‌کنند ولی همه اینها را وسیله‌هایی برای خدمت بیشتر به بندگان خدا و به دست آوردن رضایت الهی و ثواب بیشتر می‌دانند.

بنده واقعی خدا به تمام کارهایش رنگ الهی می‌زند و کار و تلاش، خواب و خوراک و حتی تفریحش برای جلب رضای خداست.

۲- اعتماد به نفس:

اعتماد به نفس یکی از ابزارهای مهم برای نیل به موفقیت است و با وجود آن، شخص احساس می‌کند که در زندگی توانایی و کفایت لازم را دارد. به اعتقاد روان‌شناسان، اعتماد به نفس اساس هر رستگاری و پیشرفتی است. با اعتماد به نفس، عزم انسان راسخ و در صورت اتکا به دیگری، ضعیف می‌شود. اعتماد به نفس اعتقاد به نیروها و توانایی‌هایی است که خدا در درون ما قرار داده است تا روی پای خود بایستیم و به دیگران نیازمند نباشیم.

با بهره‌گیری از این نیروهای خداداد می‌توانیم در مسیر پربیج و خم زندگی بار خود را خودمان به دوش کشیم؛ نه اینکه به توانایی دیگران متکی باشیم.

۳- اهمیت اراده:

اراده نیرویی شگرف و استعدادی ذاتی است که شخصیت انسان برپایه آن قرار دارد. اراده در هر کار و فعالیت و رفتاری، نقش اساسی و بنیادین دارد و برای رسیدن به هدف ضروری و لازم است. ضرورت اراده به حدی است که اگر تمام علل و عوامل تحقق کاری آماده باشند، ولی اراده وجود نداشته باشد، آن کار به سرانجام نخواهد رسید. در چنین شرایطی استعداد، نبوغ، دانش و قدرت مادی نیز به بار نمی‌نشینند.

۴- مشورت با افراد موفق:

از جمله ابزارهای موفقیت و پشتوانه‌های محکم نیل به هدف، استفاده از علم، اندیشه و توانمندی دیگران است. همفکری و بهره‌گیری از توانمندی‌ها و تجارب دیگران، باعث کاهش خطا در برنامه‌های زندگی و تسریع در رسیدن به هدف می‌شود.

۵- یاد خدا:

ارتباط با خدا و دلبستگی به او، افزون بر ایجاد اطمینان قلبی درونی، از عوامل رشد روحی و معنوی و سایر جنبه‌های شخصی انسان است. عبادت و ارتباط با خدا انسان را به تقوا و پرهیزکاری می‌رساند.

۶- دوری از گناه:

هدف نهایی خلقت انسان، رسیدن او به کمال و سعادت ابدی است. خداوند متعال، ابزار و

وسایل خوشبختی بندگان را فراهم ساخته و به آنان راه کمال و سعادت را نشان داده است. از موانع بزرگ در مسیر تکامل انسان و شکست در رسیدن به اهداف، نافرمانی خداوند متعال است.

۷- تلاش و پشتکار:

زندگی میدان تلاش و کوشش است. مهم آن است که هر کس در هر شرایطی از استعدادها و توانمندی‌های خود استفاده کند و با تلاش و کوشش زندگی خود را بسازد. براساس بسیاری از آموزه‌های دینی ما موفقیت، تکامل و بهره‌گیری صحیح از لذت‌های مشروع در گرو تلاش، پشتکار و پایداری است.

منابع برای مطالعه بیشتر

۱- توانایی؛ محمد حسین، کریمی نیا، نشر افکار، تهران، ۱۳۸۷.

۲- روان‌شناسی مثبت؛ آلان کار، مترجمان: حسن پاشاشریفی و جعفر نجفی زند، انتشارات سخن، ۱۳۸۵.

۳- کلیدهای موفقیت جوانان؛ معاونت پرورشی و تربیت بدنی استان کرمان، انتشارات نسیم حیات، قم، ۱۳۸۵.

۴- پله پله تا موفقیت؛ عبدالرضا بهین، انتشارات ورای دانش، ۱۳۸۶.

روش تدریس درس: آداب معاشرت و گفت‌وگو

الف) آداب معاشرت

• اهداف کلی:

۱- آشنایی با مفهوم ادب، آداب و معاشرت

۲- کسب مهارت در رعایت آداب معاشرت با دیگران در موقعیت‌های مختلف

• انتظارات یادگیری: از دانش‌آموز انتظار می‌رود که در پایان درس:

۱- معنا و مفهوم ادب، آداب، و آداب معاشرت را بیان کند.

۲- مصادیق و نمونه هایی از آداب معاشرت با یک هم سفر، یک خویشاوند و یا یک بیمار را در موقعیت های مختلف بیان کند.

۳- در برخورد با دوستان، خویشان، معلم و هم کلاسی ها ادب را رعایت نماید.

۴- رفتارهای مناسب در یک میهمانی، آداب عیادت از یک بیمار و یا حضور در مساجد و مکان های مذهبی را به صورت عملی تمرین کند.

۵- رفتار خود را در موقعیت های مختلف و در زمینه آداب معاشرت ارزیابی نماید.

● مدت زمان تدریس : ۴۵ دقیقه (یک جلسه)

● مفاهیم و مهارت های کلیدی : ادب، آداب، آداب معاشرت، آداب سلام کردن و دست دادن، آداب میهمانی، آداب حضور در مساجد، آداب ظاهر شدن در جامعه، اعتدال در معاشرت، مهارت های جست و جوی در اینترنت و شناخت و بگاہ های مرتبط با موضوع، مهارت خودارزیابی در زمینه میزان رعایت آداب معاشرت.

● روش های تدریس پیشنهادی : بحث و گفت و گو- بحث گروهی، فعالیت های فردی و

گروهی، روش توضیح

● مراحل تدریس

انجام فعالیت ۱ :

۱- سؤالات مرتبط با فعالیت ۱ را روی تخته کلاس بنویسید و در مورد پاسخ آن با دانش آموزان بحث و گفت و گو کنید. نکات مهم و جالب گفت و گوی دانش آموزان را به عنوان پاسخ روی تخته گچی بنویسید و از آنها بخواهید پاسخ ها را در دفتر خود یادداشت کنند. (جمع بندی نظرات دانش آموزان پاسخ سؤالات است.)

پاسخ سؤالاتها : برای آگاهی از معنای ادب و آداب به کتاب راهنمای معلم مراجعه کنید.

انجام فعالیت ۲ :

۲- از یکی از دانش آموزان بخواهید که احادیث پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) را با خط خوش روی تخته کلاس بنویسد. سپس دانش آموزان دیگر با توجه به محتوای احادیث به سؤالات مطرح شده پاسخ دهند. ترتیبی بدهید که همه دانش آموزان در بحث مشارکت فعال داشته باشند. جمع بندی نظرات دانش آموزان را به عنوان نکات مهم و جالب گفت و گو روی تخته کلاس بنویسید و از دانش آموزان بخواهید آنها را در دفتر خود یادداشت کنند.

انجام فعالیت ۳ :

۳- برای انجام این فعالیت دانش‌آموزان را متناسب با تعداد موضوعات، گروه‌بندی کنید. و از آنها بخواهید موضوع را در گروه خود بررسی کنند و نتیجه بررسی را توسط نماینده گروه به کلاس گزارش دهند (حداکثر ۱۰ دقیقه) و پس از پایان گزارش، از دانش‌آموزان بخواهید نتیجه بررسی سایر گروه‌ها را در ارتباط با سؤالها در دفتر خود بنویسند.

پاسخ سؤال ۱- آداب و رفتارهای مناسب حضور در مهمانی عبارت‌اند از :

— قبل از رفتن به مهمانی با میزبان هماهنگی کند، برای میزبان هدیه ببرد، بدون اجازه میزبان در یخچال را باز نکند، از پرخوری در مهمانی پرهیز شود، قوانین خانه میزبان را محترم بشمرد، در برخورد با مهمان واژگان زیبا و مؤدبانه به کار ببرد، به موقع در مهمانی حاضر شود و به موقع و سر ساعت مهمانی را ترک کند، از گفت‌وگوی زیاد و خسته کردن میزبان پرهیزد، از میزبان خداحافظی و تشکر کند، چنانچه در مهمانی با صحبت‌های خود کسی را رنجانده است، ضمن درخواست بخشش از وی عذرخواهی کند و...

— آداب پذیرایی از مهمان : با چهره گشاده و خندان به استقبال مهمان برود. هنگام خداحافظی نیز مهمان را تا در منزل بدرقه کند.

پاسخ سؤال ۲- آداب عیادت از بیمار :

برای او گل، شیرینی و یا میوه ببرد، از ایجاد سر و صدا پرهیز کند، ملاقات از بیمار کوتاه باشد و از زیاد سخن گفتن پرهیزد، ملاقات هرروزه نباشد که باعث ناراحتی بیمار شود، قوانین عیادت در بیمارستان و هنگام ملاقات را رعایت کند، بهداشت فردی را رعایت کند و لباس‌های پاکیزه و تمیز بپوشد، از سرزنش بیمار پرهیزد و با او همدلی کند، با بیمار برخورد شاد و با نشاط داشته باشد، از خداوند برای بیمار طلب سلامتی کند، برای ملاقات بیمارانی که در بیمارستان نیستند زمان مناسبی را انتخاب کند و...

پاسخ سؤال ۳- آداب ظاهر شدن در جامعه :

— رعایت آداب مربوط به هر موقعیت؛ برای مثال گفت‌وگو با صدای بلند در ملاعام، پرهیز از شوخی‌های غیرمتعارف در مکان‌های عمومی و یا ظاهر شدن در میان مردم با لباس‌های نامناسب و موهای ژولیده در مکان‌های عمومی مثل اتوبوس و مترو در صورت کمبود جا، دادن جای خود به افراد بزرگ‌تر از جمله آداب پسندیده است.

پاسخ به سؤال ۴ :

— احترام به مساجد و اماکن مذهبی، رعایت نظافت و پاکیزگی، باطهارت وارد مساجد و مکان‌های مذهبی شدن، خواندن دعا در هنگام ورود به مسجد و یا اذن دخول در حرم ائمه و امامزاده‌ها، قرائت قرآن و نماز، پرهیز از گفتن و شنیدن سخنان ناپسند و غیبت، پوشیدن لباس پاکیزه، گوش دادن به سخنرانی، پرهیز از آلوده کردن مکان سخنرانی و یا با صدای بلند صحبت کردن، همراهی در انجام مراسم، وسط سخنرانی مجلس را ترک نکردن... از جمله آداب این مکان‌هاست،

انجام فعالیت ۴ :

این فعالیت به شیوه فردی انجام می‌گیرد؛ زیرا هر فرد باید رفتار خود را ارزیابی کند.

۱— **شیوه فردی :** در این شیوه هر دانش آموز به تنهایی هریک از رفتارها را در مدت زمان تعیین شده مورد ارزیابی قرار می‌دهد. در پایان، معلم از چند نفر می‌خواهد نتیجه ارزیابی خود را در کلاس ارائه دهند.

انجام فعالیت در منزل : از دانش آموزان بخواهید متناسب با علاقه خود یکی از دو فعالیت را انتخاب و از طریق مصاحبه با بزرگ‌ترها (پدر، مادر، برادر، خواهر، معلمان و...) در مورد آن گزارشی تهیه کنند. در جلسه بعد تعدادی از این گزارش‌ها در کلاس ارائه خواهند شد.

دانستنی‌های معلم

انسان موجودی اجتماعی است. این حکمی است که همگان بر آن اتفاق و اجماع دارند؛ هرچند که درباره علل و اسباب آن اختلاف نظر وجود دارد. لازمه اجتماعی بودن انسان این است که رفتار مناسب در هر موقعیت را بشناسد و به‌درستی سامان دهد. بخش بزرگی از احکام و قوانین عقلانی و آموزه‌های اخلاقی درباره رفتار اجتماعی و چگونگی ارتباطات بشری و ساماندهی آن است.

اسلام به‌عنوان کامل‌ترین دین و درست‌ترین سبک زندگی بشر، به این مسئله، مهم توجه ویژه‌ای مبذول داشته است، به‌ویژه که از نظر اسلام، انسان تنها با ایمان و عمل صالح و دعوت و توصیه دیگران به ایمان و عمل صالح به عنوان یک مسئولیت اجتماعی، می‌تواند از این خسران‌رهایی یابد. خداوند بخشی از آیات قرآن را به آداب معاشرت سالم و درست اختصاص داده است تا انسان در رسیدن به مقامات کامل انسانی و ایفای نقش از این آداب استفاده کند.

آداب معاشرت اسلامی

«معاشرت، واژه‌ای عربی برگرفته از «عشرة» به معنای آمیختن و مصاحبت است». (مجمع البحرین، ج ۳: ۴۰۳؛ التحقيق، مصطفوی، ج ۸: ۱۳۷؛ ثرطوبی، شعرانی، ج ۲: ۱۵۲) «معاشرت در اصطلاح به معنای ارتباط، دوستی، رفت و آمد داشتن با کسی» (فرهنگ بزرگ سخن، ج ۷: ۷۱۲۶)، «گفت‌وشنود کردن با هم» (فرهنگ فارسی، ج ۳: ۴۲۱۲)، «با هم زیستن، همدمی، رفاقت، با کسی زندگی کردن، خوردن و آشامیدن با هم و نشست و برخاست» است. (لغت نامه دهخدا، ج ۱۳: ۱۸۶۳۲) بنابراین، معاشرت به طور کوتاه مدت و بلندمدت و در حد اعلا و یا اقل آن صورت می‌پذیرد و به دوره زمانی بلندمدت اختصاص ندارد. براین اساس، هرگونه روابط کوتاه مدت یا بلندمدت میان افراد یک جامعه می‌بایست در چارچوب قوانین و آدابی شکل گیرد تا این روابط و معاشرت، سالم و اسلامی باشد. خداوند در آیاتی از قرآن براهمیت و ارزش آموزش و عمل به آداب معاشرت توجه داده و از والدین خواسته است که آداب معاشرت را در حوزه رفتارهای اجتماعی در خانه و جامعه به فرزندان بیاموزند. (نور، آیات ۵۸ و ۵۹)

نابهنجارهای رفتاری در معاشرت: با نگاهی گذرا به آموزه‌های وحیانی قرآن درباره آداب معاشرت، می‌توان آنها را به دو دسته احکام سلبی و ایجابی تقسیم کرد. برخی از این آداب متوجه ترک برخی از رفتارها هستند و برخی دیگر نیز به رفتارهایی اشاره دارند که می‌بایست به عنوان رفتارهای درست و سالم مورد توجه قرار گیرند و به آنها اهتمام ورزیده شود. در آغاز به برخی از رفتارهایی اشاره می‌شود که در آداب معاشرت با عنوان رفتارهای نابهنجار از آنها یاد می‌شود و شخص می‌بایست از این رفتارها اجتناب ورزد. از آنجا که هرگونه رفتار سالم و نادرست می‌تواند روابط اجتماعی و معاشرت را به هم بریزد و مسیر ارتباطی انسان‌ها را به انحراف کشاند، خداوند در بسیاری از آیات به نابهنجاری‌های رفتاری و اخلاقی اشاره کرده و آنها را عامل مهمی در فروپاشی جامعه سالم دانسته است. از این رو بسیاری از رفتارهای ناسالم و نابهنجار معرفی شده‌اند و هدف از این کار، پرهیز دادن انسان از ارتکاب به آنها بوده است.

قوانین کلی معاشرت

۱- همیشه مؤدب باشید: اگر از کسی خوشتان هم نمی‌آید، نیازی نیست که شأن و منزلت خود را تا سطح اجتماعی آن فرد تنزل دهید. مؤدب و با نزاکت باشید تا برتری خود را نسبت به آن شخص ثابت کنید.

۲- هیچ‌گاه دشنام ندهید: دشنام و ناسزاگویی مطلقاً ممنوع است؛ چون نشان می‌دهد که قادر

نیستید برای بیان عقاید خود از واژه‌ها و لغات مناسب‌تری بهره بگیرید. از این گذشته، این کار دور از نزاکت و ادب است.

۳- **با صدای بلند صحبت نکنید:** هنگامی که با صدای بلند حرف می‌زنید، باعث بالا رفتن اضطراب در اطرافیان خود می‌شوید. بلند صحبت کردن نشان‌دهنده آن است که شما قادر به بحث منطقی با دیگران نیستید، از استدلال عاجزید و می‌خواهید حرف خود را با توسل به زور و خشونت به کرسی بنشانید. بلند حرف زدن همچنین سبب جلب توجه منفی اطرافیان می‌شود.

۴- **کنترل خود را از دست ندهید:** زمانی که کنترل اعصاب خود را از دست می‌دهید و از کوره در می‌روید، به همه نشان می‌دهید که قادر به کنترل احساسات و هیجانات خود نیستید و در نتیجه نمی‌توانید رفتار خود را کنترل کنید. همواره خونسردی خود را حفظ کنید (کار آسانی نیست اما به زحمتش می‌ارزد).

۵- **صحبت کسی را قطع نکنید:** پیش از آنکه اظهار عقیده کنید، اجازه دهید صحبت دیگران به پایان برسد. میان صحبت دیگران پریدن، نشانه بی‌ترکمی و نداشتن مهارت‌های اجتماعی است. اگر نمی‌خواهید خودبین و از خودراضی به نظر بیایید، هیچ‌گاه صحبت کسی را قطع نکنید و هرگاه که ناچار به این کار شدید، حتماً حرف خود را با گفتن جمله «معذرت می‌خواهم» شروع کنید. مؤدب بودن به معنای آن است که برای موقعیت، عقاید و احساسات دیگران احترام قائل می‌شویم.

۶- **همیشه وقت‌شناس باشید:** مهم است که برای وقت دیگران ارزش قائل باشید. سر موقع در جلسات، قرارهای ملاقات دوستانه، نشست‌های شغلی و اجتماعی حضور یابید. وقت‌شناسی یکی از عوامل موفقیت انسان محسوب می‌شود.

۷- **اسرار زندگی خصوصی خود را فاش نکنید:** آبرو، شرافت، صداقت و بصیرت بزرگ‌ترین و مهم‌ترین عوامل حفظ اعتبار افرادند. جزئیات زندگی شما باید محرمانه باقی بمانند. بنابراین، اگر شخصی در جایی شروع به حرف زدن درباره خود یا یکی از دوستان شما کرد و با این کار می‌خواست شما را به صحبت کردن درباره خود یا دوستانتان وادارد، صحبتی به میان نیاورید و غیرمستقیم به او بفهمانید که از شنیدن حرف‌هایش خوشحال نیستید و او هم نباید این کار را تکرار کند.

۸- **آب دهان روی زمین نریزید:** اغلب مردم این کار را به‌طور ناآگاهانه انجام می‌دهند. آب دهان ریختن کاری بسیار زنده است و بی‌شخصیتی فرد را می‌رساند. پس هیچ‌گاه این کار را نکنید.

۹- **حرمت دیگران را نگاه دارید:** همان‌طور که دوست دارید دیگران به شما احترام بگذارند، به خودتان احترام بگذارید. هنگام عبور و مرور، در صف‌ها، هنگام سوار و پیاده شدن از

وسایل نقلیه و... به دیگران احترام بگذارید و اجازه دهید آنها (خصوصاً خانم‌ها) بر شما مقدم باشند.

۱۰- **به اشتباهات دیگران نخندید:** خندیدن به اشتباهات دیگران، یکی از زشت‌ترین کارهایی است که کسی ممکن است انجام دهد. هنگامی که شما اشتباهی مرتکب می‌شوید و یا خراب‌کاری می‌کنید، تنها انتظاری که از دیگران دارید این است که اشتباهات و خطاهایتان را به روی شما نیاورند و از آنها چشم‌پوشی کنند. از این مهم‌تر، شما را به دلیل اشتباهی که مرتکب شده‌اید، دست نیندازند بلکه به‌طور خصوصی و در موقعیت مناسب راهنمایی‌تان کنند.

۱۱- **پیش از صرف غذا منتظر بمانید تا همه میهمانان سر جایشان بنشینند:** زمانی که مهمانی می‌دهید، باید منتظر بمانید تا همه میهمانان سر جایشان بنشینند و آماده صرف غذا شوند و سپس خودتان بنشینید. افراد باید در یک زمان شروع به صرف غذا کنند. این نکته اگر چه خیلی ظریف به نظر می‌رسد، حائز اهمیت بسیار است.

۱۲- **فخر فروشی نکنید:** هیچ‌کس از آدم لاف‌زن خوشش نمی‌آید. در هنگام گفت‌وگو درباره مسائل مالی به دارایی‌های خود اشاره نکنید و ثروت خود را به رخ دیگران نکنید.

۱۳- **به ساعت‌تان نگاه نکنید:** هنگامی که در میان جمع یا در مجلسی هستید، مدام به ساعت خود نگاه نکنید؛ مگر آنکه بلافاصله قصد ترک آن محل را داشته باشید. وقتی به ساعت‌تان نگاه می‌کنید، دیگران این‌گونه برداشت می‌کنند که از بودن در کنار آنها خسته و بی‌حوصله شده‌اید.

۱۴- **آیین جوانمردی:** هنگام راه رفتن با کسی که بزرگ‌تر از شماست، با فاصله از او حرکت کنید و جلوتر از او راه نروید. اگر فرد مسن یا خانمی بسته‌ای را حمل می‌کند، به او کمک کنید. این عمل از آیین جوانمردی است.

هرگاه یک خانم تنها و بدون همراه خواست کنار شما بنشیند، با کمی کنار کشیدن و جمع کردن خود به وی در نشستن روی صندلی کمک کنید. در مهمانی‌ها هرگاه نشست‌اید و می‌بینید خانم یا فردی مسن به میز غذا نزدیک می‌شود اما جا برای نشستن ندارد، یا وقتی در اماکن عمومی یا اتوبوس و مترو می‌بینید افراد ناتوان و مسن جا ندارند و روی پا ایستاده‌اند، از روی صندلی برخیزید و جای خود را به آنها بدهید.

منابع برای مطالعه بیشتر

- آداب معاشرت برای همه؛ نویسنده: خسرو امیر حسینی، انتشارات گلپا، ۱۳۹۲.
- آداب معاشرت برای همه؛ مؤلفان: لیلا پورنعمتی و حمیدرضا غیوری، ناشر غیوری، ۱۳۹۲.

ب) روش تدریس آداب گفت‌وگو

• اهداف کلی :

- ۱- آشنایی با مفهوم گفت‌وگو و آداب مربوط به آن
- ۲- کسب مهارت گفت‌وگو با دیگران
- **انتظارات یادگیری :** از دانش آموز انتظار می‌رود که در پایان درس :
 - ۱- معنا و مفهوم گفت‌وگو را بیان کند.
 - ۲- انواع گفت‌وگو را براساس هدف‌های آن فهرست کند.
 - ۳- در موقعیت‌های مختلف ادب در گفت‌وگو را رعایت کند.
 - ۴- مهم‌ترین مهارت‌های سخن گفتن با دیگران را بیان کند و به کار گیرد.
 - ۵- مهم‌ترین مهارت‌های مربوط به گوش دادن را توضیح دهد و به کار گیرد.
 - ۶- با نظرخواهی از والدین و اعضای بزرگ‌تر خانواده، نکاتی را که یک فرد باید در سخن گفتن و یا شنیدن رعایت کند، جمع‌آوری و به کلاس گزارش کند.
- **مدت زمان تدریس :** ۴۵ دقیقه (یک جلسه)
- **مفاهیم و مهارت‌های کلیدی :** گفت‌وگو، آداب گفت‌وگو، مهارت شنیدن، مهارت سخن گفتن

گفتن

- **روش‌های تدریس پیشنهادی :** بحث و گفت‌وگو، بحث گروهی، فعالیت‌های فردی و گروهی، روش توضیحی، روش نمایش، روش جست‌وجو

• مراحل تدریس

انجام فعالیت ۱ :

سؤال‌های زیر را روی تخته کلاس بنویسید.

- ۱- به نظر شما گفت‌وگو چیست؟
 - ۲- مردم در گفت‌وگو چه هدف‌هایی را دنبال می‌کنند؟
 - ۳- با توجه به هدف‌های گفت‌وگو انواع آن را فهرست کنید.
- به دانش‌آموزان اجازه دهید که از طریق بحث کلاسی پاسخ مناسب را ارائه کنند. نکات مهم و جالب گفت‌وگوی دانش‌آموزان را به عنوان پاسخ روی تخته کلاس بنویسید و از آنها بخواهید آن را در دفتر خود یادداشت کنند (جمع‌بندی نظرات دانش‌آموزان پاسخ سؤال‌ها باشد). (۱۵ دقیقه)
- پاسخ سؤال ۱ :** گفت‌وگو، صحبت کردن و یا نوشتن درباره یک موضوع است و طی آن افراد

دیدگاه‌های خود را بیان می‌کنند.

سایر پاسخ‌ها

- حرف زدن‌هایی که بر پایه یک هدف آغاز می‌شود و به دور از پرخاشگری است.
- به هرگونه نشست بین اشخاص، گروه‌ها یا جوامع برای رسیدن به تفاهم بیشتر و با هدف گسترش روابط انسانی، که در آن احترام متقابل رعایت شود، گفت‌وگو می‌گویند.
- گفت‌وگو نوعی مبادله اطلاعات به صورت شفاهی و یا نوشتاری بین دو و یا چند نفر درباره یک موضوع است.

معمولاً یک پاسخ از سوی دانش‌آموزان کافی است و نیازی به حفظ کردن سایر موارد نیست.

پاسخ سؤال ۲: برای برقراری ارتباط، گرفتن مشورت، حل مسئله و مشکل، گفت‌وگو برای گپ دوستانه، تحکیم روابط انسانی و ...

پاسخ سؤال ۳: گفت‌وگوهای مشورتی، گفت‌وگوی حل مسئله، گفت‌وگو برای تحکیم روابط انسانی، گفت‌وگوهای توضیحی، گپ دوستانه

بعد از اینکه دانش‌آموزان با مفهوم و هدف‌ها و انواع گفت‌وگو آشنا شدند، می‌توانید به یکی از شیوه‌های زیر عمل کنید:

۱- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید مطالب مربوط به ادب در گفت‌وگو، مهارت سخن گفتن و مهارت شنیدن را از روی کتاب بخواند و شما با توضیحات بیشتر، مطالب را برای دانش‌آموزان تبیین کنید.

انجام فعالیت ۲

- یک گفت‌وگوی دو نفره در کلاس ترتیب دهید و از دانش‌آموزان بخواهید این مهارت‌ها را به‌هنگام صحبت کردن با دوست خود به‌کار گیرند.
- روش دیگر این است که از یک دانش‌آموز بخواهید که در حضور سایر دانش‌آموزان با به‌کار گرفتن مهارت‌های لازم در مورد یک موضوع سخنرانی کند. مدت این گفت‌وگو یا سخنرانی نباید از ۸ دقیقه بیشتر باشد. در پایان، از دانش‌آموزان بخواهید با استفاده از یک فهرست واریسی (چک‌لیست) مهارت‌های سخنرانی این فرد را ارزیابی کنند.

شیوه ارزشیابی: ارزشیابی از این درس متناسب با هدف‌ها و انتظارات یادگیری برای مجموعه‌ای از فعالیت‌های داخل و خارج از کلاس دانش‌آموزان از طریق ابزارهای زیر انجام می‌شود:

– فهرست مشاهدات معلم از انجام فعالیت‌های فردی و گروهی

- برگه همتاسنجی که توسط برخی از دانش آموزان درباره مهارت های گفت و گو تکمیل می شود.
- پاسخ های شفاهی دانش آموزان

دانستنی های معلم

بیشتر ملت ها بر این باورند که چه در سیاست و چه در روابط اجتماعی، گفت و گو بهترین روش برای نزدیکی به یکدیگر و رسیدن به تفاهم مشترک انسانی است. این نکته اهمیت گفت و گو را به خوبی روشن می کند. هر مکتب فکری برای تبلیغ نظرات و ایده هایش آداب و اصول خاصی دارد. دین اسلام نیز پیروان خود را به کار بست آداب خود در این زمینه توصیه کرده است. در قرآن به شیوه های گوناگون مانند پرسش و پاسخ و درخواست از خدا برای شرح صدر و فهم و درک سخن گوینده، اشاره شده است. باید یادآور شد که هدف از گفت و گو، ساکت کردن مخاطب و نشان دادن حرف خود بر کرسی و مغلوب کردن طرف مقابل نیست و به کارگیری این رویه از دیدگاه اسلام نوعی دیکتاتوری محسوب می شود. هدف از گفت و گو رسیدن و یا نزدیک شدن به اصول مشترک و فهم درست از یک مسئله است. شاید هیچ آیه ای در قرآن مانند (آیه ۱۲۵ سوره نحل) مسلمانان را به رعایت آداب و شرایط گفت و گو مانند این آیه دعوت نکرده باشد. «اذْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بَالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ» براساس این آیه دعوت به سوی یکتاپرستی با موعظه و اندرز نیکو و از طریق عقلانی میسر می شود. در این میان، باید با زیباترین شیوه به گفت و گو پرداخت. این گونه است که خداوند ارکان و پایه های دعوت را مشخص می کند و می بایست به راهکاری که خداوند متعال می گوید نگرست؛ زیرا اوست که حقیقت را می داند.

آداب گفت و گو با دیگران: سخن گفتن، به عنوان یکی از کم هزینه ترین امور، در بدو امر بسیار آسان به نظر می رسد اما به کارگیری این نعمت بی بدیل، که از امتیازات انسان است، آداب و موازینی دارد که بدون آنها نه تنها بهره لازم حاصل نمی گردد بلکه گاه مشکلات حل ناشدنی و ضایعات جبران ناپذیری نیز به بار می آید. بعضی از این آداب که زمینه تفاهم بهتر را فراهم می آورند و ما را از لغزش های احتمالی در امان نگه می دارند، به شرح زیرند:

— سخن حق بگوید و با سخن خود حق را بر ملا سازید.

— از روی علم و آگاهی سخن بگویید و هیچ گاه بدون تأمل کافی حرف نزنید. به آثار و پیامدهای حرف‌های خود توجه کنید.

— شمرده، بدون عجله و با صدای ملایم حرف بزنید.

— سنجیده و بجای سخن گوید (سنجیده گویی) و از بیان حرف‌های بیهوده (لغو) پرهیزید.

— تنها به هنگام ضرورت صحبت کنید. (کم گویی)

— مختصر و مفید سخن گوید. (آفة الکلام الإطالة)

— در نقل سخنان، امانت را رعایت کنید.

— در مورد اموری که به شما مربوط نیست، حرفی نزنید.

— هرگز به گناه تکلم نکنید. (دروغ، غیبت، تهمت، تمسخر، شایعه، افشای سر، هتک حرمت،

عیب‌گویی، دشنام، تحقیر، سخنان نیش‌دار و اختلاف افکنی)

— در وقت خشم و هیجان، دربارهٔ امور مهم سخن نگویند.

— هرگز الفاظ و جملات زشت و ناپسند را بر زبان جاری نکنید.

مهارت گوش دادن

گوش دادن از ابزارها و اصول مهم یادگیری و بخش جدایی‌ناپذیر برنامهٔ آموزش مهارت‌های زبانی است. تقویت گفتار مستلزم گوش دادن است. نوشتن کلمات به‌طور صحیح، لازمهٔ تلفظ صحیح است. به همان اندازه که درک خوانده‌ها مهم است، درک شنیده‌ها نیز اهمیت دارد. از طرفی، گوش دادن از منابع مهم کسب اطلاعات، است و بیش از ۵۰ درصد از وقت کلاس، یعنی نیمی از فرصت‌های آموزشی را، شامل می‌شود.

برای گوش دادن چهار مرحلهٔ متوالی برشمرده‌اند:

۱- شنیدن غیرارادی که شامل آواهای زبانی و تمیز دادن آنهاست؛

۲- دقت و تمرکز حواس

۳- دریافت

۴- پردازش معنایی.

گوش دادن انواعی دارد:

۱- گوش دادن حاشیه‌ای؛ مثل گوش دادن به موسیقی هنگام خواندن روزنامه

۲- گوش دادن با دقت؛ مثل گوش دادن به سخنان معلم در کلاس

۳- گوش دادن فعال که طی آن شنونده در تعامل با گوینده است.

۴- گوش دادن انتقادی که ضمن گوش دادن؛ به تجزیه و تحلیل شنیده‌ها می‌پردازیم. توجه به هر یک از مراحل و انواع گوش دادن به شنونده در تقویت این مهارت کمک می‌کند و در مقابل، بی‌توجهی به هر یک از این مراحل موجب ناتوانی در گوش دادن و در نتیجه، شکست تحصیلی می‌شود و از رشد مهارت‌های زبانی دیگر و نیز رشد اجتماعی و علمی جلوگیری می‌کند. به‌طور کلی، کسی خوب گوش می‌کند که :

- ۱- آگاهانه و هوشیارانه تمرکز کند.
- ۲- پیام‌های محوری گوینده را شناسایی کند.
- ۳- قادر به شناسایی لحن یا تکیه کلام گوینده باشد.
- ۴- هنگام گوش دادن، سؤال‌هایی را در ذهن خود مطرح کند.
- ۵- بتواند جزئیات سخن گوینده را به هم ارتباط دهد.
- ۶- از موضوع شنیده شده نتیجه بگیرد.
- ۷- ابهامات خود را یادداشت کند و بپرسد.
- ۸- فضای گوش دادن برای او فراهم باشد. (نشستن، نبودن صداهای مزاحم و ...)
- ۹- هدف از گوش دادن برای او مشخص باشد.
- ۱۰- آداب گوش دادن را بداند.
- ۱۱- درباره آنچه می‌شنود اطلاعاتی داشته باشد.
- ۱۲- عوامل و انگیزه‌های تشویقی برای او فراهم باشد.
- ۱۳- سخنان گوینده از نظر او رسا، شمرده، قابل فهم و بدون لهجه باشد.
- ۱۴- فرصت‌های مناسب انواع شنیدن برای او فراهم آید.
- ۱۵- صدای گوینده برای او یکنواخت و خواب‌آور نباشد.
- ۱۶- در مطالب شنیده شده، هیجان زیادی وجود داشته باشد.
- ۱۷- مطالبی که می‌شنود، تازه و نو باشند.

ارزشیابی

برای اندازه‌گیری این مهارت می‌توان از طریق مشاهده رفتار و به کمک فهرست واریسی (چک‌لیست)، کیفیت گوش دادن را به کمیت تبدیل کرد. معلم می‌تواند در فرصت‌های مناسب و طی چند نوبت، هر یک از دانش‌آموزان را با سیاهه رفتاری ارزشیابی کند.

منابع برای مطالعه بیشتر :

- آداب گفت‌وگو از دیدگاه قرآن و حدیث؛ جواد ایروانی، نشریه مجله تخصصی دانشکده الهیات و حقوق ۱۳۸۶.
- مهارت‌های گفت‌وگو؛ رون گابور، ترجمه مهدی قراچه داغی، ناشر پیک، بهار، ۱۳۸۹.
- چگونه با هر کسی صحبت کنیم؛ لیل لوندز، ترجمه مهدی قراچه داغی، ذهن‌آویز، ۱۳۸۸.
- گفت‌وگو همیشه؛ شوقی ابو خلیل، سایت اطلاع‌رسانی جماعت، دعوت و اصلاح ایران.
- تفسیر فی ظلال؛ سید قطب، ترجمه استاد خرمدل، ناشر تنسیخ، ۲۰۰۹.

روش تدریس درس : رسانه‌ها و تأثیرات آنها بر زندگی ما

• اهداف کلی :

- ۱- آشنایی با معنا و مفهوم رسانه، پیام و رسانه‌های جمعی
- ۲- آشنایی با معنا و مفهوم سواد رسانه‌ای و مهارت‌های بهره‌گیری از رسانه‌ها
- ۳- آگاهی از محاسن و محدودیت‌های رسانه‌های جمعی
- ۴- آشنایی با تأثیرات رسانه‌ها در زندگی فردی و اجتماعی
- **انتظارات یادگیری :** از دانش‌آموز انتظار می‌رود که در پایان درس :
 - ۱- مفهوم رسانه و پیام و تفاوت این دو را با یکدیگر بیان کند.
 - ۲- مفهوم رسانه‌های جمعی و سواد رسانه‌ای را توضیح دهد.
 - ۳- دلایل ضرورت آشنایی با سواد رسانه‌ای را فهرست کند.
 - ۴- انواع رسانه‌ها را نام ببرد.
 - ۵- برخی از محاسن و محدودیت‌های رسانه‌های جمعی را بیان کند.
 - ۶- مهارت‌های بهره‌گیری از رسانه‌ها را نشان دهد.

● مفاهیم و مهارت‌های کلیدی : پیام، رسانه، رسانه‌های جمعی، سواد رسانه‌ای، مهارت‌های

رسانه‌ای

● مدت زمان تدریس : دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای

● پیشنهادهایی برای شروع مناسب و انتخاب روش‌های تدریس :

هدف درس کمک به دانش‌آموزان در تشخیص این نکته است که چگونه از محتوای هر رسانه می‌توانند استفاده کنند، همچنین به آنها در کسب مهارت‌های سواد رسانه‌ای و آگاهی از تأثیرات رسانه‌ها در زندگی افراد (افکار و تصمیمات آنها) کمک می‌کند و آنها را متوجه این نکته می‌سازد که برخی از شبکه‌های ماهواره‌ای به دنبال آسیب‌زدن به دین، اخلاقیات و وحدت کشور ما هستند. پس نباید با دیدن تبلیغات و تصاویر ماهواره‌ای، دچار خودباختگی، تقلید کورکورانه و بی‌توجهی به ارزش‌های اخلاقی شوند و باید بیاموزند که از رسانه‌ها به شکل درست استفاده کنند.

● مراحل تدریس :

نحوه انجام فعالیت‌ها و پرسش‌ها :

فعالیت (۱) : این فعالیت را می‌توانید با بردن وسایلی مانند گوشی موبایل، لپ‌تاپ، گوشی تلفن، رادیو، بی‌سیم و یا تصویری از سیستم ماهواره در فضا به کلاس شروع کنید و از دانش‌آموزان بخواهید کاربرد این وسایل را در زندگی توضیح دهند.

فعالیت (۲) : از دانش‌آموزان بخواهید چند نمونه رسانه چاپی را به کلاس بیاورند و درباره کاربرد آنها توضیح دهند. به دنبال آن، رسانه‌های سخن‌پراکنی و اینترنت را به دانش‌آموزان معرفی نمایید و درباره فواید این وسایل و پیامدهای سوءاستفاده از آنها با دانش‌آموزان بحث کنید.

فعالیت (۳) : انواعی از روزنامه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و... را سر کلاس ببرید. از دانش‌آموزان بخواهید بخش‌هایی از برخی مقالات آنها را در کلاس بخوانند و با ذکر دلیل نوع روزنامه را مشخص کنند. می‌توانید با استفاده از این روزنامه‌ها، نمایشگاهی در داخل مدرسه تشکیل دهید.

فعالیت (۴) : دانش‌آموزان را به دو گروه تقسیم کنید، اعضای یک گروه در مورد محاسن و مزایای رسانه‌های جمعی (رادیو، تلویزیون، رسانه‌های چاپی، اینترنت، ماهواره) و اعضای گروه دیگر در مورد محدودیت‌های آن فهرستی تهیه کند و درباره آنها در کلاس به بحث و گفت‌وگو بپردازند. تهیه روزنامه دیواری می‌تواند فعالیتی ارزشمند باشد. دانش‌آموزان می‌توانند با تحقیق درباره رسانه‌ها و یا ماهواره، موبایل و... موضوعات مفیدی را برای روزنامه دیواری خود جمع‌آوری کنند.

بررسی‌های روان‌شناسی اجتماعی در زمینه نقش و قدرت رسانه‌ها نشان می‌دهد که رسانه‌ها دارای چنان قدرتی هستند که می‌توانند نسلی تازه در تاریخ انسان پدید آورند؛ نسلی که با نسل‌های پیشین از جهت فرهنگ، ارزش‌ها، هنجارها و آرمان‌ها بسیار متفاوت است. رسانه‌ها با توجه به قابلیت‌ها و کارکردهایی که دارند، می‌توانند در جهت حفظ سلامت و بهداشت روان، به‌عنوان یکی از عوامل تسهیل‌کننده هویت‌یابی، برای جوانان و نوجوانان کاربرد داشته باشند. همچنین می‌توانند زمینه‌ساز بحران هویت و بیگانگی افراد از فرهنگ، ارزش‌ها و باورهای خود شوند.

کسب اطلاعات یکی از دلایل توجه و علاقه مردم به رسانه‌هاست. رسانه‌ها باعث وحدت و تعامل اجتماعی می‌شوند. کسب آگاهی درمورد خویشتن، تقویت ارزش‌های شخصی، یافتن الگوهای رفتاری، همانندسازی با ارزش‌های مورد توجه دیگران، آشنایی با دغدغه‌های دینی و مباحث ملی از دیگر کارکردهای رسانه‌ها محسوب می‌شوند. با توجه به کارکردهای مثبت رسانه‌ها باید بدانیم که دشمنان داخلی و خارجی می‌کوشند از رسانه‌ها برای پیشبرد افکار و هدف‌های خود استفاده کنند. هدف اصلی استعمار نوین، سلطه فرهنگی و تبلیغ ارزش‌های غربی در جهان سوم و تمامی جوامع در حال توسعه است. این مسئله، در صورتی که مراقب آن نباشیم ساختار دینی کشور و هویت ملی و فرهنگی ما را به چالش خواهد کشید.

مهم‌ترین تأثیرات مطلوب رسانه‌ها عبارت‌اند از: تأثیرات بر الگوهای مصرف، رفتار رأی دادن، کمک به وحدت ملی، گسترش ارزش‌های اعتقادی و اخلاقی، افزایش آگاهی‌های عمومی، بهبود رفتار عمومی، تغییر و بهبود سبک زندگی، تلقین ایدئولوژی و تعلیم آموزه‌های مختلف سیاسی و اجتماعی.

همچنین مهم‌ترین تأثیرات نامطلوب رسانه‌ها عبارت‌اند از: گسترش رفتار پرخاشگرانه، ترویج آرمان‌ها و تفکرات گروه‌های مبتذل، گسترش اندیشه‌های قالبی و کلیشه‌ای، ترویج رفتارهای نامناسب جنسی، توسعه مصرف و یا ترویج نوعی سبک زندگی خاص و ایجاد فرایندهای فکری نامتعادل و با ناهماهنگی با ارزش‌های سنتی جوامع.

در حال حاضر می‌توان ادعا کرد که جهان فکری کودک، نوجوان و جوان امروز با

توسعه ماهواره‌ها در ورای مرزهای ملی تعریف می‌شود. او در کلاسی بی‌دیوار و بی‌در و پنجره زندگی می‌کند. هم کلاسی‌هایش در سراسر کره زمین پراکنده‌اند و او هر روز در معرض تأثیر افکار ملت‌ها از طریق این فناوری نوین قرار دارد.

منابع برای مطالعه بیشتر

- ۱- تبلیغات رسانه‌های ارتباط جمعی؛ احمد رشتی، مترجم عبدالجلیل شری‌زاده، مرکز فرهنگی سپاه، ۱۳۸۳.
- ۲- تکنولوژی جدید ارتباطی در کشورهای در حال توسعه، نوشته جریس هنسون و اومانارولا، ترجمه داود حیدری، دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها، ۱۳۷۳.
- ۳- درباره تلویزیون و سلطه ژورنالیسم؛ نوشته بوردیویر، ترجمه ناصر فکوهی ناشر آشتیان، ۱۳۸۷.
- ۴- مطالعات تلفن همراه، زندگی در حال حرکت؛ سعید رضا عاملی، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، ۱۳۸۷.
- ۵- فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ احمد عطارنیا، تهران مبنای خرد، ۱۳۸۷.

روش تدریس درس : مهارت افزایش عزت نفس

• اهداف کلی

- ۱- آشنایی با مفهوم عزت نفس و اهمیت شأن و منزلت انسان در قرآن
- ۲- درک علت ارزشمندی مقام انسان
- ۳- آگاهی از عواملی که موجب افزایش و یا کاهش عزت نفس انسان می‌شود.
- ۴- شناخت ویژگی افرادی که عزت نفس بالا و یا پایین دارند.
- ۵- ارزیابی دانش‌آموز از عزت نفس خویش
- ۶- آگاهی از ارکان عزت نفس

● **انتظارات یادگیری :** از دانش آموز انتظار می رود که در پایان درس :

- ۱- مفهوم عزت نفس را تعریف کند و ارکان آن را نام ببرد.
 - ۲- در مورد ارزشمند بودن مقام انسان توضیح دهد.
 - ۳- عواملی را که موجب افزایش عزت نفس و یا کاهش آن در انسان می شود بیان کند.
 - ۴- ویژگی افرادی که عزت نفس بالا و یا پایین دارند توصیف کند.
 - ۵- تفاوت عزت نفس را با تکبر بیان کند.
 - ۶- عزت نفس خویش را ارزیابی کند.
- **مفاهیم و مهارت های کلیدی :** عزت نفس، ارکان عزت نفس، ویژگی افرادی که عزت نفس بالایی دارند، خودبزرگ بینی

● **مدت زمان تدریس :** دو جلسه ۴۵ دقیقه ای

● **پیشنهادهایی برای تدریس و مراحل آن :** توجه دانش آموزان را به آیه مبارکه قرآن و معنای آن جلب کنید. از دانش آموزان بخواهید که معنای عزت را بیان کنند و بعد از آنها بخواهید که در خصوص معنای این آیه که خداوند متعال می فرماید : «عزت از آن خداوند، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و مؤمنین است» نظر خود را بیان کنند.

● **مراحل تدریس :**

- ۱- کلمه عزت نفس و معانی مشابه به آن مانند کرامت نفس، بزرگی نفس و حرمت نفس را بر روی تخته گچی بنویسید.
 - ۲- از یک دانش آموز بخواهید که متن درس را تا ابتدای فکر کنید و پاسخ دهید (ص ۸۸) برای دیگران بخواند.
 - ۳- از دانش آموزان بخواهید که در مورد این دو سؤال فکر کنند و از طریق گفت و گوی دوفره پاسخ سؤالات را بر روی یک برگه کاغذ بنویسند و نمونه هایی از آنها را برای دیگران بخوانند.
- پاسخ سؤالات :**

◁ چرا انسان موجودی ارزشمند است؟ انسان چون برگزیده خداوند است و صاحب فکر، عقل و عواطف انسانی است به طور ذاتی موجودی ارزشمند است.

◁ منظور خداوند متعال از بیان آیه ای که می فرماید همانا ما فرزندان آدم را گرامی داشتیم و آنها را در خشکی و دریا حمل می کنیم چیست؟ خداوند در این آیه می فرماید که ما به انسان ها نعمت های فراوانی عطا کردیم. برای مثال جانورانی مانند اسب، شتر و غیره را برای انسان رام کردیم و یا دانش

و عقلی به او دادیم که به کمک آنها قایق و کشتی اختراع کنند و در دریاهاى مختلف روان شوند و نیازهای خود را تأمین کنند. خداوند متعال با بیان نعمت‌های خود به انسان می‌خواهد بگوید که ای انسان قدر خود را بدان و رفتاری متناسب با شأن و منزلتی که در نزد خداوند داری از خود نشان بده.

فعا­لیت (۱) را انجام دهید.

پاسخ سوالات جدول

- ۱- به کارهای خوب رغبت دارد.
- ۲- از گناهان دوری می‌کند.
- ۳- از آزار مردم پرهیز می‌کند.
- ۴- به سایر مردم احترام می‌گذارد.
- ۵- تصمیمات درست می‌گیرد.
- ۶- اشتباهات خود را می‌پذیرد.
- ۷- خود را حقیر نمی‌کند و دیگران را کوچک نمی‌شمارد.
- ۸- اهل تکبر و غرور نیست.

و مواردی از این قبیل.

پاسخ‌های جدول می‌تواند متنوع باشد.

از یک دانش‌آموز بخواهید که نکات آموزنده و گفته‌های گوته شاعر آلمانی را در مورد اهمیت عزت نفس و ویژگی افرادی که عزت نفس بالایی دارند بخواند.

فعا­لیت (۲) را به صورت فردی انجام دهید.

از دانش‌آموزان بخواهید که با توجه به متن فوق ویژگی افرادی را که عزت نفس پایین دارند بنویسند. از دو یا سه دانش‌آموز بخواهید که متن نوشته خود را برای دیگران بخوانند. از یک دانش‌آموز بخواهید که مطالب صفحه ۹۰ کتاب را در ارتباط با خودپنداره مثبت و تفاوت عزت نفس با خودبزرگ بینی برای دیگران بخواند.

فعا­لیت (۳) را به صورت فردی انجام دهید.

در این فعالیت سعی شده است ضمن اینکه به صورت ضمنی ویژگی دانش‌آموزی که دارای عزت نفس است، بیان می‌شود، دانش‌آموزان میزان عزت نفس خود را ارزیابی کنند و به آن نمره دهند. معلمان باید توجه کنند که هرگز نگران نمره بالایی که دانش‌آموزان به خود می‌دهند نباشند.

عزت نفس یا کرامت نفس و یا به عبارتی حرمت نفس، اشاره به باور و اعتقادی دارد که فرد درباره ارزش و اهمّیت خود قایل است. فردی که به محترم بودن نفس خود و یا دیگری اعتقاد دارد، معتقد است که انسان موجودی مقدس است و به دلیل مقدس بودن نباید فرد به خود و یا دیگری بی‌احترامی کند، وقتی که دیگری و یا خود را به چشم موجودی می‌بیند که دارای شایستگی درونی است در حقیقت به رشد عزت نفس در خود و یا دیگری کمک کرده است. عزت نفس نباید با تکبر و غرور اشتباه شود و انسان نباید بی‌جهت تصور کند که فردی بدون عیب و نقص است بلکه باید به این نکته توجه کند که خودش و یا دیگران با وجود عیب و نقص‌هایی که دارند بازهم ارزشمند است / هستند. و به همین دلیل افراد شایسته دوستی و احترام هستند.

اهمّیت عزت نفس

افرادی که عزت نفس بالا دارند هرگز خود را حقیر نمی‌کنند و رفتاری از آنها بروز نمی‌کند که موجب شود دیگران با دیده حقارت به آنها نگاه کنند. آنها از شکست نمی‌هراسند و در زندگی خود تصمیمات درست و عاقلانه می‌گیرند. آنها دنباله‌رو دیگران نیستند و از رفتارهای کورکورانه پرهیز می‌کنند.

چگونگی شکل‌گیری عزت نفس

عزت نفس از زمانی که فرد بسیار کوچک است در او به وجود می‌آید و با تشویق و تأیید دیگران در کودکان تقویت می‌شود. به تدریج که بچه‌ها بزرگ می‌شوند، عواملی نظیر موفقیت در تحصیل، پیروزشدن در رقابت‌های ورزشی و یا تشویق اطرافیان به بالا رفتن عزت نفس آنها کمک می‌کند. رفتار توأم با احترام و یا تحقیرآمیز با کودکان در عزت نفس آنها مؤثر است.

تقویت عزت نفس

خودشناسی و خداشناسی و تعریف مناسبات انسان با خود، دیگران و نظام خلقت در یک چارچوب دینی و درک این نکته که انسان خلیفه خداست و روح خدایی در او دمیده شده است،

از مهم‌ترین راهکارهای افزایش عزت نفس است. تهیه فهرستی از کارهایی که فرد باید انجام دهد و یا نباید انجام دهد تا عزت نفس در او تقویت شود بسیار مهم است. یکی از کارهای مهمی که انسان در جهت تقویت عزت نفس خود باید انجام دهد، بازسازی خویش و تلاش در رفع کاستی‌ها، نواقص و معایب فردی است.

ویژگی افرادی که دارای عزت نفس بالا هستند :

افرادی که عزت نفس بالایی دارند، افرادی واقع‌بین و خلاق هستند. آنها از اینکه بگویند اشتباه کردم نمی‌ترسند. روحیه همکاری و همدلی در آنها بالاست و با روی گشاده با دیگران برخورد می‌کنند. آنها از خودشان تصور مثبتی دارند و در مقابل مشکلات عقب‌نشینی نمی‌کنند. تلاش می‌کنند که آگاهی‌های خود را توسعه دهند، از روی فکر عمل کنند و شیوه زندگی خود را به گونه‌ای انتخاب کنند که در بین مردم از عزت و احترام شایسته‌ای برخوردار شوند.

منابع برای مطالعه بیشتر

۱- روش‌های افزایش عزت نفس در کودکان و نوجوانان، اسماعیل اسماعیلی،

انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۰

۲- www.Tebyan.net/index.com

۳- www.gppnu.mihanblog.com

روش تدریس درس : کنترل نفس (خویش‌داری)

• اهداف کلی :

- ۱- آشنایی با مفهوم کنترل نفس، نتایج و آثار ناتوانی در کنترل نفس
 - ۲- آشنایی با مهارت‌های کنترل نفس (روش‌های کنترل نفس)
 - ۳- آگاهی از نتایج کنترل نفس و دوری از گناه
- انتظارات یادگیری : از دانش‌آموز انتظار می‌رود که در پایان درس :
- ۱- مفهوم کنترل نفس را بیان کند.

- ۲- نتایج و آثار ناتوانی در کنترل نفس را فهرست کند.
- ۳- راه‌های جلوگیری از غرق شدن در هواهای نفسانی را ذکر کند.
- ۴- ویژگی‌های شخصیتی افراد دارای نفس ضعیف را با افرادی که نفس قوی دارند، مقایسه کند.

● مفاهیم و مهارت‌های کلیدی: کنترل نفس، خواسته‌های نفسانی، ویژگی‌های افراد دارای نفس قوی و ضعیف، انواع نفس از نظر اسلام، مهارت‌های کنترل نفس، پیامدهای عدم کنترل نفس، پیامدهای کنترل نفس.

● زمان تدریس: ۴۵ دقیقه (دو جلسه)

● روش‌های پیشنهادی تدریس: پرسش و پاسخ، بحث گروهی، ایفای نقش، صامت‌خوانی،

کار مستقل

● پیشنهادهایی برای شروع مناسب و انتخاب روش‌های تدریس:

هدف عمده این درس کمک به دانش‌آموزان در مدیریت و کنترل خواسته‌های نفسانی خود است تا افرادی با اراده قوی بار آیند، مهارت‌های کنترل نفس را بیاموزند و در زندگی شخصی‌شان آنها را به کار بگیرند. برای شروع تدریس می‌توان از نمایش فیلم و یا تصویری در زمینه کنترل نفس و راه‌های مقابله با آن استفاده کرد (در صورت امکان). روش دیگر، همان ایجاد انگیزه از طریق بیان داستان است.

● مراحل تدریس: رعایت موارد زیر برای تدریس پیشنهاد می‌شود:

۱- پس از خواندن داستان (اول درس) از دانش‌آموزان بخواهید عواملی را که موجب تغییر سرنوشت جوان معرفی شده در درس شده است، شناسایی کنند.

۲- مفهوم کنترل نفس (کنترل خود) را توضیح دهند و در مورد پیامدهای ناتوانی در زمینه کنترل خود توضیح دهند.

۳- از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به مفهوم کنترل نفس، تجربه‌ای واقعی از خود یا اطرافیان و یا داستانی در این زمینه را برای دانش‌آموزان کلاس بیان کنند. سپس آن را نقد و بررسی نمایند.

۴- دانش‌آموزان را به دو گروه تقسیم کنید و از آنها بخواهید تفاوت بین خواسته‌های نفسانی و غیرنفسانی (منطقی و غیرمنطقی) را با ذکر مثال بیان کنند.

۵- از دانش‌آموزان بخواهید خواسته‌های غیرنفسانی (منطقی) خود را اولویت‌بندی و در کلاس

مطرح کنند.

۶- از دانش‌آموزان بخواهید روش‌های کنترل نفس (کنترل خود) را بیان کنند.

۷- از دانش‌آموزان بخواهید از ویژگی‌های شخصیتی افراد دارای نفس قوی فهرستی تهیه کنند.

۸- از دانش‌آموزان بخواهید از ویژگی‌های شخصیتی افراد دارای نفس ضعیف فهرستی تهیه کنند.

نحوه انجام فعالیت‌ها و پرسش‌ها

فعالیت ۱: از دانش‌آموزان بخواهید پیامدهای عدم کنترل نفس را در برابر خواسته‌های ناپسند بنویسند و درباره آنها مثال بزنند.

فعالیت ۲: از دانش‌آموزان بخواهید روش‌های کنترل نفس را که در مورد خودشان به کار می‌برند بنویسند و در کلاس مطرح کنند.

(پاسخ فعالیت ۲) پیامدهای عدم کنترل نفس

پاسخ‌های دانش‌آموزان ممکن است متنوع باشد. در اینجا به پنج مورد آنها اشاره می‌شود.

۱- تنفر دیگران و قطع رابطه

۲- آسیب زدن به خود و دیگران

۳- جرمه، مجازات و زندان

۴- تنفر دیگران، نفرین و خطر درگیری با مردم

۵- درگیری با مردم و خشم خداوند

● نمونه آزمون‌ها

آزمون نگرش‌سنج، تکمیل کردنی، کوتاه پاسخ

دانستنی‌های معلم

مفهوم کنترل نفس: همه ما تصویری از بودن خود و آرزوهایمان داریم و این همان نفس است. نفس یک حقیقت در وجود انسان است و مراتب مختلفی دارد. گاهی نفس سرکش می‌شود و از تبعیت عقل خارج می‌گردد که به آن «نفس اماره» می‌گویند گاهی نیز همین نفس لوازمه می‌شود؛ به طوری که انسان‌ها را به دلیل انجام دادن کارهای زشت سرزنش می‌کند و همین نفس است که به خواسته‌های معنوی پاسخ مثبت می‌دهد، راه حق را می‌پذیرد و به کمال و آرامش

می‌رسد. پس نفس نیرویی است که همه انسان‌ها تا آخر عمر واجد آن هستند. نفس گاهی از راه صحیح و گاهی از راه غلط اشباع می‌شود.

راه‌های مبارزه با نفس :

اسلام همواره مسلمانان را به تعادل توصیه می‌کند. بدین معنا که از آنان می‌خواهد هم به امور دنیوی بپردازند و هم به امور اخروی و نباید در پرداختن به آنها دچار افراط و تفریط شوند. مبارزه با نفس بدین معناست که انسان امیال و غرایز خود را از راه‌های مشروع ارضا کند.

عوامل مؤثر در کنترل نفس :

- ۱- تقویت ایمان به خدا، عالم غیب و دنباله‌روی از شیوه پیامبر و ائمه اطهار (علیهم‌السلام)
- ۲- ایمان به معاد و اینکه حساب و کتابی در مورد اعمال آدمیان در کار است.
- ۳- عاقلانه اندیشیدن قبل از عمل و تقویت قدرت تفکر : اگر عقل فردی قوی شود، او می‌تواند خوب و بد را تشخیص دهد و امیال و خواسته‌های نفسانی‌اش را کنترل کند.
- ۴- علم : اعمال رذیله و پیامدهای آنها و اعمال حسنه و پیامدهای آنها عاملی برای کنترل غرایز محسوب می‌شوند.

- ۵- تربیت : تربیت خانوادگی فرد نقش بسزایی در شکل‌گیری شخصیت دارد.
- ۶- تقویت وجدان اخلاقی : از وجدان در قرآن به نفس لواحه تعبیر شده است. وجدان اخلاقی انسان را به کارهای نیک و شایسته رهنمون می‌شود و از کارهای بد و پلید برحذر می‌دارد.

۷- امر به معروف و نهی از منکر

۸- تقوا : تقویت نیروی بازدارندگی به کمک خداوند.

منابع برای مطالعه بیشتر

- ۱- عوامل کنترل غرائز در زندگی انسان؛ حسین مظاهری، انتشارات نشر و تحقیقات ذکر، چاپ هشتم، تهران، ۱۳۷۴.
- ۲- اخلاق در قرآن؛ محمدتقی مصباح‌یزدی، انتشارات مؤسسه امام خمینی، چاپ پنجم، قم، ۱۳۸۰.
- ۳- مفاتیح‌الحیات؛ جوادی آملی، انتشارات اسراء، قم، ۱۳۹۱.

- ۴- هوش هیجانی؛ گلمن دانیل. ترجمه نسرين پارسا، رشد، تهران، ۱۳۸۰.
- ۵- انسان در قرآن؛ مرتضی مطهری، صدرا، قم، ۱۳۷۳.
- ۶- اسلام و تزکیه نفس؛ محمدحسن آموزگار، انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۸.

روش تدریس درس : رفتار پرخطر

• اهداف کلی :

- ۱- آگاهی از انواع رفتارهای پرخطر در محیط زندگی و شناخت معیار رفتار پرخطر از بی خطر
 - ۲- آگاهی از مفهوم سوء مصرف مواد مخدر و علل گسترش این مواد در جامعه
 - ۳- شناخت عوارض جسمی و روانی سوء مصرف مواد مخدر و پیامدهای اجتماعی اعتیاد
- **انتظارات یادگیری :** از دانش آموز انتظار می رود که در پایان درس :
- ۱- مفهوم سکر را توضیح دهد و نمونه هایی از مواد سکرآور یا مخدر را نام ببرد.
 - ۲- تفاوت مصرف قانونی و غیر قانونی مواد را تشخیص دهد.
 - ۳- سابقه تاریخی مصرف مواد مخدر و نقش استعمار را در گسترش آن توضیح دهد.
 - ۴- علل گرایش برخی از افراد به اعتیاد را نام ببرند و وظیفه دولت و مردم را در مقابله با پدیده اعتیاد تشریح کند.
 - ۵- عوارض جسمی و روانی مصرف انواع مواد مخدر را درک کند.
 - ۶- عوارض اجتماعی اعتیاد را تشریح کند.
 - ۷- زبان های اقتصادی مصرف سیگار را محاسبه کند.
- **مدت زمان تدریس :** ۹۰ دقیقه (دو جلسه ۴۵ دقیقه ای)
- **مفاهیم و مهارت های کلیدی :**
- رفتار پرخطر، سوء مصرف مواد، مصرف قانونی و غیر قانونی، استعمار و مواد مخدر، عوارض جسمی و روانی سوء مصرف مواد مخدر، عوارض اجتماعی اعتیاد
- **روش های تدریس پیشنهادی :**
- روش توضیحی، پرسش و پاسخ، روش حل مسئله، بحث و گفت و گو

● مراحل تدریس :

۱-۱- ابتدا مفهوم رفتار پرخطر را روی تخته کلاس بنویسید و از دانش آموزان بخواهید که نمونه‌هایی از رفتار پرخطر را ذکر کنند. در ادامه، از آنها بخواهید تعریفی از رفتار پرخطر ارائه کنند.

رفتار پرخطر رفتاری است که به سلامت جسمی و روانی فرد آسیب می‌رساند و موجب مرگ و میر و کاهش طول عمر او می‌شود.

۱-۲- فعالیت (۱) را به صورت فردی انجام دهید. این فعالیت شامل پاسخ به دو سؤال و شناسایی رفتارهای پرخطر و بی‌خطر است.

پاسخ سؤال ۱ : در منزل، خیابان، مدرسه، زمین بازی و یا در طبیعت چه نوع خطراتی ممکن است افراد را تهدید کند؟

حوادث خیابان شامل : عدم توجه به مقررات راهنمایی و رانندگی، مشاجره و درگیری با افراد، برقراری رابطه با افراد نامناسب و خوردن غذاهای ناسالم است.

حوادث مدرسه شامل : درگیری با دانش آموزان و عدم کنترل خشم، نداشتن مهارت در استفاده از وسایل ورزشی، دنباله‌روی از دوستان ناباب و سوء مصرف مواد است.

حوادث در طبیعت شامل : افتادن از درخت، غرق شدن در رودخانه، دریاچه و دریا، سقوط از صخره، خطر حمله جانوران.

پاسخ سؤال ۲ : چرا یک فرد ممکن است به رفتارهای پرخطر دست بزنند؟ ماجرایی، لذت بردن از انجام کارهای خطرناک، میل به مطرح کردن خود در بین دیگران و جلب احترام آنها.

پاسخ سؤال ۳ : رفتارهای پرخطر عبارت‌اند از : موتورسواری بدون کلاه ایمنی، دادن اطلاعات شخصی به دیگران، چت کردن با افراد ناآشنا، مصرف خودسرانه دارو و یا تجویز آن برای دیگران، ارتباط برقرار کردن با افراد ناآشنا و اعتماد بیجا به آنها، گرفتن مواد غذایی از افراد غریبه، کوه‌نوردی بدون امکانات، مصرف سیگار و الکل، مصرف خودسرانه انواع دارو یا تجویز آن برای دیگران، مصرف انواع مواد مخدر.

رفتارهای بی‌خطر عبارت‌اند از : مصرف دارو زیر نظر پزشک، شنا کردن زیر نظر مربی، مسافرت در زمستان با زنجیر چرخ، بستن کمربند ایمنی به هنگام رانندگی.

۲-۲- عبارت «سوء مصرف مواد» را روی تخته کلاس بنویسید. منظور از «مواد»، «مواد

مخدر» است و نباید آن را با داروهای طبی اشتباه کرد.

مواد مخدر یعنی موادی که موجب تنبلی، سستی، بی حسی، تشنج، به خواب رفتن اعضای بدن، شادی موقت و یا تغییر در فکر و روان می‌شوند. «مخدر» از ریشه «خدر» گرفته شده است که برای آن علاوه بر معانی بالا، معانی دیگری مانند «در پرده قرار گرفتن» نیز ذکر شده است.

کلمه «سکر» را نیز بر روی تخته کلاس بنویسید. این کلمه به معنای می، شراب و سرکه و هر چیزی است که انسان را سست و یا از خود بی خود می‌کند. از آنجا که تأثیرات شراب و الکل مانند مواد مخدر موجب تغییر در رفتار و فکر و روان آدمی می‌شود، پزشکان جهان در منابع علمی، شراب و الکل را از جمله مواد روان گردان برشمرده‌اند.

در قرآن عمدتاً به شراب اشاره شده است؛ زیرا در زمان پیامبر اسلام (ص) مواد مخدر جدید وجود نداشته است تا اسلام نظر خود را در خصوص این مواد هم اعلام کند اما از آنجا که پیامبر اسلام (ص) پیش‌بینی می‌کرد که مواد سکرآور جدیدی به وجود آید، فرمود که «هر مسکری حرام است» (کل مسکر حرام). به عبارت دیگر، هر چیزی که مصرف آن فرد را از خود بی خود کند و یا او را از حالت طبیعی و تعادل خارج سازد، از مصادیق مسکرات محسوب می‌شود.

در قانون، به موادی مخدر گفته می‌شود که بر انسان اثر می‌گذارند و در او وابستگی جسمی و روانی ایجاد می‌کنند. سازمان بهداشت جهانی مواد مخدر را موادی می‌داند که مصرف آنها در کارکرد بیولوژیکی بدن و یا ساخت آن تغییراتی به وجود آورد. مواد مخدر انواع و مشتقات متعددی دارد که تعداد شناخته شده آنها در حدود ۱۰۵ نوع است. این مواد به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند:

۱- موادی که فقط وابستگی روانی ایجاد می‌کنند؛ مانند حشیش، ال. اس. دی و یا برخی از قارچ‌های توهم‌زا.

۲- موادی که علاوه بر وابستگی جسمانی، وابستگی روانی نیز ایجاد می‌کنند. این مواد نیز به چند دسته تقسیم می‌شوند:

- مواد مخدر طبیعی مانند تریاک، توتون و تنباکو؛
- مشتقات تریاک مانند هروئین و مورفین که به آنها مواد افیونی می‌گویند؛
- مواد محرک مانند کوکائین، آمفتامین‌ها، شیشه، کراک و قرص‌های اکس؛
- مواد آرام‌بخش مانند الکل و باربیتورات‌ها.
- از دانش‌آموزان بخواهید نمونه‌هایی از عوارض جسمی و روانی مواد پرمصرف مانند سیگار،

ترياک، هروئين، شيشه و کراک را در کلاس برای ديگران بخوانند.

— دربارهٔ عوارض اجتماعی اعتياد با دانش‌آموزان گفت‌وگو کنید.

● عبارت «مصرف قانونی و غيرقانونی مواد مخدر» را روی تختهٔ کلاس بنويسيد. از دانش‌آموزان پيسيد: «منظور از مصرف قانونی و غيرقانونی چیست؟»

منظور از «مصرف قانونی» کاربرد مواد مخدر توسط پزشکان، جراحان و يا داروسازان برای درمان بيماری‌هاست اما «مصرف غيرقانونی» به مصرف مواد مخدر (اغلب آلوده و به‌صورت ترکيب با مواد مختلف و ناشناخته و يا آلوده) به‌منظور بی‌خيالی، فراموش کردن ناراحتی‌ها، لذت‌جویی و يا نیاز و وابستگی بدن به‌طور متوالی و خودسرانه اشاره دارد.

● برای دانش‌آموزان توضيح دهيد که در زمان‌های خیلی دور، مواد مخدر طبیعی تنها برای درمان بيماری‌ها و توسط پزشکان به‌کار برده می‌شد. نخستين بار انگلیسی‌ها از اين ماده با هدف معتاد کردن ملت‌ها و غارت منابع معدنی آنها و ايجاد رخوت و سستی در آنها برای جلوگیری از پيشرفت استفاده کردند. امروزه اين شيوه توسط آمریکا به‌طور مخفيانه و نیز به وسیلهٔ گروه‌های تبهکار، سوداگران مرگ و باندهای قاچاق با اهداف خاصی نظير کسب درآمد، از بين بردن روحیه خلاقیت و مبارزه‌جویی با قدرت استعماری آمریکا در حال گسترش است.

انجام فعالیت ۲: اين دو سؤال را روی تختهٔ گچی بنويسيد و از دانش‌آموزان بخواهيد در مورد دلایل اعتياد افرادی که احتمالاً آنها را می‌شناسند يا درباره‌شان شنیده‌اند، بحث کنند. پاسخ‌های دانش‌آموزان را بر روی تختهٔ گچی بنويسيد.

دلایل گرایش افراد به اعتياد عبارت‌اند از:

اعتياد پدر و مادر و ساير افراد خانواده، ناآگاهی از زیان‌های مصرف مواد، کمبود مهر و محبت و محرومیت، کنجکاوی، دوستان ناباب، سیاست‌های استعماری، افسردگی، روابط ناسالم خانوادگی و در دسترس بودن.

وظیفه دولت و مردم در مقابله با پدیده اعتياد چیست؟ مبارزه با خريد و فروش مواد مخدر، مبارزه با قاچاق‌فروشان و سوداگران مرگ، آموزش مردم از طريق کتاب‌های درسی و رادیو تلویزیون، حل مشکل بیکاری، ارائهٔ خدمات راهنمایی و مشاوره به خانواده‌ها، ايجاد مراکز ترک اعتياد.

منابع برای مطالعه بیشتر

- ۱- از میکده تا ماتمکده (اعتیاد)؛ محمد برفی، نشر احسان، ۱۳۸۳.
- ۲- آشنایی با مواد مخدر و مفاهیم اعتیاد؛ علیرضا جزایری و سیدعلی سینا رحیمی (۱۵ مجموعه)، نشر دانثر، ۱۳۸۷.
- ۳- پیشگیری از اعتیاد؛ حسن اسعدی، انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۹.

روش تدریس درس : مهارت‌های خودپنداره، اعتماد به نفس

• اهداف کلی :

- ۱- آشنایی با معنا و مفهوم خودپنداره و اعتماد به نفس و اهمیت آنها در موفقیت‌های زندگی
- ۲- کسب مهارت‌های ایجاد و تقویت خودپنداره و اعتماد به نفس
- **انتظارات یادگیری :** از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :
 - ۱- مفهوم خودپنداره و اعتماد به نفس را بیان کند.
 - ۲- اهمیت داشتن خودپنداره و اعتماد به نفس را بیان کند.
 - ۳- مهارت‌های افزایش خودپنداره و اعتماد به نفس را از خود نشان دهد.
 - ۴- میزان اعتماد به نفس خود را ارزیابی کند.
- **مفاهیم و مهارت‌های کلیدی :** خودپنداره، اعتماد به نفس، مهارت‌های افزایش اعتماد به نفس
- **مدت زمان تدریس :** ۴۵ دقیقه (دو جلسه)
- **پیشنهادهایی برای شروع مناسب و انتخاب روش‌های تدریس :** هدف اصلی این درس، کمک به دانش‌آموزان برای آشنایی با مفاهیم خودپنداره و اعتماد به نفس و راه‌های افزایش آن و نیز درک این نکته است که برای ایجاد و افزایش خودپنداره و اعتماد به نفس، فرد بایستی زمینه‌هایی را در خود به‌وجود آورد.
- رعایت موارد زیر در تدریس پیشنهاد می‌شود :

- ۱- ابتدا مفهوم «خودپنداره» یا تصور ذهنی از خود را روی تخته کلاس بنویسید و از دانش‌آموزان بخواهید که پاسخ این عبارت را روی کاغذ بنویسند و در کلاس بخوانند. از تعدادی از دانش‌آموزان بپرسید : «شما خود را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ ارزیابی شما از خودتان مثبت است یا

منفی؟ دلایل شما برای هر مورد چیست؟» در مورد اهمیت خودپنداره مثبت با دانش‌آموزان بحث کنید.

۲- به روش بارش مغزی از دانش‌آموزان بپرسید که مفهوم اعتماد به نفس چیست.

۳- دانش‌آموزان را به دو گروه تقسیم کنید. گروه اول ویژگی‌های افراد دارای اعتماد به نفس و گروه دوم ویژگی‌های افراد فاقد اعتماد به نفس را بنویسند. نمونه‌هایی از افراد دارای اعتماد به نفس بالا را نام ببرید و به ویژگی‌های آنها اشاره کنید.

۴- از دانش‌آموزان بخواهید عوامل ایجاد و تقویت خودپنداره مثبت را مورد بحث قرار دهند.

● نحوه انجام فعالیت‌ها و پرسش‌ها :

فعالیت ۱ : از تعدادی از دانش‌آموزان بخواهید که خود را مورد ارزشیابی ذهنی قرار دهند. آن‌گاه حاصل این ارزشیابی را در دو، سه سطر بنویسند و در کلاس ارائه دهند.

فعالیت ۲ : با بهره‌گیری از روش بحث کلاسی از دانش‌آموزان بخواهید که نظر خود را در مورد خودپنداره و یا تصور ذهنی از خود و علل تغییر آن در طول زمان بیان کنند. عواملی مانند توسعه ارتباطات، گسترش تجربیات، تلاش برای اصلاح نقاط ضعف شخصی و تبدیل آنها به نقاط قوت، موجب تغییر خودپنداره یا تصور از خود می‌شود.

فعالیت ۳ : در این فعالیت از دانش‌آموزان بخواهید پاسخ‌های چهار سؤال مطرح شده (در کتاب) را مقایسه کنند. نقاط مشترک و تفاوت‌ها را استخراج کنند و مورد بررسی و تحلیل قرار دهند.

فعالیت ۴ : این فعالیت به روش فردی انجام می‌شود. هدف از این فعالیت‌ها رسیدن به خودآگاهی است که مقدمه‌ای برای شناخت تصویر ذهنی از خود و درک عواملی است که به شکل‌گیری اعتماد به نفس و یا نداشتن این خصیصه در دانش‌آموزان منجر می‌شوند.

● از یکی از دانش‌آموزان بخواهید متن درس را برای دیگران بخواند.

فعالیت ۵ : این فعالیت به صورت فردی طراحی شده است. دانش‌آموزان با مطالعه ویژگی‌های مطرح شده بی می‌برند که کدام یک موجب تقویت اعتماد به نفس و کدام یک موجب ضعف آن می‌شود. عواملی مانند بخل و حسادت، نداشتن اعتماد به خود، احساس عدم وابستگی، شک و بدگمانی به دیگران، بدبینی، ترس از شکست و خودکم‌بینی اعتماد به نفس افراد را تضعیف می‌کند.

فعالیت ۶ : از آنجا که این فعالیت فردی است، انتخاب ویژگی‌ها یا گزینه موردنظر ممکن است از فردی به فرد دیگر تغییر کند. هدف از این فعالیت این است که دانش‌آموز خصیصه‌های مثبت و منفی خود را بشناسد و برای اصلاح و برطرف کردن خصیصه‌های منفی تلاش کند.

خودپنداره قضاوتی است که یک فرد با توجه به صفات، توانایی‌ها، نگرش‌ها و ارزش‌هایی که در خود سراغ دارد، انجام می‌دهد. خودپنداره دید فرد دربارهٔ خودش است که با تجربهٔ فرد، تعامل با دیگران و تفسیر دیگران از آن شکل می‌گیرد و متحول می‌شود. مفهوم خودپنداره الگویی سازمان‌یافته و پایدار از ادراکات را بیان می‌کند، خودپنداره مجموعهٔ ویژگی‌هایی است که شخص به‌عنوان یک موجود منحصر به فرد از خود درک می‌کند و به‌عبارتی، بازنمایی ذهنی فرد از خودش است؛ مانند: «در بحث‌های گروهی احساس می‌کنم کم‌رو و ناراحت هستم. در سفر علمی مدرسه به باغ وحش، زیاد حرف نزدm. هنگام ناهار دوست نداشتم با دیگران قاطی شوم». خودپنداره ممکن است مثبت و قوی و یا ضعیف و منفی باشد. تصور ذهنی مثبت فرد را به‌سمت جلو حرکت می‌دهد و اعتماد به‌نفس او را بالا می‌برد اما تصور ذهنی منفی فرد را دچار نومیدی و احساس بی‌ارزشی می‌کند.

مفهوم اعتماد به نفس

اعتماد به‌نفس به فرد اجازه می‌دهد که تصویری مثبت و واقعی از خود داشته باشد. افراد با اعتماد به‌نفس به توانایی‌هایشان اعتماد می‌کنند، به‌طور کلی، حس می‌کنند که بر زندگی‌شان کنترل دارند و می‌توانند کارهایی را که برایشان برنامه‌ریزی کرده‌اند، انجام دهند. داشتن اعتماد به‌نفس به این معنی نیست که فرد قادر به انجام دادن همه کاری هست. افراد با اعتماد به نفس انتظارات واقع‌گرایانه دارند و حتی وقتی بعضی از انتظاراتشان برآورده نمی‌شود، دیدگاه مثبت خود را حفظ می‌کنند و خودشان را قبول دارند.

ویژگی‌های شخصیتی افراد با اعتماد به نفس

- ۱- فعال‌اند و قدرت انجام دادن کارهای مختلف را دارند.
- ۲- قدرت تحمل شکست را دارند.
- ۳- برای یادگیری کنجکاوند و از تجربه‌های جدید استقبال می‌کنند.
- ۴- خود را آن‌طور که هستند می‌پذیرد.
- ۵- تفاوت‌های فردی را می‌پذیرند.
- ۶- به‌هنگام مواجه شدن با مراجع قدرت، احساس راحتی می‌کنند.

- ۷- برای خود و دیگران احترام قائل اند.
 - ۸- در پاسخ به انتقاد دیگران، واکنش دفاعی ندارند و قاطعانه برخورد می‌کنند.
 - ۹- از زندگی لذت می‌برند و احساس رضایتمندی می‌کنند.
 - ۱۰- به نیازهای دیگران حساس‌اند و درباره آنها احساس مسئولیت می‌کنند.
 - ۱۱- اقدامات خود را واقع‌بینانه ارزیابی می‌کنند.
 - ۱۲- می‌توانند با دیگران به خوبی ارتباط برقرار کنند.
 - ۱۳- از یک سیستم حمایت اجتماعی قوی برخوردارند.
 - ۱۴- متکی به خودند و کانون کنترل درونی دارند.
 - ۱۵- تعریف و تمجید دیگران را نسبت به خود از روی واقع بینی و به راحتی می‌پذیرند.
 - ۱۶- نسبت به مهارت‌ها و توانمندی‌های خود نگرش مثبت دارند.
- ویژگی‌های شخصیتی افراد فاقد اعتمادبه نفس
- ۱- قدرت تحمل فشار روانی و شکست را ندارند.
 - ۲- برای خود و دیگران احترام قائل نیستند.
 - ۳- در برقراری ارتباط با دیگران قاطع نیستند و حالت دفاعی دارند.
 - ۴- از خود و دیگران انتظارات غیرواقع‌بینانه دارند.
 - ۵- احساس ضعف می‌کنند و منفعل‌اند.
 - ۶- نسبت به مهارت‌ها و توانمندی‌های خود نگرش منفی دارند.
 - ۷- تعریف و تمجید دیگران را نسبت به خود به سختی می‌پذیرند.
 - ۸- از زندگی خود احساس ناراحتی می‌کنند.
 - ۹- احساس می‌کنند که از آنها پشتیبانی اجتماعی کافی صورت نمی‌گیرد.
 - ۱۰- متکی به دیگران‌اند و کنترل بیرونی دارند.
 - ۱۱- در ارتباطات خود با دیگران اغلب اظهارنظر نمی‌کنند و شنونده‌اند.
 - ۱۲- موفقیت حال خود را انکار می‌کنند.
 - ۱۳- از اینکه دیگران از آنها عصبانی شوند، وحشت دارند.
 - ۱۴- ممکن است دچار پرخوری یا کم‌خوری باشند.
 - ۱۵- خود را در دنیای تنهایی‌شان مخفی می‌کنند.

- ۱۶- کم‌رو، خجالتی و بسیار حساس‌اند.
- ۱۷- اغلب خسته‌اند و احساس ناتوانی می‌کنند.
- ۱۸- اعتماد به نفس کاذب دارند.
- ۱۹- اعتقاد دارند که همیشه حق با آنان است.
- ۲۰- نمی‌توانند به راحتی به دیگران «نه» بگویند.
- ۲۱- فکر می‌کنند باید همهٔ توقعات دیگران را برآورده کنند.
- نکاتی که دانش‌آموزان باید به آنها توجه کنند :
- ۱- عذرتراشی نکنند؛ شایع‌ترین بهانه‌ای که می‌توان در برابر هر تغییر مثبتی آورد، این است که «من ذاتاً این‌طور هستم» یا «من این‌طور بزرگ شده‌ام».
- ۲- از خودشان به‌خوبی یاد کنند؛ جنبه‌های مثبت و منفی شخصیت خود را توأم در نظر بگیرند اما به جنبه‌های مثبت توجه بیشتری داشته باشند. فهرستی از نقاط قوت خود تهیه کنند.
- ۳- اگر کار اشتباهی انجام دادند، به‌جای سرزنش خود، اشتباه خویش را مورد بررسی قرار دهند و آن را اصلاح کنند.
- ۴- در کنار کارهای اشتباه، به اعمال مثبت و موفقیت‌های خود نیز توجه کنند و به‌خاطر این توفیق‌ها خود را مورد تأیید و تشویق قرار دهند.
- ۵- هرگز واژه‌ها و جمله‌های منفی نظیر «من همیشه شکست می‌خورم»، «من آدم ضعیفی هستم و هیچ کاری از من بر نمی‌آید» را بر زبان نیاورند.
- ۶- هر نوع وابستگی شدید، ضد اعتماد به نفس است. بنابراین، نباید خود را تحت هیچ‌عنوانی به کسی یا چیزی بیش از حد وابسته کنند.
- ۷- از هدف کوچک آغاز کنند و به‌تدریج به دنبال اهداف بزرگ‌تر و بلندتر بروند.
- ۸- مسئولیت‌پذیر باشند و در ابتدا مسئولیت‌های کوچک و جزئی را به‌عهده بگیرند و آنها را سریع و خوب انجام دهند. باید بدانیم که مسئولیت‌پذیری یعنی خودباوری.
- ۹- در مقابل کارهای خوبی که دیگران انجام می‌دهند، از آنها تشکر و قدردانی کنند.

منابع برای مطالعه بیشتر

- ۱- اعتماد به نفس؛ دستیابی به آن و زندگی با آن، باربارا دی آنجلس، مترجم شهرزاد لولاچی، نشر اوحدی، ۱۳۸۳.
- ۲- معجزه اعتماد به نفس، میرعمادالدین فریور، نشر فریور، ۱۳۸۹.
- ۳- اعتماد به نفس، فیلیپا دیویس، ترجمه محمد عبوضی و وجیهه شجاعی، انتشارات سارگل، ۱۳۸۶.
- ۴- ۱۳۵ نکته برای اعتماد به نفس، سوزان جفرز، ترجمه سپیده خلیلی، انتشارات قدیانی، ۱۳۸۶.
- ۵- اعتماد به نفس کودکان، لی لی لفظی، انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۹.

روش تدریس درس : افسردگی چیست؟

• اهداف کلی :

- ۱- آشنایی با افسردگی و نشانه‌های آن
- ۲- کسب مهارت‌های کنترل افسردگی و مهارت‌های شادزیستن
- انتظارات یادگیری : از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :
 - ۱- افسردگی را بشناسد و مفهوم آن را بیان کند.
 - ۲- نشانه‌های افسردگی را بیان کند و عوامل ایجاد آن را نام ببرد.
 - ۳- راه‌های کنترل افسردگی را بیان کند.
 - ۴- برای درمان یک فرد افسرده چند راه‌حل پیشنهاد کند.
- مفاهیم و مهارت‌های کلیدی : افسردگی، نشانه‌های افسردگی، راه‌های کنترل افسردگی
- مدت زمان تدریس : دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای
- روش‌های پیشنهادی تدریس : پرسش و پاسخ، نمایش فیلم، مباحثه گروهی، روش تمرین، روش کار مستقل، صامت‌خوانی و ایفای نقش
- پیشنهادهایی برای تدریس : هدف اصلی درس کمک به دانش‌آموز برای شناخت افسردگی و روش‌های کنترل آن است.

۱- برای شروع تدریس می‌توان به کمک دانش‌آموزان نمایشی را تدارک بینید و زندگی فردی را نشان دهید که علائم افسردگی دارد اما راه مقابله با آن را نمی‌داند.

۲- در صورت امکان، فیلم یا تصویری در زمینه افسردگی به دانش‌آموزان نشان دهید. در فعالیت (۱) از دانش‌آموزان می‌خواهیم که به صورت مستقل به این سؤال پاسخ دهند: «آیا دچار افسردگی شده‌اید؟ علائم آن چه بود و چقدر طول کشید؟» سپس واژه «افسردگی» را روی تخته کلاس می‌نویسیم و علائم آن را بیان می‌کنیم.

در فعالیت (۲) به کمک دانش‌آموزان نمایشی ترتیب دهید که در آن فردی دچار افسردگی شده است و باید به او کمک شود تا بتواند بر مشکل خود غلبه کند.

در فعالیت (۳) طی یک مباحثه گروهی از دانش‌آموزان بخواهید که یکی از دوستانشان را که دچار افسردگی شده است، شناسایی کنند و برای کمک به او راه‌حلی را پیشنهاد کنند. در مورد راه‌حل با دانش‌آموزان بحث کنید و در نهایت به جمع‌بندی موضوع افسردگی و راه‌های شادزیستن بپردازید.

● شیوه‌های ارزشیابی

در این درس، معلم از ابزارهایی مانند ثبت فعالیت‌های عملکردی، آزمون‌های کتبی و آزمون نگرش‌سنج استفاده می‌کند.

— نمونه آزمون‌های نگرش‌سنج

شرح آزمون‌ها	بلی	خیر
به نظر من افسردگی قابل پیشگیری است عامل افسردگی شناخته شده است در حالت افسردگی، فرد دوست دارد در جمع باشد		

— نمونه آزمون‌های کوتاه پاسخ

- ۱- افسردگی را تعریف کنید.
- ۲- افسردگی، یعنی.....
- ۳- نشانه‌های افسردگی.....
- ۴- از جمله کارهایی که در موقع افسردگی باید انجام دهیم،.....

است.

— نمونه‌آزمون‌های عملکردی: از دانش‌آموزان بخواهید کسانی را که در خانواده‌شان به افسردگی دچارند، شناسایی کرده و راه‌های مقابله با افسردگی را بیان کنند. به این ترتیب آنها یک کار پژوهشی انجام می‌دهند.

دانستنی‌های معلّم

افسردگی عبارت است از احساس غم، دلسردی یا ناامیدی به مدت دست کم دو هفته در اغلب روزها و یا بیشتر ساعات روز، به‌علاوه علائم همراه از قبیل:

- از دست دادن علاقه به همه چیز، بی‌حوصلگی و دل‌زدگی، ناتوانی از لذت بردن
- احساس ناامیدی، بی‌حالی و خستگی
- بی‌خوابی یا خواب زیاد یا ناراحت
- گوشه‌گیری اجتماعی، احساس بی‌ارزش بودن و مورد نیاز نبودن
- بی‌اشتهایی یا پرخوری، یبوست
- مشکل داشتن در تصمیم‌گیری، مشکل داشتن در تمرکز
- یکباره به گریه افتادن بدون توضیح مشخص
- احساس گناه شدید به دلیل وقایع بی‌اهمیت یا خیالی
- تحریک‌پذیری، بی‌قراری و داشتن فکر خودکشی
- احساس دردهای مختلف مثل سردرد و درد قفسه سینه بدون شواهدی از بیماری

جسمی

علل افسردگی: برای بیماری افسردگی واقعی علت یگانه و روشنی وجود ندارد.

- بعضی از عوامل زیست‌شناختی مثل بیماری‌های جسمی، اختلالات هورمونی، یا بعضی داروها می‌توانند در بروز افسردگی نقش داشته باشند.
- عوامل اجتماعی و روانی نیز می‌توانند زمینه‌ساز این بیماری باشند.
- اختلالات ارثی هم در بروز افسردگی مؤثرند.
- بروز این حالت ممکن است با وقایع ناراحت‌کننده زندگی فرد ارتباط داشته باشد.

عوارض احتمالی افسردگی : از جمله عوارض بیماری افسردگی، فکر خودکشی است که علائم هشداردهنده آن عبارت‌اند از :

- گوشه‌گیری از خانواده و دوستان
- عدم توجه به ظاهر خود
- به زبان آوردن اینکه می‌خواهد «همه چیز را تمام کند» یا «اینکه زیادی است و مزاحم دیگران است».
- شواهدی از داشتن نقشه برای خودکشی (مثلاً نوشتن وصیت‌نامه یا توجه به یک سلاح قتاله)
- خوشحالی ناگهانی پس از احساس نومیدی طولانی مدت
- عدم بهبود افسردگی

منابع برای مطالعه بیشتر

- ۱- خلاصه روان‌پزشکی؛ کاپلان سادوک، ترجمه پورافکاری، انتشارات تبریز، ۱۳۸۱.
- ۲- زمینه روان‌شناسی؛ اتکینسون، هیلگارد، ترجمه براهنی و همکاران، انتشارات رشد، ۱۳۸۵.
- ۳- افسردگی از الف تا ی، محمد کیاسالار، همشهری آنلاین، ۱۳۹۰.
- ۴- آشنایی با بیماری افسردگی، محمدامین خیاط، پارس بوک، ۱۳۹۰.
- ۵- نسیمی از بهشت، اسداله محمدی‌نیا، انتشارات سبط‌اکبر، ۱۳۹۲.

روش تدریس درس : مهارت‌های کنترل عصبانیت

• اهداف کلی :

- ۱- آگاهی از مفهوم عصبانیت و علل عصبانیت افراد
- ۲- کسب مهارت در نشان دادن عکس‌العمل منطقی به‌هنگام عصبانیت

۳- پرهیز از نشان دادن عکس‌العمل غیرمنطقی به‌هنگام عصبانیت

۴- شناخت آثار روانی و اجتماعی عصبانیت‌های افسارگسیخته

● انتظارات یادگیری : از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :

۱- عصبانیت را تعریف کند و تفاوت آن را با خشم بگوید.

۲- وضعیت جسمی و روحی خود را قبل و بعد از عصبانیت یا خشم بیان کند.

۳- به‌هنگام عصبانیت، عکس‌العمل منطقی از خود نشان دهد و یا در یک نمایش، آن را تمرین

کند.

۴- رابطه عزت‌نفس را با عکس‌العمل منطقی به‌هنگام عصبانیت، بیان کند.

۵- پیامدهای پرخاشگری کلامی و فیزیکی را بیان کند.

۶- بایدها و نبایدها را در هنگام عصبانیت رعایت کند.

۷- آثار روانی و اجتماعی عصبانیت‌های افسارگسیخته را بر عملکرد افراد نوجوان بیان کند.

● مفاهیم و مهارت‌های کلیدی : عصبانیت، خشم، عکس‌العمل منطقی و غیرمنطقی در

هنگام خشم، پرخاشگری، آثار روانی و اجتماعی عصبانیت

● مدت زمان تدریس : ۴۵ دقیقه

● روش‌های پیشنهادی تدریس : تلفیقی از روش نمایش، روش توضیحی، داستان‌گویی،

بحث کلاسی، بیان خاطرات و تمرین مهارت‌های کنترل خشم

● مراحل تدریس :

۱- ابتدا تصویر یک فرد عصبانی یا فیلم کوتاهی درباره یک فرد عصبانی را به دانش‌آموزان

نشان دهید. از آنها بخواهید که با مرور تجربیات خود، آثار خشم را بیان کنند.

۲- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید بند اول درس را برای دیگران بخواند.

۳- فعالیت (۱) را در کلاس اجرا کنید. می‌توانید از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که نقشی

حامد را در کلاس ایفا کند.

۴- از دانش‌آموزان بخواهید که تعریفی از عصبانیت ارائه کنند. تعریف عصبانیت را روی تخته

کلاس بنویسید و برای آنها توضیح دهید که اوج عصبانیت خشم است که در زبان عربی به آن «غیظ»

می‌گویند.

۵- از دانش‌آموزان بپرسید : «آیا لازم است انسان عصبانی شود؟ آیا این حالت روانی یک رفتار

طبیعی است و یا غیرمعمول؟»

۶- فعالیت (۲) را در کلاس اجرا کنید.

سؤال‌های مربوط به این فعالیت از نوع بازپاسخ‌اند. دلایل عصبانیت و خشم افراد به تجربه آنها بستگی دارد. پاسخ دانش‌آموزان را روی تخته کلاس بنویسید.

برای دانش‌آموزان توضیح دهید که انسان پس از عصبانیت به دو شیوه می‌تواند عمل کند :
(۱) عکس‌العمل منطقی و حساب شده داشته باشد؛ به گونه‌ای که به طرف مقابل نشان دهد که انسان با شخصیتی است و عزت‌نفس بالایی دارد. (۲) عکس‌العمل غیرمنطقی از خود نشان دهد؛ برای مثال، پرخاشگری کلامی و یا فیزیکی کند و نشان دهد که عزت‌نفس پایینی دارد.

۷- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که داستان امام حسن (ع) را در برخورد با یک فرد شامی بخواند. از دانش‌آموزان بپرسید که از این روش امام حسن (ع) چه نتیجه‌ای می‌گیرند.

۸- برای دانش‌آموزان توضیح دهید که بیشتر مردم به‌هنگام قرار گرفتن در موقعیت‌هایی که آنها را عصبانی می‌کند، عکس‌العمل غیرمنطقی از خود نشان می‌دهند. هم‌اکنون نوجوانانی در کانون اصلاح و تربیت زندانی هستند که به‌دلیل ناتوانی در کنترل عصبانیت خود موجب مرگ هم‌کلاسی‌شان شده‌اند. همچنین، هرروزه حوادث فراوانی در شهرها و روستاها روی می‌دهد که پیامدهای روانی، اجتماعی و اقتصادی فراوانی برای افراد و خانواده‌ها دارد. برای مثال، یک فحش ناموسی باعث نزاع دسته‌جمعی شده و قتل چند نفر را به‌دنبال داشته است.

۹- توجه دانش‌آموزان را به این نکته مهم کتاب در زمینه مهارت کنترل خشم و بایدها یا نبایدها در هنگام عصبانیت جلب کنید. از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که این قسمت‌ها را برای دیگران بخواند. سعی کنید از طریق یک نمایش دو نفره بایدها و نبایدها را با سایر دانش‌آموزان تمرین کنید. اجرای این نمایش مستلزم تعیین یک موضوع اختلافی بین دو دانش‌آموز است. این موضوع اختلافی می‌تواند برداشتن وسیله‌ای از داخل کیف دیگری، تهنزدن به دیگری و یا مواردی از این قبیل باشد.

۱۰- از دانش‌آموزی بخواهید که آثار روانی و اجتماعی عصبانیت افسارگسیخته را برای دیگران بخواند.

در پایان، اهداف فعالیت در خانه را برای دانش‌آموزان بازگو کنید و از آنها بخواهید که به‌صورت انتخابی یکی از فعالیت‌ها را در منزل انجام دهند.

دانستنی‌های معلّم

عصبانیت نوعی پاسخ طبیعی انسان به ناکامی‌ها و بدرفتاری دیگران است. معمولاً عملکرد دوستان، آشنایان و یا افراد خاطی موجب عصبانیت ما می‌شود. محققان دوازده علت را برای عصبانیت و خشم افراد ذکر کرده‌اند:

۱- تحقیر شدن از سوی دیگران

۲- بی‌مهری

۳- فریب و عهدشکنی

۴- بدرفتاری

۵- رفتار حاکی از بی‌توجهی

۶- توهین کلامی

۷- رفتار غیرمنصفانه

۸- مشاهده بی‌کفایتی افراد

۹- کم‌توجهی دیگران به خواسته‌های فرد

۱۰- احساس زیان مالی

۱۱- احساس عملی مغایر با ارزش‌های شخصی

۱۲- درگیری فیزیکی و آسیب جسمی

مهارت‌های کنترل عصبانیت عبارت‌اند از:

مهارت‌های خودآرام‌سازی نظیر شمارش یک تا ده، فرستادن صلوات، تنفس عمیق و قرار گرفتن در حالت آرامش، خوابیدن، سرگرم شدن با یک وسیله، منحرف کردن فکر، ورزش کردن، داد زدن، فکر کردن به حل مشکل.

منبع برای مطالعه بیشتر

- مهارت‌های زندگی، حسین خنیفر و مرزده پورحسینی، نشر هاجر، قم، ۱۳۹۱.

روش تدریس درس : بلوغ چیست؟ (ویژه پسران)

• اهداف کلی :

۱- آشنایی با پدیده بلوغ و نشانه‌های آن

۲- کسب مهارت در برخورد منطقی با پدیده بلوغ

• انتظارات یادگیری : از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :

۱- بتواند پدیده بلوغ را تبیین کند.

۲- تغییرات شناختی، جسمانی، عاطفی و روانی را در خود مورد ارزیابی قرار دهد.

۳- ویژگی تغذیه مناسب برای رشد جسمانی را تشریح و عوارض سوءتغذیه را بیان کند.

۴- احتلام را توضیح دهد و راه‌های کنترل نفس را در مراقبت از خود بیان کند.

• مفاهیم و مهارت‌های کلیدی : بلوغ، مهارت‌های ارزیابی تغییرات دوران بلوغ، احتلام،

بهداشت دوره بلوغ، تغذیه دوران بلوغ

• مدت زمان تدریس : ۴۵ دقیقه (دو جلسه)

• روش‌های پیشنهادی تدریس :

۱- نمایش فیلم ۲- سخنرانی ۳- پرسش و پاسخ ۴- روش کار مستقل ۵- روش تمرین

۶- مباحثه گروهی ۷- دعوت از متخصصان؛ مثلاً متخصص غدد و داخلی

• شیوه تدریس : هدف اصلی این درس کمک به دانش‌آموز برای درک مفهوم بلوغ و

پیامدهای آن و نیز چگونگی روبه‌رو شدن با مسئله بلوغ و تغییرات این دوره است. به همین دلیل، توصیه

می‌شود که موارد زیر مدنظر قرار گیرد :

۱- در صورت امکان، از یک متخصص غدد بخواهید که برای ارائه توضیحات بیشتر در

کلاس حضور یابد.

۲- در صورت امکان، پدر تعدادی از دانش‌آموزان در کلاس حضور داشته باشند.

۳- نمایش یک فیلم علمی که پدیده بلوغ را توضیح دهد.

۴- استفاده از اسلایدهای علمی.

نحوه انجام فعالیت‌ها و پرسش‌ها :

۱- در فعالیت اول (مباحثه گروهی) از دانش‌آموزان بخواهید برخی از تغییرات جسمانی،

عاطفی، اجتماعی و عقلانی را که در خود مشاهده می‌کنند، روی یک برگه کاغذ بنویسند و تعدادی از آنها را در کلاس بخوانند.

۲- سپس، معلم کلمه «بلوغ» را روی تخته بنویسد و برخی از عوامل مؤثر در مورد آن را توضیح دهد.

۳- در فعالیت دوم از دانش‌آموزان خواسته می‌شود میانگین سنی ده نفر از کسانی را که به مرحله بلوغ رسیده‌اند، محاسبه کنند.

۴- در فعالیت سوم از طریق کارگروهی از دانش‌آموزان بخواهید که به تکمیل جمله‌ها اقدام کنند.

۵- در نهایت، مطالب را جمع‌بندی کنید. سپس، از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت در منزل را تکمیل کنند و در جلسه بعد ارائه نمایند.

در درس بعدی «ویژگی‌های رشد در دوران بلوغ» معلم ویژگی‌های جسمانی، عاطفی، اجتماعی و عقلانی فرد را در دوران بلوغ را تبیین می‌کند.

توصیه می‌شود که در این درس ابتدا دانش‌آموزان فعالیت‌ها را تکمیل کنند تا با بینش مناسب نسبت به درس جلو بروند.

نکته اساسی در مبحث ویژگی‌های رشد در دوران بلوغ، توجه به بحث تغذیه در دوران بلوغ است. متأسفانه مشاهده می‌شود که در این مرحله نوجوانان بسیار افراط و تفریط می‌کنند و اختلالاتی نظیر پراشتهایی و کم‌اشتهایی روانی در این دوره رخ می‌دهد.

● شیوه ارزشیابی با توجه به انتظارات یادگیری

ارزشیابی در این درس با استفاده از فهرست وارسی (چک‌لیست) مشاهده عملکرد دانش‌آموزان، آزمون کتبی، خودارزیابی و انجام فعالیت‌های عملکرد صورت می‌گیرد. در مشاهده عملکرد، معلم کار فرد یا گروه را ارزشیابی می‌کند.

نمونه فرم ارزشیابی مشاهده‌ای معلم از عملکرد دانش‌آموزان

نام و نام خانوادگی: کلاس: پایه:

شرح فعالیت‌ها	عالی	خوب	متوسط
هم‌اندیشی و مشورت با افراد			
پاسخ صحیح به سؤالات			
مشارکت در فعالیت‌های کلاسی			
توضیح درباره مفاهیم			
تکمیل برگه‌های کلاسی			

به‌هنگام تدریس، این فرم برای تعدادی از گروه‌های کلاسی با اعضای گروه تکمیل شود.

نمونه آزمون‌های بلی، خیر

شرح آزمون‌ها	بلی	خیر
مهم‌ترین عامل بلوغ، وراثت است		
در رشد جسمانی، اندازه بدن تغییر می‌کند		
بعضی شب‌ها دچار احتلام می‌شوم		

نمونه آزمون‌های کوتاه پاسخ

- ۱- بلوغ را تعریف کنید.
- ۲- بلوغ یعنی.....
- ۳- احتلام را تعریف کنید.
- ۴- احتلام یعنی.....
- ۵- نشانه‌های بلوغ عبارت‌اند از:.....

نمونه آزمون‌های عملکردی: از دانش‌آموزان بخواهید در صورت امکان، برخی از سؤالات خود را با یک دبیر زیست‌شناسی یا یک پزشک و یا یک متخصص غدد و داخلی در میان بگذارند و

پاسخ آنها را در کلاس برای دوستان خود مطرح کنند.

دانستنی‌های معلّم

بلوغ چیست؟ بلوغ در لغت به معنای کامل شدن و به حد کمال رسیدن است. سن شروع بلوغ در بیشتر پسران معمولاً ۱۲ تا ۱۴ سالگی است. در این دوران، تغییرات جسمی و روانی آن چنان سریع و همه جانبه‌اند که نوجوان را گاه دچار تشویش و نگرانی می‌کنند و تصمیم‌گیری‌ها را برایش دشوار می‌سازند. گاهی هم موجب بروز مشکلاتی در برخورد و روابط وی با خانواده و مردم می‌شوند.

تغییرات جسمی در دوران بلوغ: این تغییرات به دلیل تأثیر موادی به نام «هورمون جنسی مردانه» یا «تستوسترون»، که از غدد جنسی مردانه ترشح می‌شود، به وجود می‌آید.

- ۱- قد، وزن و ابعاد بدن به طور ناگهانی رشد می‌کنند.
- ۲- موهای زاید در قسمت‌های مختلف بدن می‌رویند.
- ۳- در صورت نیز ریش و سبیل ظاهر می‌شود و موهایی روی قفسه سینه رشد می‌کند.
- ۴- صدای کودکانه کم‌کم دو رگه و کلفت و به اصطلاح «مردانه» می‌شود.
- ۵- در اثر افزایش غدد چربی ممکن است جوش‌هایی روی صورت و برخی نقاط بدن ظاهر می‌شود که به آنها «جوش جوانی» یا «آکنه» گفته می‌شود.
- ۶- به علت افزایش غدد عرق ممکن است بدن نوجوان بوی خاصی بدهد.
- ۷- ناحیه تناسلی بزرگ می‌شود و احتلام پیش می‌آید.

تغییرات روانی در دوران بلوغ: تغییرات روحی دوران بلوغ ممکن است به اشکال زیر تظاهر کند:

تمایل به گوشه‌نشینی، احساس دل‌تنگی و خستگی، ناسازگاری، مخالفت‌های اجتماعی و ممکن است شما در لحظاتی کوتاه یا طولانی بعضی از این تغییرات را تجربه کرده باشید؛ مثلاً،

- ۱- دلتان بخواهد بیشتر اوقات تنها باشید.
- ۲- مسائل کم اهمیت برایتان اهمیت حیاتی پیدا کنند.

۳- نزدیکان خود را مثل سابق دوست نداشته باشید.

و ...

نیازهای تغذیه‌ای دوران بلوغ: با توجه به اینکه در مرحله بلوغ رشد سریع و ناگهانی رخ می‌دهد و نوجوان به علت سوخت و ساز بالای بدن نیاز زیادی به انرژی دارد (به طور متوسط ۲۸۰۰ کالری)، تغذیه در دوران بلوغ و دریافت مواد مغذی به میزان کافی برای تأمین انرژی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نوجوان در برنامه غذایی خود به گروه‌های غذایی از جمله پروتئین‌ها، ویتامین‌ها و املاح (به ویژه آهن، ید، کلسیم و روی) نیاز دارد.

توصیه‌ها:

- ۱- پروتئین به صورت حیوانی (تخم مرغ، گوشت، شیر و پنیر) و گیاهی (غلات و حبوبات) وجود دارد. نوجوان به روزانه ۴۵ تا ۷۵ گرم پروتئین نیازمند است.
 - ۲- انواع ویتامین‌ها و املاح معدنی که با مصرف سبزیجات و میوه‌جات تازه تأمین می‌شود.
 - ۳- بر مصرف روزانه لبنیات و شیر تأکید شده است.
 - ۴- صبحانه وعده غذایی بسیار مهمی برای نوجوان است.
 - ۵- مصرف میان وعده مناسب در برنامه غذایی نوجوان ضرورت دارد.
 - ۶- از مصرف مواد غذایی فاقد ارزش غذایی، مثل انواع چیپس، پفک، نوشابه‌های گازدار، شیرینی‌های خامه‌ای، مواد غذایی پرچرب و پرنمک، که با سلامت نوجوان منافات دارند خودداری شود.
- احکام شرعی در دوران بلوغ: با ورود نوجوان به دوران بلوغ، او وارد مرحله جدیدی از زندگانی خود می‌شود و در پیشگاه خداوند متعال مقام و منزلت ویژه‌ای کسب می‌کند. به عبارتی، پا به عرصه تکلیف می‌گذارد. به همین دلیل، نماز و روزه بر نوجوان واجب و احکام الهی بر او جاری می‌شوند. نوجوانان برای اجرای احکام می‌توانند از مجتهد جامع الشرایط تقلید کنند.

رعایت نکات بهداشتی در دوران بلوغ:

- ۱- حمام کردن و عوض کردن لباس‌ها به طور مرتب
- در دوران بلوغ غدد عرقی زیر بغل شروع به فعالیت می‌کنند و همین امر باعث افزایش تعریق می‌شود. افزایش فعالیت غدد چربی و غدد عرق ممکن است سبب تولید بوی نامطبوع و

ناراحت‌کننده‌ای شود. بنابراین، در این دوران نوجوان نیاز بیشتری به حمام کردن دارد.

۲- استفاده از حوله و وسایل بهداشتی شخصی و همچنین زدودن موهای زاید بدن به

روش صحیح

۳- رعایت بهداشت دهان و دندان از طریق مسواک زدن، نخ دندان کشیدن و مراجعه به

دندان‌پزشک

۴- استراحت و ورزش به قدر کافی

۵- تغذیه مناسب و کافی

۶- کسب اطلاعات لازم در زمینه بلوغ از طریق مطالعه کتاب و مراجعه به مشاور مدرسه

و والدین

۷- معاشرت و هم‌نشینی با دوستان خوب و تأیید شده از طرف والدین

۸- خودداری از کشیدن سیگار و دوری از افراد سیگاری و معتاد

۹- مشاوره با پزشک درباره هرگونه علامت جسمی غیرمعمول. به‌ظاهر شدن علائم بلوغ

قبل از ۹ سالگی، بلوغ زودرس، و به تأخیر در ظهور علائم بلوغ تا سن ۱۴ سالگی، بلوغ دیررس

گفته می‌شود.

۱۰- پرهیز از دست‌کاری و فشار دادن جوش‌ها

○ شستن روزانه جوش‌ها با آب و صابون

○ استفاده از الکل طبی برای ضدعفونی محل جوش‌ها؛ اگر با این دستورات معالجه

نشدید بهتر است پس از مشورت با والدین خود به پزشک مراجعه نمایید.

منابع برای مطالعه بیشتر

۱- دنیای نوجوان؛ محمدرضا شرفی، انتشارات تربیت، ۱۳۷۶.

۲- دنیای بلوغ، علی قائمی امیری، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۸.

۳- دوران شکوفایی (راهنمای بلوغ پسران نوجوان، محمدرضا سهرابی، ثریا

سهرابی، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۸.

۴- بلوغ تولدی دیگری، محمد محمدیان، انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۸.

روش تدریس درس : اعتیاد چیست و خطرات آن کدامند؟ (ویژه پسران)

• اهداف کلی :

- ۱- آگاهی از مفهوم «اعتیاد» و «عادت» و تشخیص تفاوت این دو با یکدیگر
- ۲- شناخت فرد معتاد و علل گرایش افراد به اعتیاد
- ۳- شناخت نشانه‌ها و علائم بیماری اعتیاد و عوارض جسمانی، روانی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی آن

• انتظارات یادگیری : از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :

- ۱- مفهوم اعتیاد و تفاوت آن را با عادت بیان کند.
 - ۲- فهرستی از عادت‌های خوب و بد تهیه کند.
 - ۳- انواع اعتیاد را نام ببرد.
 - ۴- ویژگی‌های افراد معتاد را برشمرد.
 - ۵- با مراجعه به تجربیات خود دلایل اعتیاد را بیان کند.
 - ۶- برخی از عوارض جسمانی و روانی اعتیاد را شناسایی کند.
 - ۷- عوارض خانوادگی اعتیاد را فهرست کند.
 - ۸- عوارض اجتماعی و اقتصادی اعتیاد را بیان کند.
 - ۹- برای جلوگیری از گسترش اعتیاد چند راه‌حل پیشنهاد کند.
- مفاهیم و مهارت‌های کلیدی : اعتیاد، عادت، معتاد، نشانه‌ها و بیماری اعتیاد، دلایل اعتیاد، عوارض جسمانی و روانی اعتیاد، عوارض خانوادگی اعتیاد، عوارض اجتماعی و اقتصادی اعتیاد

• مدت زمان تدریس : دو جلسه ۴۵ دقیقه ای

• روش‌های پیشنهادی تدریس : داستان‌گویی، تبیین و توضیح مفاهیم، بحث گروهی و کلاسی

• مراحل تدریس :

- ۱- ابتدا یکی از دانش‌آموزان داستان «در پشت دیوارهای حسرت» را برای دیگران بخواند. سپس، همه دانش‌آموزان علت مشکلات جوان داستان را بیان کنند. از آنها بپرسید : آیا این جوان می‌توانست خود را از چنگال این مشکل نجات دهد؟ چگونه؟ به دانش‌آموزان توضیح دهید که

ریشه برخی از مشکلات جوانان اعتیاد و یا وارد شدن به باندهای فروش مواد مخدر و قاچاق است. تحقیقات نشان می‌دهد که یکی از علل اعتیاد جوانان، وجود فرد معتاد در خانواده و یا در میان اقوام و خویشاوندان است.

۲- واژه‌های «اعتیاد» و «عادت» و معنای لغوی آنها را روی تخته کلاس بنویسید. مفهوم این دو واژه را برای دانش‌آموزان تبیین کنید و به آنان توضیح دهید که عادت‌ها به دو نوع خوب و بد تقسیم می‌شوند.

۳- از دانش‌آموزان بخواهید که از طریق بحث کلاسی و مراجعه به تجربیات خود، فهرستی از عادت‌های خوب و بد تهیه کنند. ابتدا روی تخته گچی جدولی مانند جدول کتاب بکشید و نظرات دانش‌آموزان را در آن ثبت کنید. در پایان، از دانش‌آموزان بخواهید فهرست عادت‌های خوب و بد را در کتاب بنویسند.

۴- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که مفهوم اعتیاد را در یک منبع پزشکی جست‌وجو کند و برای دیگران بخواند. یادگیری این مفهوم برای دانش‌آموزان و حفظ آن به‌عنوان یک نکته کلیدی مهم است. در ادامه، به دانش‌آموزان توضیح دهید که اعتیاد تنها وابستگی به مواد مخدر و مصرف این مواد نیست بلکه انواع مختلفی دارد که ممکن است شامل اعتیاد به زیادخوردن، زیاد خریدن، وسواس و مواردی از این قبیل باشد و در هر حالت، مضر است.

۵- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که ادامه متن را برای دیگران بخواند. مفهوم فرد معتاد را روی تخته کلاس بنویسید.

معتاد فردی است که بر رفتار خود کنترل ندارد و به مصرف یک ماده زیان‌آور و یا انجام دادن یک کار زیان‌آور عادت کرده است.

۶- «چرا عده‌ای از افراد اعتیاد پیدا می‌کنند؟» این سؤال را روی تخته کلاس بنویسید. برای بحث گروهی دانش‌آموزان را به چهار گروه تقسیم کنید. هر گروه درباره یکی از دلایل اعتیاد بحث کند و مصداق‌های آن را توضیح دهد.

دلایل اعتیاد	پاسخ‌ها
دلایل جسمانی و ارثی	متولد شدن از مادران معتاد، کمبود برخی از مواد در بدن، معتاد بودن والدین به الکل، احساس دردهای شدید، بی توجهی به حفظ سلامتی و بهداشت
دلایل روانی و فکری	کنجکاوی نسبت به مصرف مواد، ناامیدی و افسردگی، ناتوانی در کنترل نفس و وسوسه‌های داخلی، نداشتن اراده قوی، داشتن این تصور غلط که مصرف مواد موجب حل مشکل می‌شود، ناتوانی در کنار آمدن با مشکل
دلایل محیطی	در دسترس بودن مواد و تهیه آسان آن، وجود افراد معتاد و زندگی در کنار آنها، پایین بودن سطح آگاهی و سواد افراد، عادی بودن و یا زشت نبودن مصرف مواد مخدر در بین گروه‌های خانوادگی و یا گروه‌های دوستان، قرار گرفتن روستاها و شهرها در مسیر جاده‌های حمل مواد مخدر، ضعف دینی اعتقادات
دلایل استعماری	نقش دولت‌های بزرگ در گسترش مواد مخدر با هدف آلوده کردن جوانان، جمع‌آوری پول و سودجویی توسط باندهای بین‌المللی

۷- در صورت امکان، فیلمی درباره زندگی یک فرد معتاد و یا آثار سوء مصرف مواد به دانش‌آموزان نشان دهید. از دانش‌آموزان بخواهید که نشانه‌ها و علائم بیماری اعتیاد را مطالعه کنند. در صورت مطرح شدن سؤال‌هایی از سوی دانش‌آموزان، موضوعات سؤال برانگیز را برای آنها توضیح دهید.

۸- یکی از دانش‌آموزان عوارض خانوادگی اعتیاد و دانش‌آموز دیگری عوارض اجتماعی و اقتصادی آن را برای دانش‌آموزان بخواند. در صورت لزوم، در ارتباط با موضوعات سؤال برانگیز برای دانش‌آموزان توضیح دهید.

۹- هدف غایی این درس دور کردن نوجوانان از روی آوردن به مصرف مواد مخدر و ایجاد نفرت نسبت به مصرف این مواد است.

فعالیت ۳: این فعالیت به دنبال بیان راه حل‌ها برای رفع مشکل اعتیاد است که پاسخ آن بدین شرح است:

اقدامات اجتماعی	اقدامات خانوادگی	اقدامات فردی
<ul style="list-style-type: none"> ● مدارس به دانش‌آموزان در مورد زبان‌های مصرف مواد مخدر آموزش دهند ● روزنامه و مجلات، رادیو و تلویزیون و مراکز دست‌اندرکار آگاهی مردم را در مورد زبان‌های مصرف مواد بالا ببرند ● مصرف سیگار در اماکن عمومی ممنوع شود ● با تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان مواد مخدر قاطعانه مبارزه شود 	<ul style="list-style-type: none"> ● خانواده‌ها از مصرف مواد مخدر و برپایی مجالسی که در آنها مواد مصرف می‌شود، پرهیز کنند ● به اعضای خانواده در مورد زبان‌های مصرف مواد هشدار دهند ● اعضای خانواده آگاهی خود را درباره پیامدهای مصرف مواد مخدر از طریق مطالعه بالا ببرند 	<ul style="list-style-type: none"> ● آگاهی خود را در مورد پیامدهای مصرف مواد مخدر از طریق مطالعه بالا ببریم ● از رفت‌وآمد با دوستان ناباب، حتی افرادی که به‌صورت تفریحی و تفریحی مواد مصرف می‌کنند، پرهیز کنیم ● اوقات بیکاری خود را با برنامه‌های سالم پر کنیم ● از کشیدن سیگار و قلیان پرهیز کنیم، زیرا شروع مصرف مواد اغلب با مصرف توتون و تنباکو است ● به درخواست نابجای همسالان درباره مصرف مواد شجاعانه «نه» بگوییم

دانستنی‌های معلّم

در زمینه اعتیاد تاکنون تحقیقات زیادی انجام شده و هر کدام از این تحقیقات به جنبه‌ای از مسائل آن پرداخته است. به‌طور کلی، درباره علل گرایش به اعتیاد سه نوع پژوهش صورت گرفته است:

دسته اول: به علل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشاره کرده‌اند که برخی از آنها از گذشته‌های دور شروع شده‌اند؛ مانند نقش استعمار در گسترش مواد مخدر، فقر عمومی، ناآگاهی مردم نسبت به مضرات مصرف مواد و کمبود مهر و محبت در خانواده‌ها.

دسته دوم: به روابط بین افراد و شرایط خانوادگی مانند معاشرت با دوستان ناباب، وجود عضو معتاد در خانواده، روابط ناسالم خانوادگی، طلاق و فقر خانواده اشاره کرده‌اند.

دسته سوم: به ویژگی‌های فرد اشاره کرده‌اند؛ مانند ابتلا به دردهای جسمانی، مشکلات

روانی، افسردگی، نبود ایمان، لذت بردن از قدرت جنسی و یا تقویت آن، اما عللی که تحقیقات انجام شده بیشترین درصد را به خود اختصاص دادند عبارت‌اند از معاشرت با دوستان معتاد، وجود فرد معتاد در خانواده، در دسترس بودن مواد، اختلافات خانوادگی، فقر اقتصادی، نداشتن سرگرمی و تفریحات سالم، بیماری‌های جسمانی، بیماری‌های روانی، تجربه لذت، تقویت قدرت تحریک‌پذیری جنسی، عدم آگاهی به مضرات مواد مخدر، اعتیاد چهره‌های معروف، تقلید، کمبود مهر و محبت و محرومیت‌های ناشی از زندگی ماشینی امروز، فشارهای شغلی، وجود باندهای قاچاق و سیاست‌های استعماری.

منابع برای مطالعه بیشتر

- ۱- از می‌کده تا ماتمکده، محمد برفی انتشارات احسان. تهران، ۱۳۸۱.
- ۲- «ما، اعتیاد، جامعه»، شعله آتشین، نشر گوهر منظوم، ۱۳۸۰.
- ۳- «اعتیاد و آسیب شناسی خانواده»، نشر سازمان بهزیستی کشور، ۱۳۷۸.
- ۴- «اعتیاد، سبب شناسی و درمان آن در رشته روان شناسی»، محمدعلی احمدوند، نشر دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۸.
- ۵- پژوهشنامه‌ای درباره بحران جهانی مواد مخدر، حسن اسعدی، نشر سپهر، ۱۳۷۸.
- ۶- پژوهشی درباره اعتیاد، جمیله اورنگ، نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۷.
- ۷- شناخت اعتیاد و شیوه‌های ترک آن، مهناز باغبان‌باشی، انتشارات زکات علم، ۱۳۸۱.
- ۸- زنجیره اعتیاد در نوجوانان و جوانان، پیمان باقری، نشر علم و ورزش، ۱۳۷۸.

روش تدریس درس : مهارت‌های کنترل استرس

• اهداف کلی

۱- آشنایی با استرس و نشانه‌های آن

۲- کسب مهارت در کنترل استرس

• **انتظارات یادگیری :** از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :

۱- استرس را تعریف و به برخی از علل آن اشاره کند.

۲- نشانه‌های استرس را بیان کند و راه‌های کنترل آن را معرفی کند.

۳- آزمون خودارزیابی استرس را تکمیل کند.

۴- نحوه مدیریت استرس و راه‌حل‌های منطقی برخورد با آن را بیان کند.

• **مفاهیم و مهارت‌های کلیدی :** استرس، نشانه‌های استرس، راه‌های کنترل استرس

• **مدت زمان تدریس :** ۹۰ دقیقه (دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای)

• **روش‌های پیشنهادی تدریس :**

۱- پرسش و پاسخ، ۲- نمایش فیلم، ۳- مباحثه گروهی، ۴- روش تمرین، ۵- روش کار

مستقل، ۶- صامت‌خوانی، ۷- ایفای نقش

• **پیشنهادهایی برای تدریس :** هدف عمده این درس کمک به دانش‌آموزان برای درک مفهوم

استرس و راه‌های کنترل آن، و نیز کسب مهارت‌های لازم در این زمینه است.

۱- برای شروع درس می‌توان نمایشنامه‌ای را به کمک دانش‌آموزان به اجرا درآورد و طی آن،

فردی را نشان داد که علائم استرس دارد اما راه مقابله با آن را نمی‌داند.

۲- نمایش فیلم یا تصویری در زمینه استرس برای دانش‌آموزان می‌تواند شروع خوبی باشد.

۳- گرفتن آزمون استرس از دانش‌آموزان قبل از آغاز تدریس توصیه می‌شود (آزمون و

فعالیت‌ها).

۴- معلم می‌تواند از دانش‌آموزان بخواهد بدون سابقه و مقدمه نمایشنامه‌ای اجرا کنند (ایفای

نقش).

۵- معلم می‌تواند از دانش‌آموزان بخواهد فردی را معرفی کنند که علائم استرس را دارد و

نشانه‌های این مشکل او را بیان کنند.

فعالیت ۱ : از دانش‌آموزان می‌خواهیم که به سؤالات مطرح شده پاسخ دهند (روش پرسش و پاسخ). سپس کلمه استرس را روی تخته سیاه می‌نویسیم و از افراد می‌خواهیم که فقط نظر خود را در مورد این واژه بیان کنند.

فعالیت ۲ : دانش‌آموزان به صورت فردی فهرستی از عوامل استرس‌زا را در خانواده شناسایی و در کلاس معرفی می‌کنند. (روش کار مستقل)

فعالیت ۳ : دانش‌آموزان با همکاری دوستان خود نمایشنامه‌ای را ترتیب می‌دهند که در آن دانش‌آموزی پس از مواجه شدن با یک عامل استرس‌زا، دچار مشکل شده است و به کمک و همکاری نیاز دارد.

فعالیت ۴ : روش کار مستقل است و هر دانش‌آموز به تنهایی آزمون خودارزیابی استرس را پر می‌کند.

در پایان، معلم به جمع‌بندی مطالب می‌پردازد؛ نقش دین و آموزه‌های دینی را در کنترل استرس بیان می‌کند و نحوه مدیریت کنترل استرس را مطرح می‌نماید.

در نهایت نیز از دانش‌آموزان می‌خواهیم که فعالیت در خانه را انجام دهند و در جلسه بعد ارائه کنند.

● شیوه‌های ارزشیابی :

در این درس معلم از ابزارهایی مانند ثبت فعالیت‌های عملکردی، آزمون‌های کتبی و آزمون نگرش‌سنج استفاده می‌کند.

نمونه آزمون نگرش‌سنج

شرح آزمون‌ها	بلی	خیر
به نظر من استرس قابل پیشگیری است		
عامل استرس شناخته شده است		
در حالت استرس، فرد دوست دارد با دیگران باشد		

نمونه آزمون‌های کوتاه پاسخ

۱- استرس را تعریف کنید.

۲- استرس یعنی.....

۳- نشانه‌های استرس.....

۴- در موقع استرس باید.....انجام دهیم.

نمونه آزمون‌های عملکردی

از دانش‌آموزان بخواهید کسانی را که در خانواده دچار استرس‌اند، شناسایی کنند و دربارهٔ راه‌های مدیریت استرس توضیح دهند.

دانستنی‌های معلّم

تنیدگی یا استرس یا فشار روانی در روان‌شناسی به معنی فشار و نیرو است و هر محرکی که در انسان ایجاد تنش کند، استرس‌زا یا «عامل تنیدگی» نامیده می‌شود. تنش ایجاد شده در بدن و واکنش بدن را «تنیدگی» یا استرس می‌گوییم. به عبارتی، هر عاملی که موجب تنش روح و جسم و از دست رفتن تعادل فرد شود، تنیدگی‌زا است. هنگام وارد شدن استرس، بدن واکنش‌هایی از خود نشان می‌دهد تا تعادل از دست رفته را باز گرداند که این عمل «استرس» نام دارد.

تنیدگی واکنشی است که در فرد در اثر حضور عامل دیگری به وجود می‌آید. قوای فرد برای روبه‌رو شدن با آن بسیج می‌شود و ارگانیزم (یا موجود زنده) حالت آماده‌باش پیدا می‌کند. تغییر شغل، نقل مکان به یک شهر جدید، ازدواج، مرگ نزدیکان، و وجود یک بیماری مهم در خانواده از جمله عوامل بیرونی رهاسازی فشار عصبی هستند. جالب آنکه حوادث شادی‌آور نیز می‌توانند به همان اندازهٔ وقایع غم‌بار برای انسان استرس‌زا باشند. از عوامل درونی استرس می‌توان به ناراحتی‌های جسمانی و یا روانی اشاره کرد. برخی از ویژگی‌های شخصیتی، مانند نیاز به دست آوردن رضایت دیگران نیز می‌توانند فشارزا باشند.

راهکارهای مقابله با تنیدگی

● یکی از راه‌های مقابله با عوامل فشار، شهامت برخورد با واقعیت است. باید هر رویدادی را که پیش می‌آید، بپذیریم و پس از پذیرش، در آن به دنبال حکمت و مصلحتی باشیم و بدین صورت بنگریم که چگونه از آن اتفاق به صورت مثبت بهره‌برداری کنیم؛ یعنی همه چیز می‌تواند به فرصت تبدیل شود و قابل استفاده باشد. اگر انسان نتواند واقعیت‌ها را بپذیرد و از آنها

در جهت مثبت استفاده کند، دچار حالتی می‌شود که در اصطلاح به آن تحلیل رفتگی می‌گویند. علائم تحلیل رفتگی عبارت‌اند از: احساس از دست دادن کنترل کارها، عدم علاقه، نداشتن احساس خوبی از کار و شغل خود، بها ندادن به کار، احساس عدم کفایت، احساس قصور و کوتاهی کردن، تمایل به بی اعتبار کردن کار، احساس نامؤثر بودن، کج خلق شدن، و بی توجهی به رعایت آداب معاشرت. در حالت شدید تحلیل رفتگی نیز احساس قدرناشناسی از جانب دیگران، احساس اینکه فرد می‌خواهد همه چیز را رها کند و سر به بیابان بگذارد، بروز می‌یابد.

● یکی از راهکارها حمایت اجتماعی و نیز داشتن دوستانی است که با وجود کاستی‌های فرد او را تأیید کنند.

● یکی دیگر از راهکارها حمایت اطلاعاتی است. باید دوستانی داشته باشیم که به ما اطلاعات بدهند و یا تجربه‌های خود را در اختیار ما قرار دهند.

● حمایت‌های مالی نیز در برخی موارد می‌توانند از شدت فشار بکاهند.

● یکی دیگر از راه‌های مقابله با فشار، انطباق است. با ایجاد نگرش مثبت در خود می‌توانیم از فشارهای وارد بر خود بکاهیم.

بی‌گمان زیربنای بخش بزرگی از بیماری‌های جسمی و پریشانی‌های روانی، ناتوانی در تحمل فشار روانی و مقابله با آن است. هر چند بسیاری از شغل‌های امروزی فشار روانی نیز به همراه دارند، دست‌اندرکاران آنها می‌دانند چگونه با چنین فشارهای تنش‌زایی مقابله کنند و با وجود محرک‌های فشارزایی که در کار روزانه با آنها روبه‌رو می‌شوند، می‌دانند چگونه از آثار زیان‌آور آنها دوری گزینند اما برخی افراد شاغل توانایی یا امکان لازم برای مقابله یا فرار از محرک‌های تنش‌زا را ندارند و همواره در معرض این محرک‌ها هستند. چنین افرادی گرفتار فرسودگی شغلی می‌شوند و مشکل خود را در زمینه‌های گوناگون شناختی، هیجانی و رفتاری نشان می‌دهند. (منبع: ویکی‌پدیای فارسی)

منابع برای مطالعه بیشتر

۱- مهارت‌های مقابله با استرس، عباس فرهادی ثابت، انتشارات چاپار فرزنانگان،

۱۳۸۴

- ۲- مقابله موفقیت آمیز با استرس، نوشته سارا زف گیر، ترجمه مسعود کسایی،
همشهری آنلاین، ۱۳۹۱
- ۳- چگونه بر استرس و اضطراب غلبه کنیم، نوشته لی نت میلر، ترجمه شهروز،
فرهنگ بیگوند، ناشر استاندارد، ۱۳۹۲

روش تدریس درس : مهارت‌های مصرف

• اهداف کلی

- ۱- شناخت خصوصیات یک مصرف‌کننده عاقل
- ۲- آگاهی از نتایج تصمیم‌گیری‌های درست و نادرست در خرید کالاها و خدمات
- ۳- مهارت‌های اساسی در خرید کالا و خدمات و ملاحظاتی که در خرید کالا و خدمات باید رعایت شوند؛
- ۴- درک رابطه مصرف با نوع خانواده
- **انتظارات یادگیری :** از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :
 - ۱- خصوصیات یک مصرف‌کننده عاقل را فهرست کند.
 - ۲- تفاوت «نیاز» و «خواسته» را بیان کند.
 - ۳- به نمونه‌هایی از نتایج تصمیم‌گیری درست و نادرست در خرید کردن اشاره کند.
 - ۴- گام‌های اساسی در خرید کالا و خدمات را فهرست کند.
 - ۵- رابطه بین نوع خانوار (بدون فرزند و دارای فرزند) را با میزان مصرف توضیح دهد.
 - ۶- روش‌هایی را که یک خانواده به کمک آنها می‌تواند درآمد خود را افزایش دهد، بیان کند.
- **مفاهیم و مهارت‌های کلیدی :** مصرف‌کننده عاقل، نیاز و خواسته، گام‌های اساسی در

خرید کالا و مصرف

• مدت زمان تدریس : ۴۵ دقیقه

• مراحل تدریس :

- ۱- مفهوم «نیاز» و «خواسته» را روی تخته کلاس بنویسید و از دانش‌آموزان بخواهید که به نمونه‌هایی از این نیازها و خواسته‌ها اشاره کنند.

۲- برای دانش‌آموزان توضیح دهید که یکی از راه‌های رفع نیازها و تأمین خواسته‌ها خریدن آنهاست. کالاهای مادی و خدماتی مانند پزشکی، بیمه، حمل و نقل کالا و بار، وکالت و... را با پول خریداری می‌کنیم. خرید کالا و خدمات مستلزم داشتن مهارت است؛ در غیراین صورت، فرد مصرف‌کننده به نتایج دلخواه خود نمی‌رسد.

۳- از دانش‌آموزان بخواهید که نمونه‌هایی از خریدهایی را که توسط خانواده صورت گرفته اما رضایت‌بخش نبوده است، فهرست کنند.

۴- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که متن «مصرف‌کننده عاقل» کیست را برای دیگران بخواند.

۵- توجه دانش‌آموزان را به ضرب‌المثل‌هایی که در مورد خرید کالا گفته شده است، جلب کنید و در مورد آنها با دانش‌آموزان گفت‌وگو کنید.

۶- فعالیت (۱) را انجام دهید.

■ نتایج تصمیم‌گیری درست در خرید

- رضایت‌خاطر خود و دیگران فراهم می‌شود.

- از پول خود به شکل درستی استفاده می‌کنیم.

■ نتایج تصمیم‌گیری نادرست در خرید

- از خرید خود ناراضی هستیم.

- احتمال جر و بحث با سایر اعضای خانواده وجود دارد و لذت خرید از بین می‌رود.

- ممکن است فروشنده کالایی را که مورد دلخواه ما نبوده است، از ما پس نگیرد.

- پول خودمان را هدر داده‌ایم.

۷- از یک دانش‌آموز بخواهید «گام‌های کلیدی برای خریدن کالا و خدمات» را بخواند. خرید کالا مانند خرید لباس، یخچال یا تلویزیون، خرید خدمات مانند مراجعه به پزشک، مسافرت با ماشین یا قطار و مواردی از این قبیل.

۸- فعالیت (۲) را در کلاس انجام دهید.

پاسخ سؤال‌های مربوط به فعالیت (۱)

۱- هر چه میزان درآمد و با تعداد نفرات بیشتر باشد، مصرف معمولاً بیشتر می‌شود.

۲- یک خانواده جوان مصرف محدودتری دارد. به همین دلیل می‌تواند هر ماهه قدری پول پس‌انداز کند، اما مصرف یک خانواده با چند فرزند بیشتر است. برای مثال، مواد غذایی و یا لباس

بیشتری می‌خرد، برق بیشتری مصرف می‌کند و ناچار از پرداخت هزینه تحصیل و یا تهیهٔ تجهیزه برای دختران است.

پاسخ سؤال مربوط به فعالیت (۳)

۱- به میزان درآمد خود توجه کند، در خرید کالا اسراف نکند، کالای معیوب نخرد، در مورد کیفیت کالا از دیگران سؤال کند، قیمت‌ها را با هم مقایسه و بعد تصمیم‌گیری کند.

دانستنی‌های معلّم

ما در دنیایی زندگی می‌کنیم که پرهزینه است، و تنها عدهٔ کمی هستند که درآمد زیادی دارند و از عهدهٔ خرید انواع کالاها و خدمات برمی‌آیند. شمار کالاها و خدمات نیز زیاد است و اغلب مردم درآمد کم و یا متوسطی دارند. به همین دلیل، برای جلوگیری از پیدایش مشکلات مالی همهٔ افراد ناچارند مقتصدانه زندگی کنند و مخارج خود را کاهش دهند. زندگی مقتصدانه به معنای آن نیست که خسیس باشیم و به خودمان و یا نیازهای خانوادهٔ خود توجه نکنیم، بلکه منظور استفادهٔ عاقلانه از درآمد روزانه یا ماهیانه است. همهٔ افراد، از نوجوان تا بزرگسال، نیازمند کسب مهارت در این زمینه‌اند. مهارت در خرید بخشی از مهارت‌های زندگی کم خرج است. به نمونه‌هایی از این مهارت‌ها و توصیه‌ها توجه کنید:

— گذاشتن پول زیاد در جیب یک اشتباه است؛ زیرا فرد وسوسه می‌شود کالاهای بیشتری خریداری کند.

— حقوق ماهانهٔ خود را نباید در دو هفتهٔ اول خرج کنیم بلکه باید آن را برای مخارج یک ماه در نظر بگیریم، تازه مقداری را هم باید پس‌انداز کنیم.

— ولخرجی، خطر ورشکستگی و بی‌اعتبار شدن و از بین رفتن آبروی فرد را به دنبال دارد.

— برای اینکه همیشه مقروض نباشید، در چهارچوب توانایی مالی و درآمد خود خرج کنید.

— از لوازم خودتان تا حد امکان درست استفاده کنید و در صورت لزوم آنها را تعمیر کنید.

- خریده‌های زیاد و متنوع موجب می‌شود که خانه شما و نیز انبار خانه‌تان از کالاهای مختلف دور ریختنی پر شود.
- پول خود را همواره برای هدف‌های مهم‌تری نگه دارید.
- اسراف‌کاری دزد شادی‌هاست. با استفاده درست از پول، این دزد را از خود دور کنید.
- حساب دخل و خرج ماهانه خود را حفظ کنید و به خریده‌های بیهوده و غیرضروری «نه» بگویید.
- در مغازه‌ها و فروشگاه‌ها هر روزه کالاهای لوکسی را مشاهده می‌کنید. اگر نتوانید بر وسوسه خرید این کالاها در خود غلبه کنید، سرانجام خوبی نخواهید داشت.

منبع برای مطالعه بیشتر

– زندگی کم‌خرج؛ ترجمه سارا یوسفی، انتشارات آوند دانش، ۱۳۹۲.

روش تدریس درس : چگونه از افراد بزرگسال، پیر و ناتوان مراقبت کنیم؟

• اهداف کلی

- ۱- آگاهی از ضرورت مراقبت از افراد بزرگسال، پیر و ناتوان در خانواده
 - ۲- کسب مهارت در نگهداری و مراقبت از افراد بیمار و ناتوان
 - ۳- کسب تجربه در مورد نحوه مراقبت از یک بیمار
- انتظارات یادگیری : از دانش آموز انتظار می‌رود در پایان درس :
- ۱- اهمیت مراقبت از پدر و مادر ناتوان را از نظر یک نفر از اولیاء خدا بیان کند.
 - ۲- ضرورت مراقبت از افراد بزرگسال، پیر و ناتوان را بیان کند.
 - ۳- نحوه مراقبت از یک فرد بیمار (مبتلا به فراموشی) را بیان کند.

۴- مهم‌ترین مهارت‌های نگهداری و مراقبت از افراد بیمار و ناتوان را فهرست کند.
۵- دربارهٔ مراقبت از یک سالمند ناتوان در منزل و یا مراکز نگهداری سالمندان با توجه به دستورات دینی و ملاحظات اخلاقی و عقلانی قضاوت کند.

۶- در مورد نحوهٔ مراقبت از بیمار و درمان یک بیماری معین تحقیق کند.

● مفاهیم و مهارت‌های کلیدی: مهارت‌های نگهداری و مراقبت از افراد بیمار و ناتوان

● مدت زمان تدریس: ۴۵ دقیقه

● روش‌های تدریس:

توضیح و تبیین، بحث و گفت‌وگو، تحقیق و جست‌وجو، در صورت امکان بازدید از یک مرکز نگهداری افراد بزرگسال و ناتوان

● مراحل تدریس:

۱- توجه دانش‌آموزان را به گفتهٔ عارف بزرگ تهران، میرزا اسماعیل خان دولابی، جلب کنید. از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که متن درس را تا آغاز فعالیت (۱) بخواند.

۲- از دانش‌آموز دیگری بخواهید که فعالیت (۱) را بخواند. دانش‌آموزان از طریق بحث کلاسی در مورد پاسخ‌های این فعالیت فکر می‌کنند.

توضیحات تکمیلی در مورد بیماری «فراموشی»: «فراموشی» یا «آلزایمر» نوعی مشکل در عملکرد مغز است که بر اثر آن، به‌تدریج توانایی‌های ذهنی بیمار تحلیل می‌رود. مهم‌ترین نشانهٔ این بیماری اختلال در حافظه است. اختلال در حافظه به‌تدریج ایجاد می‌شود و پیشرفت می‌کند. بیمار ابتدا خاطرات و وقایع تازه را از یاد می‌برد و بعد با پیشرفت بیماری خاطرات قدیمی‌اش آسیب می‌بینند. این نوع از بیماران، پاسخ‌سؤالی را که جواب آن را قبلاً فراوان شنیده‌اند، خیلی زود از یاد می‌برند و به‌دفعات سؤال قبلی خود را مطرح می‌کنند. بیمار وسایلش را گم می‌کند و نمی‌داند آنها را کجا گذاشته است. در خرید و پرداخت پول مشکل دارد و نمی‌تواند حساب اموالش را نگه دارد، او به‌تدریج نام دوستان و حتی شکل و قیافهٔ آشنایان را از یاد می‌برد، مشکل مسیریابی پیدا می‌کند و اگر تنها از منزل بیرون برود، ممکن است گم شود. او ممکن است یک دارو را چندین بار در طول شبانه روز مصرف کند و به‌همین دلیل، با مشکلات جدی‌تر و حتی مرگ مواجه شود.

۳- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که مهارت‌های نگهداری و مراقبت از افراد بیمار و یا ناتوان را بخواند. مهم‌ترین این مهارت‌ها را روی تختهٔ گچی بنویسید و در مورد آنها برای دانش‌آموزان توضیح دهید.

مراقبت از افراد بیمار و ناتوان چند حالت دارد. برخی، افرادی هستند که سالم‌اند اما مشکل جسمانی دارند. برخی دیگر از بیماران زمین‌گیرند و برخی به‌طور موقت دچار آسیب‌های جسمانی شده‌اند. برخی در صورت مصرف منظم دارو و رعایت رژیم غذایی سالم هستند. برخی نیز بیمارانی هستند که مشکلات روانی دارند. مشکلات هریک از این بیماران متفاوت است و نحوهٔ مراقبت از آنها نیز فرق می‌کند. برخی از بیماران ممکن است نیازمند رفتن به بیمارستان، نگهداری در مراکز خاص و یا نگهداری به کمک پرستار در منزل باشند. مسلماً نگهداری از افراد بیمار و ناتوان موجب خشنودی خداوند متعال و آمرزیده شدن گناهان و تعالی معنوی برای انسان است.

نکته مهم : بیماران و افراد ناتوان افرادی هستند که خداوند به آنان عنایت دارد و از طریق آنها به دیگران لطف می‌کند و آنها را می‌آمزد. امام صادق (ع) به «محمدبن مصادف» که پدر بیمار خود را رها می‌کرد و برای نماز به مسجد می‌رفت، پیغام داد : اگر در خانه می‌ماندی و از بیمار پرستاری می‌کردی، ثوابش از عبادت در مسجد برای تو بیشتر بود.» (الکافی، جلد ۴ : ۵۴۵)

رسول گرامی اسلام فرمود : «هرکس یک شبانه‌روز از بیماری مراقبت کند، خدا او را با ابراهیم خلیل (ع) برانگیزاند، آنگاه از صراط همچون برق جهنده تابان بگذرد» (ثواب‌الاعمال : ۲۸۹) همچنین فرمود : «هرکس برای برآوردن نیاز بیماری بکوشد و آن را برآورد، همانند روزی که از مادرش زاده شده از گناهان خود خارج شود. (پیشین : ۲۸۹)

۴- فعالیت ۲ را انجام دهید.

پاسخ به شرایط بیمار (وضعیت جسمی بیمار، امکان مراقبت در خانه، توانایی فردی که باید از فرد سالمند مراقبت کند) بستگی دارد.

دستورات دین اسلام حاکی از احترام به بزرگسالان و توجه و مراقبت از آنهاست. پیامبر اسلام (ص) فرمود : «کهنسال در میان خاندانش همانند پیامبر در میان امت خویش است» (روضة‌الواعظین : ۴۷۶) همچنین فرمود : «بزرگ شمردن ریش‌سفیدان مسلمان، بزرگ شمردن خداست» (الکافی، جلد ۲ : ۱۶۵). رسول خدا (ص) همچنین فرمود : «هرکس برتری پیر را به دلیل سنش بشناسد و او را احترام کند، خدا وی را از هراس روز قیامت در امان می‌دارد (الکافی، جلد ۲ : ۶۵۸) (احادیث به نقل از کتاب مفاتیح‌الحیات تألیف آیت الله جوادی آملی بیان شده‌اند)

دانستنی‌های معلّم

مهم‌ترین مشکل افراد بزرگسال و پیر، کهولت و تحلیل قواست. عمده‌ترین بیماری‌ها در مرحله بزرگسالی عبارت‌اند از: بی‌خوابی و یا کم‌خوابی ۳۰ تا ۴۵ درصد، فراموشی (۱۵ درصد افراد)، چاقی و اضافه وزن (۱۰ درصد جمعیت بزرگسال)، دیابت نوع دو، فشارخون، چربی خون و بیماری‌های قلب و عروق، بیماری‌های معده، ضعف چشم و ضعف شنوایی، سکنه‌هایی که موجب از کارافتادن بخش‌هایی از بدن می‌شوند، بزرگ شدن غده پروستات و مشکل دفع ادرار و افسردگی به‌ویژه در افراد تنها.

منابع برای مطالعه بیشتر

۱- سایت ویستا، مراقبت از افراد بزرگسال در خانواده

۲- www.nlacrc.org

۳- www.persianpersia.com/health

روش تدریس درس: چرا باید به خود و دیگران احترام بگذاریم؟

● اهداف کلی:

- ۱- آگاهی از معنا و مفهوم احترام و اهمیت احترام گذاشتن به خود و دیگران
 - ۲- آشنایی با مصادیق و مهارت‌های احترام گذاشتن
 - ۳- آگاهی از راه‌های مختلف احترام گذاشتن به افراد مختلف
 - ۴- آگاهی از حقوق کودکان و ضرورت احترام گذاشتن به محیط زیست
- انتظارات یادگیری: از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس:
- ۱- مفهوم احترام و معنای احترام گذاشتن را بیان کند.
 - ۲- افراد شایسته احترام در جامعه را نام ببرد.
 - ۳- راه‌های مختلف احترام گذاشتن به افراد مختلف را بیان کند.

۴- در یک نمایش دو نفره، محترمانه صحبت کردن را نمایش دهد.

۵- با توجه به توصیه‌ها و رهنمودهای پیشوایان دین، حقوق کودکان را بیان کند.

۶- برای محیط زیست خود از طریق حفاظت از آن احترام قائل شود.

● ایده‌های کلیدی: احترام گذاشتن و مصادیق احترام گذاشتن، راه‌های احترام گذاشتن،

افراد شایسته احترام، احترام به کودکان و محیط زیست

● مدت زمان تدریس: (۴۵ دقیقه) دو جلسه

● روش‌های تدریس پیشنهادی: روش توصیفی، نمایش، بحث گروهی، فعالیت فردی

● پیشنهادهایی برای شروع مناسب و انتخاب روش‌های تدریس: هدف عمده درس،

کمک به دانش‌آموزان برای درک مفهوم احترام و اهمیت احترام گذاشتن به خود و دیگران و آگاهی از این نکته است که در نظام هستی هر موجودی بنابر هدفی خلق شده است؛ در نتیجه قدرو منزلتی دارد و در جایگاه ویژه خود صاحب حق و حقوقی است که سایرین بایستی آن را رعایت کنند. احترام گذاشتن به دیگران نیازمند نوعی نگرش خاص و مهارت‌هایی است که دانش‌آموزان بایستی آنها را فرا گیرند.

● مراحل تدریس:

۱- قبل از باز کردن کتاب از دانش‌آموزان پرسید: «مفهوم احترام چیست؟ مفهوم بی‌احترامی

چیست؟»

۲- از دانش‌آموزان بخواهید در رابطه با احترام گذاشتن، تجربه‌ای عینی را از زندگی خودشان

در کلاس مطرح کنند و آن را مورد نقد و بررسی قرار دهند. از دانش‌آموزان پرسید: «اگر کسی به شما بی‌احترامی کند، چه احساسی خواهید داشت؟»

۳- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید متن درس را تا ابتدای فعالیت (۱) بخواند.

۴- فعالیت (۱) را از طریق بحث گروهی انجام دهید. این فعالیت را می‌توانید به صورت بارش

مغزی در کلاس مورد بحث قرار دهید. دانش‌آموزان نظر خود را روی تخته کلاس بنویسند و در پایان، به جمع‌بندی نظرات آنها بپردازید.

پاسخ سؤال (۱):

۱- احترام به بزرگسالان کمتر شده است.

۲- حقوق دیگران کمتر رعایت می‌شود.

۳- افراد به منافع خود بیش از بقیه فکر می‌کنند.

پاسخ سؤال (۲): والدین، فرزندان، همسر، خویشاوندان، برادران مسلمان اقلیت‌های دینی،

همسایگان، دانشمندان، عالمان دینی، مسلمانان، سالمندان، فقیران و معلولان.

پاسخ سؤال (۳): علاوه بر مواردی مانند وفا به عهد و پیمان و احترام به قانون و مقررات، می‌توان به مواردی مانند رعایت ادب در برابر والدین، رعایت حقوق کودک و همسر، عیادت از بیمار، صلۀ رحم، کمک به برادران مسلمان و اقلیت‌های دینی، ارزش قائل شدن برای افراد سالمند اشاره کرد.

۵- فعالیت (۲) را با استفاده از روش نمایش اجرا کنید. از دانش‌آموزان علاقه‌مند و با استعداد در زمینه داستان‌نویسی بخواهید نمایشنامه‌ای با موضوع احترام بنویسند. سپس یکی از آنها را انتخاب کنید و در کلاس با همکاری دانش‌آموزان به اجرا درآورید. (انجام این فعالیت جنبه انتخابی دارد).

۶- فعالیت (۳) را از طریق بحث گروهی انجام دهید. از دانش‌آموزان بخواهید راه‌های احترام گذاشتن به افراد بزرگسال، والدین، میهمانان، کودکان و بیماران را بنویسند و تعدادی از آنها را در کلاس قرائت کنند.

۷- فعالیت (۴) را به صورت فردی و یا گروهی انجام دهید. از دانش‌آموزان بخواهید جدول کتاب را با پاسخ‌های خود تکمیل کنند و در کلاس ارائه دهند.

۸- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید متن احترام به محیط زیست را بخواند. دو سؤال مربوط به فعالیت‌ها را در پایان مطرح کنید.

پاسخ سؤال (۱): آلودگی هوا کم می‌شود اما به دلیل تعطیلی ادارات و بازار، مردم با مشکلات زیادی روبه‌رو می‌شوند. از طرفی، فعالیت‌های خدماتی و اقتصادی کاهش می‌یابند و ضرر و زیان فراوانی به دولت و مردم وارد می‌آید.

پاسخ سؤال (۲): خطر مرگ و میر بالا می‌رود، خانواده‌ها به دلیل از دست دادن افراد با مشکلات اقتصادی و یا روحی زیادی روبه‌رو می‌شوند.

دانستنی‌های معلم

مفهوم احترام: احترام از ریشه «حرم» به معنای حرمت نگه‌داشتن (لغت‌نامه دهخدا) و در اصطلاح عربی به معنای گرامیداشت و بزرگداشت و تعظیم شخص است. احترام به یک شخص یعنی حمایت و دفاع از یک فرد است. احترام و ادب سنتی است نیکو و اصیل که در فرهنگ اصیل اسلامی و ایرانی جایگاه والایی دارد. منشأ احترام به هر چیز نحوه ارتباط آن

با خداست. هر چیزی که انتساب آن به خدا قوی‌تر و به او نزدیک‌تر باشد، از احترام بیشتری برخوردار است. از این‌رو، در شریعت اسلام از انسان‌ها خواسته شده است که به یکدیگر سخنان نیکو بگویند و به دور از تهمت و غیبت و افترا و صدای بلند، باهم رفتار کنند. همچنین، از رفتار تفاخرآمیز با یکدیگر بپرهیزند؛ زیرا هر انسانی در نزد خدا محترم است.

اهمیت احترام گذاشتن به دیگران: احترام به دیگران به معنای ارزش و اعتبار قائل شدن برای آنان است. احترام گذاشتن در واقع نوعی نگرش و ویژگی اکتسابی است که باید فرا گرفته شود. از آنجا که انسان‌ها برای خود احترام قائل‌اند، زمانی که به عقاید، کارها و سلیقه‌های آنان در حد و محدوده خودشان احترام بگذاریم، آنان نیز ما را به رسمیت می‌شناسند. در واقع، مردم از روی عادت با کسانی که به آنها احترام بگذارند و نسبت به ایشان ابراز توجه و قدردانی کنند، انس و الفت می‌گیرند.

داشتن رفتار محترمانه با دیگران اهمیت زیادی دارد. فردی که به شخص یا چیزی احترام می‌گذارد، به آن شخص یا چیز توجه می‌کند و برای آن ارزش قائل می‌شود. احترام‌گذارنده معمولاً امتیازها و کیفیت‌هایی را در فرد یا چیزی می‌بیند و این‌گونه داوری می‌کند که آن فرد یا چیز، سزاوار توجه، پاسخ و ارزش‌گذاری است.

احترام گذاشتن در سیره و روایات: بنابر فرمایش رسول گرامی اسلام، انسان باید به فکر آسایش و آرامش هموعان خود باشد، ایشان می‌فرمایند: «احب للناس ما تحب لنفسک.» آنچه را برای مردم می‌خواهی، برای خود نیز بخواه. بنابر احادیث، درباره چگونگی احترام نهادن پیامبر اکرم (ص) به مردم و روش‌های آن به‌طور خلاصه می‌توان گفت که آن حضرت به هیچ‌کس با انگشت اشاره نمی‌کرد بلکه با تمام دست اشاره می‌فرمود، هرگاه کسی در کنارش نشسته بود و با ایشان سخن می‌گفت تنها چهره‌اش را به‌سوی او بر نمی‌گرداند بلکه با تمام بدن به او رو می‌کرد. وقتی با کسی دست می‌داد، تا طرف مقابل دست خود را نمی‌کشید آن حضرت دستش را رها نمی‌کرد، هرگاه یکی از اصحابش بر آن حضرت وارد می‌شد، به احترام او بر می‌خاست و ردای خود را برایش پهن می‌کرد. نگاه‌های خود را به تساوی میان مردم تقسیم می‌کرد و هرگاه سواره بود اجازه نمی‌داد کسی پیاده همراهش برود بلکه او را در کنار خود بر مرکب سوار می‌کرد. پیامبر در حدیثی فرموده است: «کسی که بزرگ ما را احترام و کوچک ما را رحم نکند از ما نیست.»

منابع برای مطالعه بیشتر

۱_ aen5033.blogfa.com

۲_ www.beytoote.com

۳_ www.mardoman.net

۴_ www.irannaz.com/news

۵_ سایت راسخون، آموزش کودکان برای احترام گذاشتن به دیگران

۶_ www.hamshahrionline.ir

روش تدریس درس : ارزش‌ها و معیارهای رفتاری چیست؟

• اهداف کلی

- ۱- آگاهی از مفهوم ارزش و اقسام آن
- ۲- آگاهی از نحوه نمایش ارزش‌ها توسط افراد
- ۳- درک مفهوم تضاد ارزش‌ها در بین افراد و علل آن
- ۴- شناخت مفهوم معیارهای رفتاری و رابطه رفتار با نظام ارزشی
- ۵- درک ضرورت انعطاف داشتن در رفتار
- انتظارات یادگیری : از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :
 - ۱- ارزش را تعریف کند و اقسام آن را نام ببرد.
 - ۲- ارزش‌های احساسی، دینی، ابزاری، جهانی و اخلاقی را تعریف کند و برای هر کدام مثالی بزند.
 - ۳- علت تضاد ارزش‌های افراد را توضیح دهد.
 - ۴- رابطه بعضی رفتارها را با نظام ارزشی تشخیص دهد و مشخص کند.
 - ۵- ضرورت انعطاف در معیارهای رفتاری را توضیح دهد.
- مفاهیم کلیدی : ارزش، ارزش‌های احساسی یا شخصی، ارزش‌های دینی، ارزش‌های ذاتی یا جهانی، ارزش‌های اخلاقی، تضاد ارزش‌ها، معیارهای رفتاری، انعطاف در معیارهای رفتاری
- مدت زمان تدریس : دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای

● روش‌های تدریس پیشنهادی: روش توصیفی، بحث کلاسی، روش جست‌وجو و

تحقیق

● شیوه تدریس:

- ۱- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید متن درس را تا ابتدای فعالیت (۱) برای دیگران بخواند.
- ۲- درباره مفهوم ارزش از دانش‌آموزان سؤال کنید. چند نمونه از ارزش‌ها را روی تخته کلاس بنویسید و از دانش‌آموزان بخواهید که نوع آنها را شناسایی کنند.
- ۳- مفهوم ارزش را روی تخته گچی بنویسید و انواع آن را از طریق نمودار مشخص کنید. درباره اهمیت ارزش برای دانش‌آموزان توضیح دهید.
- ۴- ارزش احساسی یا شخصی را با استفاده از تخته کلاس تعریف کنید و از دانش‌آموزان بخواهید نمونه‌هایی از چیزهایی را که برای آنها جنبه ارزشی دارند، نام ببرند.
- ۵- ارزش‌های دینی را با استفاده از تخته کلاس تعریف کنید و از دانش‌آموزان بخواهید که برای آنها مثال‌هایی بزنند.
- ۶- مفهوم ارزش‌های ابزاری را با استفاده از تخته کلاس تعریف کنید و با ذکر چند مثال، این مفهوم را برای دانش‌آموزان تبیین کنید.
- ۷- در مورد تفهیم ارزش‌های ذاتی (جهانی) و ارزش‌های اخلاقی نیز به روش پیش‌گفته عمل کنید.
- ۸- از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت (۳) را به روش فردی انجام دهند.
- ۹- از دانش‌آموزان بپرسید: «چرا ارزش‌های افراد با یکدیگر تفاوت می‌کند؟»
تفاوت ارزش‌های افراد به دلیل تفاوت در اعتقادات و باورها، علایق فردی، میزان بشردوستی و تجربیات آنهاست.
- ۱۰- برای دانش‌آموزان توضیح دهید که رفتار هر یک از ما متأثر از نوع ارزش‌های ماست. از طریق جدولی مانند جدول مربوط به فعالیت (۵)، رابطه نظام ارزشی و معیارهای رفتاری را مشخص کنید.

نظام ارزشی	معیار رفتاری
حفظ سلامت برای من اهمیت دارد	<ul style="list-style-type: none"> - هفته‌ای دوبار حمام می‌کنم - بعد از خوردن غذا، دندان‌هایم را مسواک می‌زنم و یا حداقل دهان خود را با آب می‌شویم - لباس خود را در هفته دو بار عوض می‌کنم - از پرخوری پرهیز می‌کنم - از خوردن فست‌فود تا حد امکان پرهیز می‌کنم
پایبندی به ارزش‌های اخلاقی برای من بسیار مهم است	<ul style="list-style-type: none"> - به پدر و مادر و افراد بزرگسال خانواده احترام می‌گذارم - حقوق برادر و خواهرم را رعایت می‌کنم - حقوق همسایگان را رعایت می‌کنم - به هم‌کلاسی‌ها و معلم خود احترام می‌گذارم - حقوق جانوران را رعایت می‌کنم - به انسان‌ها، حتی اگر دین آنها با من متفاوت باشد، احترام می‌گذارم

دانش‌تنی‌های معلم

واژه «ارزش» در لغت به معنای قدر، مرتبه، لیاقت، قابلیت و گرمی است. ارزش‌های اجتماعی مانند کمک به افراد نیازمند، وطن‌دوستی، محبت و علاقه به اسلام و رعایت بهداشت، برای همگان اهمیت دارند و افراد برای حفظ آنها حاضر به گذشتن از مال و حتی جان خود هستند. همچنین رفتارهای خود را براساس آنها تنظیم می‌کنند؛ ارزش‌ها بر چند نوع‌اند برخی برای فرد اهمیت دارند، برخی برای یک قوم و یا ملت و برخی نیز برای همه مردم جهان؛ مانند عدالت، احترام به مقام انسان. ارزش‌ها، عواطف، افکار، افعال و رفتارهای ما را تحت تأثیر قرار می‌دهند. علاقه به ارزش‌ها بر حسب شخصیت افراد تفاوت می‌کند و دلیل تضاد ارزش‌ها نیز همین است. افراد با توجه به تفاوت ارزش‌ها ناچارند با یکدیگر کنار بیایند و از خود انعطاف نشان دهند؛ زیرا همه مردم ناچار از زندگی در کنار یکدیگر هستند.

به‌طور کلی، هر امر مادی یا معنوی که برای افراد دارای قدر و قیمت باشد و نیازهای مادی یا معنوی آنان را برطرف کند، برایشان ارزشمند می‌شود. به همین دلیل، فرد، خانواده و یا

جامعه رفتارهای خود را با توجه به ارزش‌هایی که پذیرفته‌اند، تنظیم می‌کنند. ارزش‌های اجتماعی متکی بر مجموعه‌ای از اصول پذیرفته شده‌اند و نهادهای اجتماعی برای تحقق ارزش‌ها و توسعه آنها به وجود می‌آیند. برای مثال، خانواده، مدرسه، مسجد و دولت هرکدام به دنبال تحقق ارزش‌های خاص خود است. خانواده به دنبال تداوم نسل و تربیت و مراقبت از فرزندان، مدرسه به دنبال تربیت انسان‌های باسواد، مسجد به دنبال تربیت انسان‌های با ایمان و ترویج خداپرستی، و دولت به دنبال حفظ ارزش‌هایی مانند امنیت، گسترش عدالت، مبارزه با فساد و حفظ کشور.

منابع برای مطالعه بیشتر

۱- Fa.wikipedia.org/wiki/ارزش

۲- ghadeer.org/goran/arzesh

۳- www.farsnews.com/

۴- ارزش دانشنامه رشد

۵- ارزش‌ها در مدارس دولتی NSW اطلاعات برای والدین و سرپرستان

۶- سایت راسخون، ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها در نهج البلاغه، مقاله نوشته سید

حسین اسحاقی.

روش تدریس درس : مهارت‌های تصمیم‌گیری

• اهداف کلی :

۱- آشنایی با مفهوم تصمیم‌گیری، عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری و انواع تصمیم‌گیرنده‌ها

۲- آگاهی از مراحل تصمیم‌گیری

• انتظارات یادگیری : از دانش‌آموز انتظار می‌رود که در پایان درس :

۱- مفهوم تصمیم‌گیری را بیان کند و چند نمونه از تصمیم‌گیری‌ها را در زندگی نام ببرد.

۲- پیامد تصمیم‌گیری مثبت یا منفی را تشریح کند.

- ۳- نکاتی را که در انتخاب یک شغل باید رعایت کرد، نام ببرد.
 - ۴- عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری درونی و بیرونی را ذکر کند.
 - ۵- انواع تصمیم‌گیری را نام ببرد و تشریح کند.
 - ۶- مراحل تصمیم‌گیری منطقی را نام ببرد.
 - ۷- به کمک هم کلاسی هایش مسئله‌ای را به صورت جمعی انتخاب کند و در مورد نتایج اجرایی این تصمیم با یکدیگر بحث کنند.
 - ۸- در یک تمرین مهارت تصمیم‌گیری درست را از خود نشان دهد.
- مدت زمان تدریس : ۴۵ دقیقه (یک جلسه)
 - مفاهیم و مهارت‌های کلیدی : تصمیم، پیامدهای تصمیم، عوامل مؤثر در تصمیم، روش‌های مختلف افراد در تصمیم‌گیری، مراحل تصمیم‌گیری منطقی
 - روش‌های تدریس پیشنهادی : توضیحی، بیان خاطرات و داستان‌گویی، مطالعه موردی، بحث کلاسی، طرح مسئله و قرار گرفتن در موقعیت تصمیم‌گیری (فردی و یا جمعی)
 - مراحل تدریس
 - ۱- ابتدا از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که بند (پاراگراف) اول متن درس را بخواند. سپس، همه دانش‌آموزان تعریفی از تصمیم‌گیری ارائه کنند. بهترین تعریف را بر روی تخته کلاس بنویسید.

تصمیم‌گیری یعنی :

انتخاب یک راه‌حل از بین دو یا چند راه حل با توجه به پیامدهای مثبت انتخاب.

انجام فعالیت ۱ :

- ۱-۱- سؤال‌ها را بخوانید و از دانش‌آموزان بخواهید که نمونه‌هایی از تصمیم‌گیری‌های کوچک و یا بزرگ خود یا خانواده‌شان را با توجه به پیامدهای آنها بیان کنند. از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که ادامه متن درس را بخواند. از دانش‌آموزان نظرخواهی کنید و آنها را به بیان خاطراتی که از پیامدهای مثبت و منفی تصمیم‌گیری‌های خود و خانواده‌شان دارند، تشویق کنید. معلمان نیز می‌توانند با بیان خاطرات خود به تبیین این موضوع کمک کنند.
- ۱-۲- درباره اهمیت تصمیم‌گیری و پیامدهای آن با دانش‌آموزان بحث و گفت‌وگو کنید.

انجام فعالیت ۲ :

۱-۲. سؤال‌های فعالیت ۲ را برای دانش‌آموزان بخوانید و آنها را تشویق کنید که در مورد پاسخ آنها بیندیشند. پاسخ‌های دانش‌آموزان را روی تختهٔ کلاس بنویسید.

سؤال ۱ : در انتخاب شغل باید به چه نکاتی توجه کرد؟

پاسخ :

— علاقه داشتن به شغل، حلال بودن شغل و مفید بودن آن، توانایی جسمی در انجام شغل، میزان درآمد، نزدیک بودن به محل زندگی در صورت امکان، امکان پیشرفت در شغل. معمولاً پاسخ دانش‌آموزان متنوع است.

سؤال ۲ : در انتخاب خانه به چه نکاتی باید توجه کرد؟

پاسخ :

- قدرت مالی در خرید خانه
- نزدیکی به مراکز خرید
- دور بودن از مراکزی که آلودگی هوا و سرو صدا زیاد است.
- نوع مواد و مصالح به کار رفته در خانه
- امکانات رفاهی موجود در خانه
- همسایگان

۲-۲. از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که متن درس «چه عواملی در تصمیم‌گیری ما مؤثر است» را برای بقیه بخواند. با استفاده از تختهٔ گچی، عوامل درونی و بیرونی مؤثر در تصمیم‌گیری را با ذکر این عوامل برای دانش‌آموزان تشریح کنید.

۲-۳. انواع تصمیم‌گیری‌ها را روی تختهٔ گچی بنویسید و سپس در مورد هر کدام برای دانش‌آموزان توضیح دهید. می‌توانید از چند دانش‌آموز بخواهید که هر کدام یک نوع از تصمیم‌گیری را برای دیگران بخواند. سپس با بیان خاطرات خودشان همراه با پیامد هر یک از این تصمیم‌گیری‌ها سایر دانش‌آموزان را آشنا کنند.

۲-۴. مراحل تصمیم‌گیری منطقی را بر روی تختهٔ گچی بنویسید و در مورد هر کدام با ذکر مثال توضیح دهید.

انجام فعالیت ۳ :

مسئله‌ای را برای دانش‌آموزان مطرح کنید. برای مثال، برنامه‌ریزی برای انتخاب یک مکان

برای گردش علمی، رنگ زدن دیوار کلاس، انتخاب متن‌های دیوارنویشته برای حیاط مدرسه با توجه به یک موقعیت، برگزاری یک نمایشگاه و مواردی از این قبیل.

از دانش‌آموزان بخواهید که از طریق بحث و گفت‌وگو دلایل خود را در مورد اتخاذ هر تصمیم بیان کنند.

دانستنی‌های معلم

تصمیم‌گیری و گزینش یک راه‌حل، از جمله مهارت‌های ضروری است که بشر در سراسر عمر بدان نیاز دارد. واقعیت این است که ما پیوسته براساس نیازها و انگیزه‌هایمان در خانه و بیرون از آن تصمیم‌گیری و انتخاب می‌کنیم.

در مراحل تصمیم‌گیری توجه به نکات زیر سودبخش است :

- تصمیم‌گیری باید براساس استدلال باشد.
- همیشه برای هر مسئله‌ای راه‌های عملی مختلفی وجود دارد.
- تصمیم خوب در هر شرایطی، برگزیدن بهترین راه‌حل عملی است.
- تصمیم‌گیری باید به‌موقع انجام شود وگرنه سودبخش نیست.
- تصمیمات مهم تصمیم‌هایی هستند که اثر بلندمدت و اساسی بر زندگی فردی ما و دیگران داشته باشند.

● اولین راه‌حلی که به ذهن می‌آید، بهترین راه‌حل نیست. شرایط فیزیکی یا عوامل بیرونی گاهی انتخاب ما را محدود می‌کنند ولی در هر حالتی که باشیم، توانایی گزینش داریم. دانش عمومی، اطلاعات ویژه، ارزش‌ها و سلیقه افراد بر تصمیم‌گیری آنها اثر می‌گذارد.

● پیداکردن راه‌حل‌های بیشتر، امکان تصمیم‌گیری بهتر را افزایش می‌دهد. بنابراین، خوب است همیشه از بارش مغزی استفاده شود.

● لازمه تصمیم‌گیری‌های مهم و برگشت‌ناپذیر، داشتن اطلاعات و دقت هرچه بیشتر است.

● نوشتن جنبه‌های مختلف تصمیم‌گیری، موجب روشنی آن و فراموش نشدن اطلاعات

می‌شود.

● افرادی که تصمیمات بر آنها اثر دارد، باید در تصمیم‌گیری شرکت داده شوند.

● کار امروز را به فردا افکندن و تصمیم نگرفتن بسیار بد است.

منابع برای مطالعه بیشتر

۱- مهارت‌های تصمیم‌گیری؛ علیرضا جزایری و سیدعلی سینا رحیمی، نشر دانتز، ۱۳۸۷.

۲- منابع اینترنتی (کلید واژه مهارت‌های تصمیم‌گیری):

www.ravanpezechshk.akairan.com

www.mgtsolution.com

www.studygs.net/persion

www.iranboddaily.biogfa.com

www.tebyan.net/new_index

روش تدریس درس : آداب و مهارت‌های گردش‌های علمی و سفرهای اردویی

• اهداف کلی

- ۱- آگاهی از فواید سفر کردن از منظر دین اسلام
- ۲- شناخت انواع سفر و آداب سفر کردن
- ۳- کسب مهارت در سفر کردن، گردش‌های علمی و سفرهای اردویی
- **انتظارات یادگیری:** از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان درس :
 - ۱- تفاوت سفر و مهاجرت را بیان کند.
 - ۲- علت توصیه دین اسلام به انجام سفر را بازگو کند.
 - ۳- انواع سفر را با توجه به اهداف آنها نام ببرد.
 - ۴- آداب سفر کردن را فهرست کند.
 - ۵- نتایج سفرهای خود و خانواده را در یک دوره زمانی فهرست کند.
 - ۶- تفاوت گردش علمی را با سفر اردویی توضیح دهد.
 - ۷- رابطه مکان مورد بازدید را با برنامه درسی تشخیص دهد.

۸- هدف‌ها و آداب گردش‌های علمی و اردوهای تفریحی را با هم مقایسه کند.

● مفاهیم و مهارت‌های کلیدی : سفر، مهاجرت، انواع سفر، آداب سفر، گردش علمی، اردو، اهداف گردش علمی و اردو

● مدت زمان تدریس : دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای

● مراحل تدریس :

۱- فعالیت (۱) را انجام دهید. در این فعالیت، دانش‌آموزان از طریق پاسخ دادن به سؤال‌ها و مشارکت کلاسی در بحث و گفت‌وگو شرکت می‌کنند و می‌کشند که پاسخ سؤال‌ها را با توجه به تجارب خود به کلاس ارائه کنند.

پاسخ سؤال‌های مربوط به فعالیت (۱)

۱-۱- به رفتن از مکانی به مکان دیگر (روستا، شهر، استان و کشور) با هدف انجام کار و یا تفریح «سفرکردن» می‌گویند. در سفرکردن، برخلاف مهاجرت، مسافر دوباره به زادگاه یا محل زندگی خود برمی‌گردد اما در مهاجرت، فرد محل زندگی خود را برای همیشه تغییر می‌دهد.

۱-۲- در اسلام بنا به دلایل زیر به سفرکردن توصیه شده است :

کسب روزی، مشاهده پدیده‌های خلقت، عبرت گرفتن از سرنوشت اقوام و مشاهده شیوه زندگی آنها، کسب آرامش روحی و معنوی، به دست آوردن سلامتی و تمدید قوا، لذت بردن و تفریح.

۱-۳- پاسخ‌های دانش‌آموزان متفاوت خواهد بود.

۱-۴- پیش‌بینی امکانات مورد نیاز در طول سفر، رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی، پرهیز از مسافرت تنهایی

۲- خواندن متن

۲-۱- از یکی از دانش‌آموزان بخواهید متن کتاب را بخواند (نیازی به خواندن سؤال‌ها نیست).

۲-۲- جدول زیر را روی تخته کلاس ترسیم کنید و مانند مثال، انواع سفر و هدف‌های هر یک را در آن بنویسید.

انواع سفر	هدف
سفر زیارتی	عمل به واجبات و مستحبات، اظهار دوستی به اهل بیت، تأمین نیازهای روحی

۳- فعالیت (۲) را در کلاس انجام دهید.

● گردشگری در حقیقت همان سفر کردن است اما تنوع بیشتری دارد و زمان بیشتری صرف آن می‌شود.

● گردشگری مذهبی با هدف انجام واجبات دینی و یا اظهار محبت به اهل بیت و یا سایر افراد مقدس صورت می‌گیرد اما در گردشگری فرهنگی، هدف فرد بازدید از شهرها، موزه‌ها و آثار تاریخی است.

● توسعه گردشگری داخلی موجب رونق اقتصادی مناطق مختلف، شناخت فرهنگ‌های اقوام یک کشور و آگاهی از امکانات و میراث فرهنگی در کشور می‌شود.

در گردشگری خارجی علاوه بر فواید اقتصادی آن برای سایر ملت‌ها، زمینه برای آشنایی ملت‌ها با یکدیگر، توسعه تجارت با دیگر کشورها و آشنایی با فرهنگ و آثار تاریخی یا طبیعی و شیوه زندگی سایر ملل فراهم می‌شود.

● فراهم کردن فرصت برای گردشگران خارجی موجب آشنایی مسلمانان و مردم سایر کشورها با کشور ما، آگاهی از امکانات یک کشور در زمینه‌های مختلف، استفاده از امکانات کشور ما به‌ویژه از نظر درمانی، نزدیک شدن ملت‌ها به یکدیگر و رفع بسیاری از سوء تفاهات ناشی از تبلیغات دشمن می‌شود.

۴- آداب سفر کردن را فهرست‌وار روی تخته کلاس بنویسید و در مورد اهمیت هر کدام برای دانش‌آموزان توضیح دهید.

۵- با تدارک یک گردش علمی نیم‌روزه یا یک روزه و یا یک سفر اردویی در روزهای تعطیل (پنج‌شنبه یا جمعه) آداب سفر کردن و مهارت‌های گردش‌های علمی و سفرهای اردویی را به دانش‌آموزان آموزش دهید.

دانستنی‌های معلّم

اهمیت سفر و گردش‌های علمی و اردویی

سفرها معمولاً باید رویکردی معنوی را دنبال کند و یا حداقل، توجه به این رویکرد در سفر بسیار مهم است. به‌همین علت است که اسلام سفر کردن به قصد گناه و ارضای شهوات را حرام اعلام کرده است. رعایت آداب سفر با توجه به توصیه‌های دین اسلام در حقیقت به مسافر این هشدار را می‌دهد که هدف سفر کردن باید پاک باشد. سفرها معمولاً به سه دسته تقسیم می‌شود: کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت. این سه از نظر زمان و طول سفر نیز با یکدیگر فرق

می‌کنند.

گردشگری یا صنعت بی‌دود، در پنجاه سال اخیر به یکی از منابع مهم درآمد کشورها تبدیل شده است. این صنعت موجب رونق اقتصادی، کاهش فقر، افزایش درآمد و کاهش بیماری و در نتیجه موجب بهبود کیفیت زندگی و افزایش رفاه اجتماعی در یک کشور می‌شود. علاوه بر اینها گردشگری عاملی برای گفت‌وگوی بین فرهنگ‌ها و تمدن‌هاست و از نظر سیاسی نیز دولت‌ها و ملت‌ها را به یکدیگر نزدیک می‌کند. از دیگر منافع گردشگری توسعه هتل‌داری، حمل و نقل و توسعه صنایع دستی و هنری است.

گردشگری همچنین موجب ارضاء حس کنجکاوی افراد و تسريع شکل‌گیری جامعه جهانی می‌شود. گردشگری انواع مختلفی شامل گردشگری تجاری، فرهنگی، روستایی، شهری، پزشکی، زیارتی، طبیعت‌گردی، هنری، تاریخی، تفریحی، دریایی، قومی، ورزشی، ماجراجویانه، مجازی (الکترونیکی)، بیابانی، آموزشی و کاری دارد.

● گردش علمی بازدید گروه محدودی از افراد به‌منظور بررسی یا مشاهده مزارع، موزه‌ها، کارخانه‌ها و پدیده‌های تاریخی و اجتماعی است که به‌صورت یک روزه یا چندروزه انجام می‌شود. گردش علمی در حقیقت مروری عملی و به‌روش مشاهده از آموخته‌ها در کلاس درس است و ممکن است در داخل مدرسه (بازدید از کتابخانه، آزمایشگاه، مزرعه مدرسه، کارگاه مدرسه) و یا خارج از آن به‌صورت بازدید از موزه‌ها، مشاهده طبیعت و مردم، کارخانه‌ها، مراکز تولیدی، علمی و تحقیقاتی صورت گیرد. گردش علمی به‌خودی‌خود یک روش تدریس است.

● «اردو» واژه‌ای برگرفته از زبان سانسکریت (هندی) است و در واقع به محل تجمع افراد با هدف تمرین و یا تفریح گفته می‌شود. اردوگاه مکانی است که مجموعه‌ای از افراد برای مدتی محدود در آن به‌سر می‌برند. در اصطلاح فرهنگی، اردو به معنای تجمع افراد در یک مکان برای کسب دانایی، توانایی و سازگاری اجتماعی است.

منابع برای مطالعه بیشتر

۱_ www.innovation2.blogfa.com

۲_ www.awalyha.blogfa.com

۳_ film.tebyan.net/index

منابع بخش «آداب و مهارت های زندگی»

- ۱- جزایری، علیرضا؛ مهارت تصمیم‌گیری مؤثر، مجموعه آموزش مهارت‌های زندگی، نشر داتر ۱۳۸۷.
- ۲- هنیر، دان؛ چکار کنم اگر خیلی عصبانی شوم، ترجمه حسین محسن فارسی، انتشارات گام ۱۳۹۱.
- ۳- خنیفر، حسین و مژده پورحسینی. مهارت‌های زندگی. مرکز نشر هاجر، قم ۱۳۹۱.
- ۴- کاویانی، محمد؛ سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۱.
- ۵- تیلور، دبورا، زندگی کم خرج، ترجمه سارا یوسفی، آوند دانش، ۱۳۹۲.
- ۶- محمودعلیلو، مجید؛ راهنمای مهارت‌های زندگی، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۸۶.
- ۷- آتش‌پور، سیدحمید؛ مجموعه کتاب‌های مهارت‌های زندگی، انتشارات ابوعطا، ۱۳۸۷.
- ۸- جزایری، علیرضا و سینا رحیمی سیدعلی؛ مجموعه آموزش مهارت‌های زندگی، مهارت مدیریت استرس، نشر داتر، ۱۳۸۷.
- ۹- جزایری، علیرضا، مهارت کنترل خشم، مجموعه آموزش مهارت‌های زندگی، نشر داتر، ۱۳۸۷.
- ۱۰- جزایری، علیرضا؛ راهنمای پیشگیری از سوءمصرف مواد در نوجوانان، مجموعه آموزش مهارت‌های زندگی، نشر داتر، ۱۳۸۷.
- ۱۱- مجموعه راهنمای زندگی عاری از خطر برای نوجوانان، تغذیه ناسالم، دخانیات، اعتیاد، آسیب‌های عمدی و غیرعمدی، اختلالات روانی، ایدز، شورای سیاست‌گذاری جامعه ایمن شهر تهران، مؤسسه بین‌المللی سلامت پروفیسور سمیعی،

- شرکت شهر سالم، ۱۳۸۹.
- ۱۲- شهرام رفیعی‌پور و دیگران؛ راهنمای زندگی عاری از خطر برای نوجوانان تهران، نشر مهر رواش، ۱۳۸۹.
- ۱۳- آذر، ماهیار و دیگران؛ بلوغ جسمی و روانی در پسران، انتشارات ما و شما، ۱۳۹۰.
- ۱۴- دبلیو دوئل، جنتری؛ مدیریت خشم، ترجمه سعید گرامی بروجردی، انتشارات آوای دانش، ۱۳۹۲.
- ۱۵- مک کورمک، مارک؛ راه و چاه موفقیت، ترجمه سعید خاموش، انتشارات آوای دانش، ۱۳۹۲.
- ۱۶- ساراتیان، سیداصغر؛ مهارت‌های زندگی برای نوجوانان، جوانان و بزرگسالان. انتشارات ما و شما، ۱۳۹۲.
- ۱۷- گی‌یل، مگ؛ چگونه بر نگرانی‌های خود غلبه کنیم، ترجمه مهسا مشتاق، انتشارات ابوعطا، ۱۳۹۲.
- ۱۸- حاجی‌بابایی، مرتضی و دیگران، بلوغ جسمی و روانی در پسران، انتشارات ما و شما، ۱۳۹۲.
- ۱۹- داتهاکلی؛ بلوغ (فقط پسرها بخوانند)، ترجمه شاهین برادران، انتشارات ابوعطا، ۱۳۹۲.
- ۲۰- بیدی، فاطمه و کارشکی، حسین؛ اعتیاد به اینترنت از دیدگاه روان‌شناسی، انتشارات مرآت، ۱۳۹۲.
- ۲۱- شکیبایی، طیبه و شکیبایی، سعید؛ راهنمای آموزش مدارس عاری از خطر، انتشارات ما و شما، ۱۳۹۲.
- ۲۲- رایبیز، آنتونی؛ ۹۰ درس برای سلطه بر خویشتن خویش، ترجمه سارا نداف، انتشارات فرا انگیزش استان خراسان، ۱۳۹۲.

